# Biekorf. Jaargang 25

**bron**
*Biekorf. Jaargang 25*. Wed. L. De Plancke, Brugge 1914-1919

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_bie001191401_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. BIEKORF

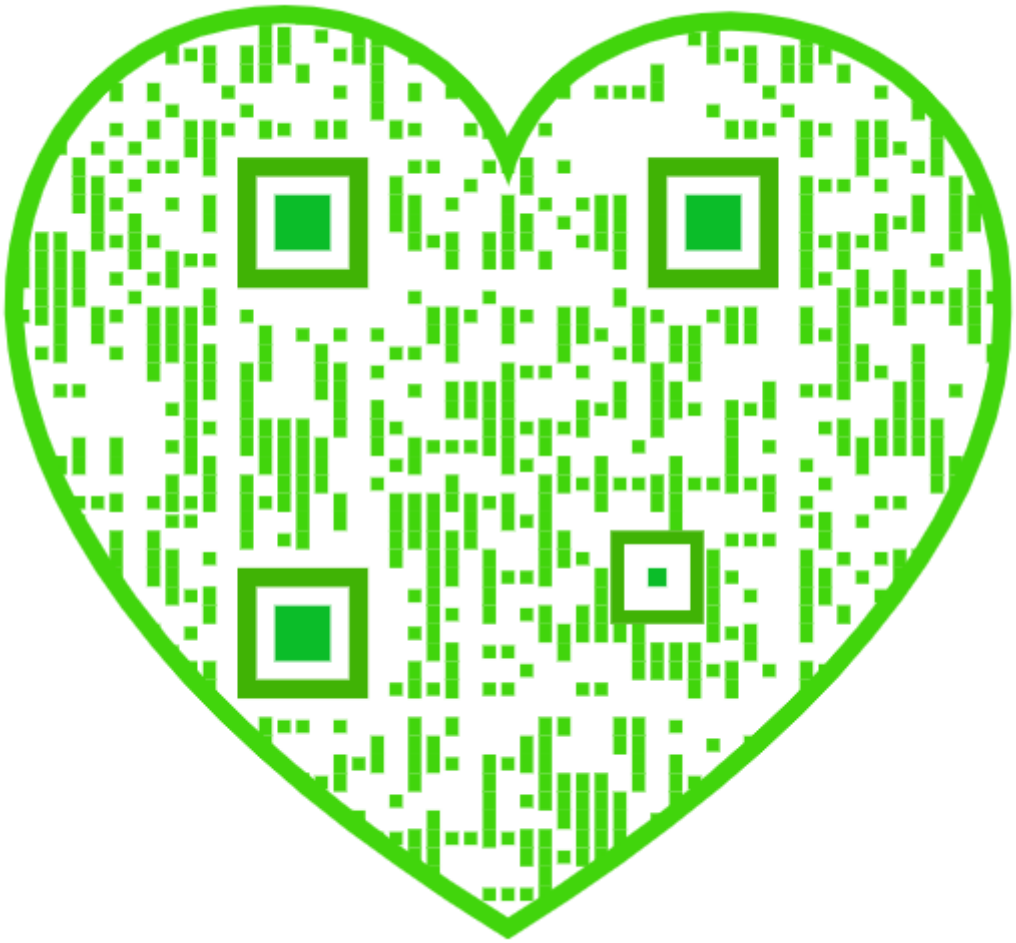

# [Nummer 1 en 2]

## Bladwijzer van woorden en zaken 1914-1919

### Boeken

### Nieuwe


| | Bladz. |
|---|---|
| Caïn's zonde | 189 |
| De Dieperik | 189 |
| Deken De Bo, zijn leven en zijne werken. Vermaut, Kortrijk | 188 |
| De klokken die jubelen door W. Putman. Waereghem | 367 |
| Gedichtengroei. Studiën op G. Gezelle door A Walgrave, Hoogstraeten 1914 | |
| Herfstlied door W. Putman, Waereghem | 367 |
| In het land van Guido Gezelle door H.S.S. Kuyper | 229, 245 |
| Kritische opstellen door Karel van den Oever. Antwerpen 1913, Boekhandel Veritas | 227 |
| Nederlandsche leesstukken door Joz. Glurts. Hasselt. Sint-Quintinusdrukkerij 1914 | |
| Omheinde hoven door P. Hilarion Thans. Hasselt. Eug. Leën 1914 | 242 |
| Uit dagen van jong leven door Bertholf Biekens. Kortrijk, Vermaut | 244 |
| Uit het Roomsch Brevier door D$^{r}$ Eug. De Lepeleer. Sint-Niklaas Edom 1914 | 276 |
| Verzen van Aug. Van Cauwelaert | 183 |


### Oude


| | |
|---|---|
| Diversche nieuwe Liedekens. Te Ghendt, anno M.DV.XLV | 272 |
| Doorluchtich ende Stichtich Leven van Iovffr. Catharina Daneels. Antwerpen 1647, bij Van Woensel | 292 |

Vade Mecum für lus. Leute 171

## Eigennamen

Agaat 222
A l'Alvegus 324
Doevie, Douve 173
Doubs 173
Dove 174
Dubia 173
Dubis 173
Dubos 173
Eau-Blanche 174
Eau-Noire 174
Ebrilingahem 177

| | Bladz. |
|---|---|
| Ebrilo | 177 |
| Elurfrid | 177 |
| Everaert | 177 |
| Evrelengehem | 176 |
| Fredulf | 177 |
| Frelinghien | 177 |
| Gamaches | 174 |
| Grijsperre | 108 |
| Hoog-Mosscher | 175 |
| Jemappes | 174 |
| Kerckhoue | 223 |
| Klakkaardsbeek | 175 |
| la Douve | 174 |
| Le Four | 223 |
| Lobbes | 174 |
| Magerschorre | 287 |
| Moeschroen | 175 |
| Mouscron | 175 |
| Neder-Mosscher | 175 |
| Notelare | 224 |
| Osca | 176 |
| Oscarus | 176 |
| Ouche | 176 |
| Parforce | 225 |
| Salebeen | 108 |
| Salembien | 108 |
| Vandenbussche | 224 |
| Vander Linde | 224 |
| Van de Scheure | 223 |
| Van de waghen | 224 |
| Van Pander | 223 |
| Verlinghem | 176 |
| Vindelinckx | 222 |
| Vindevogel | 222 |

| | |
|---|---|
| Vondeling | 222 |
| Vonderlynck | 222 |
| Windelinckx | 222 |


## Gedichten


| | |
|---|---|
| Astene | 101 |
| Avond | 312 |
| Brugge | 103 |
| De laatste Ridders | 183 |
| Faust | 257 |
| Ga tot Jezus | 114 |
| Golgotha | |
| Hartetempel | 286 |
| Heimkeer | 199 |
| Het heiligdom | 270 |
| Kloefliedje | 134 |
| Liefdadigheid van den Boerenknecht | 133 |

| | Bladz. |
|---|---|
| Miskende kunst | 183 |
| Nazang | 178 |
| Niet vruchteloos | 178 |
| Romantiek | 112 |
| Sacerdotes Dei | 241 |
| Stropdragers | 135 |
| Van Maerlant | 169 |
| Voor 't hutteken | 134 |
| Ware vriendschap | 112 |


## Geplogentheden


| | |
|---|---|
| Aan de kust | 367 |
| Aanraken met de hand | 367 |
| Edmond-Florimond | 126 |
| Elzen | 227 |
| Friesche Terpen | 130 |
| Florence-Hortense | 126 |
| 't Getal 30 | 367 |
| 't Getal 33 | 367 |
| Notelare | 227 |
| Populier | 227 |
| Quum porcus moritur | 303 |
| Silvère-Hilaire-Prosper | 126 |
| Sperre | 227 |
| Te Blankenkerghe | 367 |
| Tripeye | 308 |
| Vleriskot | 131 |
| Voegende doopnamen | 125 |
| Wilge | 227 |
| Witten doorn | 227 |
| Zoé-Aimée | 127 |
| Zwarten doorn | 227 |

## Geschiedenis


| | |
|---|---|
| Aangaande den ‘Eed’ in 1897 | 325, 352 |
| Albrecht Rodenbach | 71 |
| Augustus Maximianus | 63 |
| Beatrix van Kortrijk | 271 |
| Beschaafde taal | 19 |
| Beschaafd volk | 19 |
| Biekorf | 12, 15 |
| Biekorf: vijf-en-twintig jaar! | 1 |
| Bisdom van Gent | 109 |
| Blauwvoeten | 8 |
| Blauwvoeterie | 72 |
| Bonden | 20 |
| Boonen | 68 |
| Bouckaert Alf. | 29 |
| Canche-rivier | 69 |
| Carausius | 86 |
| Clytte-kapel | 111 |

| | Bladz. |
|---|---|
| Conscience | 73 |
| Concordaat van 1807 | 109 |
| 't Daghet in den Oosten | 10 |
| De Bo | 2 |
| Deken Bulcke | 327 |
| Delaere Cyr | 23 |
| De Wolf Ad | 29 |
| Dietsch | 8 |
| Diocletianus | 73 |
| Duikalmanak | 10 |
| Eerzame Karel Ryckewaert | 110 |
| Franken | 74 |
| Fransche Beroerten | 355 |
| *La Formation des principaatés belges au moyen-âge* | 75 |
| Friesche Terpen | 130 |
| Een geloofsheld | 109 |
| Gezelle | 2 |
| Gezelle volksdichter | 37 |
| Gezelle en 't Westvlaamsch | 6 |
| Goethals Zeg | 29 |
| Gudrun | 75 |
| Histoire de Flandre van Kervyn de Lettenhove | 71 |
| Idioticon | 3 |
| In de ziel der priesters | 325 |
| Jongeren | 2 |
| Julius Caesar | 73 |
| Kapelaan Geeraert | 352 |
| *Les Kerels de Flandre* | 75 |
| De Kerels van Vlaanderen | 71 |
| Knodsen | 9 |
| Kwapenningen | 8 |
| Kwinte | 69 |
| Les ancêtres des Flamands de France | 71 |

| | |
|---|---|
| Littus Saxonicum | 72 |
| Loquela | 8 |
| Mannetje uit de Mane | 9 |
| Menapië | 70 |
| *La Ménapie et la Flandre* | 75 |
| Moerings | 69 |
| Moerland | 67 |
| Morinen | 70 |
| Morinië | 70 |
| Napoleon | 109 |
| Nieuwen Tijd | 9 |
| Ons Oud Vlaemsch | 10 |
| Ons Volksleven | 10 |
| O.L.V. van Groeninghe | 271 |
| Oud-Dietschland | 10 |
| Ouderen | 2 |
| Pastor Vynaegie | 326 |

| | Bladz. |
|---|---|
| Paus Honorius IV | 271 |
| Paus Martinus IV | |
| Pennoenen | 9 |
| Quentowic | 69 |
| Reninghelst-Clytte | 111 |
| Rodenbach | 3 |
| Rond den Heerd | 2 |
| Ruitebrekers | 8 |
| Schatten uit de Volkstaal | 10 |
| Schotsche Monniken | 353 |
| S. Luitgaarde en 't Westvlaamsch | 5 |
| S. Luitgaardegilde | 2 |
| Swigende Eede | 2, 9 |
| Terenburg | 73 |
| Vacantiewerk | 20 |
| Van den Berghe Nikl. Jan, herdeman te Noordpeene | 356 |
| E.H. Vandendriessche | 111 |
| Vanderplancke Am. | 29 |
| Vandromme Marc. | 29 |
| Van Neste J. | 28 |
| Van Ryckeghem | 29 |
| Vermaut Jul. | 29 |
| Vervaeke Rijk | 29 |
| Victor Derode | 71 |
| Vinck Mod. | 29 |
| Vlaanderland | 75 |
| Vlagge | 3 |
| Volk en Taal | 10 |
| Volkskundige Boekenschouw | 31 |
| Wesel | 109 |
| Westvlaamsch | 3 |
| in West-Vlaanderen | 2 |
| De Westvlaamsche taalstrijd | 8 |
| Wikings | 71 |

| | |
|---|---|
| Willem van Dampierre | 271 |
| Zeesterre van Vanhaecke | 2 |
| Zitdagen | 20 |


## Gods lieve Heiligen


| | |
|---|---|
| S$^{t}$ Antoninus | 358 |
| S$^{t}$ Bonaventura | 358 |
| S. Christoffel | 359 |
| S$^{t}$ Ephrem | 358 |
| S. Gommaar | 360 |
| S$^{t}$ Gregorius Thaumaturgos | 309 |
| S. Gregorius van Nyssa | 359 |
| S$^{t}$ Hieronymus | 358 |
| S$^{t}$ Jozef | 358 |
| S. Rombaut | 360 |


## Kunst en Wetenschap


| | |
|---|---|
| Aap | 290 |

| | **Bladz.** |
|---|---|
| *Anciennes coutumes de Belgique* | 311 |
| Bedelstaf | 341 |
| Belgo-romeinsche beschaving | 186 |
| Bisschopstaf | 341 |
| Bivort | 311 |
| Bloemewerk | 289 |
| Bolletje achteruit | 290 |
| Brusselsche kant | 289 |
| Brünnen | 311 |
| De Facqz | 311 |
| De oudste lamp van Europa | 165 |
| De Staf bij David | 342 |
| De staf een steun | 341 |
| De staf in de Ilias | 341 |
| De Vlaamsche Kantwerksters | 289 |
| De Zoute | 287 |
| Douve, riviere | 173 |
| Dubois | 311 |
| Een waarheid staven | 343 |
| Er wordt hersteld | 348 |
| Esmain | 311 |
| F. Britz | 311 |
| Fochema | 311 |
| Friesche Terpen | 130 |
| Geldolf | 311 |
| Ghewiet | 311 |
| Gilliodts | 311 |
| Glasson | 311 |
| Grave Jansdijk | 287 |
| Grimm | 311 |
| Herautenstaf | 341 |
| Herderstaf | 341 |
| Karkooltje | 290 |
| Koningstaf | 341 |

| | |
|---|---|
| Klimrath | 311 |
| Lamotteschool te Ieper | |
| Lamprecht | 311 |
| Magerschorre | 287 |
| Mechelsche kant | 289 |
| Moyes' staf | 346 |
| Niertje | 290 |
| Over hoesten en niezen, spreken en vezelen | 63 |
| Pastoorshoedje | 290 |
| Paternostertje | 290 |
| Pinne | 290 |
| Polkabolle | 290 |
| Priesterstaf | 341 |
| Rechterstaf | 341 |
| Rechtsgeschiedenis | 309 |
| Rissemtje | 290 |

| | Bladz. |
|---|---|
| Roede (*virga*) | 342 |
| Roede van justitie | 343 |
| Roede van penitencie | 343 |
| Rozetje | 290 |
| Schroeder | 311 |
| Sluffer | 290 |
| Spinhol | 290 |
| Steunstok (*sceptrum*) | 342 |
| ‘Stockske’ van Olden-Barneveldt | 342 |
| Teguloe | 186 |
| Tieghemberg | 186 |
| Valencynsche kane | 289 |
| Vapeur | 290 |
| Van den bloeienden staf | 341 |
| Veldheerstaf | 341 |
| Viollet | 311 |
| Vondsten te Knocke-ter-Zee | 287 |
| Wagner | 361 |
| Wandelstaf | 341 |
| Warme bron te Knocke | 288 |
| Warnkoenig | 311 |
| Zaagstje | 290 |
| Zwyn | 287 |


## Letterkunde


| | |
|---|---|
| Aardsche liefde | 44 |
| Biekorf | 44 |
| De Boodschap des Engels | 58 |
| Caïn's zonde | 189 |
| De Dieperik | 189 |
| De staf een steun | 34 |
| De Wisselwachter | 93 |

Eed van Achilleus 357
Een Brief-Artikel uit Ierland 142
Eene plezierreis 261, 277
Een zeestrijd 157
*Irisch exile* 144
Gezelle volksdichter 37
Groenende en bloeiende staf 358
Gudrun 75
Heropstaan van het vlaamsche volk 41
Jezus' koningstaf 363
Kruiske 55
Landman 50
Loquela 44
Moederschap van Maria 358
Moer- en boschland 68
Molensteenscherper 47
Natuurpoëzie 47
Ook een pleziertochtje 205
Paschen 56

| | **Bladz.** |
|---|---|
| Perugino | 359 |
| Piere de Zwerver | 87 |
| Pikkerstafereel | 49 |
| Poësie: *Sweet, blessed beads!* | 150 |
| Quintus en Azarias | 114 |
| Rafaël | 359 |
| Ridder Tannhaüser | 361 |
| Ring van 't kerkelijk jaar | 57 |
| Rodenbach | 68 |
| Rond den Heerd | 43 |
| Spellewerksters | 52 |
| Staf van S. Christoffel | 359 |
| Staf van S$^{t}$ Joseph | 358 |
| Soggarh Aroon | 77 |
| Stam van het kruis | 362 |
| Storme op zee | 52 |
| Studeerende Jonkheid | 42 |
| Uit A. Rodenbach's onuitgegeven gedichten | 256 |
| Uit houwe trouw wordt Moerenland herboren | 67 |
| Vaderlandsche onderwerpen | 44 |
| Van den bloeienden staf | 341 |
| Verhalende poësie | 44 |
| Visscher | 52 |
| Nolkspoësie bij de Grieken | 38 |
| Volkspoësie in Duitschland | 40 |
| Volkspoësie bij de Joden | 38 |
| Volkspoësie in de Middeleeuwen | 39 |
| Volkspoësie bij de Romeinen | 39 |
| Wagner | 361 |
| Waterspegel | 49 |
| *Wére Irish shill* | 145 |
| Ydelheid van Albrecht Rodenbach | 121 |
| Zang der bruiloft | 48 |

## Oorkondschap


| | |
|---|---|
| Abdis Du Toict | 152 |
| Antwerpen, 29 April 1586 | 179 |
| Antwerpen, 17 Julii 1607 | 180 |
| Antwerpen, 1 Juni 1613 | 180 |
| Antwerpen, 3 April 1618 | 184 |
| Antwerpen, 20 Juii 1618 | 181 |
| Antwerpen, 26 Juli 1619 | 182 |
| Antwerpen, 26 Februari 1690 | 182 |
| Bernardinessen van Groeninghe | 152 |
| Cleyne kersen ende cleyne pruimen | 203 |
| Chronique et Cartulaire de l'abbaye de Groeninghe | 152 |
| Dweers gheslagen eene latte | 202 |
| Een sud liedeken O.L.U. van Groeninghe ter eere | 271 |
| Ghewas van de wynen | 203 |
| Den grooten cirkel | 201 |
| Groeninghe-Belleghem | 152 |

| | Bladz. |
|---|---|
| Haestighe sieckte oft de Peste | 202 |
| Hoogaltaar te Belleghem | 152 |
| de Jonghers | 179 |
| Marcvs Loosveldt prior van Duinen | 156 |
| Over kwajongensstreken | 179 |
| Over godsdienstzin in ambtelijke stukken binnen vorige eeuwen | 200 |
| Stadsbibl. Kort. Goethals-Vercrvysse | 153 |
| de sweetende sieckte | 201 |
| Solemnele processie generaal | 207 |
| Taverniers | 202 |
| Zijaltaren in de kerk van Groeninghe | 154 |


## Schetsen


| | |
|---|---|
| De wisselwachter | 99 |
| In den Ziekentrein | 300, 313, 334 |
| Ook een pleziertochtje | 205 |
| Piere de Zwerver | 87 |
| Soggarth Aroon | 77 |


## Taalkunde


| | |
|---|---|
| Ache | 174 |
| Apium | 174 |
| Boever | 174 |
| Bouvier | 174 |
| Cage | 174 |
| Cavea | 174 |
| Chaive | 174 |
| Crèche | 174 |
| Déluge | 174 |
| Dovia | 174 |

| | |
|---|---|
| Dub | 173 |
| Dubbe | 174 |
| Duv | 173 |
| Eber | 177 |
| Eppe | 174 |
| Fridilo | 177 |
| Frido | 177 |
| Frithlingahem | 177 |
| Frithu = vrede | 177 |
| Fritz Reuter | 170 |
| Gamapia | 174 |
| Gouvion | 174 |
| Grebbe | 174 |
| Hache | 174 |
| Hoghemoscroen | 175 |
| Hoog-Mosscher | 174 |
| Kooi | 174 |
| Rouwe | 174 |
| Loker | 174 |
| Loge | |
| Moezel | 174 |

| | Bladz. |
|---|---|
| Mohe | 176 |
| Moosbach | 170 |
| Mosa | 176 |
| Möse | 176 |
| Moscheron | 175 |
| Mosebeck | 176 |
| Mosscher | 175 |
| Mosscherbeek | 175 |
| Mosschroen | 175 |
| Mouche | 175 |
| Moucheron | 175 |
| Moxhe | 175 |
| Mudde | 174 |
| Musa | 176 |
| Musca | 175 |
| Muscars | 175 |
| Muska | 175 |
| Musqueron | 175 |
| Mussum | 176 |
| Osa | 176 |
| Pigeon | 174 |
| Plaatsnamen | 173 |
| Proeven | 174 |
| Rouge | 174 |
| Stelle | 131 |
| Wat is 't woortd Ontkommer | 226 |
| Weid-moos | 176 |
| Wikke | 174 |


## Verhalen


| | |
|---|---|
| De wisselwachter | 93 |
| Eene plezierreis | 261, 277 |

| | |
|---|---|
| Een zeestrijd | 157 |
| Ook een pleziertochtje | 205 |
| Soggarth Aroon | 77 |


## Vlamingen


| | |
|---|---|
| Adriaens | 12 |
| Baes | 12 |
| Benoit | 24 |
| Bethune | 12 |
| Callebert | 2 |
| Carnel | 12 |
| Claerhout | 24 |
| Cosyn Omaar | 204 |
| Craeynest | 15 |
| Daniëls | 12 |
| Dassonville | 24 |
| De Brabandere Achiel | 204 |
| De Carne | 2 |
| Declercq René | 24 |
| Decorte | 2 |

| | **Bladz.** |
|---|---|
| de Flou | 24 |
| de Gheldere | 2 |
| Demonie | 2 |
| Delaere Achiel | 204 |
| De Laey | 24 |
| Delberghe Omaar | 188 |
| Delos Victor | 204 |
| De Pla | 12 |
| Dequidt | 24 |
| Flamen | 12 |
| Gezelle als dichter van zijn volk | 37 |
| Huys | 2 |
| Janssens | 12 |
| Jonckheere Emiel | 188 |
| Joos | 12 |
| Lagae | 24 |
| Lauwers | 12 |
| Mestdagh | 24 |
| Pater Cajetaan (Leopold Hongenaet) | 292 |
| Pauwelijn Leo | 204 |
| Persyn | 12 |
| Scharpé | 24 |
| Schipman Andries | 204 |
| Streuvels | 24 |
| Stroom | 13 |
| Tanghe Julius | 204 |
| Van Acker | 24 |
| Vancostenoble | 12 |
| Vanhaute | 24 |
| Han Hee | 2 |
| Vanhullebusch | 2 |
| Van Oye | 2 |
| Edw. Van Robays | 15 |
| Van Speybrouck | 15 |

| | |
|---|---|
| Vercruysse Petrus | 204 |
| Vereenooghe Alfons | 204 |
| Vermeulen Edw. | 24, 189 |
| Verriest'en | 2 |
| Verschaeve Cyr | 24 |
| Verschelde | 2 |
| Vyncke | 24 |
| Walgrave | 24 |
| Warlop Henricus Theodorus | 171 |


## Vragen en antwoorden


| | |
|---|---|
| Siester | 188 |
| Wat mag het woord siester zijn? | 140 |
| Welk is het Engelsch gedichtje in Dichtoefeningen vertaald onder den titel: *De Vierbake* des levens? | 106 |
| Welk is het Duitsch gedichtje vertaald onder den titel: De averulle en de blomme? | 106 |

## Volkenkunde


| | Bladz. |
|---|---|
| Friesche Terpen | 130 |
| De oudste lamp van Europa | 165 |
| Schargronden | 131 |
| Stelle van Snaeskerke | 131 |
| Tieghem | 184 |
| Van klachten | 169 |
| Volkskunde | 170, 187 |
| Vondelingnamen | 222 |


## Wangeloove


| | |
|---|---|
| Aardappels | 139 |
| Baarnoten | 139 |
| Bijgeloof | 140 |
| Bunsels | 139 |
| Donderbare | 136 |
| Doopkleederen | 139 |
| Dubbele noten | 139 |
| Geboorte boonen | 136 |
| Gelukbeelden | 136 |
| 't Geluk van den dag | 131 |
| Godspenningen | 139 |
| Hanekoppen | 137 |
| Huurpenningen | 159 |
| Kaarten ‘van klavers’ | 139 |
| Klaverblad | 139 |
| Mispels | 139 |
| Okkernoten | 139 |
| Peerdekoppen | 139 |
| Peerden op schuurdeuren | 137 |
| Peerdijzer | 138 |
| Roozemarijn | 137 |

| | |
|---|---|
| Ruitestruiken | 137 |
| Takken van boomen | 140 |
| Uchtendgeluk | 137 |
| Water in wijn | 140 |


## Wetensweerdigheden


| | |
|---|---|
| A l'Alvegus | 324 |
| Als men te Caster | 108 |
| Arme Vlamingen | 339 |
| Beschaving | 364 |
| Dalvlakken van de Schelde | 108 |
| Die ankunft | 105 |
| Ecce homo | 324 |
| Een grapje | 356 |
| Friesche Nieuwjaarwensch | 76 |
| Gezelliana | 103 |
| Guido Gezelle gaf lesse van dierenkunde in 1851 | 149 |
| Ingelmunster | 324 |
| In Vlaanderen onvlaamsch | 363 |
| Kandelaars te Caster | 156 |

| | Bladz. |
|---|---|
| Mengelmaren | 108, 156 |
| Nog eentje uit het volk | 356 |
| Noord-Peene | 324 |
| Rumbeke | 324 |
| Steenkerke | 324 |
| Treurpanneel | 324 |
| Zilveren plaat te Caster | 260 |


## Woorden en wendingen


| | |
|---|---|
| Arrig | 1 |
| Eind- en stakelijk | 326 |
| Boomvelden | 366 |
| Broodveete | 3s6 |
| Eksje hoom | 366 |
| Houthakkers | 366 |
| Houtkappers | 366 |
| Lijfsgeschiedenis | 326 |
| Okske | 366 |
| Ontherdering | 326 |
| Pernuttel | 106 |
| Salebeen | 108 |
| Siester | 140 |
| Siesterkarre | 140 |
| Siestervent | 140 |
| Siestervuur | 140 |
| Steenperre | 108 |
| Storm en steekte | 1 |
| Tripeye | 308 |
| Veenmol | 366 |
| Wis | 326 |
| Zalebeen | 108 |

## Zendelingen


| | |
|---|---|
| Cosyn Omaar | 204 |
| De Brabandere Achiel | 204 |
| Delaere Achiel | 204 |
| Delberghe Omaar | 188 |
| Delos Victor | 204 |
| Jonckheere Emiel | 188 |
| Pater Cajetaan (Leopold Hongenaet) | 192 |
| Pauwelyn Leo | 204 |
| Schipman Andries | 204 |
| Tanghe Julius | 204 |
| Vercruysse Petrus | 204 |
| Vereenooghe Alfons | 204 |
| Warlop Henricus Theodorus | 171 |

## Bladwijzer der opstellen 1914-1919


| | | Bladz. |
|---|---|---|
| Biekorf: vijf-en-twintig-jaar | *L. De Wolf* | 1 |
| Gezelle als dichter van zijn volk | *A. Walgrave*, *pr.* | 37 |
| Over hoesten en niezen, spreken en vezelen | *Dr Lauwers* | 63 |
| Moerland | *E. Van Cappel* | 67 |
| Soggarth Aroon | *Arth. Coussens* | 78 |
| Piere de Zwerver | *J. Impe* | 87 |
| De Wisselwachter | *A. Callewaert* | 94 |
| Astene | *J. Cl.* | 101 |
| Brugge | *Arm. Van Veerdegem* | 103 |
| Gezelliana | *A. Walgrave* | 103 |
| Pernuitel | *J. Seghers* | 106 |
| Een geloofsheld | *Gust. Lamerant* | 109 |
| Romantiek | *Horand* | 112 |
| Ware vriendschap | | 113 |
| Ga tot Jezus | *Br. Frans* | 114 |
| Quintus en Azarias | *H. Van Vriesendonck* | 114 |
| IJdelheid van Albrecht Rodenbach | | 121 |
| ‘Voegende’ doopnamen | *L. De Wolf* | 125 |
| Friesche Terpen | *J. De Bie* | 130 |
| Liefdelied van den Boerenknecht | | 133 |
| Kloefliedje | | 134 |
| Voor 't hutteken | | 134 |
| Stropdragers | *Theo Brakels* | 135 |
| Gelukbeelden | *Horand* | 136 |
| Golgotha | *Arm. Van Veerdegem* | 141 |
| Een Brief-Artikel uit Ierland | *Arth. Coussens* | 142 |
| Groeninghe-Belleghem | *M.E.* | 152 |
| Een Zeestrijd | *A. Callewaert* | 157 |
| De oudste lamp van Europa | *J. Claerhout* | 165 |

| | | **Bladz.** |
|---|---|---|
| Van maerlant | *Horand* | 169 |
| Volkskunde | *J. De Bie* | 169 |
| Een Vlaamsche Zendeling | | 171 |
| Plaatsnamen | *A. Dassonville* | 173 |
| Niet vruchteloos | *Arm. Van Veerdegem* | 178 |
| Nazang | *Arm. Van Veerdegem* | 179 |
| Over kleinjongensstreken in vroegere tijden | *Oscar Van Schoor* | 179 |
| De laatste Ridders | *Horand* | 183 |
| Miskende kunst | *Horand* | 183 |
| Tieghem | *J. Claerhout* | 184 |
| Volkskunde | *A.D.* | 187 |
| Edward Vermeulen | *Al. Walgrave* | 189 |
| Heimkeer | *Juul Filliaert* | 199 |
| Over godsdienstzin in ambtelijke stukken binnen vorige eeuwen | *Oscar Van Schoor* | 200 |
| Ook een pleziertochtje | *E. de Spot* | 205 |
| Vondelingnamen | *L. De Wolf* | 222 |
| In het land van Guido Gezelle | *A. Walgrave* | 229 |
| Sacerdotes Dei | *Horand* | 241 |
| In het land van Guido Gezelle | *B. Walgrave* | 245 |
| Uit A. Rodenbach's onuitgegeven gedichten | | 256 |
| Eene plezierreis | *Theo Brakels* | 261 |
| Het Heiligdom | *Juul Filliaert* | 270 |
| Een oud liedeken, O.L.V. van Groeninghe ter eere | *M. Vandromme* | 271 |
| Eene plezierreis | *Theo Brakels* | 277 |
| Hartetempel | *Hendrik Cayman* | 286 |
| Vondsten te Knocke-ter-Zee | *J.O.* | 287 |
| De Vlaamsche Kantwerksters | *Remo* | 289 |
| Herbeginnens | *L. De Wolf* | 293 |

| | | |
|---|---|---|
| In den Ziekentrein | *Arth. Coussens* | 300 |
| Rechtsgeschiedenis | *Adv. Jan Bernolet* | 309 |
| Avond | *Urb. Van de Woude* | 312 |
| In den Ziekentrein | *Arth. Coussens* | 313 |
| Aangaande den ‘Eed’ in 1797 | *L. De Wolf* | 325 |
| In den Ziekentrein | *Arth. Coussens* | 335 |
| Arme Vlamingen | *L.D.W.* | 339 |
| Van den bloeienden Staf | *Al. Walgrave* | 341 |
| Er wordt hersteld | *M. English* | 348 |
| Aangaande den ‘Eed’ in 1797 | *L. De Wolf* | 352 |

| | | **Bladz.** |
|---|---|---|
| Van den bloeinden Staf | *Al. Walgrave* | 357 |
| In Vlaanderen... onvlaamsch | *L. De Wolf* | 363 |
| Bladwijzer van woorden en zaken | | i |
| Bladwijzer der opstellen | | xiv |

## Biekorf vijf-en-twintig jaar!

**G**OD zij gedankt!

't Is al een geheel einde!

Biekorf, eere aan u, en nog vele jaren!

't Is inderdaad merkweerdig: vijf-en-twintig jaar in stand te blijven, voor een tijdblad! Voor een ‘leer- en leesblad’! Trouwens, in den loop van vijf-en-twintig jaar, de menschen zijn eens opgeleerd, ze zijn al een keer uitgelezen, ten minste in 'tzelfste blad. Nieuws verblijdt: ‘nieuwe tijden’ breken aan, ‘nieuwe wegen’ liggen open; en voor die willen lezen, ze 'n weten niet waar-eerst gekeken, ze verzinken in de lezingen. Menschen ter aarde! De vlaamsche bladjes van vijf-en-twintig jaar verre? 't Heeft er geregend... maar ze zijn 't land ingedroogd.

Biekorf, Biekorf, Biekorf, kerel! Met uw arrig vlaamsch gezichte! Niettegenstaande storm en steekte, toch recht-opgegroeid in ons windig Noorden! Om uw vrijen hals, om uw sterkgeknuiste leden, hangen ende spelen altijdnog

en de wrange lucht der zee en de veie geur van 't houtland. En dat vijf-en-twintig jaar? En nooit krank geweest? Eere aan u, nog vele jaren!

* * *

Toen Biekorf op de wereld kwam, 't zat aardig in West-Vlaanderen: 't en zat er niet meer schuw, maar 't zat er toch bevangen, lijk op een avond van een laffen dag tegenaan 't eindeke van den zomer. De ouderen waren slapen gegaan of zaten zwijgend ineengezonken, terwijl de jongeren moegedjoold en lamgevallen nog inlange op geen morgen en peisden. 't Groot werk was uit, de moed verdoofd, de schoonste dagen heen, terwijl daarboven immer 't geluchte grimmig keek, en dat vanverre de herfst alree in de avondgeuren hong. Zoo ging het toen in West-Vlaanderen; en van elders in Dietschland en hoorde men al-niet-vele.

Met andere woorden: Aan den eenen kant, De Bo met zijn oudere werkers, de S. Luitgaarde-gilde, al lieden van zwaren arbeid, hadden 't opgegeven. Aan den anderen kant, de mannen van den ‘Swigenden Eede’ met jongere vrienden, schor en heesch geschreeuwd aan den ‘Blauwvoet’, bleven op hun weerhouden. Tusschen de twee, alleene, zat en wrocht Gezelle... op zijn eiland.

* * *

De eerste schaar onzer Westvlaamsche volkherwekkers was weleer opgedaagd vanaf de jaren zestig. Die het dag had doen luiden, was Gezelle te Roeselare[(1)]; dit deed hij bij een stillen morgen, waar toen ontwaakten: Van Oye, de Verriest'en, Callebert, de Gheldere, Demonie, De Carne, Van Hee en zooveel anderen. Ondertusschen waren, buiten Roeselare, ookal in roere gerocht: Duvillers, Huys, Nuttin, Decorte, K. Verschelde en Vanhullebusch. Vanhaecke's *Zeesterre* rees op dan. Gezelle en Weale hun *Rond den Heerd* kwam achter, ‘*leer- en leesblad* voor *alle* lieden’; dit was in '66; De Bo deed mee aan *Rond den Heerd*; nog

(1) Vgl. *Vl. Vlagge* [*Jubeljaar*] 1890-1900, bd. XXV, bl. 11 vlgg.

anderen, meest Duclos. Toen werd Gezelle ziek, en stelde in *Rond den Heerd*, op 't einde van den VI$^{en}$ jaargang, zijn '*Wt*'-en-amen als reeder van dat blad. Toch bleef dit voort in 't leven[1]. Een tweetal jaren daarna werd 't *Idioticon* gedrukt en uitgegeven; en daarop volgde, in '74, de stichting der *S. Luitgaarde-gilde*, deze nl. 'om het meêwerken in *Rond den Heerd* te verzekeren en de middels van verbetering en verspreiding te bespreken'[2]. Nu was 't een neerstigheid alom. En terwijl, onder de jongeren, Vyncke en Malfait de *Vlagge* in de handen praamden van studenten, en dat Rodenbach zijn makkers leerde zingen[3], wrochten tal van uitstekende leeraars[4] anderzijds voort aan 't slijpen van ons taalgesteente, en aan 't opzetten en -tooien van letterkundige kleinooden.

*Vlaamsche Dichtoefeningen, Baekeland, Jan Onraedt, Paul en Isabelle, Tillo de Saks, S. Godelieve van Ghistel, De legende van Sint Franciscus, Sinte Ursula en hare elf-duist maagden, De doolaards in Egypten, De oude kuste van Vlaanderen, Pius IX, Kerkhofblommen, Drie Verhalen, De deringgravers van het Padegat, Bellesa, De Pastor van Quaethem, Van den kleenen Hertog, Breidel en de Coninc*, nog veel ander dergelijke zijn vanrond die heerlijke dagen.

Een oogenblik nochtans had dit zomerweer verduisterd. En 't had gestormd over Vlaanderen. Blauwvoeten vlogen. Eendelijk zwart had het gezeten aan de kanten van Roeselare, binst dat terzelfdertijde van-alover de Schelde al de spoken van 't ongeweerte donderden tegen 'het Westvlaamsch'. Toen heeft de beruchte strijd gewoed, vanonder voor het vlaamsch, vanboven voor dat 'West-

(1) Dank aan Mgr. Wemaer, een grooten boekkunstvriend, dewelke aan anderen vroeg hen daarmee te gelasten. Wat ik hier vertelle van dien '*Wt*' en van dat voortleven, weet ik van E.H. Pastor Slosse, die 't heeft weten gebeuren, en boekte.
(2) *Handelingen der eerste vergadering...* Brugge, Beyaert, 1875, bl. 9.
(3) Vgl. *Vl. Vlagge*, als boven, bl. 9... en 20...
(4) Ziet daarvan de namen in de vier gedrukte *Handelingen der gilde van s, Luitgaarde* 1875-1878.

vlaamsch'! Doch onder en boven, jong en oud, woelige studenten en vreedzame doch hardnekkige leeraars uit de Luitgaarde-gilde, beiden hadden den wind achtergenomen, al hen stevig werende. Zoo kwam het dat ze vooruitvlógen. En toen het weder viel, schromelijk veel weg hadden ze, elk aan hun kant, afgetorden; vooral, van taalwerkswege, 't 'Westvlaamsch' was voorzien gerocht: *Woordenboek, Spraakkunst, Tijdblad, Boekenkeuze* en *Bloemlezing, Wijsbegeerte* en *Wetenschap* waren onderwege opgesnakt, verfrischt, verjeugdigd, rondbesteld(1).

Echter ook, toen het weder viel, dezelfde mannen van Luitgaarde schenen tenden. De vergaderingen bleven achter(2), de 'Handelingen' stopten(3), en *Rond den Heerd* ging aan 't uitbloên. De Bo stierf dan in '85; en Gezelle, die van-eersten-af 'aan denzelfsten wagen' doch niet 'aan 't zelfste zeel' getrokken had(4), Gezelle dien men inderdaad nooit in Luitgaarde's zitdagen gemoet en had, Gezelle bleef immervoort verscholen, stil en op 'zijne eigene maniere'(4) generig aan het werken.

* * *

De eerste dagen uit den Westvlaamschen taalstrijd waren alzoo onder.

Dank nochtans aan Gezelle, de Westvlaamsche herwaking en ging niet onderblijven. Integendeel de geest ervan ging nu uitbreên; 't werk ging bedeeld worden, en elke werker ging meer naar zijn eigen aanleg en bekwaamheid in dat werk gebezigd staan.

Wat voor wondere man toch, die Gezelle!

Gezelle zag immer verre: zeer verre omdat hij diep gevoelde. Zijn teer en tintelend gemoed zinderde schrome-

(1) Vgl. in de genoemde *Handelingen*: de besproken onderwerpen en de aangemelde boekwerken.
(2) Vgl. *Rond den Heerd* 1873-'79, bd. XIV, bl. 264 en 279.
(3) Het laatste van de vier is gedrukt in '79.
(4) *Handelingen* I, bl. 86-87.
(4) *Handelingen* I, bl. 86-87.

lijk licht, te licht om niet te lijden van leugen, grofheid of geweld. Waar de Waarheid hem trof, daar bleef hij staan, verrukt te zien ernaar, te genieten van het Schoone ervan, te smekken lange en vele eraan. Zijn leven lang is maar één blik geweest, een minneblik op Godes lieve landschap; één luistering, een allerscherpste luistering naar 't saamgeluid ervan. En aldus ook, waar hij onder 't menschdom leefde, mee-mensch-zijn deed hij niet, op de anderen staren wel. Waar strijd weerhelmde, strijd, dit is een botte druistigheid vóór of tegen leugen, daar bleef hij achter, ziende en horkende vanverre naar 't zwinkelen en 't zweren van de wapens; zooals, waar donder bromde of zeegeloei, hij ook aan 't kijken was en wachten. Dan trok hij af daarna, langs mulzige boekendreven, gaan droomen en gaan dichten weer van stilte, bloemen, vogels, vee, en akkerwerk, en zonne, en zaligzijn.... Men heeft gevraagd of zulk een eenzater een groote dichter heeten mag? En waarom geen? Was het, omdat hij met geen wild gebaar, noch vliegend haar, een zotte zee en bezong? Och, heet hem zoo gij wilt! Ei, toch! Veelmeer heeft hij bezongen dan een zee, dan bergen zeen! Hij bezong het diepste eruit, het ‘zijn’ ervan. Hij bezong het innigste der wezens. Hij bezong de gansche schepping, hemel, zee en zand en land, tot in 't oneindigste en 't fijnste hunner geschapenheid, mitsgaders daarenboven nog het beeld erin van hunnen Schepper zelf. Hij bekeek en beluisterde 't menschdom dan, zijn volk, zijn eigen volk, alweer een zee; hij droomde hoedat het schoone zijn zou: bedroomde 't eenvoudig vreedzaam waarlijk ‘zijn’ ervan (niet het geweldig worden), het eigenzelvig zijn, het eigentalig zijn. En door het hemelzoet bezingen van zijn wonderschoone droomen, heeft hij dat volk doen luisteren achter hem, een gansche volk doen stilstaan op zijn lied, zelfs vijanden de meest luidruchtigen doen stomstaan, doen gapen over van zijn tale, doen geren, hankeren naar zijn oorbeeld, doen streven naar zijn doel; hij heeft geen zee bedicht, o neen, maar hij heeft er een gemaakt - en dat is meer -, een gansche zee

heeft hij gemaakt, 't heropvervlaamschte vlaamsche volk heeft hij gemaakt, uit niets, door 't te doen zijn, op 't zoetste woord zijns monds, gemaakt tot ware schoone zee, maar bovenal tot eigen zee met eigen ziel in.

Wie dit nu wil indachtig blijven, zal niet verwonderd zijn, dat Gezelle eensdeels samenspande met Luitgaarde, maar anderdeels buiten Luitgaarde bleef. ‘Ik wille, schreef hij naar die gilde, het op alle manieren wel geweten hebben, dat ik met ulieden volkomen 's eens ben, aangaande de taalrechten die *gij*, als *Westvlamingen*, doet gelden...[(1)]’ - Hoort men? Dat zei hij, sprekende tot hen alsof hijzelf niet een westvlaming was. Hij scheidde hem dus eraf. Waarom? Omdat hij verder zag dan zij. Zij, ze vochten voor de daad, maar hij wrocht voor 't beginsel. Zij wilden 't Westvlaamsch boven, ten minste binnen West-Vlaanderen, omdat ditzelve Westvlaamsch hun in-de-daad voldoende scheen, en hier oprecht voorheen-en-nog gebruikt werd bij geleerden; hij dan, hij wilde 't ook, maar eerder hij, omdat het 't *volk* zijn tale was: omdat deze voor ons volk ‘als uitinge van *eigen* vlaamsch *wezen en leven*’ ‘*de* tale is, zei hij, gelijk de sterren *de* sterren zijn[(2)]’.

Ten bate van dat beginsel - als beginsel eeuwigwaar en alomgeldend, - ging Gezelle hem laten aanspannen in alle dergelijk geval als voor het Westvlaamsch: voor 't Friesch, voor't Limburgsch, en voor 't Fransch-Vlaamsch, voor 't Provensaalsch, voor 't Italiaansch uit 't volk, voor Hiawatha's rechten. Zijn vrienden uit Luitgaarde niet; zij, streden voor ‘*het* Westvlaamsch’!

Wat ik nu niet begrijpen kan, is dat er van zijn oude vrienden sommigen zijn (welke na zijn dood het ‘Westvlaamsch’ voortaan voor wetenschap ondienstig achtten), die dan gezeid hebben - allichte tot hun eigen geruststellinge -: ‘had Gezelle thans geleefd, hij ook ging thans verzinnen, hij ook ging 't Westvlaamsch nu ver-

(1) *Handelingen*, bd. I, bl. 86.
(2) *Loquela* 1881, jg. I, in de voorboodschap, op sponde 15.

steken!' - Hoe is 't toch mogelijk?... Dat zij verzaakten aan een daad (d.i. aan 't Westvlaamsch van één dag, en uit één streke, onveranderd), dit neem ik aan. Maar dat hij zou verzaken aan 't beginsel (waardoor 's *volks* vlaamsch, 's volks 'roerend' vlaamsch, is '*t* eigenlijke Vlaamsch), dit loochen ik. Verzinnen? ging hij niet. Verzinnen kón hij niet! noch móest hij niet! *De* taal, 's *volks* taal versteken? dit was voor hem zijn eigen stam afzweren! zijn tale afscheiden van zijn volk? dit was voor hem zijn eigen tong uithalen! Meer nog: 's volks tale laten invangen, toeduwen of toehoelen in woordenboeken, spraakleeren, beschavingslijven, mode-leesten? dit was voor hem zooveel als ze verkeeld, verkist en ingekelderd. De taal voor hem, was iets dat leeft 'en *roert* nog dagelijks': zoo 't Westvlaamsch hier, zoo 't Dietsch-vlaamsch morgen Dietschland-door(1)! Het Westvlaamsch móest hij niet versteken! Aan tal van menschen immers zwoer hij heftig, o zoo dikwijls (oude vrienden van hem, spreekt hier en getuigt het) dat hij niet voor ' 't Westvlaamsch' was, nooit was geweest; maar dat hij was voor ''t Vlaamsch' van 't volk, van Maerlant af tot heden, zoo wijd als 's volks betrekkingen nog strekken, of morgen strekken zouden... En als dit volk nu klein viel, klein ook was voornu zijn taalgebied; maar als dit volk eens groeien zou, en uitzetten door levensdaden, handel, kunst, geleerdheid, en zedelijk gehalte, dan zou noodzakelijk ook zijn gebied verbreên, zijn taal verwijden en vanzelfs 'veralgemeenen'. 'n Leefbare 'algemeene taal', voor hem, was mogelijks-tewege een toeval - en meer niet - uit 's volks aanstaande leven; maar zeker niet een vluchtig spel, een huidig tijdverdrijf, licht broeiwerk voor eender welke taalnesthoenders! Taalbroeders wilde hij wel en meer, geen taalbebroeders!

(1) Vgl. alom in de 'Wetensweerdigheden' uit *Loquela.* Deze Wetensweerdigheden zijn ongelukkiglijk achtergelaten in *Loquela*'s 'degelijke' heruitgave! 't Is of had men, om een muur te herstellen, den moortel geweerd van tusschen de steenen!

Hierdoor wordt duidelijk, hoop ik, dat verder ziende dan zijn vrienden, Gezelle liever wrocht in 't stille. Gestrijdsel stond hem weinig aan. Hij wrocht en wroetelde - hij leerde ‘dietsch’ - vanonder in de taal, in 't volk, in 's volks gebruiken, en in 's volks zingenschap.

* * *

In die gedachten en met dit werk verwekte en vervulde hij een tweede tijdstip uit den ‘Westvlaamschen’ taalstrijd.

In 't eerste tijdstip was gevochten om voor West-Vlaanderen 't recht te doen erkennen, zijn vlaamsch als vlaamsch te mogen uitgeven, ten dienste van 's Vlaamsch' alheele ontwikkeling.

In 't tweede tijdstip leerde men. Men zocht en leerde welk vlaamsch het Westvlaamsch is; men leerde dit uit 't volk; om later dan, in 't derde tijdstip, bij middel van dat levend vlaamsch, en van de wondere spreekveerdigheid van 't volk, stoutmoedig mee te helpen aan de verjeugdiging van hooger taal en algemeener letterkunde.

Wat ging Gezelle hier in dit tweede tijdstip doen? Zeer weinig in den schijn: zeer vele metterdaad.

Vanaf '81, zette hij hem aan *Loquela*, en aan ander dergelijke zantwerken. En dit scheen al.

En rond hem? Wie schoof er hij, om hem te helpen? Nog andere zanters, uit Limburg, en uit 't Antwerpsche, 't Zuidvlaandersche, en Fransch-Vlaanderen.

Geen leeraars dus: 'k wil zeggen, mannen om te leeraren, als weleer in s. Luitgaarde's gilde; maar liever liefhebbers die zelve loeren wilden, als totdan onbekwaam; die achter waarheid visschen wilden in helderloopende water, eerder dan in aangeladen schoolbekkens; liefhebbers die peuren zouden uit de levende taal, en niet uit akademische woordenboeken.

Geen scholleerlingen; evenmin. Die waren toen: Blauwvoeten, Kwapenningen, Wekkers; Ruitebrekers, waarvan hij wel meermaals om zijn gezapigheid een schoffelinge

vong. Hun Vlaggen, hun Pennoenen, hun knodsen tewege, waren oorlogsgeveerte, en sloegen teveel in den wind; hij integendeel wrocht liever met zijn hand in 't land, zantende op den stoppel, en liet het slaan-in-de-lucht over aan vinke en leeuwerk en nachtegaal.

Ten derde, ook geen tusschenslag; ik meen hierbij een schare oud-leerlingen, als toen gewierden te bestaan: wat oudbedegen blauwvoeten, weggetrokken van het zeegeweld, veelal verscholen het land-in; 't is te zeggen nog: een nieuwe Gilde sture mannen, die toen stand en veiligheid gezocht hadden in de eenzaamheid. Aan den eenen kant: gerucht en viel in dezer vak niet; integendeel ze waren een '*Swigenden Eede*'. Van de zon en mieken ze niet; het nachtelijk *Mannetje uit de Mane* was al hun verzet.... Och! Jarenlang hebben die razende zwijgers gespookt in den duisteren: te-oud zijnde, om te zomer in de studententochten ter male meê te ketsen; te-jong toch ook, om, stil gezeten, statig lijk hun vroegere leeraars, uit steenen zetels, eeuwige waarheden onder de zonne bloot te leggen. Het stormziek ruischende blauwvoetenbloed wriemelde in hen, te diepe, en te levendig; ook, al schenen die mannen aan alles onschuldig, toch zaten ze overal achter: om gedachten te zaaien, om die zaaiinge in te drooten, in te drillen, warm te houden, te beschutten, en beschot te helpen krijgen. Maar aan den anderen kant... ongelukkiglijk, ze'n pikten en ze'n oogsten nooit! Ongelukkiglijk ooknog, 't werk, dat ze ineens bedroomden om 't ineens te willen, was te groot. Een *Nieuwen Tijd* wilden ze scheppen, vlaamsch in alles en met alles. Ze schikten eraan jarenlang aleer hem aan te vangen. Aleventwel een Tijd en schept men niet! En toen ze dan hun *Nieuwen Tijd* ('t was in de jaren negentig) oprecht uitwerken wilden, de tijden wáren reeds vernieuwd; veel nieuwer waren ze geworden dan ze die bedoeld hadden, veel minder romantisch, meer prozaïsch, meer tel- en huishoudkundig. En zij, die oude stormbonken, braken over dit gecijfer de beenen!

Alzoo, die drie soorten geleerden uitgesloten, voor

Gezelle bleven enkel over de stille liefhebbers, waarvan we boven spraken.

Wonder is 't, en 't opmerken weerd, hoe in zijn taal- en volkskundig werk, nogalveelmaal Gezelle's hulpen vanbij of vanverre tot de onderwijzerswereld behoorden. Lieden waren ze met geduld en zelfopofferinge, door 't dagelijksch werk gehouden tegen de eerde en gedwongen tot gemeten vlucht, dichtst verblijvende onder 't volk, on best bekwaam te luisteren naar kinderlijke monden.

Meestendeel door 't werk van zulke verdienstelijke liefhebbers was 't, dat: terwijl Gezelle zijn *Loquela* (1881) inzette, *Ons Oud Vlaemsch* ('85) aantastte, en den *Duikalmanak* ('86) begon, en terwijl A. Joos in overeenkomste met hem zijn *Schatten uit de Volkstaal* ('85 tot '87) bovenhaalde, dat, zeg ik, uitgegeven werden tal van ‘Idiotica’ en dat gesticht werden: '*t Daghet in den Oosten* voor Limburg ('85), *Volk en Taal* voor Zuid-Vlaanderen ('88), en *Ons Volksleven* voor Antwerpen en Zuid-Brabant ('89). Na Gezelle's dood, heelt men vernomen dat Gezelle daar overal bij- of onderzat.

Honderde, duizende dietsche woorden, wendingen, liederen, klanken, geluiden werden in dien tijd opgevangen, ontstukt en vergeleken; heel 't spiergestel van onze taal ontbloot, haar zenuwmacht ontleed, haar levensvezels uitgeleid, haar zielgezinder nageteld. Wat heerlijkheid vernam men niet aldus, uit kleur en deun en keelgestreel zoo eigen aan de kindersprake; wat pracht van evenwicht en zwier 'n hong er niet, rondom het sterke woord der meerderen en 't wijze woord der onderen. Hoe schoone scheen het Vlaamsch! Elk minde 't meer en meer!

't Is 't werk geweest van 't tweede tijdstip, dat! schitterende uitval van Gezelle's zantwerk, blijvende uitslag van het reuzenonderzoek door hem in-gang-gebracht, vanuit West-Vlaanderen alover heel Oud-Dietschland.

Dan rees hij op in geestdrift zelf, en voer alachter 't veld, aan 't zingen met dat vlaamsch: aan 't juichen in

gedichten, aan 't goochelen met galmen; hij zong daar dingen mee van God, en van Zijn schepselen, zoo wonderwaar en zoo eenvoudig, zoo lief medeen en zoo verrukkend. Men peisde op geen ‘Westvlaamsch’ meer; 't was vlaamsch van overouds, en vlaamsch van overal, en vlaamsch in merg en been. En elkeen juichte mee, en meende dan: ‘hoe rijk, hoe vloeiend, en hoe schilderachtig is 't vlaamsch vanuit het volk... ten monde toch van iemand die 't kan spreken!’

* * *

Maar nu, een ongeluk bij al dat welgelukken was: dat elk volgroeide man-alhier in verbazing bleef staan-luisteren; en, uitgeweerd Gezelle, dat elkendeen zweeg voortaan.

En zoo kwam men aan het einde van de jaren '80, omtrent 't jaar '90.

Ons derde tijdstip zou beginnen.

Gezelle was een kunstenaar: gevoel en uitgalming waren bij hem één geworden. Hijzelve voelde 't Ware in hem, en tevens 't Woord ertoe. Hij dichtte daar hij taal bezat, en kende diep de tale daar hij dichter was. Al ziende peisde hij, en peizende sprak zijn gedachten uit... zooals dat niemand kon. 't Was 'tgene al de anderen sloeg. Men zweeg alom. Zoo zwegen de overblijvenden van de Luitgaarde-gilde, wier *Rond den Heerd* voorgoed aan 't kwijnen was. Zoo vielen en verslapten ook allengerhand Gezelle's eigen zanters uit *Loquela.* Zoo eindelijk ten ‘Swigenden Eede’ was 't stilte meer en meer.

Het wierd nochtans nu een tijd te zijn dat 't nieuw geslacht het vorige zou vervangen. 'k Wil zeggen, dat er ondertusschen een greepke nieuwe en wakkere leeraars opgeschoten waren, die vol bedrijfzucht zaten, die weleer geleerd hadden ter schole van die oudsten-daar, gezantekoornd hadden ookal met die tweeden, en geblauwvoet met die laatsten. In hen dus zat er werkdrift, en taalbegrijp, en gloeiinge voor Vlaanderland. Doch op dien stond-nu nog, 'n wisten ze zelf nietwel waar aangevangen.

Zij waren 't niettemin, die te langen einde *Biekorf* stichten zouden; niet enkel 't blad dat *Biekorf* heet, maar tevens den geest ervan, den bijval en den invloed.

Uiterst-ten-beste, als even bleek, stonden ze daartoe uitgereed: en bovendien vanaf hun minste teeken dat ze leven wilden, voelden ze ben omringd, gesteund en aangewakkerd door tal van mannen(1),

'tzij uit de gewezen eerste keurschare, als: Baes, Bethune, Bols, Callebert, de Gheldere, Duclos(2), Flamen, Meersseman, Van Steenkiste en anderen;

'tzij uit Gezelle's vriendenkrans, als: Carnel (Fr.-Vl.), Daniëls (Limb.), Janssens (O -Vl.), Joos (O.-Vl.), Van Costenoble (Fr.-Vl.), Weale (Engell.) en Winkler (Friesl.);

'tzij uit den 'Swigenden Eede' zelf, of uit de gewezen blauwvoetenbende, als: Adriaens, De Pla, Lauwere, Malfait, Persyn, Van Hee en Verriest.

Het Vlaamsch door 't vlaamsch heropknappen, was noodzakelijk hun droom. Het vlaamsch was reeds geacht nu, meer gekend; ze zouden 't zij gebruiken: niet enkel in gedichten als Gezelle, maar ook in wetenschap en kunst en gansch 't beschreven leven. Hun vlaamsch zou 't westvlaamsch zijn, vaneigen, of liever 't Vlaamsch op zijn Gezelle's, heel breed, eerder gezeid het volksvlaamsch, wat morgen misschien omvatten zou al 't vlaamsch van 't 'Vlaamsche' 'volk'. En met dat vlaamsch uit 't volk, gingen ze 't volk hervlaamschen: 't zij wel verstaan, ze 'n gingen 't volk niet doen herzijn, gelijk hel was voorheen en anders niet - dit kan niet immers: hiertegen botste *Rond den Heerd* -; noch gingen ze 't doen nieuwe worden al-ineens - ookal onmogelijk: dit ondervond nadien de *Nieuwe Tijd* -; ze gingen 't volk doen nieuw-zijn op zijn ouds: doen wassen dus in 't vlaamsch; en daarom hem doen vinden in zijn eigen taal: ten eerste, voor 't verleden, sporen, dus geheime wetten van eigen aard en grootheid,

(1) Vgl. in de 'Voorboodschap' van *Biekorf*, bd. I, bl. 1-2.
(2) Vgl. *Rond den Heerd* 1888-'89, bd. XXIV, bl. 399.

ten tweede, voor de toekomst, kracht genoeg en aanwijs voor vlaamschheid altoosvoort, aldoor gelijkwat-nieuws.

Nieuwloopte toch, en nieuwszot zelve en waren ze niet. Indien hun blad, d.i. de naam ervan, wal nieuwe vorenkwam, dit was gebeurd spijts hen. Hun eerste droom was: voort te doen met *Rond den Heerd*; ze waren niet eraangerocht[1]; en onvermijdbaar: aangezien ze in den grond een ander doeninge beoogden, t.w. iets dat breeder was, dat hooger was, en ook meer vlaamsch-vanbinnen.

*Rond den Heerd* niet krijgende, wilden ze toch Luitgaarde mee: de aanroeping van Luitgaarde staat op hun zegel, hedennog.

Luitgaarde's gilde dan? Die hadden ze ook gewild. En haar te herzamelen begeerden ze nog lang nadien; doch deze lag uiteen, en bleef uiteen. Ze namen eruit over dan: een voorstel, welk hun schik was: 't was trouwens een gedacht dat voortnog in de lucht hong; en daarop mieken ze 't geraamte nu van hunnen Korf. Op 18$^{n}$ in Koornmaand 1874, in de eerste zitting van de Luitgaarde-gilde had E.H. Stroom, toen leeraar aan 't Seminarie te Brugge, een voorstel willen indienen '*over het uitgeven van een*MAANDELIJKSCH *tijdschrift voor geleerden, dat allerhande wetenschap en kunsten zou behandelen*[2]', doch was belet geweest hetzelve voor te dragen. Den 1$^{n}$ van Bloeimaand 1876, op de tweede vergadering derzelfde gilde, hield dan E.H. Flamen, toen onderherder te Ruysselede, 'eenigszins in plaats van E.H. Stroom', en 'als tolk van verscheidene der gewichtigste mannen dezer gilde', verder en duidelijker voor[3] wat zijn zou een 'tweemaandelijksch *tijdschrift voor taal en letterkunde en allerhande wetenschap*'. Ditzelve was te wenschen, niet om '*Rond den Heerd* te onderkruipen', maar 'bijzonderlijk' en 'uitsluitelijk voor de liefhebbers die hoogere studiën gedaan

(1) Vgl, *Rond den Heerd*, ald.
(2) *Handelingen*, I, bl. 69.
(3) *Ald.* II, bl. 64-75.

hebben[1]', 'De geest, het bestier van ons tijdschrift zou Westvlaamsch zijn; en dezen die van het Westvlaamsch eene bijzondere en eigene tale wenschen te vormen zouden met die anderen, wier gedacht is dat het Westvlaamsch in de algemeene nederduitsche taal haren rijkdom moet versmelten [ontwaart men hier Gezelle?], in onze colommen hunne wederzijdsche beweegredens kunnen verwisselen. Daarenboven zouden wij niet uitsluitelijk zijn; alle artikels, waarin de schrijvers hunne meening, nopens letterkunde en wetenschap met reden, eerbied, beleefdheid en gematigheid doen gelden, zouden niet verworpen wezen[2]'. Spreker bedoelde 'artikels over godsgeleerdheid, algemeene politiek, wijsbegeerte, historie, taalkennis, letterkunde, wiskunde, natuurkunde, bouwkunde, muziek, schilderkunst, in een woord over alles wat betrek heeft met de wetenschap of de schoone kunsten[3]'.

Dan den 20$^{n}$ der Koornmaand 1877, was er een derde vergadering voor Luitgaarde en 'Prof. [Hugo] Verriest', handelende over 't ontwerp van een bloemlezing, liet 'te dezer gelegenheid weten dat het VIER-MAANDELIJKSCH tijdschrift *Oost en West*, over wetenschap, in 't kort zou verschijnen aan 2 fr. 's jaars[4]'.

Zooals men ziet, het voorgestelde tijdblad was van maandelijksch tweemaandelijksch geworden, en dan viermaandelijksch; en 't is op 't einde nog géén-maandelijksch gebleven. Maar het ontwerp ervan bleef levende nestelen hier en daar, het moerde, en den eenen of anderen dag 't ging lijfwinnen en uitkomen.

Hoe of dit tijdblad ging gaan-zijn, kon men verwachten. *Rond den Heerd* was geweest een 'leer- en leesblad voor alle lieden': 't nieuw tijdschrift zou heeten een 'leer- en leesblad voor alle verstandige Vlamingen',... en wat dit zou beteekenen? men kan het vernemen hiervoren.

(1) *Handelingen*, II. bl. 66.
(2) *Ald.* bl. 70.
(3) *Ald.* bl. 71.
(4) *Ald.* III, bl, 23.

Op een voorjaaravond in '89, zaten een keer bijeen te Brugge, in 's h. Lodewijks, op de kamer van Edw. Van Robays, deze en Em. Demonie, en A. Van Speybrouck[1] en J. Craeynest en nog anderen. Lange reeds had men meermaals ‘de koppen bijeengestoken;... verscheidene ontwerpen waren voorgesteld geworden en besproken [: ondermeer van *Rond den Heerd* onderhanden te nemen, en hem nieuw bloed in te jagen. Allemaal vruchteloos]. Nu eindelijk besloot men een nieuw tijdblad in Westvlaanderen uit te geven dat in Brugge zou gedrukt worden[2]’ daar, ‘waar, jaren geleden, het tijdschrift *Rond den Heerd* eerst tot stand gebracht wierd onder de zorge van H.W. James Weale en Guido Gezelle. H.W.J. Weale bewoonde dan het huis ter Balie, n$^{o}$ 1[3]’, nadien, d.i. toen alreeds in '89, betrokken door de gebroeders-drukkers De Plancke. Aan Gezelle vroeg men hulp en steun: welke hij beloofde. Hijzelve gaf het blad zijn name: ‘Biekorf’. Bethune teekende den Korf, die thans nog dient als kop van 't blad. En op 10$^{n}$ van Bloeimaand 1889 zond A. Van Speybrouck ‘wegens de stichters’ de voorboodschap de wereld in.

*Biekorf* was dus gesticht: stammend uit Gezelle vanverre-aan, d.i. aldoor den geest der leeraars uit de jaren '60, aldoor den gloed der knapen uit de jaren '70, aldoor het werk der zanters uit de jaren '80; bedoelende ten anderen datgene uitsluitelijk wat Hem beviel uit deze drieërhande vóórbetrachting, t.w. wijze leer-en lezing, tot roem van onzen stam, en in de taal van 't volk. En *Biekorf* was medeen alzoo Gezelle's jongste kind, en driemaalliefste kind.

(1) Vg1. *Biekorf*, 1906, bd. XVII (bl. 169-173: ‘Eerweerde Vader Edward Van Robays’) op bl. 170 en 171.
(2) *Biek*. bd. I, bl. 16.
(3) Van hem vooral is 't dat we *Biekorf's* aanvangswijze weten. - Men merke op medeen, dat G. Gezelle niet eigenlijk “de” stichter van *Biekorf* is geweest; dikwijls werd het tegenovergestelde rondgezeiseld tot in *Biekorf* toe, ten onrechte.

In ‘Lauwe 't jaar 1890’ kwam *Biekorf* eindelijk uit: eigenvlaamsch, doorvlaamsch, en ‘voor verstandige Vlamingen’.

Wijlen S. Dequidt dichtte de opwekkinge: o, sprak hij[1],

‘O Bietjes, haast u, en den schat
van Vlanderens Eigen saamgevat
en in den ‘*Biekorf*’ weggeborgen!
Ach! alles heden dreigt ten val:
wie weet er wat nog worden zal?
wacht ons geen winter morgen?’

***

Wat een tal van schoone namen 'n hebben we niet gemoet in heel deze geschiedenis. Namen van hoevele Vechters voor ons vlaamsch Geloove, Taal en Zeden, die jarenlang achter de bane dretsten om 't veronkruide volk uit den vuile te helpen. Een gansche maatschappij moesten ze te keere, welke als een braakland was geworden, dik bedegen van de distels en de netels, en doorworteld voetendiepe van de pemen. Hoevele dezer ‘taaie vechters voor het vaderland’ en werden door die distels en die netels niet gekneusd, geschonden of gekwetst... zoodat ze meermaals van hun tochten wederkwamen moegemarteld in de brake, zelf voor jarenlang gebroken.... Biekorf! Biekorf! Wat staat ge schoon ontluisterd van die namen, als door gewaai van goudregen, waaronder men u stelde toen heel 't land gekuischt was en in bloeie stond. Uw bietjes in 't vervolg, en hadden meer alniet te doen, dan gonzend over 't zomerveld te stoeien, niet wetendewaar-eerst van honinggeur en bloemenweelde. En daarvan is 't, en van dat eeuwig welzijn, dat vijf-en-twintig-jaarlang, uw ramen pramens-volgerochten.

Men 'n denke nochtans niet, dat 't in Biekorf al vanzelfs ging. Van 't eerste jaar af, alreeds een sterfgeval: van

(1) *Biek.* bd. I, bl. 3-5.

Demonie, onzen eigenlijken eersten stichter[1]. Men leze dan in *Biekorf* (1906, bd. XVII, bl. 171-172), hoe insgelijks van-eersten-af de biën dikwijls bleven haperen, te late binnenkwamen; hoedat er ook soms achterbleven. De weelde steekt; en 't gebeurde wel meer dan eens, dat de opstellers, al rekenende de eene op de andere, zaten... adem te halen ...zoo een zoo al. Echter dan wreef de vurige Van Robays algauw de vrienden hun oogen open, hun handen los, en 't werk kwam in. Ten anderen, al den tijd dat Gezelle leefde, bleef er bij dezen een onuitputbare schat over van zantinge en van zoetigheid.

Van Robays, de tweede stichter, vertrok dan naar de Zendingen. Hard was dit voor Biekorf, al troostte dien de koene werker voort, zoolang hij kon, uit vreemde landen[2].

De wreedste slag nochtans voor Biekorf viel, aan 't einde van zijn tienste jaar, met de dood van Gezelle zelve. Zonder dat Gezelle Biekorf's stichter was, toch was hij de ziel ervan, de leidsman en de keurder. Hij was de naam ervan, 't verweer, het leven schier... Het vaarde Biekorf toch zoo stijf: het vaarde Vlaanderen, Dietschland al en geheel, maar meest Gezelle's liefste kroost. Ook is 't met kinderlijke liefde, en meer dan gulle mildheid, dat Biekorf hielp Gezelle heerlijk, koninklijk begraven, hem wegdroeg net een vader, zijn uitvaart zelf beslaafde, zijn beeltenis en 't drukken zijner lijkrede heeft bekostigd.

Och! hadden ze hem dan weergekregen. Maar 't graf ging toe daarna, en Biekorf stond alleen. Wat ging ermee geworden? Hem stond nu: oftewel Gezelle's droom voort na te streven, een reuzendroom, Gezelle-loos! ofwel den Korf te sluiten, schuchterlijk, den grooten Doode onweerdig.

Toen was het dat men zag dat Biekorf niet Gezelle zelt en was, maar eerder was zijn geest, zijn streving en zijn durvinge. Trouwens, wel al klagende en al treurende,

(1) Vgl. *Biekorf*, bd. I, bl. 33.
(2) Vgl. *Biek.* 1906, bd. XVII, bl. 170.

doch zonder de minste stopping of vertraging, ging Biekorf weer zijn gang,... lijk eigenstuurs. De opstellen vielen binnen, gerochten gedrukt, gekeurd en uitgezonden... haast over 't hoofd der Hoofden zelve! Oudere schrijvers sloofden in 't jaar, jongere in de verlofdagen. Eerst-eens rees er een handsvol werkers op in 't Brugsche, dan-eens een te Leuven, dan weer een al Kortrijk, dan nog een in 't Nieuwpoortsche, dan waar weet ik meer, alhier een ploeg, aldaar een ploeg, die Goddank, lijk achterreke aan 't porren vielen. Dit windwijsde keeren van de ingave kan men ten anderen lichtgenoeg uitkennen aan 't verschil van bovenstoffe, 't eene jaar bij 't ander: Biekorf heeft zijn tijd gehad dat hij meer taalkundig was, meer geschiedkundig, een beetje wijsgeerig, ook kunstgierig, iet-of-wat natuurkundig, weer volks- en volkenkundig, vanher letterkundig... enz. Die wisseling en stak nochtans nooit af, want in de hoofdzaak bleef hij altoos en standvastig:

dezelfde bergsteê van Vlaanderens eigenaardigheden, bewaarsteê van ons ouders' wijsheid en wellevendheid, de oorkondschap van onzen adel en ons zuiver bloed, en leerkondschap van eigenheid en vlaamschheid;

bleef daarenboven: een gastvrij huiselijke binnen voor al wie in Vlaanderen werkzaam was, een thuis een vriendenkring een steunmaatschap voor ouderen waar alleman mocht spreken, een oefenperk voor jongeren;

bleef eindelijk onoverpraatbaar en hardnekkig - al was 't hij 't vijf-en-twintig jaar alleene-de vermonder en bewerker van 't beginsel: ‘*de* taal is 't *volk* en niemand anders’. Hij was en bleef 't noodroepend woord, dat uit West-Vlaanderen zoo vaak al 't dietsche jonkvolk tegenklonk, het woord dat hun ongeduld toebeet: ‘Wilt gij Vlaanderen hervlaamschen, begint met Vlaanderen vlaamsch te laten. En bijgevolg: Zoekt eerst, waarin het vlaamsch gebleven is; bewaart dit goed. Zoekt dan daarna, waarin dat het verbasterde; verbant, vervangt dat kwaad. Zoekt eindelijk, waarin ons leven dient vernieuwd - och Heere! weinig is't -; en leert uw volk daarin meê nieuwe worden,

doch immer al vlaamsch-blijvende, en verjongd naar vlaamschen trant... En meent gij' maande 't voort, 'dat dit een werk voor jaren is, laat het zijn tijd uitdoen, verhaast het niet. En meent gij verder, dat dit werk te machtig is - 'k versta (eerbiedigweg): voor u te machtig is -, dan blijft eraf... of doet lijk wij, zant, zift, bespreekt, vindt uit, beproeft; belastert Vlaanderen niet, alsof er niets inzat; maar hoopt dat er in Vlaanderen, nog taaier aard en sterker krachten steken, dan deze die gij denkt; hoopt, en betrouwt, dat God die Vlaanderen miek, aan Vlaanderen ook zal mannen geven die - slacht Gezelle - zullen keeren, ten dienste van ons land, al 't reuzenwerk waarvoor gij (te onzer spijt) te klein-nog zijt!'

***

Vermeylen, zegt men[1], heeft gezeid: 'Om Europeërs te zijn, en om iets te zijn, moeten we Vlamingen zijn. Zoolang we dat niet zijn, zijn we niets!' - Wel zoo: 't Is 'tgene Biekorf, na Gezelle, reeds vijf-en-twintig jaar wilt.

Dan zei onlangs[2] H. Verriest, in de Vlaamsche Taalvroedschap: 'Beschaafd volk komt niet uit beschaafde taal, maar beschaafde taal komt van beschaafd volk'. - Wel zoo weerom! En Biekorf 'n wilde't nimmer anders.

Doch ziet - en 't deert me voor ons Vlaanderen! - we leven thans in een tijd van loos gepraat! En we versmachten in de woorden... - Mag ik de waarheid zeggen? - Men pocht op Vlaamschen levensbloei! Doch heerscht er niet meer schijn van bloei, dan echte bloei?

Van welk een leven is er bloei?... Er zijn twee levens in den mensch: het werk- en 't rusteleven. Het werkeleven is het meeste, het andere is een stonde gapens. Het werkeleven is de daad, het andere is een droom. Het eerste is last en drift, gepeis, gezwoeg, geloop, is leeren, lijden,

(1) Vgl. *Hooger Leven*, 1913, t[k] 49.
(2) *Ald.*

is gestrijd, is nederlage of winste, is rijkdom, is ellende, is liefde of haat, is stomme razernij, is handelsnijd, is tijdverovering, is haastig-eten, weinig-slapen, is wat men noemt: ‘niet-leven’. Dit doet men thuis, te winkel, langs de bane, op reis, ter markt, of in 't gerecht... dannog zoovele-mogelijk tersluiks, dat 't niemand hoort of ziet. Integendeel het andere is: één dag op zeven - 't is nog teveel voor sommigen - zijn zondagsgoed aanschieten, ter kerke gaan, en dan,... en dan staan draaien op uw hielen, niet wetend wat-gedaan: of 't doet, 't is uitgaan, meeloopen met anderen, eens ‘peizen dat men 't is’, 't is zand in de oogen gooien, geld verteren, ‘leven-maken’; door zelfbedwelming 't eerste leven, 't binnenleven, 't ware leven, zoeken te vergeten. Men ziet het: beide levens staan gevijand tegeneen; wanneer dus een van beide hoogt, het andere moet zakken. Men kan de twee om 't even niet beleven, 't en zij na-een en overhands, 't en zij ook matig en zoodanig dat 't eene 't ander niet en stoort.

Welaan, ik vraag het nu weerom? welkeen van beide ons levens wordt er zoo bloeiend-vlaamsch? - Het tweede? Meer en meer! En 't eerste dan? Vaneigen min en min. Is dit niet ongelukkig? 't Uitwendig leven, en 't gewandel, en 't gestoet, 't gewaai, 't geweld, 't gespeel,'t gekweel, het feest- en kunstverzet (de mode legt dit op) wordt ‘vlaamsch’, geschiedt in 't ‘vlaamsch’... en ‘vlaamsch’, dit is ‘voorname’ taal, ‘mooi’ Nederlandsch! Al woorden! Holle plakking vanalbuiten! Met veel zulk Nederlandsch, geraken we... in de Nederlanden! Ons binnenleven, Vlamingen? Vergeet ge 't niet? De twee moeten hervlaamscht; nog meest het binnenleven: de heerd, de moeder, 't kind, uw ziel, 't gebed, het werk, de leerzaamheid, de nijverheid, de handel, de bewindschap... al wat minst geruchte maakt... al wat 't bezonderste is,... en ai! al wat rechts al-meer-en-meer vervreemdt.

Och, als 't u belieft: ‘Vacantiewerk’ (- 'k zag liever schooljaarwerk); ‘Bonden’ van op-tot-neer (- maakt mannen liever); ‘Zitdagen’ zonder einde (- men ‘zit’

al veel te vele); ‘Wetenschappen voor het volk’ (- wat meer voor de geleerden!); ‘Wapenschouw van Vlaanderens denkmacht’ (- gauw! gauw! gauw!); ‘degelijke’ kritiek (- 't woord ‘degelijk’ wordt een plage); tijdschriften (- voor een dag) en bladen (- altijd betere)!... allemaal ‘deklamatie’! - Laat het me zoo zeggen met een schuimwoord, omdat het immers in dien zin een schuimzaak is!

Dan eeuwig is 't en ervig ‘voor het volk’, al wat men hoort: en ‘gaan tot 't volk’, en ‘leven onder 't volk’, en ‘spreken in de taal van 't volk’; doch nooitnog waren ons beschavers verder van het volk dan heden. Niets is er goeds meer uit ons volk: noch taal, noch dracht, noch spel, noch bouw... noch zeden! 't Moet al ontvlaamscht, ‘*voornaam*’ gemaakt, d. i. vernederlandscht (?), of lievernog *verhollandscht (?) zonder overgang, of mate, of recht tot keuringe*[1], daarbij verduitscht, verengelscht, veroveralscht... vervalscht. Daarachter zal 's volks leven vlaamsch zijn? - 't En zal, zeg ik, noch 't buiten- noch het binnenleven! Ach toch! ‘Voornamen’, ge speelt aristokratenspel, 'n ziet ge 't niet? Ge klimt vanboven op een berg, weg van uw volk, en roept dan naar beneden: ‘kruipt achter, op naar ons!’ Och Heere! Laat uw volk beneên, thuis, op zijn land, op 't werk, ter kerke, gerust ('k zeg niet ‘verwaarloosd’, maar ‘gerust’) in zijnen treffelijken eenvoud... Ge wilt het volk doen naäpen wat *schijnt* ‘voornaam’ te zijn; daarom doen: eerst zijnzelf verloochenen, en dan u achterbroddelen... omdat gij zelve peist ‘voornaam’ te zijn. Ge 'n zijt niet nederig! En bovendien, ge leert alzoo ons volk én opzien én verlangen

(1) Mag ik hier bescheiden vragen dat er me niemand zou willen misverstaan, en dat er niemand hierom wille gaan vertellen dat ik opsta tegen taalbeschaving... en taalkruisinge... Maar als 't u belieft, met reden en manieren. Overdreven nagejaagsel van ‘*beschaafde taal*’ doet me tevele denken op den ‘*estilo culto*’ der Gongoristen uit Spanje, Marinisten uit Italiën, Euphuisten uit Engelland, Precieusen uit Frankrijk, en andere Pruiken meer. God spare ons van dergelijke letterpesten, allemaal ontstaan uit mooie-talerij!

naar oogverblinding, zelfverzaking, zottigheid, vergankelijk modewerk!

Veel vrienden-van-me gaan nu kwaad zijn, omdat ik dit zoo zeg; omdat voor mij het Vlaamsch een middel hoort te zijn tot zaliging van 't werkeleven, en niet een doel mag worden tot gepronk in 't rusteleven. - Maar zijn ze kwaad? Ter eere Gods. 't Is dat ik waarheid voorhoud[1]; 't is ook nog, dat, om mij gelijk te geven, ze voelen van te moeten afzien aan wederzijdschen wierookslag, aan eer en roem en ruste, om liever aan een werk te gaan, waar jarenlangsche slavernij aan is, waar last aan is, en prutsinge,... en geen gehoor bij velen, of erger nog, en meestendeel geen uitval dan bij de achterkomers.

Welk een verdienste is het geweest voor *Biekorf*, mannen gehad te hebben, die dit werk en deze slavernij ten beste van ons binnenleven, al vijf-en-twintig jaar, niet en ontzagen... die immer voortzwoegden aan 't louteren van 's volks gesprek en voeling... spijts onverschilligheid bij vele Nieuwe Vlamingen. Ha! Elk zijn beurt! Nu word ik ook eens kwaad, en zeg met bitterheid: zooals Gezelle heeft moeten doorgaan, nog na zijn dood, voor nietighedendichter, zorgeloozen streektaalzanter, - dit onder 't eigen volk waarvoor hij veertigjaar heeft droogen brood geëten -, zoo ook heeft Biekorf, Gezelle's volgelingske, soms nijdigheid vanwege onze ‘Jongeren’ moeten onderstaan. Die hoon en schaadde niet, maar liet daarom niet van te nijpen. Ha! 'k Weet nog wel een woord, een tergend woord, - 't was in een stad van waarheid en van wetenschap nochtans, en 't was een woord van vrienden... van ón-west-vlaamsche vrienden. - ‘Ze’ gingen 't een keer groot doen; heel Vlaanderen met vijf-zessen heffen, opsteken, ineens doen

(1) Ze moeten me ook niet zeggen: ‘Zwijgt! eer dat 't de vijand hoort?’ - 'k Wil dat hij 't hoorde, en dat hij 't ons verweet, tot dat we bersten van de schaamte, totdat we onszelf verernstigen. Een groot geluk is 't tevens, dat we enkel moeten schaamtelijden niet over ons niets-zijn, maar over ons niets-doen. Met iets te doen, ontstaan we!

‘groeien’! ‘Ze’ gingen daarom alles samensmelten: in hun handen al de vlaamsche krachten samensnoeren, onderander al de vlaamsche bladen samengieten, en zij, dat alles richten. Hun droom, hun reuzendoel was grootsch... in woorden! Als echter de uitwerking zou aanvangen, West-Vlaanderen, dat eeuwen reeds al weet dat reuzenwerken maar en gaan met tijd (het leerde 't aan de zee, en aan den franschen strijd, en aan zijn kunst, en aan zijn handel - waar dat het immer voor alleene stond -), West-Vlaanderen 'n betrouwde 't niet, en remde tegen. En omdat toen ook Biekorf niet 'n wilde meê-verknoezeld worden (of zoo ‘ze’ dat toen heetten: ‘vervoornaamd’, ‘verdegelijkt’), 't zat kwalijk, schuw! ‘Ze’ gingen Biekorf dempen, hem inteekenaars afdoen, of allerminst hem doodzwijgen... hem nooit vermelden in géén blad... zijn bestaan wegstomfelen! - Vrienden! Vrienden! dat was leelijk! 'n Wist ge niet dat de zonne in Vlaanderen schingt voor elkendeen? Wat u betreft, als gij iets deedt, en dat het lukte (en gij hebt veel gedaan, en gij hadt veel geluk), weet dat het ons voor u verheugde... uit vriendschap, en uit vlamingschap. Doch als ge-gij zult hooren - en hooren zul'-je't - dat Biekorf nog nadien heeft voortbestaan, reeds nog twaalf jaar nadien, en even thans-nog niet en staat om wankelen, zal u dit bedroeven? Gij, sommige on-West-Vlamingen, bewondert Holland, Duitschland, Engelland geheel de wereld boven Vlaanderen, t. w. voor de buiten-pracht; wij, meestendeel West-Vlamingen, bewonderen Vlaanderen eerst, t. w. om zijn binnenkracht! Uw Vlaanderen in 't verleden 'n telde niet, 't is waar; maar 't onze was een groot: het telde mee met Duitschland, Engelland; het stond zijn steke tegen Frankrijk, weet-je 't nog, geheel alleen! 'n Kwetse 't u, gij 'n ondervondt niet veel wat dat het is een ‘volk’ te zijn, wij wel! Nu zijn we ‘volk’ tezamen, wij en gij, in nieuwe omstandigheden. Welaan aanhoort ons woord, een woord van eigen ondervinding, geen bitter woord, o vrienden: ‘'n volk zal Vlaanderen nimmer zijn, dan als éérst het Vlaamsch zal blijven; maar

vlaamsch en kán 't niet zijn, dan door innerlijke vlaamschheid: ontwikkeld ja, beschaafd zooveel gij wilt, maar niet zonder vlaamsche hersenen, vlaamsch hert, vlaamsch bloed, vlaamsche aders, vlaamsche tonge en oog en hand, ten dienste van een vlaamsche ziele, ten dienste dus van vlaamsch geloof en zeden, bewaard in vlaamsche tale. Dit alles vindt het niet dan bij hemzelf, zijn ouders en zijn eigen volk. En wij, wij zoeken 't daar, reeds vijftig jaar; we vonden 't er, we ontleedden 't, we bewaarden 't, en gebruikten 't in 't *Idioticon, Loquela, Rond den Heerd* en *Biekorf*. Wat niet belet, o vrienden, dat uit en met dien eigen was, bij ons zijn mannen opgedegen als de Gezelle'n, Benoit, Mestdagh, De Bo, de Verriest'en, Lagae, Lauwers, Streuvels, Rodenbach, Om. De Laey, Ren. Declercq, Vanhaute, Walgrave, J. Vandenberghe, Van Hee, Dassonville, Vercoullie, Craeynest, Claerhout, Dequidt, de Flou, Vliebergh, Scharpó, Vanhaecke, Vyncke, Van Acker, Edw. Vermeulen, anderen nog, die mannen werden, ook buiten West-Vlaanderen, al is 't dat ge ze gij voor 't meestendeel verzweegt. Wies ooknog op alhier, versta me wel, wies op uit onzen onafhankelijken grond: Cyr. Verschaeve... - maar, ik vraag het u, opdat hij hooger kunne wassen en nogal wat meerder worden, een tijd-nog laat hem ook meer-gerust zijn wegen gaan, en ‘overschreeuwt’ hem niet! De Vlamingen uit West-Vlaanderen zijn voor 't stille, werken liefst verzwegen, kruipen in 't gebloemte, zoeken honing, maken zeem, allemaal in 't stille!... Zal u dit bedroeven? Zul'-je gij daarom moedwillig horzel spelen, ronken en gaan pronken?’

* * *

Dat wat de deugden aantrek heeft gemaakt van Biekorf, zoo ooit zoo nog, is de vrijdom die erbinnen heerscht. Elk komt-in langs 'tzelfde krielgaatje; zoekt daar zijn eigen raam, en draagt er, bergt er, kneedt er wat hij wilt. Trekt er een korfgenoot weer buiten, niemand grimt er: trouwens, men vindt weleens malkaar terug, wat vroeger of wat later,

op dezelfde bloemen. Beet er onderwege een bietje in de zonne, al kijkende, en al droomende, en al dichtende, 't is de anderen altoos wel. Eenheid heerscht er, overeenkomst; want allen saam in Biekorf en maken maar één zworm uit, bezield met maar één geest, en zeker van malkander.

Uit vrijdom is er ook aldaar: eerbiedig vrankheid tegenover die vanboven, blinde mildheid tegenover die vanonder, vriendelijke gulhertigheid tegenover die vanelders. Want rechts uit vrijdom, 'n woedt er daar geen kruiperij, geen waanzin, en geen uitsluiting. Biekorf 'n heeft nog nooit gezocht, om te zijn een toegetuinde vroedschap van padvinders, van hoogvliegers, van alweters, van afgoden! 't Is openhof in Biekorf, voor al die goed te wille is. Bekenden zijn daar thuis en naamloozen, nogal wat naamloozen: veel onder deze laatsten immers zijn beginners, die leeren nog, die laten de ouderen hun leerlingwerk ‘verbeteren’, die na een tijd zelf ouder zijn, en anderen kunnen opleiden. Opstellers zijn er eensdeels, en anderdeels berekkers: de voorsten zeer gewillig en dankbaar wegens de anderen, die dan voor de eersten zamelen, onderzoeken, schikken, drukken, keuren en verzenden. Ha! de berekkers! niet een gesloten kransje van eeuwig-gelukzaligen, maar af-en-toekomende makkers, werkende uit dienstveerdigheid, nooit vernoemd, nooit bebloemd, en die 't altijd al beliepen; taaie zwoegers, die standvastig konden, vijf-en-twintig jaar, mannen aan het schrijven krijgen, en mannen aan het lezen; al ondertusschen zelve, vijf-en-twintig jaar, de mager ponke in gang houden, tegen dat de honger kwam van zoekers, reizigers en boekers, plukkers, tellers, dragers, drukkers, zetters, zifters, plakkers, voerders, stempelaars en boden... Al die Biekorfmannen, oud en jong, stellers en berekkers, wrochten ondereen met oprechte liefde en geestdrift, zoo een zoo al, tot zelfs de drukker toe, die houdt al vijf-en-twintig jaar aan Biekorf, als aan zijn eigen name!

Hier zie men nu eens na: al dezen die in Biekorf doende waren, - welke ik ‘na een neerstig onderzoek gevonden hebbe’... ‘en indachtig’ ben. Ik geef ze op, zoo ze volgen in de jaargangen[1]:

G. Gezelle, Ser. Dequidt, Aug. Van Speybrouck, Edw. Van Robays andersnog ‘Ed. G.’ ‘G. R.’ ‘N. G.J.’, V[an] D[e] M[eulebroucke], Ant. Verwaetermeulen, Jos. Samyn, Joh. Winkler anders ‘J.W.’, Leopold Nobels, Alf. Naert, J.H. Baert, Alf. Dassonville of nog ‘Adzo’, zaliger Al. De Carne, zaliger L.L. De Bo, C[onr.] B[ouckhout], Al. De Visschere, H.A.B. Verclytte, A.J.M. Janssens, J[os.] V[an] D[amme], O[sc.] V[an] Sch[oor], Jer. Noterdaeme, C[yr.] De Laere ook verder ‘C.D.’ ‘R. De Caele’ ‘H. De Vlaminck’ ‘L. D'Heere’ ‘C.D.L.’ ‘L.D.C.’ ‘D.’, H[ect.] Claeys, D.G. Meersseman ook verder ‘M.’, Jul. Leroy ook ‘J.L.’, H. Brinck-Mussely, Edw. Vlietinck, Kar. Van Houtte, Jul. Fové nog ‘J.F.’ en ‘F.J.’, J. Van Neste, W. Robinson, Jul. Claerhout ook ‘J. Seghers’ ‘J. De Bie’ ‘J.D.B.’ ‘Jan Steen’ ‘J.S.’, Jan Craeynest, R. Fl., ‘Sylvester’, Alf. Beelaert ook ‘A.B.’, [Eug. Toussaint] of ‘E.S.’ ‘S.’, Ad. De Wolf ook verder ‘A.’ ‘Ad. D.W.’, Leo-Rijk. Vervaeke ookal ‘Leo Beyls’ ‘L.B.’ ‘R.V.’, C. L[ooten], J[ul.] B[lancke], Polyd. Daniëls ook ‘P.’, J. Van Wageningen, Alf. Depla, H. Rommel, L. Lootens, H. Allaeys, C[onst. Wittouck], A. De Vl[iegher], ‘K. De Waele’, A.V., [Jos. Gezelle pr.] ook ‘A.B.’, [A.] D[e] S[chrevel], Edm. Denys ookwel ‘X.’, Em. J. Callebert ook ‘E.J.C.’, ‘L. Wakers’, Vinc. Lefere of ‘V.L.’, Lod. Scharpé, Em. V., A.V.W., A.D., H.V.N., A. V[an] H[ee], Z., L. Slosse of ‘L.S.’ ‘P.L.S.’ ‘X.Y.X.’, K[am.] V[an] W[alleghem], E.N., J. Vande

(1) 't Zijn er wel, vrees ik, die me door mijn vingers vielen; 't zijn er ook, die ik vanachter hun dekname niet klaargekregen hebbe. De deknamen, mij als deknaam bekend, staan tusschen aanhalingsteekens. Deze, die nog heden gebezigd worden, liet ik onverklaard.

Kerckhove, B.N., G.P., H.B.J. Van Doorne, P. Vanden Bon, J. van Mierlo (uit 't Gez. J.), De Splenter, Gust. De Beerst, G[ust.] Van D[e] P[utte], X.Y.X., V[ict.] W[illems], C. Bruloot ook ‘C.B.’, J. Van Droogenbroeck, J.V.R., A. v[an] C[ostenoble], ‘H. Devolder’, J.P. Van Kasteren, J. Laenen, C[am.] D[e] J[onghe], B.V.F., K. de Flou, K[am.] R[ooryc]K, J.B., [Marc. Van Dromme] ook ‘V.D.M.’, W. Galand, E[var.] P[riem], R[en.] J[oye], J[ul.] V[alckenaere] of ‘V.’, ‘Horand’, ‘Lohengrin’, Delf. Vanhaute of ‘Eckart’, ‘Jan Craenen’, Ern. Rembry, Alf. Werrebrouck of ‘A.E.’, Eug. De Lepeleer, Frank Lateur ook. ‘Stijn Streuvels’, Joor. Beyaert, Rom. Gezelle, E[dw.] B[aelde], Caes. Gezelle nog ‘C. Verbrugge’, H. Hosdey, A. Mervillie, A.J., F[el.] D[evos] of ‘F.D.V.’, D.P., R., H., Lod. De Wolf ookal ‘L.D.W.’ ‘A.’ ‘Gezelling’ ‘Z.’ ‘H. Vanden Zaude’ ‘H. Van Houcke’ ‘H.V.’, ‘L. Brugman’ ‘B.’ ‘F. Meuleman’ ‘L. Van Pottelberghe’ ‘L.’ ‘D.W.’ ‘W.’ ‘J.V.D.’, A. Schepens of ‘D.A.S.’, A.D.L., C.P., O., Fr. Hendrik [Van Hove der ongesch. Carm.], Rem. De Laere ookal ‘A. Leeder’ ‘R. Van Lede’ ‘R.V.L.’ ‘R.D.’, Al. Walgrave, Em. Frutsaert of ‘M.D.’, Am. Dierick nog ‘A.D.’, L. Gilliodts van Severen, P. Allossery ook ‘E.V.G.’ ‘J.’, Jos. Huys of ‘L.B.’, Jos. Van Ryckeghem nog ‘J. De St.’ of ‘V.’ in ‘C.B.V.’, Jos. De Wolf of ‘Van den Woude’, Lod. Ghys, D.L., J.-B. D[ugardyn] ook ‘J’, Leo Claeys nog ‘L. Van Nieuwermeersch’ ‘C.’ in ‘C.B.V.’, Em. Van Cappel ookal ‘E.V.’ ‘V.E.’, Jos. Carreer of ‘J. Wagenaere’, Edm. De Vos, Leo D[e] P[oorter] ook ‘D.P.’, Jos. Vandenberglie, A. De Poorter ook ‘A.D.P.’, [Ren. Ingelbeen], ‘M. De Mier’, F. de Potter, Pat. Hyacinthus [der ong. Carm.] ook ‘Med. Vande Poele’, ‘R. Vander Moere’, H. Persyn of ‘Heirman’, D., Rob. Dumez ook ‘R. Huysman’, Edm. De Vos, Ern. de Spot, ‘E. De Vooght’, Jos. Spriet nog ‘Jef Van den Woude’, Fr. Dewitte ook ‘F.D.’ ‘F. De Jonghe’ ‘F. Meuleman’, ‘A. Van Torre’, Ach. Logghe, Vict.

Delille, Leo De Jaegher nog ‘L.D.J.’, Jos. Bittremieux, [Ren. Vyncke], ‘Remo’, D.I., V[al. P[il], M]od.] V[inck] nog ‘T.K.’ ‘Tk.’, J[os.] B[onne] ook ‘B’ in ‘C.B.V.’, Em. Lauwers, Om. K. De Laey, J.V.C., A.G., G. G[eurts], v. M., Ren. Cauwe nog ‘R.D.S.’ ‘R. van Vyve’, Alfr. De Meester, A. Peeters, H. Linnebank, Hect. Callewaert, Jul. Faes ook ‘J.F. van Olmhof’, A[lb.] B[eeuwsaert] ook ‘Alb. Visschers’, Oct. Huysman, Alf. Callewaert nog ‘Manuël Matte’, Ren. Dupont, Hugo Verriest, Fr. Andreas [der ong. Carm.], Jan Bernaerts, [T. De Wagenaere], ‘Theo Brakels’, A[lb.] C[oppens], S[er]. I[nghelram], A[lf.] D[e] G[roeve], ‘J. Uytvat’, Jos. Eghels, J[ul.] S[pincemaille], Edw. Brom, ‘N. van Hove’, ‘Gabr. Verborght’, A[lb.] W[illems], ‘Jan Hagel’, Aug. Van Cauwelaert, Jos. Verhelst, V.v.W., Fr. Placidus [Eykens der Cap. Minderbr.], E[m.] L[auwers zn.], Jan Bernolet ook ‘J.J.F.B.’, Leo Van Puyvelde, Fr. Bertrand [der Cap. Mind.], Lod. Schram, Jos. Bethune, Arth. Coussens, Cl. Van der Straeten, Edw. Vermeulen of ‘Warden Oom’, [Joor. Buysschaert] als ‘Omicron II’, ‘W. Tehof’, C[am.] R[uyssen], Joz. Cornelissen, P.B., L.V., Em. Torfs ook ‘E.T.’, Ivo Struyf (van 't Gez. Jesu), L[eo] Bittremieux, Jos. Mullie, J. Impe, [Marc. Breyne], ‘Bertholf Biekens’, Raym. Veralleman, Gust. Lamerant, L. Verwimp, ‘P. Ontefract’, Oct. Polfliet, Arm. Van Veerdeghem, Vrouw Mar. Weyn, Gust. Flamen, E[m.] D[e] B[rabandere], A[ug.] L[enaerts], J[ul.] V[ermaut], Mich. English, ‘Ledegouwer’, H. Pottmeyer, Juul Filliaert of ‘Noorderwacht’, Eug. Van Oye, J.A. Van Elsen, T.R. Caes, zaliger K.E. Legein, J.D., Jos. Nempe, ‘T. Raepaert’, ‘E. Stark’, O[m.] V[an] R[ie], J[ul.] D[e] W[olf], S.D.N., Hendr. Cayman, Urb. Vande Voorde, A. Peel, C. Sch[erpereel], L.S.

Herdenken we hier ooknog 't Berek: G. Gezelle, die zoolang hij leefde al de vóórdrukken nazag, en die éénmaal 's jaars bij 't Berek ging vóórzitten; dan zijn ieverige medewerkers: Em. Demonie, Edw. Van Robays, Jan Craeynest, Aug. Van Speybrouck, J. Van Neste, Cyr. Delaere, Rijk.

Vervaeke, Am. Vanderplancke, Zeg. Goethals, Ad. De Wolf, Edm. Denys den zeer geduldigen en veerdigen aaneenbrenger van de één- en van de tienjarige bladwijzers, Alf. Bouckaert, Marc. Van Dromme, Mod. Vinck, Jos. Van Ryckeghem, Jul. Vermaut en al de anderen die hedennog in 't Berek ten bate van Biekorf aan 't zorgen zijn.

Uit hun aller neerstigheid is ontstaan een rijke schat:

1. Algemeene verzamelingen: aardrijkskundige nieuwskes uit Vlaanderen en uit 't vreemde, gemoedelijke zendelingsbrieven, maren over Vlamingen en geloofsboden, geschiedkundige gebeurtenissen, oorgeschiedenis, sporen van heiligenvereering, meldingen allerhande, leering uit velerlei kunsten schilderkunst en kerkmuziek, dan ook uit wetenschappen uit scheikunde natuur- en heelkunde wijsbegeerte en zielkunde, aanwijzen van oude en nieuwe boeken, gedichten, liederen en letterkunde, smakelijke schetsen, verhalen uit het volk, volkeigen dicht- en spraakveerdigheid, eigenaardige geplogentheden, prullen uit de kinderwereld, volkswetendheden en volkszeg, overblijfsels van wangeloof, vragen en antwoorden, kleine wetensweerdigheden, taalkundige besprekingen, ontledingen van eigennamen, verdietschingen [de meestverscheidene mogelijk[1], een van de grootste verdiensten

(1) Hoe jammer dat ze lijk gestaakt zijn! En nochtans, het liggen er nog zoovele gereed bij me'-weet-wel-Wien. Mochten ze toch weer aan den dag komen!... Ik neem aan, dat ze niet allen ineens gaan gebruikt worden. Maar alhier en aldaar niettemin geraakt er wel een-van in zwang. 't Bezonderste is dat ze hier bestaan, ten nutte van wie ze wil vinden. En bovenal, 't zij herinnerd dat elk van die verdietschingen immer gerechtveerdigd uitkwam on nog zou uitkomen omkransd door taal- en spraakkunstige ontledingen, waaruit wij vlaamsche lezers, ons vlaamsch kunnen leeren én wenen én keuren én beteren. Och toe, ten bate van *Biekorf* en ten voordeele van zijn goedwillige lezers... Of moet het wonderlijzig taalgevoel de scherpgezette speurgeest van onzen allerbekwaamsten Taalkenner, mitsgaders de prachtige uitkomst zijner geduldige opsporingen, misschien ookal verdoofpot en begraven, omdat zij afsteken als iets zwaars en oudewetsch' in-nu-een-nieuwen-tijd van ‘algemeene mooie [wan]-taal’, beschongen als wij zijn door een zieke snofzonne van pronkzucht en van leerluiheid?... Op! daarachter niet gekeken, de tijden gaan wel keeren, de waarheid straalt eens door en boven, en boven blijft ze alsdan.

van Biekorf], wansprekendheden, leerzame opmerkingen over woorden en wendingen.

2. Bezondere studiën, bij wijze van bijblad of ookaleens als gewoon opstel, over: Taalkunde, *Plaats van het Dietsch in de verdeeling der Indogermaansche Talen* (jg. III), *Friesch, Saksisch of Frankisch* (VI), *Klankleer* (III-IV); Uitleg van *Voor-* (XXI) en *Plaatsnamen* (IV-XXIV) en *Dietsch-Romaansche taalvorsching* (V); boeking van *oordnamen* (IV): *van langs de kust* (IV), van opperwaard *West-Vlaanderen* door (IV), en *Nomina geographica Flandro-Gallica* (V); evenook van *oud-vlaamsche eigennamen* (VII); ooknog [*terechtwijzing van*] *Kurth's La Frontière Linguistique*, 1e bkd. (de eenige ernstige die ievers is gemaakt) (VII); dan spraakkunstige eigenaardigheden uit het *Iseghemsch West-Vlaamsch* (VIII); en (ontelbare, echter wanordelijk-uitgegevene) *Vlaamsche woorden en spreuken* (VIII... en vlgg). - Oefeningen tot [*Verdietsching van bestuursopstellen*] (II), van *Gildewetten* (VIII). - Kunst en Wetenschap: *Open brief* [*over bijbeluitleg*] *aan den E.H. Van Meel* (V); [*Bespreking van een boekje*] *Naar Jerusalem* (VIII); *'t Een en 't ander* [*lijfschappelijks*] *over de bietjes* (XIV); *Wat men zegt over 1302* (eenigbestaande nauwe terechtwijzing van *Funck-Bretano's Philippe le Bel*) (XIV); *Kerels en Blauwvoeten* (XVII-XVIII); *De Cistercienzer hervorming* (XXII); *De Lex Salica en onze keuren* (XIX); *De Koninklijke kerke* '*San Giuliano dei Fiamminghi*' *te Rome* (XXI); *De Processiën ter vereering van het H. Bloed* (XI); [Zin en oorsprong] van *'t Besteken van Boomen* (XI); *Volkskundige Boekenschouw* (XIX-XXI); [*Over de h. Ontcommere en haren eeredienst te Brugge*] (XXIV); *Het tijdvak der Van Eycks* (XV); *De Grieksche Metriek in de Nederlandsche dichtkunst, eene aesthetische Taalstudie* (XXII); [Tooneelzielkundige ontleding van] '*Lucifer*' (XXII); Overzetting in 't Vlaamsch van *Longfellow's Evangeline* (XI); *Guido Gezelle bij de Hollanders* (VIII); *G. Gezette's lijkrede, begraving en lijkplechtigheden* (X); *Eene studie*

*over G. Gezelle's kerkhofblommen, 1858* (XXIII)... enz.

3. Mingelmaren - niet het minst-leerzame en het minstverzettige uit *Biekorf* - inhoudende: ontelbare meldingen en mededeelingen van vondsten en vindevogels; vernuftige opmerkingen; vermakelijke kleinigheden; aanteekeningen op rijp en groen; zeg en wederzeg; woordekens tot leiding dóór het vlaamsche leven; sneukeldingskens, de eene om daaraan te knosperen seffens, de andere om ze weg te stoppen tegen laterea lust.

Van één van Biekorf's ondernemingen afzonderlijk, wil ik hier nog een woordje bijdoen: omdat die soms mislukt zou schijnen, en dan ten onrechte Biekorf kwalijk aangerekend worden. - Goede Lezer, 't gaat mezelven nogal nauw aan. 'k Mag het toch vertellen? 't Is uit dank voor Biekorf, en tot zijn ontschuldiging. - 'k Bedoel de thansgestaakte *Volkskundige Boekenschouw*.

Een stond had ik gedroomd dat 't mogelijk was, van met de volkskunde watmeer te doen dan eindeloos geliefhebber. Tevelen foefelden daaraan, zoo docht het mij; en bovendien er waren er die goede dingen tegen 't Goede keerden. En meenende van ik-ten-minste daarmee goed te doen, ik droomde dus de zanting en beoordeelinge uit volkskunde watmeer naar vaste en ware wetten te doen luisteren. Die wetten was ik aangeleerd door van-de-beste leeraars uit; door leeraars die medeen ons hadden ingestampt dat deze wetten waren ‘om ze te bezigen’. Dan Vlaming zijnde, 'k wist den Vlaming bestgebouwd om allerlandsche en velertaalsche studie en boekenschap te plegen. 'k Had helpers bovendien, en goedkeuring, en leiding. Waarom dus niet gedurfd? Wat eere, meende'k dan, mocht er uit Vlaanderen een nieuwe wetenschap ontstaan!... En zoo vooruit, op Gods genâ!...

Wat last en wat geloop, wat geld en wat ontgoocheling mijn droom gekost heeft, en wil noch kan ik niet uiteendoen. Eén voorbeeld toch, één uit de duist. Toen ik eens tenden alle markten, mijn stoute schoen had aangetrokken, en vroeg te Brussel, bij een hoogen man uit 't Landsbestuur,

om een verhoor... en om een toelage..., en dat ik werd verwacht; daar mocht ik uit dien hoogen man zijn mond vernemen: dat mijn ontwerp schoone scheen, verdienstelijk was voor Wetenschap, roemwekkend voor het Land, ál wat de Hemel geven kon,... dat dus het steun verdiende. Maar voegde hij erbij.., omdat 't in 't vlaamsch uitkwam [half ten minste, half in 't vlaamsch half in 't latijn], dat het veel gevaar liep op den vreemde niet bekend te worden; waarop ik zei en hem betoonde, dat het totdantoe bekend was overal reeds, op den vreemde 't is te zeggen[1]... meer dan hier. En weet-je wat hij weerezei? ‘Ah! si vous persistez...’ sprak hij, hij meende ‘met uw wetenschap in 't vlaamsch te willen’, ‘nous vous dirons: passez à côté, tout simplement!’; en uw dienaar ‘persisteerde’ toch, en daarom aanstonds werd zijn werk verklaard ónwetenschappelijk, en hij een man van buiten...

Ondertusschen pijnde ik altoos voort aan 't eerste en 't tweede jaar der *Volkskundige Boekenschouw*, en schreef en wreef naar vreemden en naar vrienden, om hulp en boeken, bladen en wat weet ik... uit alle streken en gewesten; toen ging ik ook naar 't *Eerste Vlaamsch Taalen Geschiedkundig Congres*[2], om er mijne *bepalinge* van folklore te handhaven; nog bereidde ik verder voor het *XXXII*$^{e}$ *Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres*[3]

(1) Vgl. *Zeitschrift des Vereins jür Volkskunde*, Berlin, 1909, Bd. XIX, S. 471 = Hgl. Bolte; *Schweizerisches Avchiv für Volkskunde*, Basel, 1909, Bd. XIII, S. 214 = Hgl. Hoffmann-Krayer; *Globus*, Braunschweig, 1909, Bd. XCVI, S. 84 = Hgl. Andree; *Zeitschrift des Vereins für rheinische und westfälische Volkskunde*, Elberfeld, 1909, Bd. VI, S. 75-76 = Wehrhan; *Zentralblatt für Anthropologie*, 1909, Bd. XIV. H. 6, N. 477 = Buschan. Vgl. dan verder *Revue d' Histoire Ecclésiastique*, Louvain, 1909, bd. X, 430 = Hgl. Van der Essen; *Nieuw Leven*, Oostende, 1909, afl. April = Lr. Verdeyen; *Annales de l'Émulation de la Flandre Occidentale*, Bruges, 1908, bd. LVIII, bl. 239, t$^{k}$ 210, en 1909, bd. LIX, bl. 195-196; *Archives Belges*, Liége, 1910, bd. XII, t$^{k}$ 130; *Bulletijn der Maatschappij voor Geschied- en Oudheidkunde*, Gent, 1910, bl. 260 vlgg. = Lr. Fris.

(2) Te Antwerpen, in 1910.

(3) Te Antwerpen, in 1912. Vgl. *Handelingen* van 'tzelfde congres, Antwerpen, Resseler, bl. 615-629; ongelukkiglijk is deze verhandeling daarin overgedrukt geweest onnagezien en ongekeurd, zoodat ze krielt van dingen die tegengaan, en ook van verduisterde zinsneden.

een andere verhandeling over de vraag: '*hoe dient men, om wetenschappelijk te werken, de bronnen van folklore te behandelen*'. Binst de wijle had ik den weg gevonden naar de Vlaamsche Taalvroodschap... ook om verhoor... en toelage; en voer er beter dan te Brussel; vele beter, zoodat ik al bekwam wat ik verlangde... heel mijn droom...

....als al met eens ik op een koelen morgen wakker werd, nu heel óntdroomd, door last van nieuwe bezigheden. De *Boekenschouw* kon ik maar moeilijk voortdoen: we stopten dus. Komaan! In Godsnaam! Maar wat ik zeggen wilde, is dat in al dien tijd, en al die moeilijkheden, het maar in Biekorf gansch alleene was, dat ik standvastig... 'klinkend' werd geholpen. Mijn droom heeft Biekorf geld gekost, vele, schromelijk vele. Want Biekorf had verbeidelijk den heelen kost op hem genomen... in afwachting dat 't geld van elders kwam; niet wetende ten anderen wanneer het komen zou, en of het ooit zou komen. De *Boekenschouw* droeg *Biekorf*'s naam. Welaan het scheen nu dus een vlek voor Biekorf dat die viel? 't Ware onrecht, grootelijks. En daarom acht ik me verplicht te zeggen wat ik weet: nl., zoo *Volkskundige Boekenschouw* gevallen is, de schuld van Biekorf is het niet. De schuld van mij was 't, bij gebrek aan tijd-nog, aan vrij geloop, gemakkelijken toegang tot de boekenzalen, hulpe van boekwijze liên, beschikking over noodigheden.

Och Heere! Sedertdien zijn anderen, met onzen duw, mooi-weer gaan maken[1]. En, God weet, 't en zal nu

(1) B. v. onlangs, van de hand van Dr. SCHRIJNEN (uit Utrecht) stond in *Volkskunde*, 1913, bd. XXIV, bl. 1-10, een opstel *Ter nadere bepaling van wezen en doel der Volkskunde.* Het is een wonder willezijn, dat deze nadere bepaling tendeele herhaling is van wat er stond in *Biekorf*'s *Boekenschouw* 't jaar 1908 en 't jaar 1909, alsook in mijn bepalings-onderzoek uit 't *Eerste Vlaamsch Taal- en Geschiedkundig Congres* (1910) hierboven vermeld. Heer Dr. Schrijnen schijnt nochtans *Biekorf*'s *Boekenschouw* niet te kennen... al werd hem vroeger de *Boekenschouw* gevoorboodschapt, met aanvraag naar inteekening! Hij raadplege eens *Volkskunde* 1909, bd. XX, bl. 41 en 81. Maar... 'quid boni ex West-Flandria'!

zeker nooitmeer gaan om op 't gebied van volkskunde, de betrekkingen, de smete, en ook de toelage te kunnen benuttigen die we reeds verworven hadden...; doch dank aan Biekorf, zijn twee jaargangen bewaarheid van een ontworpen boekenschouw en werkwijze, welke we hadden gemeend te kunnen baten voor geloof en wetenschap. En was dit allemaal niet goed, dat 't nu entwie verbetere. Ik zeg het hem vooraf, op Biekorf mag hij nogmaals rekenen.

* * *

Ten slotte:

En in het algemeen; hoe of ik allegaar het bovenstaande aanschouwe, ontschatbaar blijken me geweest te zijn de drijvende en de blijvende verdiensten van Biekorf.

Eerst ten bate van heel Dietschland: vermits hij er alleen zoolange, het volklievende beginsel der eigen innewaardsche ontwikkelinge staandehield, en nog voort verdedigt; dit doende: niet enkel met het woord, ook met de daad; ik meen: door zijn verdietschingen, zijn stoute voorwachts-tochten op eigen taalgebied, zijn hardnekkig streven naar vlaamsche uiting in eenderwelke wetenschap, zijn rust- en batelooze pogingen om meer en meer de minste kennis die ons land betreft wetenschappelijk te doen voorstellen.

Dan ten bate van Vlaanderen in 't bezonder; vermits hij lees- en leer-, en werk- en offergeest in Vlaanderen wakkerhield, daarbij heel Vlaanderen hielp doen-kennen van-overouds totnog, van-aan de zee tot-aan de Schelde, in al dat eigenaardig is...; zoodat we alzoo ons landje leerden liefhebben om eigenlijk hemzelven, om 't schoone dat erinsteekt, om zijn zeden en zijn tale.

Vrienden uit West-Vlaanderen, laat ons zorgen dat we Biekorf rechthouden. Viel Biekorf vannuvoort, 't is waar, hij 'n zou al-nietmeer schande moeten lijden. Dit jaar-nog immers gaan daar staan zijn vijf-en-twintig jaargangen, bevattende: allemale werk dat afgedaan is voor vlaamsche taalkennis, geschied- en andere wetenschap. Doch Biekorf-

zijn beteekenis straalt van-veel-hooger-uit, dan vanuit zijn onwaardeerbare verzamelingen. Zijn grootste beteekenis steekt in zijn leven zelve; trouwens, levend, is hij een bewijs, dat hier de koppen rechte blijven en gezond, aldoor den hedendaagschen brimmel van ‘mooiheid’ snof en achterdoenerij; daarenboven, levend, is hij borge dat er van-tonzent nogalvoort gaan vakliên uitkomen, die als voordien ons volk gaan opbouwen en kappen, beitelen en versieren uit ware steen, uit hert van hout, en niet uit overplaastering.

Een schoon volk kan maar zulkeen zijn dat eigen is; een sterk volk, ja een groot volk, enkel een dat bloed en hert en geest inheeft, hoe klein dat 't zij. Vergeten we dat niet, en helpen we mee met Biekorf om dat volk te hermaken. Ons vlaamsche volk zij eerst een volk met leef- en denk-en doenkracht uit zijn eigen; zijn taal- of spreekmacht gaat wel achterkomen, 't Ging eeuwenlang alzoo. Daarom: ons volk ontleed en uit gehoord, om het te leeren kennen; zijn zielsvermogens en zijn lijfsgehalte nagegaan; zijn wenschen onderzocht; zijn gaven wel gemeten; zijn gebreken vastbestaakt... al dingen daar het dief van is, maar die het hems-ondanks gestadig uitsmijt in zijn woorden.

Daarom dus ook, zijn taal geleerd: zijn taal? dit is zijn aderslag, zijn ademsterkte, keelgemaaksel, mond- en tongen tandgedraai; zijn taal? is nog zijn oud geloof, zijn kunstbegrip, zijn scheppingsmacht, zijn koel gemoed, zijn evenwichtig oordeel, zijn plichtgevoel, zijn taai geduld, zijn binnenvuur, zijn stalene zwijgenskracht (want praatzucht kent het niet)... al dingen die hem hebben ‘vlaamsch’ gemaakt, en dingen die het dagelijks bijbrokken uitspreekt en verhandelt.

En dan? Met veel omzichtigheid dat volk, welk nu geschonden en gekwetst, verachterd en vervuild loopt, dat volk ontmodderd en ontetterd, afgespoeld, gekoesterd en genezen... en niet - och, om de liefde Gods - ons volk niet overhangen met wat flarden, noch zijn zeeren

overdekt met plakkinge, waarmee het rapper ‘aan zijn tijd gelijke’, of spoediger uitkome als ‘voornaam’! Ons volk heeft 't Ware in hem, vanbinnen; laat dat binnenste oprijzen, laat de gisting werken! 't Zal wel schoone... worden. Waarom zoo haastig voortgewild? Gaat de wereld stoppen morgen? Moet ons volk vandage gereed zijn? Waarom nú zoo-schielijk al dat vreemd getooi aan hem? Is ons volk entwaar verwacht? Moet het daar te blinken staan... en dan vergaan? Mag het verder niet meer voortdoen, stilleweg zijn gang gaan, werken, leven, ‘zijn’ wat dat het is... nog eeuwen?

Vrienden, Vlamingen uit Vlaanderen, pakt uw volk ten waarste, onbeschaamd en onverveerd, en laat de ‘degelijken’ praten. Met geduld en liefde, leert uw volk zijnzelven kennen, achten; toont hem wat er steekt in hem, wat het doen kan met zijn gaven, wat het vinden, en bedenken en bespreken kan uit eigen kop en mond - zooals Gezelle hem leerde dat 't kan dichten, zooals hem Craeynest leerde dat het heel zijn doening, werk en spel en kennis kan verdietschen zoo het wil, zooals hem Lauwers leerde dat 't van natuur- en heelkunde kan handelen in zijn taal, zooals ja ook Van Hee hem leerde dat het niet vannoode en heeft bij vreemde volken geest en luim te schooien; - prent hem in, dat het in zijn binnen draagt al wat er is vandoen, om mits heel weinig vreemds erbij, ‘waarlijk mét zijn tijd te zijn’, of liever - 't ware beter - om ‘bij zijn tijd vooruit te zijn!’

‘Nullus otio perit dies apibus!’

Dit zij uw werk in *Biekorf*; en nog lange; en omzichtig... streele of strijde men ertegen; en hardnekkig... ook al keere men het jonkvolk van ons af; en ongeloond misschien... zoekt loon in uw geweten; toch altoos overtuigd, en met betrouwen. Baat het niet voor ons, 't zal baten voor die achterkomt. Alzoo immers, en voor ons geluk, handelden de Voorzaten.

* * *

En believe 't, Lezers, naar een oud Westvlaamsch gebruik, leest nu ook een vroom gebed voor onze afgestorvenen - God gedenke hunne ziel: - K. Moulaert, Em. Demonie, D.G. Meersseman, Jul. Blancke, G. Gezelle, Jos. Samyn, Jos. Van Damme, Edw. Van Robays, Jos. Gezelle, Ser. Dequidt, Gust. De Beerst, Om. De Laey, enz.

L. DE WOLF

## Gezelle als dichter van zijn volk

**W**AT is een *volks*dichter? - Un poète populaire?

Wat is volkspoësie?

Wanneer wij dat woord uitspreken, hebben wij al te dikwijls een al te nauw en te laagstaande denkbeeld voor den geest. Een volksdichter is een die liedjes maakt voor het minder volk, drinkliedjes, minneliedjes, spotliedjes op politieke gebeurtenissen, kluchtige verhaaltjes; en wij peizen op den Almanak van Snoeck, op Dries De Weerdt van Antwerpen, op Blinde Koben van in dien tijd, op Door Van Rijswijck ten hoogste, met zijn liederen en zijn eigenaardige verhalen: *Quinten Matsijs, Appelles en de schoenlapper*, etc....

Niet dat dit denkbeeld geheel onwaar is; zulke liederen, goed gemaakt, zulke gedichten, aardig verteld, *zijn* volkspoësie, maar volkspoësie is nog meer, - breeder en hooger.

Waarom *breeder?* Omdat *het volk* een breeder ding is dan het *mindere volk*, omdat het denkbeeld: volk, omvat al de standen, al de trappen van beschaving, al de sociale lagen van hetzelfde volk.

Waarom *hooger?* Omdat het niet denkbaar is, dat de poësie van een volk zich tot die mindere soorten alleen bepalen zou; omdat er in de menschelijke ziel, hoe nederig ook van stand, hooger gedachten en gevoelens wonen.

Toch is er een bedenking hierbij noodig: Wil volks-

poësie dien naam verdienen, dan moet zij in menig opzicht de uitersten vermijden. Zij mag niet blijven bij lage straatpoësie, zij mag ook niet worden een klassepoësie voor hooggeleerden, voor hoogverfijnde smakers en voelers alleen, noch in onderwerp noch in vormen der kunst. Niet dat ze in geen hooge, of diepe menschelijke droombeelden of gedachtenkringen of gevoelswerelden treden mag, neen; maar dan moet ze dat doen in die mate, en met die bevattelijkheid en eenvoud, die voor de verstandige en edelvoelende menschen van alle standen uit het volk begrepen worden, of met eenigen goeden wil *kunnen* worden.

Wat is daartoe noodig?

Dat in een volk voor vele schoone, blijde, edele, wijze, ernstige dingen besta: een samendenken en een samenvoelen, een liefde voor al wat het zijne is: godsdienst, verleden, land, taal, schoonheid, menschelijkheid, deugd, en dat van hoog tot laag.

Zonder dat is ware volkspoësie onmogelijk, in haren breedsten en waren zin; vermindert dat in een of ander gebied, de volkspoësie vernauwt, verkrimpt, wordt door minder leden van het volk vernomen en begrepen... Zij vervalt. In één of twee of drie takken leeft ze nog, misschien, in de andere is zij dood; de wortel en de struik zijn ongezond, en leveren hun sap niet meer aan de gansche kruine, tot in het minste taksken of bladjen van den versten tak. Er zijn zulke volkeren geweest.

Voor de Joden was de Bijbel hun Godsboek... en hun volksboek daarbij. Zij lazen of hoorden hem lezen... allen. Zij droegen de woorden daarvan mêe in hun herte en in hunnen mond; woorden van de Wetboeken, woorden van de Psalmen, van de Dichters-profeten, van de dichterlijke spreuken of Wijzaardsvonden.

Voor de Grieken! Homeros was hun volksepos, Pindaros hun volkslyriek, Sophocles hun volksdrama. Ja! Hoe hooge, hoe diepe, hoe edel-voornaam, hoe stuur of hoe streng, hoe dor zelfs die dichters *ons* somtijds schijnen, zij

waren de tonge, de mond van hun volk; zij droomden de droomen van hun volk, bezongen de helden van hun volk, bestraalden het leven van hun volk en hun land met schoonheid. En zoo niet allen alles begrepen, allen toch waren preusch met die werken, en trachtten er 't hunne van meê te dragen, en droegen er ook het hunne van meê door het leven...

't Is maar in tijden van verval, van al te groote scheiding tusschen hoofd en hert, tusschen hoog en leege, dat daar omhoog verfijnde, overdane vreemde kunst ontstond, die de anderen met opene monden en verbaasde ooren eerst, van verre maar mochten vernemen, en haar niet begrijpende, ze eindelijk dáár lieten om stillekens aan voor één, voor twee, drie, soms voor al de takken van de poësie ongevoelig, versteend, onvatbaar te geraken.

De Romeinen! Van de Romeinen kan hier weinig gezeid worden. Bij hen was er, van zoohaast hun thans bekende poësie begint, al veel te vroeg een diepe klove tusschen de *patres* en de *plebs*, en de slaven nog meer. Zij zijn zóó verschillend van de Grieken! Bij dezen leefde leeg en hoog veel meer onder malkaar, sprak de man van 't volk veel vrijer en stouter, en had zijn woord en zijn gedacht veel hooger en losser dan te Rome. De letteren, te Rome, zijn voor één soort van menschen, de philosophen en geleerden. Misschien, waarschijnlijk was dat anders in veel oudere tijden, maar daar weten wij niet van.

Volkspoësie waren ook de heiligenlegenden van de Middeleeuwen, de mysteriespelen, de liederen, zoo groot in getal, van godsdienstigen aard vooral, die hier te lande bloeiden en galmden en waarvan wij overblijfselen hebben van de veertiende eeuw af en tot de zeventiende toe. Dat alles was de uitspraak van een algemeen geloof, eene door allen gevoelde liefde en blijde vereering. Dat b.v. die liederen algemeen gezongen en bekend waren blijkt hieruit, dat sommige onder hen in meest al de streken van ons vaderland tot nu toe met lichte veranderingen of verbasteringen zijn blijven bestaan. Ik heb van mijne ouders

liedjes geleerd, waaronder er zijn van 5 eeuwen oud.

Ik mag deze algemeene inleiding niet te lang maken; daarom stel ik maar aanstonds de vraag:

En nu, hebben wij, Vlamingen, nu, een volkspoësie? In den volledigen en uitgebreidsten zin van dat woord is de volkspoësie op onze dagen, om 't even wáár, een onmogelijkheid geworden. Want het is gemakkelijk te begrijpen, dat, hoe jonger een volk, en hoe éénvoudiger zijn beschavingstoestanden, des te minder verschil is er tusschen de lagere en hoogere standen, niet in uiterlijke macht of rijkdom, maar in geestelijke ontwikkeling. Daarbij, in de jonge germaansche natieën van de Middeleeuwen was er éénheid van geloof en van taal. Allen stonden aldus met een grooten voorraad gemeenschappelijke gevoelens en gedachten, en, nader bij hun heldentijd en meer bewust van hunnen gemeenen oorsprong, begrepen zij dan ook aanstonds alles, wat dien oorsprong, die helden, die stamgevoelens, die geloofswaarheden in eigen taal uitsprak.

Dit is nu geheel anders, zelfs in ééntalige landen. Verschillen en strijd van godsdienst of ongodsdienstigheid, en politiek; al te scherpe en verre afstanden tusschen hooggeleerden en overbeschaafden aan de ééne zijde, mingeleerden of ongeleerden en ruv-bot volk aan de andere, maakt ons een gemeenen grond voor volkspoësie moeilijk om vinden, ten ware op sommige oogenblikken van nationaal herleven en heropstaan, zoo men zag in Duitschland in 't begin der 19$^{e}$ eeuw, toen de Duitsche geest, het juk van Napoleon moede, ook tevens allen vreemden invloed in een opwelling van trots en stamfierheid afschudde. De liederen en vele gedichten en schriften van dien tijd zijn oprecht geheel Duitschland door, zelfs tot in de diepste lagen van het volk gedrongen.

En bij ons is de toestand van volkskunst en volksgedicht nog moeilijker, daar wij in België en zelfs in Vlaanderen de verfransching lijden van de hoogere standen, door de lagere standen benijd en nageäapt. Een dichter die, nu zestig

jaar geleden, wilde spreken in 't vlaamsch tot zijn volk, al was 't dan ook in echte taal des herten, en over dingen die het volk bemint en eert, moest noodzakelijk weinig weerklank vinden, want het volk had zelfs het bewustzijn verloren, dat iets van zijn zelven of van zijn land schoon kon zijn of van eenig belang. Nu betert dat, maar toch is 't nog grootendeels alzoo, en zoo was 't geheel en gansch voor vijftig, zestig jaar.

En toen is Gezelle juist begonnen; in 1858 verschijnt zijn eerste boek, in 1897 zijn laatste. Er staat in die verzen een zeer groote verscheidenheid van dichterlijkheid, er staan daar hooge beschouwingen van de godminnende ziel; bewonderende zangen van den minnaar van 't vlaamsche land met zijn lucht, veld, boomen en kruiden en dieren; medelijdende en treurende zangen over dood en heengaan van geliefden; kluchtige liederen op allerlei gelegenheid; kleengedichtjes als pijlen van vuur of vonken van gloeiend metaal, of sprankeltjes van spelenden dichtersgloed. Van alles.

Ook volkspoësie?

Ja, meen ik, ook volkspoësie. En nu zou ik willen toonen voor welk volk dit waar was, en is, en zijn zal; en in welke mate.

***

Van in 't allereerste van zijn schrijversleven, droomde Gezelle aan een heropstaan van zijn Vlaamsche Volk.

Maar zijn droom is: een Christen Vlaamsche volk, houdend ja, en sterk-bewust houdend aan zijn land en tale en al wat hem eigen is, maar bovenal levend een verstandig, verlicht, verheven Christen leven. Hij zegt in de opdracht der Dichtoefeningen aan de studenten van Rousselaere: ‘Pogingen’ (zijn deze Dichtoefeningen) om u, studeerende Jonkheid, dichterlijke en altijd beminnelijke jeugd en jongelingschap van Vlanderen, tot gelijkdanige, ja treffender krachtinspanning aan te sperken en te bewegen; immers rondom ons wordt het van langst om wijder en grooter: gedachten, menschen en zaken vliegen

met de snelheid van den bliksem over end weder, 't roert alles en 't waagt dat er is: zoo behooren wij dan ook sterker hand te slaan en gesloten te houden aan al wat er nog vlaamsch is: aan vlaamsche taal, aan vlaamsche zeden, aan vlaamschen, dat is Katholieken Godsdienst en Christene godvruchtigheid'.

De verzen van die opdracht spreken dat ook uit, in woorden die nooit meer zullen sterven bij ons volk:

O Landeke! o zijt maar kleen
niet meerder zou 'k u geren,
en 'k zie u - zulk en is er géén -
en 't zie u toch zoo geren.

Mijn Vlanderen! dat en moogt gij noch
en zult gij nooit veranderen;
onleugenachtig heet gij nog:
'het Katholieke Vlanderen!'
.....
Mijn Vlanderen spreekt een eigen taal;
God gaf elk land de zijne,
en, laat ze rijk zijn, laat ze kaal;
ze is Vlaamsch, en ze is de mijne!
.....
Staat op dan! 't Vrije Vlaamsche lied;
geen valsche dichtpatroonen,
geen vreemde oneigen klanken: niet
als 'Christen' Vlaamsche toonen!

Bij die 'studeerende Jonkheid, dichterlijke en altijd beminnelijke jeugd van Vlanderen' vond bij eerst en meest het verkleinde beeld en als de kiem van het Christen Vlaamsche volk dat hij droomde. Jongens uit allerlei sociale standen, boeren- en burgersjongens en rijkemansen edelmanskinderen; die later als burgers, als ambtenaars, als wetgeleerden of geneesmeesters of priesters, in het volk dat ze zouden leiden of zelve opkweeken, gingen maken 't gene ze zelf waren: Christen Vlamingen met

bewustzijn van hun stam en taal, van de schoonheid hunner streke, van de edelheid en de kracht van Gods geloof, gelijk het hun geschonken was door de Kerk van over eeuwen, door hun eigen Vlaamsche Heiligen geleerd en geleefd.

't Jaar 1858 schrijt hij aan een van die jongens: ‘O kind, in andere streken is niet alleen de kristen kunst, zang, etc. weer aan 't opkomen, maar ook de kristen poëzie, de kristen zeden en gebruiken, en wij hebben 't in onze handen of ze hier nog langer moet wachten of niet...’

Dát christen Vlaamsche volk vormen, blijft heel zijn leven bij hem de hoofdzaak. Te Brugge als onderpastor in zijne onderwijzingen en geschriften van allen aard, klinkt en herklinkt dat woord: Weet en kent, Vlamingen, wat ge zijt, wat ge waart, wat ge gelooft, wat ge bewonderen moet! Wetenschap! Wetenschap voor het volk, door beeld, en eeredienst, door sprekende, beeldrijke liturgie, door kennis van het oude Vlaanderen, christen Vlaanderen! Weet en kent dan toch; ziet en luistert dan toch naar al wat rondom u spreekt u van de waarheid en de schoonheid; naar de taal van die oude gebouwen, beelden en schilderijen, boeken en prenten en prentjes, gebruiken en zeden, zegwijzen en beteekenissen van het vlaamsch! Hieruit is gesproten zijn prachtige *Rond den Heerd*. Zijn ‘Jaer 30’ was al te veel in politiek verward gerocht, en op 't einde van zijn artikel: *Mirakels*, in ‘'t Jaer 30’, 13 Mei 1865, laat hij hooren dat hij wat anders in den zin heeft: Tegen de menschelijke waanwijsheid die de wetenschap boven God wil zetten, ‘wete ik één middel’ (schrijft hij) ‘diepe geleerdheid, ware kennisse van zaken, priesterlijke geleerdheid, geen dwaze wereldaanbidderij, geen staatsafgoderij, maar waarheid aan het volk toedienen; in plaats van zucht naar drank en zottigheid te verwekken, in het volk leerzuchtigheid doen ontstaan en die leerzuchtigheid in scholen, gazetten, boeken, gesprekken, onderhandelingen, aanspraken, enz. op betamelijke wijze en naar den rechten eisch voldoen’.

In November 1865 kwam Rond den Heerd dat doel bestreven: In Vlaanderen doen ontstaan een wetend, verstandig, eigenaardig, christen volk, dat zou samendenken en voelen voor al wat er heilig, schoon en goed in zijn land en taal, in zijn zieleleven en zijn godsdienst ligt.

Daartoe moest dienen dat ‘leer en leesblad voor alle lieden’, door het opnemen van alle bijdragen, hoe nederig ook, als ze maar blijk gaven van liefde voor dat ideaal. Later komt *Loquela* dat, op 't gebied van taalkunde, alweer is een oproep tot iedereen, om *oude woorden en zegwijzen*, ‘die kostelijker zijn als oude steenen’ op te nemen en te zenden. Het was een andere poging om de liefde voor eigen schoonheid bij allen Vlaming wakker te roepen en levend te houden, en ik weet geen voedzamer kost, voor hoofd en ja voor herte soms, en verbeelding en dichterlijkheid, dan sommige van zijn opstellen in Loquela. *Biekorf* in 1890 tot stand gekomen, is nog en tot zijn dood toe, de verwezenlijking van Gezelle's streven om een volk te stichten van *verstandige Vlamingen*.

Welnu, voor dat volk, tot welken stand ook de menschen behooren, of zij zijn tijdschriften ondersteunen of lezen, of alleen in hun ouden Vlaamsch-christen geest leven, denken en voelen, voor dát volk is Gezelle volksdichter. Van af den nederigsten landman of ambachtsman, tot den hoogleeraar toe die Vlaamsch voelt, vindt dan ook ieder in Rond den Heerd, Loquela, Biekorf en in Gezelle's gedichten zijn diepste en dierbaarste gedachten en gevoelens uitgedrukt.

Wel is waar ontbreken hem snaren van de algemeene poësie voor het volk. Verhalende poësie heeft hij weinig beoefend, tenzij in bijzondere geestelijke richting, waarvan we straks spreken zullen. Vaderlandsche onderwerpen, legenden en balladen vallen niet in zijn gebied. Aardsche liefde heeft hij alleen bezongen in huwelijksgedichten, waar zij geheiligd is door het Sacrament en als echtelijke trouw geëerd en gevierd wordt.

Maar de twee klinkende snaren van zijn lier zijn de

schoonheid van het vlaamsche land met al wat daarop leeft en roert, en vooral de schoonheid der christenvlaamsche ziel met alles wat zij denkt, alles wat haar dierbaar is in den hemel en op aarde.

Van Gezelle's natuurpoësie als dusdanig ga ik hier nu niet lang spreken. Men heeft haar genoeg bewonderd, gevierd en aangehaald, ja, al te uitsluitelijk. Iedereen kent daar een en ander van: *'t Ruischen van het ranke riet. - De Pachthofschilderinge. - 't Schrijverke. - De Nachtegale. - Den ouden boom* of verdere boomgedichten en andere meer. Vele van die verzen zijn zóó gemoedelijk-eenvoudig, zoo innerlijk-volksch in hun denk- en voelswijze, in den draai en de klem van hun tale, dat zij bij den eersten den besten boerenmensch een glimlach van voldoening en bewondering zouden doen ontstaan, moest hij ze hooren lezen. Maar ik herhaal het, men heeft daarover meer dan genoeg, neen, te uitsluitend gesproken en gelezen. Gezelle is meer dan een natuurpoëet, veel meer dan een beschrijver van boomen en beesten; hij is, veeltijds *in* zijn natuurbeelden zelf, dikwijls ook daarbuiten, een *uitspreker*, een dichter van de ziel van zijn christen volk.

Op dát punt wil ik nu blijven, en dát wil ik u door levende voorbeelden toonen.

Al is Vlanderen dood in de geschiedenis, toch leeft de Vlaming, zegt onze Dichter:

> Toch leeft er in zijn ziel en in zijn herte, diep
> een sparke van dat vier dat hun tot Vlaming schiep.
> Hij leeft nog, zoo als hij, bij lang verleden dagen
> getrouw en onderdaan, geen slavenband kon dragen
> hij leeft nog, vol van moed, als in zijn eerste jeugd:
> rondborstig in zijn spraak, gulhertig in zijn vreugd.
> Hij leeft in kunst en taal en onverkeerde zeden,
> in eerbied voor zijn God en voor Gods plechtigheden.

Die verzen zijn van de alleroudste, in 1855. Dat portret van den Vlaming nu, beeldt Gezelle in zijn gedichten, overal door. En wel op prachtige wijze, reeds in 1858, in

dat eeuwig-staande prachtig vers- en prozadicht: *De Kerkhofblommen* op 't graf van Ed. Van den Bussche, zijnen student.

Wáár, ik vrage 't u, in welke hedendaagsche letterkunde ook, bestaat er iets dat daaraan reiken mag? Moest dat werkje in 't Fransch ievers geschreven zijn, het wierde in alle scholen uitgeleid en 't zou tot in de goedkoopste bloemlezingen en volksuitgaven staan te blinken. Helaas, bij ons, onder voorwendsel dat het in geen algemeen Nederlandsch geschreven is, wordt het, hier in Vlanderen uit vele klassen gebannen! Wee! En dáár nochtans is van die echte zielekunst, die zou dóórdringen tot in de herten van alle Vlaamsche menschen, want zij is hun uit het herte gesneden en gesproken. Die Vlaamsche hofstêe waar een lijk over eerde ligt, de wagen die gereed staat om het lijk te vervoeren, die traagzaam-treurige lijkvaart, die moeder die eerst de bezoekers ontvangt en stoelen bijhaalt, en haar ontschuldigt omdat het al over ende staat, om daarna uit te bersten in den allerbittersten stroom van tranen - die lijdende vader, die klaagt: ‘Eduard, ach mijn Eduardtje toch!... maar 't zijn toch al Gods werken... wat dingen moet het zijn van die geenen God en hebben!’ die eenvoudige landprocessie, met 't kruis aan 't hoofd, gaande door de groene wentelende korenvelden van Vlaanderen; die lijkdienst in de Vlaamsche kerke van Staden, die begravinge op 't landsche kerkhof; ach wat prachtige volkskunst is mij dat! Wat onzeggelijk ware, menschelijke, Vlaamsche, christen volkskunst! 'k Weet wonder, welke boeremensch van Vlanderen dat zou lezen of hooren lezen, en niet verstaan, en niet tot in 't diepste gemoed getroffen zijn!

Traagzaam trekt de witte wagen
door de stille strale toen,
en 't is weenen, en 't is klagen,
dat ze bin'de wijte doen...
stap voor stap zoo gaan de peerden
traagzaam treurig, stille en stom

en ze kijken of 't hun deerde
dikwijls naar hun meester om...

Wanneer zal de tijd komen, dat dit boekske, aan tien centiemen, met duizenden onder 't Vlaamsche volk zal verspreid zijn? Dan zal men zien. of Gezelle de volksziel niet getroffen heelt!

En heeft hij ze niet 27 jaar lang getroffen, te Kortrijk, door die honderden zielgedichtjes voor zijn burgers en nederige menschjes, voor de kinderen van zoovele moeders? Voor Blanche Malfait, overleden 3 maanden na heur eerste communie, en waarop hij in dezelfde klanken, met dezelfde herinneringen 't lijkgedichte zingt, als hij het communiedichtje had gezongen?

Nog nauwlijks is een maand of twee
den schoonen dag voorbij, of wee
verblindt onze oogenstralen...

of voor Germainetje Van de Walle, van Iseghem:

O Jesu, 't zielken dat
gij ons geschonken hadt
als echtelijken zegen,
hoe is 't uit onzen schoot
zoo schielijk door de dood
gerukt en weggedregen!...

Doch 't zijn geen kinderen alleen; ook de groote menschen worden herdacht, in hun leven, hun werken, hun strijden.

De molensteenscherper:

Hij placht den scherpen tand van 't staal
te temperen en te wetten,
en door zijn kunst tot maalbaarheid
den meulensteen te zetten.
Hij won daaraan zijn daaglijksch brood
en 't brood daar wij op leven,
het wierd ons door de neerstigheid
van zijnen arm gegeven.

Eilaas, een scherper staal heeft hem
een scherper steen gemalen:
de felle dood, die schielijk wist
den fellen man te stralen.....

Zoo de timmerman, de horlogiemaker, de wapenknecht zelve... En naast die doodsgedachtenissen, voor de menschen van 't volk, al die Eerste-Communiedichtjes, al die Huwelijksdichten, al die jubilés en naamfeesten! Gelegenheidsgedichten, ja, maar volkspoësie in den meest waren zin, en onvergankelijke zijn daaronder. Leest den *Zang der Bruiloft* in ‘Gedichten, gezangen en gebeden’; wat diepe eenvoudige dichterlijkheid uit Evangelie, en ouder Bijbelverhaal, uit Vlaamsche en landelijke zeden geput!

Leest in Tijdkrans:

Ach, Lena lief, daar is
in de geschiedenis
van ieder menschenleven
zoo weemoedvol een woord geschreven!

Verlaten, groot en kleen,
verlaten zal elkeen,
wat liefdeband hem binde,
hetgeen hij eerst en meest beminde....

Zoo is 't dat liefde groot
veel sterker als de dood
vereischt uw verder varen
en worden 't gene onze ouders waren.

Geen kind, geen meisken meer,
geen blomme krank en teer,
maar sterk, met uw' beminden
zult g'hooger nu Gods wegen vinden....

en vele andere nog. Maar ook buiten die omstandigheidsverzen leeft in Gezelle's dicht de ziel van het volk. De landman, allerwegen:

't Was de ure dat de landman gaat
en op zijn herte een kruise slaat
en op zijn land een kruis,
en gaande bidt en weent en zaait
hetgeen misschien een ander maait
en lachend voert naar huis!

Zoo luidt het in de Kerkhofblommen; en in den Waterspegel, naast het beeld van lucht en wolken, daar miek God ook de aarde en al wat daarop is:

Hij miek er de wiedsters die lagen in 't vlas,
en al daar zij hadden gekropen
daar lagen, - ik zag het in 't spelende glas
al d'harelkens nedergestopen.
Hij miek er den oest in, en 'k hoorde den steen
die zingezangde over de pikke,
en 'k zag er de binders aan 't werk ondereen,
en 't kooren viel dapper en dikke;
daar stond het gestuikt op den stoppelden grond,
de landman zijn herte ging open,
wanneer hij zijn krulhaarde kinders errond
of spelend zag bachten gekropen.

Veel sterker en even volksch ziet ge dat pikkerstafereel in Tijdkrans, Herfstmaand, 1:.... en verder gaat het:

De zonne boomt, het droogt dat' sperkt
waarom gewacht tot morgen?
Vandage nog, zoo 't God belieft
den zwaren oest geborgen!

De binders beuren 't kooren op,
meêdoogende, en hun' handen
ontvangen 't daar 't gevallen lag
en busselen 't in banden.

De scherpgetande vorke vat
de schooven, en de wagen,
gepeerd met al dat trekken kan
rijdt weg en weer de slagen.

De schure is vol, de schelven zijn
gedekt; en langs de bane
begroet men al, gelint, gepint,
den preuschen strooien hane.

Kerjoel! kerjoel! Voldoeninge is 't;
gebierd nu op de schooven!
Kerjoel! kerjoel! Den derschersdeun
gedanst, dat de ooren dooven!

Ziet verder in Tijdkrans den *Zaaier* en *Andleie*.

Leest alzoo in Rijmsnoer de *Terwe*, den *Spaman* en andere nog, en ge zult het leven van den Vlaamschen boer hebben meêgeleefd, met zijn vrees en zijn hopen en zorgen voor vrucht en groeite, niet zijn liefde voor den vadergrond, zoo treffend reeds geheeld in 'Gedichten, gezangen en gebeden', door de *Tranen* van aandoening bij den ouden boer die na lange jaren het land zijner kindsheid terugziet:

Tranen weent de grijze landman,
tranen, en hij 'n duikt ze niemand
als hij, ver van huis en erve
weggegaan en voortgevaren,
eens mag wederom, God wilde 't,
eens mag 't land zien waar hij kind was
't land waar Vader en Moeder kind was,
't dierbaar vaders ploeg- en zaailand.
Tranen weent hij, liefdetranen,
want geen droefheid nijpt zijn hert nu,
daar hij treedt, en treedt met liefde
op den vruchtbren aardenbodem.
Maar wat spreekt zijn hert, wat zegt het,
in geen woorden, in geen klanken,
in onmachtig traangestroomsel
als hij ziet dat 't al in bloei staat,
berst en bot en bloeit en vrucht draagt
waar hij staat, en onbekend nu,

peist: Wie weet er, buiten u, mijn
God, dat hier ik de eerste spa stak?

Ja, hij kent de landlieden en weet wat hij hun schuldig is, hij zoon van boerenouders, en met waarheid mag hij dichten:

O Lieden van te lande, vrienden al
die 'k heel mijn leven lang beminnen zal
omdat ik u het leven en
zoo menig dingen schuldig ben,
die niemand prijst dan hij die weet
wat eedle giften God den armen landman geeft!

Maar de landman is niet alleen; nog roeren in Gezelle's werk vele andere personen van het groot levend drama van 't vlaamsche volk. De *koeiers* en de *voermans*, de *boomvellers* en *berdzagers*, de *bleekersgast*, ja de rondleurder met *Beeksala*, de *spinsters* en *wevers*, de *naaisters* en *strijksters* en *speldewerksters* met hun uiterlijk voorkomen of innerlijke gevoelens:

Spellewerkend zie 'k u geerne
vingervaste oudvlaamsche deerne,
die daar zit aan 't spinnen, met
't vlugge alaam, uw kobbenet.

Vangen zult ge... hoe menig centen
in die looze garenprenten
die gij neerstig heen en weer
krabbelt op uw kussen neer?

Schaars genoeg om licht en leven
schamel dak en doek te geven
u, die kanten wijd en breed
werkt aan 't koniginnenkleed.

Vangen zult ge, o, schatten geene,
maar mijn hert dat hebt ge, kleene
vast gevangen in den draad
dien gij van uw stokken laat.

Verder nu de oude christene spreuken en liederen van de spellewerksters:

‘Ieder steke maakt me indachtig
hoe men 't hoofd van God almachtig’
zegt ge ‘en tot zijn bitter leed
vol van scherpe doornen smeet.

En ik rake, alzoo 't voor heden
altijd mijns gelijken deden
eerst mijn hoofd, een spelle in hand,
eer ik ze in mijn kussen plant’. enz.

En den visscher, hoe schoon, hoe verstaanbaar, hoe levend-volksch heeft hij hem geteekend, of beter doen gaan en staan voor ons! Van in zijn oudste gelegenheidsgedichten zien wij hem, in 't eeredicht b.v. voor Pastor Slock van Blankenberghe:

Aloude kinderen van Vlanderens oude boorden gij die noch groene wee noch veie terruwland noch veld noch bosch noch koorn noch vruchten ooit bekoorden tot scheiden van 't u lief en eigen noordzeestrand... gij die geen taaie schel, maar swanselende baren met scharre en riester niet, maar met uw kiel doorboort....

Tot in Rijmsnoer toe, allerprachtigst, in *De IJslandvaarders*, in *Storme op zee*, in *De Visscher*.

Luistert naar dien storm:

Geweldig waait de wind,
de boomen buigen
terug en weer terug,
de ruiten slaan;
het ratelt radeloos
of 't al in duigen,
of 't huis begeven ginge
en 't hof vergaan;
te dapper is de wind

in 't land gekomen,
te schielijk is de ruste
ons herte ontnomen!

Hoe moet het nu op zee,
bij zulke stooten,
in stukken stuiven, stier
en steven, al
't gerief van roe en ra?
De visschersbooten
wie weet of 't amper één
ontraken zal?
't wordt menig moederskind
op zee aan 't draven,
eer 't morgen is, wie weet?
een graf gegraven!

Ze bidden op hun knien,
de vrouwen weenen,
ze houden met der hand
hunne ooren dicht:
'Woe hoe, de zee, de zee!
onze arme kleenen,
en 't laatste dat daar in
de wiege ligt!
Het schamel schaap! 't en is
geen maand geboren,
en heeft het vader al
op zee verloren?

'De penningkeerse brandt:
de winden stillen
zal God misschien nu nog,
die alles kan.
Maria zal voor ons
den Heere willen
te voete vallen, daar
ze is moeder van!

och, helpt en houdt ze vrij
van zeer en zorgen,
en licht zal voor uw beeld
staan, Moeder, morgen!

De vader, oud en stram
van 't lange varen,
de schipper, en Zij ook,
met elk een kind,
de twee die maandage eerst
gebruiloft, waren,
de jonge knape, en die
zijn herte mint,
ze komen hun belofte
eerbiedig boeten
en waschlicht in de hand
Maria groeten.

Ah! nog eens! Ware dat Engelsch, Duitsch of Fransch, wat een lof en bewonderinge voor de kunst, de rhytmenkunst, de plastische verbeelding, de epische geest, de dramatische kracht, en wat weet ik nog al voor vreemde dingen, zou er den dichter ter eere opgaan!

In al die voorbeelden vindt men reeds, en in 't laatste meest van al, naast het dagelijksch leven en werk van den Vlaming, zijn oud-christen en kerkelijk leven en geloove. Dit komt tot uitdrukking, meer opzettelijk, in menig, menig dicht, al zoo levende en wáár als in de Kerkhofblommen, waarvan hooger. Wie kende er de christen gebruiken van ons land gelijk Gezelle? En wie heeft die christen gevoelens met meer kracht en preuschheid uitgedicht?

Het Vlaamsche volk
is, kersten van geloove
Sint Pieters rotse
onwankelbaar vereend;
dat 's boozen macht
van alles hem beroove,
zal 't u, o God, verzaken immer? Neen 't!

Van daar die getrouwheid aan huiselijken godsdienst en openbaren eeredienst, te beginnen met den eerbied voor het kruis:

Kruiske, kruiske, goed begin,
heeft het kruis toch wonderen in!
wier het op den torre staat,
wier het achter strate gaat,
wier 't het nieuwgeboren kind
worde op hoofd en mond geprint,
wier 't een arme vriendenhand
op het laatste leger plant...
wier de landman uit zijn huis
komt, en blootshoofds maakt zijn kruis,
komt en schouwt ten hemelwaard
eer hij naar zijn werk toe vaart!
Wier de werkman 's avonds laat
werkt en bidt en 't kruise slaat
op zijn land, en zucht, ‘o Heer
is 't - het zij’ - de laatste keer!...

Dat kruiske, ja, door den dichter zelve herdacht, zoo hij het als kind van vader en moeder op 't voorhoofd, kreeg:

't Eerste dat mij moeder vragen
leerde, in lang verleden dagen
als ik hakkelde, ongeriefd
nog van woorden, 't was, te gader
bei mijn handjes doende: ‘Vader,
geef me een kruisken, als 't u belieft!’

'k Heb een kruiske dan gekregen,
menig keer, en wierd gestegen
op mijn kake, zacht en zoet...
Ach, ge zijt mij bei te gader
afgestorven, moeder, vader,
't geen mij nu nog leedschap doet!

Maar dat kruiske 't is geschreven
diep mij in den kop gebleven

teeken van mijn erfgebied:
die den schedel mij aan scherven
sloege, en hiete 't kruisken derven,
nog on hadd' hij 't kruisken niet.

Zoo is 't met huis-en-kerkgebruiken van *Advent, Gulden Misse* en *Kersdag*, voor *Vasten, Goevrijdag en Paschen:*

Paschen, Paschen
luide klinke
nu de slag van
lerke en vinke
nu de stem van
mensch en dier!
Paschen, Paschen
wijdt het vier,
wijdt het vier en
spijst de lampen
laat den blauwen
wierook dampen.
Hallelujah
't jok is af
van de dood en
van het graf!

Aldus gaat het verder door het jaar: Kruisdagen, Meimaand, Sinxen, Allerheiligen.

De meiboom voor de deure staat
zoo zoet is hij als honingraat...

De meiboom voor de deure is weg
de vogels zijn in hage en heg
nu lustig aan den eierleg,
het groen is al bestoven;
och, mochte 't mij, hier onbekend
eens Meie zijn die nooit en endt,
de Moeder en de Maagd omtrent
die land en lieden loven.

Tot den regen die neervalt, heel den dag, in November, zegt hij luimig en Vlaamsch tot in de ziele:

> Als het veld na lange droogten
> openberst en dorre ligt,
> als de Priesters ommegang en
> beêvaart doen, naar herdersplicht,
> jaagt dan met uw regenzwepen,
> vane en vendel natgezepen,
> heel 't gezin
> vroolijk weer ter kerken in.
>
> 't Regent, 't regent lange steerten,
> rechte neerwaard, zonder staan
> houdt het van den vroegen morgen
> tot den laten avond aan.
> Allerheiligen, Allerzielen!
> biddag heet mij neer gaan knielen:
> *Requiem*
> roept mij kerk- en klokkenstem!

De eeredienst zelve, de kerk en de kerkedienst, is een van Gezelle's hoofdthema's. Leest daarover de inleidinge die 'k schreef voor den *Ring van 't kerkelijk jaar*, die zelf een dichtboek is in proza van den volksschrijver Gezelle. Zegt mij, na die lezing, is het niet wonder hoe, meer dan 50 jaar geleden, die man voorzag en vooruit deed in het onderwijs van zijn volk in katholieke wetenschap? En zegt mij eens wáár ge nu iemand vindt, die 't beter, meer naar den aard en de ziel van zijn volk heeft gedaan? Nergens! Dan spreek ik nog niet van die geestelijke liederen, die hij voor de menschen van Kortrijk dichtte, om hen in de kerk te leeren zingen, en waarin, zoo simpel en recht, de simpele godsvrucht bidt en zucht, in Kerstliederen, Marialiederen, Kruisweg- en H. Herteliederen, liederen voor de Heiligen. Onder deze is een schoon volkslied van S$^{t}$ Joseph wel opmerkens weerd. Maar boven dat alles verdient hier de eervolste vermelding het oude, blijmoedige verhaal van *S$^{t}$ Josephs leere*.

Gezelle leerde het kennen in 't Engelsch, en hij had er al meer bewerkingen van gelezen, die hem ál niet aan en stonden, toen hij 't in Rond den Heerd, 't jaar 1868, op zijn eigenaardige volkswijze overdichtte; ik aarzel niet, om te verklaren, dat het al de gekende omwerkingen verre te boven gaat.

> Ne keer, 't was omtrent Allerheiligen, wilt weten,
> zoo waren al d'heìligen des Hemels gezeten
> en hielden gesprek, nu van dit, nu van dat,
> en van wie daar al toeviel in d'hemelsche stad....
> .....

Is dat niet volksch ten toppen uit, en al behoort hij ook tot hooger ontwikkelden, heeft elk christen Vlaming daar geen echte voldoening aan?

Dergelijke, naar hoogerstaande poesie zijn nog, in Tijdkrans, het *leven van S^t^ Jan*, en het liturgisch spel van *de Boodschap des Engels*; om dit laatste ben ik persoonlijk Gezelle hoogst dankbaar; het heeft mij de grondlijnen en een geheel tooneel geschonken voor mijn dierbaar spel van O.L. Vrouw te Halle. Dat zulks wel aan 't volk van Vlanderen behaagt, heeft de toeloop bewezen, en zal hij, hopen wij, nog bewijzen. En van dit spel noem ik geern Gezelle den voorlooper en den ingever. Naast God, komt *hem* de lof ervan toe in de eerste plaats.

Zelfs hoogere en uitdrukkelijk geloofsbeschouwende gedichten en gebeden van onzen Meester zijn zóó bevattelijk en houden zóó vriendelijk de middenhoogte tusschen hoog en laag, dat ze gemeen goed voor allen katholieken Vlaming moeten heeten.

Wilt ge daarvan een bewijs, neemt, bij 't einde van Tijdkrans het gedicht: *Mijne oogen zien bij dage;* dat is, in volksversjes, wat de Godsgeleerden zouden noemen: *De necessitate fidei*, van de noodwendigheid des geloofs. Alzoo is de gang van zijn gedachten: ‘Zelfs bij de zinnelijke waarneming, voor de feiten van geschiedenis of wereldkunde, en van de natuurwetenschap, veel meer

voor het kennen van bovenzinnelijke waarheden moeten wij vele dingen door geloof alleen te wete komen, want vele dingen zijn ons maar door 't zeggen van anderen of door uiterlijken schijn bekend'. - Dat gaat nu in dezen trant:

Mijne oogen zien bij dage,
de nacht ontzegt mij 't licht,
tenzij ik hulpe vrage
aan oor- en handbericht.

Doch hand en oore en oogen,
of hielpen ze al te gaar
ter wetenschap, ze en toogen
mij half de waarheid maar.

Gelooven moet ik mede
wat woord- en schriftverstand
mij vatbaar weten dede
van verre en bij der hand.

Gij Roomen, gij Athenen,
gij Nijl, gij Tibervliet
waart heel en al verdwenen
voor mij, 'n geloofde ik niet.

Van Alexanders vechten,
van Caesars wreede dood,
van wetten en van rechten
van dichters kleen en groot.

Van wijde en wilde streken,
van wilde en woeste zeen,
wie wist er mij te spreken,
geloofde niet elkeen?....

Mijn ooge ziet een sterre,
zij ziet erin 't getal
tienduizend heinde en verre,
't geloof alleen ziet ze al....

Een ziele, één enkel wezen,
wie heeft haar ooit geraakt?
wie zag er ooit den Dezen
die alles heeft gemaakt?....

En het diep biddende gebed tot God, om hulp in 's menschen zwakheid, zal dat niet ieder Vlaming begrijpen, voelen, als hij bidden wil:

Tenden uit en omgezweefd,
landziek, heel alleen gelaten,
zeg, wat zal mij nu nog baten,
baat gij niet gij die daar leeft,
God, en goed zijt, allerwegen,
Vader, Herder, al genegen
dat uw hand geschapen heeft?....

Heere help mij, Heere spoedig,
die mij zelven onbekwaam
ben te helpen, in uw naam
hope ik nog en bidde ootmoedig:
houd mij vaste, help mij gaan
liggende in de doornen, bloedig,
spoedig Heere, en trek mij aan.

Volgen wil ik, Herder zoete,
volgen u, zoo verre ik kan,
blijve och arme, ik liggen, dan,
eer ik al mijn boosheid boete,
henenzinke en sterven moete,
Heere, Heere in stervensnood
valle uw schaapken in uw schoot!

Eeuwig vrij van ongeval
laat, zijn lijden uitgeleden,
laat het bij u binnentreden,
bind het vaste in uwen stal;
laat het, daarin opgesloten
vrij zijn van de wolventoten!
Heere, wil dat 't weze, en 't zal!

Ja, in een echt Vlaamsch kerkeboek ware dit gedicht, en vele andere van den Priester-Dichter immers op zijn plaatse? Wanneer, wanneer!

Besluiten wij dus, en zeggen wij: eerst en vooral; het komt klaar uit al deze redens te voorschijn, dat niets belet, Gezelle te noemen den volksdichter van Vlaanderen, indien men daardoor verstaat den dichter, den uitspreker van de eigenaardig-Vlaamsche, land- en stameigene gedachten en gevoelens van 't christen volk van Vlaanderland.

En ten tweede, daardoor verstaan wij, noch de laagste, helaas, nog al te onbeschaafde menschen; noch de hoogste standen, want die lezen toch Gezelle niet, en geen vlaamsch bijna, nogmaals helaas! Maar de middensoorte, die de christen, zedelijke gevoelens heeft bewaard: een groot, groot deel van 't volk, en 't beste.

Voor die allen is Gezelle genietbaar in verre de meeste zijner gedichten; en dan zijn er nog daarboven, voor meer verstandelijken en fijnervoelenden, omdat zij door vorm of inhoud zekere kennissen vereischen die men niet bij den gemeenen man veronderstellen mag. Hier zij in 't voorbijgaan gezeid, hoe onwaar het is, wat nu hier en daar geörakeld wordt: dat Gezelle's poësie geen hoogere denkbeelden zou bevatten, ‘geen philosophie’ schreef iemand, tot mijn groot spijt. Geen philosophie? Maar hij loopt ervan over! 't Is waar, hij spreekt die denkbeelden niet uit als een professor, of als een Duitsche of Engelsche moderne wijsgeer. Hij spreekt als een Vlaming, niet als een cosmopoliet; als een christen, niet als een aardig mengelmoes van allerlei oude en nieuwe systemendroomers. Maar daarom juist is hij meest overal vatbaar en dóór-voelbaar, voor het groote deel van zijn volk, in Vlaanderen bijzonderlijk, waar zijn tale, meer dan in andere gewesten, als ieders tale luidt.

Hoe het dan komt dat hij niet *feitelijk* op de lippen en in den geest van zijn volk leeft? Eenvoudig omdat zij hem niet kennen, en dit komt doordat zijn werk niet

verspreid is waar en zóó 't behoort. Uitgaven van gezamenlijke dichtwerken, al kosten zij maar 8 frank, worden nog niet gekocht door het minder volk. Zijn verzen zullen een veropenbaring zijn van de volksziel, wanneer men ze vinden zal in het weekblad, in den almanak, in den kerkeboek, of, in kleine kleine boekskes weer, zoo hij nu en dan in vroeger tijden ze zelf in 't volk wierp. Dan zullen stille zielen, die anders geen dichtwerken lezen, door hem weder bereikt worden. Het kind zal met ontroering bidden:

> O mocht ik,
> o mocht ik
> voor 't H. Tabernakel staan!
> daar brandend als een keerse staan,
> ontsteken daar en uitgegaan,
> naar Hem en in den Hemel gaan!

en honderd andere echte gebeden in echte dichterstale, zoo helder als glas, en zoo echt als de natuur zelve. Dan zal men bidden na de H. Communie, in *zijne* woorden:

> O blijf bij mij, gij Zon van alle klaarheid
> O blijf bij mij, blaak deur en deur mij, nu!
> O blijf bij mij, één dingen, één is waarheid,
> al 't andere al is leugen, buiten u!....

Dan zal Gezelle gekend zijn, zoo hij 't verdient, en zoo hij 't alleen beöogde: als Priester, als vader en leider, als trooster en ingever van gebeden in de zielen van zijn christen Vlaamsche volk.

Dat zal beter zijn.... Maar daarom moet er nog zoovele veranderen. Daarom moeten de moeders in 't Vlaamsch opgevoed worden en in hun kostscholen eigen godvruchtigheid in plaats van Franschen zielekost krijgen! Daarom moeten zij op de lippen van hun kinders, al zijn zij ook heerenkinders, het Vlaamsch laten bloeien, al was 't dan nog eerst wat wild, en 't Vlaamsch laten zijn, voor die kindermonden, een smakelijke en zappige vrucht, van kleins af aan; daarom moet aan 't volk, omleege daar,

voortdurend *niet alleen* gepreekt worden dat ze niet mogen vloeken, dronken zijn of ander kwaad doen, maar wat ze moeten gelooven: hoe schoon, hoe lief, hoe hoog, hoe roerend het altemaal is, wat kerke en geloofswaarheid hun leert en vóórdoet. Zij moeten leeren hooger peizen, hooger willen, en doen, en waarlijk *deugen;* en daarom moeten ze *zien* en overtuigd zijn dat die hooger menschen, die hen leiden moeten, ook deugen, ook zijn vol godsvrucht, trouw, rechtveerdigheid, reinheid, vol christene liefde vooral, die niet hoog boven de menigte troont, noch zich afzondert met een voornaam lachje, al ware 't ook na een aalmoes; neen, neen; laat de hoogere Vlaming den mindere een broeder zijn, een meer wetende en meer bezittende broeder, die opbeurt, ondersteunt, wijst en leert waar de vreugde ligt van den geest en de warmte van 't gemoed; en dat hij helpe maken het christen Vlaamsche volk, dat zijn land zal bezien en beminnen, zijn taal zal beluisteren en zijn groote dichters eeren, waaronder het met liefde en dankbaarheid zal blijven groeten onzen grooten ootmoedigen dichter G. Gezelle.

A. WALGRAVE, pr.

## Over hoesten en niezen, spreken en vezelen

**E**VEN als een ervaren onderpastor, toen hij 's zondags het kraantje zijner welsprekendheid openzet, zijne onderrichting wel afperkt, uit vreeze dat hij, door den vloed zijner eigene woorden meegestroomd, dingen zou kunnen zeggen die hij nadien zou beklagen, zoo ook wil ik mijn onderwerp met zooveel te meer zorge bepalend uiteendoen, dat deze kleine voordracht niet voor eenvoudige lieden van te lande, noch voor een lichtgeloovige gemeenschap van Siskes of Xaveriaantjes, maar voor verstandige, nadenkende lezers geschreven en bestemd is, en dienen moet om het vijf-en-twintig-jarig bestaan van ons heerlijk

westvlaamsch tijdschrift ‘Biekorf’ te helpen opluisteren en vereeren.

Welke ongemakken zijn er in het hoesten en niezen, gapen en geeuwen, spreken en vezelen, van gezonde lieden gelegen?

De ongemakken zijn u door daaglijksche ondervinding genoegzaam bekend. Daar zijn immers menschen genoeg, die overtollig gebruik makend van de vrijheid die wij sedert 't jaar 30 genieten, zoo breed durven gapen, zoo geweldig hoesten, zoo uitbarstig niezen, zoo brobbelend en speitend klappen en vezelen, dat er hagel en regen rondspettert, telken keere hun neuze lost of hun mond opengaat. Meest mannenvolk: want de ‘chères soeurs’ onzer kloosters en kostscholen letten er op dat de juffertjes en meisjes, aan hare zorgen toevertrouwd, van jongs af leeren hoesten en niezen, gapen en geeuwen met eene ingetogene behoedzaamheid, hierin bestaande dat hetgeen nog bedwingbaar is, tegengehouden wordt en dat de uitspattende overschot van mond- en neusgeweld 't zij op een zakdoek, 't zij op het vlakke der hand afgeschampt, gebroken of onthaald wordt.

Maar dit ongemak is nog het minste, en ten andere men kan het ontgaan, 't zij met eens aangezicht aan tijden af te wenden, 't zij met eens hoofd zoodanig te laten zakken dat er de regen overspringt, 't zij met de zaten aan tafel zoo behendig te schikken dat de vlage past op iemand anders.

Ongelukkiglijk is het door onbetwistbare opzoekingen bewezen: ten eerste dat er, zelfs onder het stil spreken en 't lijzig vezelen, verschillige meters verre, een onzichtbare mist van allerfijnste speeksel-druppeltjes uit en rondvliegt; ten tweede, dat er in het neus- en keelslijm van menschen die volkomen gezond zijn pathogene kiemen kunnen zitten, ik meene levelingen die bekwaam zijn om bij anderen gevaarlijke, besniettelijke ziekten te doen ontstaan. Zulke bacillen-dragers, aldus genoemd omdat zij bacillen dragen die ziekten overdragen, zijn gewoonlijk

menschen die de krankheid, eigen aan den leveling dien zij nog herbergen, onderstaan hebben, maar die sedert weken en maanden genezen zijn en die, buiten hun eigen en buiten eenieders wete, onweerhoudend en onweerhoudbaar, hun verleden ziekte overzetten en gevaarlijk verspreiden. In soldaten-hospitalen is er daar nog tegenhouden aan: kerels, die een besmettelijke ziekte onderstaan hebben, kan men daar, ofschoon zij reeds genezen zijn, thuis houden en kort steken zoo lang de kwaadaardige levelingen hunne ziekte in mond- en neusslijm nog gevonden worden, en slechts dan loslaten als er, op herhaald en nauwkeurig onderzoek, geen van die besmettelijke ziektekiemen te bespeuren zijn. Maar in den gewonen gang van ons vrij burgerlijk leven, valt er op zulk geenen dwang van tegenhoudende maatregelen te denken. Wij zijn in ons land aleens nog zoo verre niet gerocht dat wij de honden tegen de verwoedheid doen muilebanden. Om de kiemen eener ziekte rond te dragen is het, ten andere, zelfs niet noodig dat men die ziekte gehad hebbe: 't is genoeg dat men eenen zieke, bij voorbeeld een diphterie-krank kind of iemand die met meningitis cerebro-spinalis aangedaan is, bezorgd of bezocht hebbe om, zonder zelf ziek te worden, de levelingen dezer aanstekelijke ziekten op te nemen, in het slijm van neus- en keelholten te herbergen, door hoesten, niezen en spreken rond te strooien en aan andere, met de ziekte daarbij, over te zetten. Van waar komt het, hoor ik u vragen, dat die eigenste kiemen in de keel van den eenen blijven nestelen zonder kwaaddoen, en in de keel van een anderen ziekte veroorzaken? Hiervan, dat alle lieden niet even ziekte-ontvankelijk zijn. Besmettelijke krankheid is zake van zaad en van bodem: hoe heviger en vinniger de kiemen, te weten het zaad, en hoe beter de ziekte grijpen en groeien zal; maar ook: hoe beter de bodem geschikt is en hoe gemakkelijker de ziekte, te weten de vrucht, schieten en ontwikkelen zal. Die de ziekte krijgt heeft gepasten bodem; de andere niet. Nu, hoop ik, hebt gij het vast hoe gevaarlijk het hoesten,

niezen en spreken, zelfs van iemand die er gave en gezond uit ziet, worden kan: bij elke van die keel-, neus- en mond- oefeningen, kan de eerste de gereedste, meters verre, een nevel onzichtbare spetterlingen uitjagen die krielende vol kwaadaardige levelingen zitten, en die gij, zonder 't minste achterdenken inademt en opvangt.

* *

Binst het verrichten van heelkundig handwerk is hoesten en niezen, lachen en klappen ten strengste af te keuren. Lachen en tateren en zelfs spreken in eene zaal waar een menschenleven, of ware 't maar door het toedienen van chloroform, altijd min of meer in gevaar verkeert, is ten eerste hoogst onbetamelijk; ten tweede is het altijd stoorend op het werk dat verricht wordt; ten derde is het oorzaak van besmetting omdat de kleine spetterlingen speeksel die dan, zoo 'k reeds heb uiteengedaan, uit den mond vliegen, met wond-gevaarlijke levelingen beladen zijn. Die vezelt spuigt ook; ten anderen, vezelen is onbeleefd van wege die het doet, en onverdragelijk voor die het ziet. Slechts in een geval mogen de helpende geneesheeren en verpleegsters nog spreken, als eene operatie aan den gang is, te weten als zij aan den heelmeester iets te zeggen hebben dat tot het welgelukken van zijn werk of tot de welvaart van den zieke van bedied en belang is. Ook de heelmeester moet zwijgen, 't en zij hij een bevel te geven of een bemerking te doen heeft; dan moet dit bevel onmiddellijk en stilzwijgend volbracht, en die bemerking zonder onbehaaglijk rullen of knotteren aanveerd worden. In de duitsche heelkundige Gestichten die ik nog onlangs bezocht heb is er geen een assistent die een woord spreekt; ook de heelmeester spreekt zeer zelden, maar kort en klaar, als hij iets te zeggen heeft. Een bewijs, dat spreken, als oorzaak van besmetting, gevaarlijk zijn kan, is dat veel heelmeesters onder 't opereren, den mond hunner medehelpers, mitsgaders hun eigen mond met een kiemvrij linnen doek muilbanden.

Aanwezige, vreemde geneesheeren zijn dikwijls betinteld en benitteld om raad of nieuws te vragen: koppige stilzwijgendheid, als eenig antwoord, moet hen, van den eersten af, doen verstaan dat er voor 't oogenblik, op hunne aanvragen, geen gehoor en is in Israël.

D$^{r}$ LAUWERS

## Moerland
## Uit houwe trouw wordt Moerenland herboren.

**D**AT vers uit Rodenbachs Gudrun is een machtspreuk en een slagwoord geworden in de Vlaamsche beweging. De studenten vooral dwepen er meê in hun schriften en vergaderingen. Wanneer we onlangs het bericht lazen van de stichting te Veurne, van een Christen-Vlaamschen Meisjesbond 'Het Klaverke', onder de bescherming der H. Godelieve, met de leus 'Uit houwe trouw wordt Moereland herboren', hebben wij ons afgevraagd: Zouden die brave meisjes, zouden de studenten, zouden vele lezers van Biekorf wel weten wat er eigenlijk onder deze benaming *Moerland* te verstaan is?

Een woordje uitleg daarover zal hun, meenen wij, niet onwelkom zijn.

***

Wat is Moerland?

Luistert. 't Was den avond van de heugelijke feestviering ter eere van Rodenbach te Rousselare. In het terugkeeren waren wij op den trein in gezelschap van twee gezeten burgers.

- Maar, zei de eene alzoo tot den andere, hebt gij dat belet in de opschriften aan de huizen en op het standbeeld, dat woord Moerland?

- Ja 'k. 't Is den eersten keer van mijn leven dat ik dat woord tegenkom. Wat zoûn-ze daarmêe willen zeggen?

- Ik peize dat 't een verkorting is voor *moederland*.

- Waarschijnlijk. Wat ze toch willen veranderen? In onzen tijd zei men altijd *vaderland*. 't Is juist lijk of men nu in 't Fransch zou zeggen *matrie* voor *patrie*.

- Zwijg. Met al hun nieuw Vlaamsch tegenwoordig worden ze onverstaanbaar!

... En zij zwegen... en wij ook... en de trein reed voort naar Kortrijk.

Dat 's volksetymologie.

***

Moerland is een uitvinding van Rodenbach. Vóór hem werd dat woord - naar ons weten - niet gebruikt. De beteekenis ervan is te vinden - bij brokken - in Gudrun.

Moerland is het land der Moerings en de Moerings zijn de bewoners der moeren. Het moerland is het platte laagland langs de kust der Noordzee, de overstroombare vlakte, grootendeels bestaande uit beboschte zompen en moerassen en vlottende eilanden, die naderhand ingedijkt en door wateringen drooggetrokken, tot vette weiden en veie polders zouden herschapen worden. Deze opvatting van Rodenbach blijkt o.m. uit de volgende verzen:

> Dan zeilen wij naar Moerland af, verjagen
> Constantius het *moer-* en *boschland* uit (bl. 203)[1].
> ... Deze streek is 't platte *moerenland* (bl. 238).

Het moerland was een lange strook land, die zich uitstrekte van over Boonen aan de eene zijde tot over Brugge aan de andere.

't Is te Boonen en in de omstreek dat verschillende bedrijven gespeeld werden. Boonen is de ‘vaderstede’ van den Moering Carausius en tevens ‘het sterke bolwerk van Moerenland’ waar Carausius met de Romeinsche legioenen gelegerd is. (Z. o.m. bl. 163, 199, 176). 't Is dat gedeelte der kust dat hij tegen de aanvallen der Saksische wikingen te verdedigen heeft.

Zij kwamen noordschuw af, de *Kwinte* door (bl. 66).

(1) Wij volgen de uitgave van 1882, verschenen bij A. Hoste, te Gent.

De Kwinte is de *Canche-rivier*, aan wier monding weleer *Quentowic* gelegen was op eenigen afstand ten zuiden van Boonen.

Dat Moerland zich uitstrekte tot over Brugge, blijkt uit het volgende vers (bl. 151), dat in den mond van den standmoering Wate gelegd wordt:

> ... ik wone
> ten Loovenburge langs de Sincfale.

De woorden Burg en Loove en Sincfale (het Zwin) wijzen duidelijk op de plaats, waar Brugge naderhand gerezen is.

Welk volk bedoelde Rodenbach door *Moerings?*

Ziehier. Wate spreekt tot Carausius:

> Weet gij hoe 't volk der Moerings is ontstaan?
> Met Kelten, die in twist en krijg en onheil
> verstierven, smolt een overrhijnsche stam
> uit Saksenland door Etsel aangeveerd.
> De Moerings stammen uit die volksherkwikking,
> en waren groot en vrij tot Caesar kwam.
> De Moerings heeft de slavernij verbasterd,
> zij sterven uit. Maar uit het wilde Noorden
> snelt hun herboorte met de snekken toe
> der zeegewone Wikings. Eenmaal reeds
> verkoos een Wikingsstam op deze kusten
> zijn tweede vaderland spijts Rome. Trouwens
> 't verhinderde hen geen Carausius.
> Carausius heet Hegel Karoling
> en, kind der duinen, speelde met de kinders
> dier vrije Wikings, die zijn taal verstonden.
> Met hen wies hij tot eenen Wiking op,
> tot hunnen wijd geduchten zeekoning.
> Zij bleven hem getrouw wanneer de keizers
> .... hem
> tot hun legates schiepen...
> .....
> Maar zij toch wierden geen Romeinen, zij.
> .... Karoling,

wees koning aan het hoofd dier Moerings en
dier Saksen. En dat geen Carausius
de vrije Wikings van die kust meer houde,
maar...
als stam- en bondgenoten herwaarts roepe.
Herworde Moerland, tweeder werfherboren (bl. 58-59).

Volgens Rodenbach dus waren de Moerings een gemengde volksstam, gevormd uit *Kelten*, te weten de oude Belgen, de oorspronkelijke bewoners van het land, en *Germanen*, te weten Saksen, later alhier gevestigd. Deze vermenging - volksherkwikking - was reeds geschied vóór de komst van Caesar. Deze Moerings komen overeen met de *Morinen* uit de geschiedenis. Moerland is dus hetzelfde als Morinië, het grensland van Menapië, de woonzate der Menapiërs. Moerland en Menapië komen in het gedicht herhaaldelijk naast elkander voor. Zoo bijv. bl. 60. Carausius spreekt tot zich zelf:

Doch Moerenland, Menapia misschien,
genoegt dit uwe hemelbreede geesten?

De Moerings werden door de Romeinen onderworpen en verbasterd. Doch weldra begonnen de aanvallen der Saksen op de Noordzeekust. Rome kon niet verhoeden dat ze Moerland binnendrongen en er zich vestigden. Daar vonden zij hun verbasterde broeders en verstonden hunne taal. Doch zij lieten zich niet verbasteren. Zij waren wel aan Rome's heerschappij onderworpen, doch zij bleven de fiere *kerels* uit het vrije noorden. Dat was de eerste herboorte van Moerland tot hen behoorde Hegel Karoling, de eerste onder de kerels die in de geschiedenis beroemd zijn, en wiens naam verlatijnscht werd in Carausius.

Wanneer de kust, die nu om wille van de Saksische bewoners door de Romeinen Saksische kust of Littus Saxonicum geheeten werd, hoe langer hoe meer door de aanvallen van nieuwe aanrukkende Saksen bedreigd was, werd Carausius door den Keizer aangesteld om de kust tegen den inval zijner Saksische stamgenooten te verde-

digen. Op dat oogenblik treedt Wate op. Door hem aangedreven, wordt Carausius opnieuw Karoling. Aan het hoofd der Moerings en der Saksen - zijn volk - laat hij zich tot koning van Moerland uitroepen. Niet langer meer weerhoudt hij de Saksen - de Wikings - maar laat ze in het land komen. Nu vindt een nieuwe versmelting plaats van de oude Moerings met deze nieuwe Saksen, verzinnebeeld door het huwelijk van Gudrun met Herwig. Vrij van vreemde heerschappij en verbastering, 'hou ende trouw' aan zijn voorvaderlijken aard en zeden, herwordt Moerland - tweeder werf - uit houwe trouw herboren.

Voortaan is Moerland het land der vrije, trotsche Saksen, het land der Kerels, *Kerlingaland*.

***

Waar heeft Rodenbach deze geschiedkundige bestanddeelen van zijn drama gehaald?

LEO VAN PUYVELDE schrijft in zijn werk: *Albrecht Rodenbach*. Amsterdam, 1908, bl. 183, aanm. 1: Rodenbach vernam het meeste daarover, waarschijnlijk uit het boek van KERVYN DE LETTENHOVE, *Histoire de Flandre*.

Naar ons oordeel is Kervyn slechts onrechtstreeks de bron, waaruit Rodenbach zijne gegevens geput heeft. Kervyn immers is de schepper van de legende der Kerels[(1)]. Ongetwijfeld heeft Rodenbach het werk van Kervyn gekend en benuttigd, doch nergens wordt er uitdrukkelijk naar verwezen. Ten andere, Kervyn is wel de eerste, maar niet de eenige, die over de zoogenaamde Kerels geschreven heeft. Na hem hebben andere geleerden zijne stelling gestaafd en toegelicht, namelijk VICTOR DERODE in zijn studie: *Les ancêtres des Flamands de France*, verschenen in *Annales du Comité Flamand de France*, tome VIII. Eindelijk heeft CONSCIENCE, door zijn roman *De Kerels van Vlaanderen*, het meest bijgedragen om de geschiedenis der Kerels te leeren kennen en onder het volk te verspreiden.

(1) Zie onze bijdrage over *Kerels en Blauwvoeten* in Biekorf, 1906, bl. 217 en volg.

Wij denken dat Rodenbach, wanneer hij de West-Vlaamsche studentenbeweging in gang stak en zijn Gudrun dichtte, voornamelijk onder Conscience's invloed stond. Hij zelf zegt het in de voorrede van Gudrun (bl. XXIII), waar hij spreekt van de ‘beweging, ten voordeele van het nationaal princiep,... die geheel Westvlaanderen door, en zelfs buiten Westvlaanderen, de jeugd begeesterde, en gilden en bonden deed sluiten, onder den naam van *Blauwvoeterie*, met het gedacht op de oude *Kerels van Vlaanderen*, die men naar den roman van Conscience had leeren kennen.’

Conscience immers liet zijn roman voorafgaan door een *Geschiedkundige verklaring* waar hij hoofdzakelijk de gedachten van Kervyn en Derode samenvat en in 't korte geheel de geschiedenis der Kerels uiteenzet[(1)]. De Vlaamsche kerels, volgens hem, waren van oud-saksischen oorsprong. Zij bewoonden de zeekust van Vlaanderen, die reeds ten tijde van de Romeinen den naam droeg van *Littus Saxonicum*, Saksische kust. Hun grondgebied strekte zich uit over gansch West-Vlaanderen, tot Boulogne (Boonen) en over Brugge. Ziedaar Kerlingaland. Op het einde der derde eeuw werd zekere Carausius door Rome aangesteld als bevelhebber over de zeemacht in de Noordzee om de kusten van het rijk tegen zeeroovers te beschermen. Deze Carausius was Germaan van afkomst en Menapiër van geboorte, een Vlaming. Hij is de eerste kerel, wiens naam om door de geschiedenis wordt vermeld. Die naam zelf is een Latijnsche vervorming van Karlos (= Karoling). Carausius maakte zich vrij van de Romeinsche heerschappij en begunstigde, door zijn bondgenootschap met hen, de nederzetting der Saksische zeeroovers op de Vlaamsche kust.

Men ziet dat deze opvatting nagenoeg overeenkomt met die van Rodenbach. Er is nochtans iets dat Rodenbach

(1) Hij zelf hield daarover een meer uitgebreide lezing in de Koninklijke Academie, 1870. *Bulletin de l'acad. royale de Bruxelles*, 2$^{e}$ série, XXIV, p. 607-632.

nergens ontleend, maar in zijn eigen brein gesmeed heeft, te weten het bestaan van Kelto-Saksen die hij *Moerings* heet, wonend in het Vlaamsche kustland dat hij *Moerland* heet; alsook de voorstelling van Carausius, niet als Menapiër, maar als Moering.

Nog iets. Carausius werd tot verdediger der kust aangesteld door den Augustus Maximianus, ambtgenoot van keizer Diocletianus. Zoo leert het de geschiedenis; zoo spreken ook de geschiedschrijvers uit Rodenbach's tijd, namelijk Conscience. Volgens Kervyn echter was het de Caesar Maxentius. Rodenbach op zijne beurt noemt ook Maximianus. Wat bewijst dat hij niet rechtstreeks of ten minste niet uitsluitend Kervyn geraadpleegd heeft. Dat bewijzen nog andere gegevens uit Gudrun, die niet bij Kervyn te vinden zijn.

***

Te zeggen in hoeverre dit alles overeenkomt of strijdt met de ware geschiedenis zou ons te ver brengen. Zonder in bijzonderheden te treden en wetenschappelijke bewijzen aan te halen, deelen wij hier bondig mede wat de geschiedenis ons daarover leert.

Ten tijde van Julius Caesar was Vlaanderen bewoond door de Morinen. Later, nog onder de Romeinsche overheersching, kwamen de Menapiërs, die aanvankelijk bij de monding van den Rijn, in het huidige Holland, woonden, naar hier afgezakt en vestigden zich tusschen Leie en Schelde en Noordzee, terwijl de Morinen, zuid-westwaarts verdrongen werden, in het gebied, waarvan Terenburg later de hoofdstad geworden is.

De Menapiërs en alleszins de Morinen waren oud-Belgische stammen, dus Kelten. Door Rome onderworpen, namen zij weldra Rome's taal en levenswijze over, dienden in de Romeinsche legioenen en verkregen het Romeinsche burgerrecht.

Dat voordien of in dien tijd een overrijnsche stam uit Saksen alhier zou binnengedrongen zijn en zich met de

verromeinschte Kelten vermengd hebben, is een loutere gissing, waarvoor geen stellig bewijs te vinden is. Wel is het bekend dat de Romeinen herhaaldelijk een deel der overwonnen barbaren binnen het rijk onder de Gallo-Romeinen verplantten, maar van Saksische nederzettingen in onze gewesten, is er vóór de tijd van Carausius, dat is vóór het einde der 3$^{de}$ eeuw, geen sprake en geen spoor.

Evenwel, reeds in den loop van deze eeuw was de kust, van de Schelde tot de Seine, gestadig bestookt en geplunderd door Saksische zeeschuimers, zoo dat deze kust geheeten werd Saksische kust, littus Saxonicum, niet omdat ze door de Saksen bewoond, maar door de Saksen zoo dikwijls bezocht werd. 't Is dan dat Carausius, om dat gedeelte van Romeinsch Gallië tegen de zeeroovers te verdedigen, aan 't hoofd der Romeinsche zeemacht geplaatst werd. Carausius was Menapiër, dus Gallo-Romein, gevestigd te Boonen. Weldra verried hij Rome en spande samen met de Saksen, niet om wille van nationaal gevoel of stamverwantschap, maar uit hebzucht: hij liet de zeeroovers ongestraft begaan, zij deelden met hem den geroofden buit. Maximianus sprak de doodstraf tegen hem uit, waarop Carausius zich door zijne soldaten tot keizer liet uitroepen en Brittannië veroverde. Dat gebeurde in 't jaar 287. Ten einde zijne heerschappij in Brittannië en op de kust van Gallië te bevestigen en te verzekeren, sloot hij een verbond met de Saksen, die nu met zijne toestemming en op zijne uitnoodiging, op verschillende plaatsen van de kust aanstormden en er koloniën stichtten. Terzelfdertijd liet hij de Franken, die tot dan toe aan de overzijde van den Beneden-Rijn woonden, den stroom oversteken en doordringen tot de Beneden-Schelde, waar zij zich vestigden en van waar zij zich over het huidige West- en Oost-Vlaanderen verspreidden.

Aldus is het optreden van Carausius van groot belang geweest in onze geschiedenis. Voortaan is het Belgo-Romeinsch bestanddeel voor goed verdrongen, is onze streek voor goed bewoond door Germanen, onze onmidde-

lijke voorouders, hoofdzakelijk Franken in het binnenland, gemengd met Saksen (en Friezen) in het kustland.

Hoewel het niet waar is dat de kustbewoners, zooals men langen tijd beweerd heeft, een zelfstandige, ethnische en maatschappelijke volksgroep, *de Kerels* uitmaakten, toch is het zeker dat zij sommige eigenaardigheden in aard en levenswijze en instellingen bezaten en tevens is het hoogst waarschijnlijk dat onder hen de oorspronkelijke Vlamingen behoorden.

Hoe het zij, het zoogenaamde *Moerland* van Rodenbach en het zoogenaamde *Kerlingaland* van Derode en Conscience is, gedeeltelijk althans, het oorspronkelijke *Vlaanderland*, welke naam zich naderhand, samen met de heerschappij der Graven van Vlaanderen, verder en verder verbreid en aan het geheele graafschap meegedeeld heeft.

Wie over dit alles meer verlangt te weten, raadplege voor de oudste bewoners van Vlaanderen, Morinen en Menapiërs, A. DE VLAMINCK, *La Menapie et la Flandre*. Anvers, 1879: - voor de rol van Carausius en de vestiging van Franken en Saksen in Vlaanderen, G. KURTH, *Clovis*. Paris, 1901, tome I, de eerste hoofdstukken van het eerste deel; - voor de geschiedenis der kerels, H. VAN HOUTTE, *Les Kerels de Flandre*, Louvain, 1898; voor de wording van Vlaanderen. L. VANDER KINDERE, *La formation des principautés belges au moyen-âge*. Tome I. La Flandre. Bruxelles, 1902, met de door hen aangehaalde bronnen en schrijvers.

Uit het voorgaande kan men zien wat er in Rodenbach's opvatting geschiedkundig waar en onwaar is. De meeste geschiedkundige bestanddeelen uit zijn Gudrun zijn echt, doch deels aangevuld door verdichte bestanddeelen, door hem zelf uitgedacht of ontleend aan de verkeerde stellingen die bij de geschiedschrijvers van zijn tijd heerschten; deels verwrongen voor het doel dat hij in zijn drama beoogde.

Want, wat men ook bewere, Gudrun is een tendenswerk. Van Puyvelde zegt wel (bl. 201) dat Gudrun niet is ‘een afbeelding van onzen strijd voor de herleving van Vlaan-

deren's eigenaardigheid.’ Nochtans, alwie aandachtig toeziet en zich in de gemoedstemming stelt van den dichter, zal niet ontkennen dat Gudrun geschreven is tot verklaring en verheerlijking van het doel der Vlaamsche beweging, tot stichting en opwekking der Vlaamschgezinde strijders. Moerland is Vlaanderen, de Romeinsche verbastering der Moerings, verbeeldt de verfransching, in het pogen van Wate voor Moerland's herwording, zien wij den Vlaamschen strijd, in de trouw van de koningsdochter Gudrun aan den Saksischen Wiking Herwig, den trouwen terugkeer tot eigen volksaard; in de zegepraal der Wikings op de Romeinen en het huwelijk van Gudrun met Herwig de herwording van Moerland, de herwording van Vlaanderen.

Wat nog waar is, 't is dat Rodenbach's droombeeld, zoo heerlijk vertolkt in Gudrun, nog verre is van verwezenlijkt te zijn. Daartoe zal wel nog veel ‘houwe trouw’ noodig zijn.

Mochten uit onze meisjes en jongens vele Wate'n en Gudruns en Herwigs opgroeien, 't is te zeggen echte, stambewuste Vlamingen, ‘hou ende trouw’ aan eigenvolksaard, taal en zeden.

UIT HOUWE TROUW WORDT VLAANDERLAND HERBOREN.

E. VAN CAPPEL.

## Mengelmaren

### Friesche Nieuwjaarwensch

**M**EN scoene hast in hekel oan 't nijjierswinskjen krije, om't der just mei dat nijjierswinskjen sa'n heisliken koal forkocht wirdt. Mar as de iene frjeun fen de oare in blyk fen frjeunskip kriget, dat scil him altyd wolkom wêze. En dêrop rekkenje ik by Jo, as ik Jo hjûd ‘folle lok yn 't nije jier!’ tawinskje.

Men(schen) zoudene haest een ekel aen 't nieuwjaerwenschen krygen, om(dat) der just mee dat nieuwjaerwenschen zoo'n yzelyken ko(uw)el verkocht werdt. Maer als de eene vriend van de a(nd)ere een blyk van vriendschip krygt, dat zal hem altyd welkom wezen. En daerop rekene ik by Jû, als ik Jû huid(en) ‘veel (ge)luk in 't nieuwe jaer!’ toewensche.

*Vervlaemscht* en Ul. gewenscht door

G.G.

# [Nummer 3]

## Soggarth Aroon[1]
## (Schetsje uit het Iersche priesterleven)

**N**ADAT ik mis gelezen had in zijn kerkje, klopte Father Augustin Davy mij in de kleine sacristie op den schouder. Hij stond vóór mij in zijn ontzagwekkende grootte. Ik blikte bijna schuchter op die hooge, gentlemanlike gestalte. ‘Ge zijt toch niet haastig op uw Iersche reis?’ vroeg hij.

‘Haastig, dát wel niet, Father’ antwoordde ik ‘maar...’

‘Ha, dan is 't all right’ onderbrak hij vlug ‘ge zult dus van middag te mijnent dineeren. Ik heb confraters aan tafel, ik vier heden mijn feestdag en als ge mij nu wilt genoegen doen, dan *moet* gij bij ons aanzitten.’

‘Ontschuldig me, Father, ik wensch u geluk met uw feestdag en ik wil wel graag de eer hebben.’

Father Augustin Davy was pastoor op een Iersch buiten-

(1) Iersche woorden, die beteekenen: ‘Beminde priester’.

dorp. 't Leek een reus, zoo groot was hij. Maar zoo vriendelijk-goed was zijn altijd glimlachend wezen, zoo hartelijk had hij gisteren bij mijn eerste ontmoeting mijn handen allebei in de zijne geklampt, zoo gul-gemoedelijk klonk elk woord dat hij uitsprak, dat men zich al dadelijk voor hem vertrouwelijk-ingenomen gevoelde. De dreumessen, die hem door 't venster op straat zagen, kwamen vlug op de stoep post vatten en riepen onbedeesd: ‘Father! Father!’ en van de kleuters, die op weg waren naar school had niet zoodra één geroepen: ‘Father Davy!’ of daar kwamen de dwergjes naar den reus afgevend op hun ijzerbeslagen holleblokjes, dat het klabetterde op de straatsteenen en blij-gelukkig staken zij hem hun mollige handjes toe. En ieder wist Father Davy bij zijn naam te noemen en zij waren heerlijk voldaan als zij daarbij nog door den grooten, goeden pastoor met een ‘nice boy!’ en een vriendelijk klapje op de wang werden bejegend. De vaders en moeders die 't zagen, waren erdoor al even gelukkig als hun kinders en in den toon waarop uit de huizen hem het ‘morning, father!’ werd toegezongen, kon men de onvervalschte genegenheid van al zijn oudere parochianen hooien opklinken.

Father Davy was zeventig jaar oud. Zijn wit, wollig hair vlokte onder zijn statigen buishoed uit. Vast-gemeten was zijn stap nog. Hij bleek wel even jong van lichaam als van hart.

Van zijn jaar leefden zij nog met vijf: Des te dichter hadden zij zich aaneengesloten in kameraadschappelijke vriendschap, naarmate het aantal van hen met wie zij vóór vijf en veertig jaar tot priester werden gewijd, op nummer vijf was blijven staan. Nu zouden zij niet dan voor onoverkomelijke beletselen nalaten, aanwezig te zijn op het feestdag- vieren van den confrater. En als hun beurt naderde, noodigden zij weken vooraf uit, en zonden elke week een kaart om het verzwakkend verheugen van de vrienden te helpen. Anderen hadden zij er dan liefst niet bij. 't Moest heel intiem, gezellig zijn, een partijtje

waarop het oude dat zij saam vóór jaren hadden beleefd weer eens uit den grond der vergetelheid werd opgeharkt en wat zij sinds hun scheiding na hun seminarietijd afzonderlijk hadden ondervonden, betracht, gedroomd, gedaan, kon dan in wisselend gepraat toegelicht, beluisterd, besproken.

Eerst kwamen Father Pat Kenny en Father John O'Donnell in een ‘trap’ aangereden. Father Pat was pastoor op een groot dorp, vier uren van daar, hij had Father John opgeladen aan dezes pastorie en zoo rolden zij aan. 't Was zoo'n gespierde, onvermoeibare draver, dat paardje, zei Father Pat die mende.

‘Als het Augustin's feestdag is, dan vindt mijn paardje blind den weg en dan vliegt het!’ lachte Father Pat gul, toen hij het rijtuigje uitstapte. Father John lachte ook, maar bescheiden-sober. En dan was 't een ‘shake hands’ van den gastheer met de twee oude vrienden vóór de deur en een litanie van begroetingen, waardoor ‘Augustin, Pat, John’ en ‘welcome’ en ‘happy’ en ‘dear’ doorklonken. Hier en daar was een mensch op de huisdrempels verschenen en zag het spel van de goede, oude pastoors met genoegen aan. Door de ramen staarden glimlachende wezens, dicht tegen elkaar gedrumd, naar de pastorie uit.

‘Father Kenny en Father O'Donnell zien er bei nog goed uit!’ riep een vrouwtje naar een ander aan de overzij der straat.

‘Ja, en wat is Father Kenny toch altijd jong van hart!’ lachte 't ander vrouwtje weer.

Ondertusschen waren de twee genoodigden binnen geraakt.

‘Welcome!’ galmde 't nogmaals. Father Pat antwoordde met een schaterend: ‘of course’, terwijl hij zich huiselijk in den leunstoel neerliet, en innig-blij, maar zachter sprak Father John:

‘Thank you, Augustin’. Dan merkten zij den vreemden gast op en met de ongekunstelde gezelligheid en hartelijkheid, die de iersche geestelijken als het iersche volk onder-

scheidt, was de kennismaking aldra gesloten. In gemoedelijken eenvoud waren zij reeds met hem aan 't praten en Pat begon even met een ‘irish fun’, toen 't geklets plots onderbroken werd door de aankomst van Father Paddy O'Brien en Father Charles O'Curry. Father Paddy was bestuurder van de Christian Brothers in de stad en Father Charles was pastoor in een stadsparochie met twee kapelanen. Ze hadden van 't naaste station den weg te voet afgelegd.

‘Push!’ riep de gastheer van binnen ‘voor mijn beste vrienden is mijn deur nooit gesloten’. Ze stieten aan en verschenen. Luidruchtig en verward-schallend was de begroeting van de vijf confraters ondereen en de stadspastoors spraken den belgischen gast niet woordkarig of koud-vreemd aan, bij lange niet, de hartelijke, praatzieke, sympathieke stadspastoors! Als zij de housekeeper hun hoed en hun rotting met zilveren knop hadden afgegeven, vroegen ze tegelijk of Geoffrey O'Sullivan nog niet was aangekomen en dan zei Father Davy dat vriend Geoffrey gisteren bericht had hoe 't hem speet dat zijn dokter het hem streng verbood, omdat hij verkouden was. 't Was zoo 'n licht vlaagje van verkoudheid maar... Hij zou een anderen dokter nemen, een die toegeeflijker was! Het speet Father Augustin, Father Pat, Father John, Father Paddy en Father Charles om ter meest en morgen zouden zij hem, alle vijf, een brief schrijven, waarin zij zouden zeggen hoe zij elkaar hadden bevonden, hoe zij het saam hadden gemaakt en hoe zij het betreurden dat hij zoo 'n dokter had...

Father Kenny was middelmatig van gestalte, zenuwachtig van hoofd- en handgebaar, had een open, blozend, altijd lachend wezen met opvallend stralende oogen achter den lichten, gouden bril en zijn ongedund hair was zilverwit. Father O'Donnell was klein, mager, bleek, stil-rustig; zacht-goed staarden zijn droomende oogen, waarboven 't lange, smalle voorhoofd welfde naar de hairlooze middengeul op zijn hoofd. Father O'Brien was groot - bijna zoo

groot als Father Davy! -, maar slank en fijn; aan weerzijden van zijn wrattig gelaat kwamen de jukbeenderen sterk vooruit, waarboven de dunne gouddraden van zijn bril knelden en zijn dicht hair was peper-en-zout. Father O'Curry was ook middelmatig, eerder diklijvig, met een putje in den ronden kin, knijpende oogskens onder de breede, wit-stoppelige wenkbrauwen en de enkele, lange, grijze lokken waren over 't kaalgeworden middenhoofd breed uitgekamd.

Hoe 't er onder en na het dinner al toeging, ben ik veelal vergeten. Ik moest op de eereplaats aanzitten, dat weet ik nog wel. Ik weigerde natuurlijk eerst, maar na 't eenparig verzet en 't herhaald aandringen van den gastheer, volgde het diepst doorvoelde ‘of course’ van Father Pat, ‘of course’ tweemaal. Father John las met zijn zwakke, kalme stem het ‘De Profundis’ voor de overleden klasgenooten luidop vóór en dan het eerste hoofdstuk uit den eersten brief van Paulus tot de Romeinen; Father Augustin scandeerde daarop langzaam, luid, het: ‘Tu autem Domine, miserere nobis’ en vast- zwaar viel gelijktijdig het ‘Deo gratias’ in. Father Davy sprak daarop haastig ‘once more, welcome’ waarop Pat ‘of course, Augustin’ en de andere drie ‘Thank You, Augustin’ antwoordden. Ik zag en hoorde en voelde wel hoe gelukkig zij waren om het samenzijn. Boven 't gerucht van lepels en vorken in de borden klonk het opgewekt gepraat over langvervlogen tijden. Als het inleidend ‘weet ge 't nog van...?’ was opgegeven, dan volgde telkens het guitig verhaal van een avontuur, door de toehoorders met onbedwingbaar gegiechel toegelicht en met volklinkenden slotlach bekrachtigd. Daaraan haalden zij hun hart op, in vroolijke stemming van weer jonggeworden oude menschen. Ik weet nog dat Father O'Curry rijkst bevoorraad was in oude herinneringen; onuitputbaar was zijn repertorium en met nauwkeurige bepaling van tijd en plaats wist hij uit den seminarietijd een overvloed van voorvalletjes en anecdootjes te doen heropleven, en zoo koddig-

aanschouwelijk! Father O'Donnell vertelde minst en kon niet nalaten zijn verwondering uit te drukken: ‘Hoe is't mogelijk, Charles, dat je dat alles nog zoo goed weet?’ Maar Father O'Donnell ontspande ook en lachte zoo genoegelijk mee. 't Gepraat wendde en stoeide, sprong van den os op den ezel, in kinderlijke, losse wispelturigheid.

De iersche pastoors teekenden zich beter en beter af met hun persoonlijken aard, hun kenmerkende eigenschap, hun liefhebberij zelfs. Father O'Curry was de weêrgalooze, korrekte, maar zoo fijne verteller van 't verre verleden uit hun levietentijd en kwam daar, na de geregelde afwijking van de confraters, geregeld op terug. Father O'Donnell viel minst op als 't over moppen liep; hij lachte wel mee, net zoo hartelijk als de andere, maar als 't gesprek naar de Schriftuur-studie oversloeg, dan greep hij eerst in, dan haalde hij boeken en meeningen aan bij de vleet. Wanneer de ‘Gaelic Movement’ volgens de keering van 't gesprek eenigszins kon worden vermeld, dan noemde hij het bij zijn naam en zijn starre, doffe oogen flonkerden. En dan schertste Father O'Brien er maar op los. Hij was een schertser, en hij had er zoo 'n plezier aan als hij een kon doen ‘bijten’. Hij schertste tegen Father O'Donnell op, als een volbloed franskiljon tegen een flamingant, schijnbaar ernstig, boos-vijandig zou men gemeend hebben, tegen de ‘Gaelic Movement’, waarvan Father O'Donnell een welbekend, rusteloos voorstander was. Wat kou zoo 'n beweging nu toch aan hebben? Hoe wilde men de Ieren nu zoo naar hun machtelooze eenzaamheid terugvoeren, van 't groote verkeer af met Engeland en de wijde wereld? Was 't meer dan een hersenschim? Was 't anders dan een dwaasheid, een noodlottige dwaasheid? En toch was het gekend en stellig zeker dat de ‘Gaelic Movement’ weinig ijveriger verdedigers kende dan Father O'Brien... En hij schertste would be-vertoornd op de onthoudersbeweging, waarvan Pat een der werkzaamste voormannen was, maar hij

zelf, Father O'Brien dronk nooit wijn of bier, en Pat die 't wist, riep leuk: ‘Drink eerst uw claret uit, Paddy!’ Father Davy was jaren lang leeraar geweest in het latijn en men kon't wel merken aan zijn klassieke belezenheid die in best gekozen aanhalingen uit Ovidius, Tacitus, Virgilius en Cicero opsprankelde, en het heette dat hij zelf een dichter was, waarom Paddy in de zeldzame, stilvallende praatjes vorschend jokte: ‘uw verzen zijn wel in de dichterlijkste taal der wereld, in het gaelic, geschreven, Augustin?’ 't Was meteen op John af. En Father Kenny? O! wat een leuke, geestige opsnijder, wat een moppenverteller! Moppen aldoor! Moppen over 't iersche volk! Moppen waaruit bleek dat een iersche Pat, hij mocht nog eens zoo boer- achtig schijnen, de britsche heeren rechters, ontvangers, dominees en zoo meer, op tijd en stond een neus weet te zetten, 't Wierd zoo lach- aanstekend dat, als Father Kenny een nieuwe ui begon, onveranderlijk met: ‘Once, Pat went to the town...’ dat men 't vooraf reeds moest uitproesten. Dat onthouding geen gezelligheid of geest dooft, heb ik aan Father Kenny wel geleerd. Eventjes een korte afleiding in zijn moppenvaart:

‘Is 't dan waar dat er in België zoo vervaarlijk veel herbergen zijn?’ vroeg Pat. ‘En dat er zoo afgrijselijk veel wordt gedronken?’

‘En loochent ge dat de Belgen een flink volk zijn?’ viel de spotzieke Paddy in.

Maar Pat ‘beet’ niet. ‘Paddy, drink out your claret’ schertste hij alleen tegen. Paddy zweeg... beleefd en aandachtig, terwijl ik het uiteenzette. En hij jammerde inwendig wel zoo gemeend als de anderen het uitwendig deden, bij 't vernemen van onze angstwekkende drink-toestanden.

‘Zou 't waar zijn dat de Duitschers een oog hebben op België?’ vroeg Father O'Donnell, ernstig, weetgierig. ‘Dat zij op zekeren dag België als hun “breakfast” en Holland als hun “dinner” zullen gebruiken?’

Ik antwoordde naar mijn best vermogen, maar Father O'Donnell bleek niet zoo gerust als ik over de buitenlandsche inzichten van Harnack's land. Ja, 't was een heerlijk gezelschap. En zoo bleef het tot het afscheidsuur sloeg. Hoe was de kostbare tijd van 't vriendelijk, jaarlijksch samenzijn zoo spoedig verstreken? En wat bleef er nog veel te praten over! De oude pastoors, die gewoonlijk een uiltje knapten in hun pastorie, waren niet vakerig geweest, neen toch! En nu zij in den laten zomernamiddag ieder naar hun bestemming terug moesten, voelden zij wel dat er voor een Ier reeds waarheid steekt in de spreuk: ‘Better quarreling than lonesome’.

't Moest. De housekeeper verwittigde den herbergier, in wiens stalling het paardje was weggebracht. Father Kenny on Father O'Donnell reisden af. Een vloed van de teerste afscheidswoorden: ‘What a pity!’ en ‘good afternoon’ en ‘good bye’ en ‘dear’ en ‘Pat’ en ‘John’ en ‘Augustin’ en ‘Paddy’ en ‘Charles’. En toen zij eindelijk in de ‘trap’ zaten, dan riep Charles het hun nog toe dat de eerste bijeenkomst in zijn huis was, op Dinsdag 4$^{n}$ November, zijn feestdag. Ze zouden 't wel onthouden. De ‘trap’ ratelde door 't dorpje, tusschen de genegen groetende menschen en door veel blikken nagekeken tot hij aan den omdraai verdween.

Father O'Brien en Father O'Curry mochten ook niet lang meer toeven. Father Davy begeleidde ze naar 't station. Ik mocht mee. De iersche praatlust had nimmer uit. Een gewoon Ier kan reeds nooit zwijgen en hoe zouden dikke vrienden het kunnen op zoo'n zeldzame bijeenkomst! De trein spoorde bijna weg, eer zij er op kwamen en toch waren zij tien minuten te vroeg aan 't station. Zooveel hadden zij nog te leuteren. Een laatste handgewuif, een laatste hoofdgeknik en weer waren zij gescheiden, tot 4$^{n}$ November! Dan was 't in de stad.

Met Father Davy wandelde ik naar zijn pastorie terug. Ik moest er vernachten. Door den gedaagden, grooten, goedigen pastoor werd ik nader ingelicht over zijn vier

confraters; over lam vrijgevigheid, hun toewijding, over de liefde en genegenheid die als een kroon gloriede om hun oude dagen. Father Pat's parochie was door een besmettelijke ziekte bezocht geworden en de goede pastoor was zelf aangetast geweest, had maanden lang ziek gelegen na zijn offervaardige bezorgdheid en verpleging. Father John schonk zijn arme parochianen alles wat hij had; hij plunderde zelf zijn schapraai soms leeg voor een behoeftige. Hij kon niets weigeren. En dat wist hij altijd in 't geniep te doen, wars, o zoo diep wars, van allen menschelijken lof. Father Charles was net dezelfde, waar zijn eigen geldmiddelen ontoereikend waren, haalde hij bij zijn begoede parochianen op om de verdoken ellende van de stadsarmen te helpen sussen. Father Paddy - de schertser - had een gouden hart en een gevoeliger, medelijdender mensch dan hij was bezwaarlijk te vinden: hij voorzag, door wonderen van persoonlijke zuinigheid, in 't onderhoud van twee weesjes, jaren lang reeds. Zoo vertelde mij Father Davy.

Armoede is Ierland's groote kwaal. De goede pastoors wisten 't maar al te goed...

Maar Father Davy was - dat vernam ik van een zijner parochianen - was al even goedhartig, vrijgevig, een vader voor alwie leed. En als de anderen was hij door wakkere waakzaamheid, door onverdroten ijver, door predikend voorbeeld en woord de goede herder die alle gevaren van zijn kudde nauwgezet afweerde, en haar op 't pad van aartsvaderlijk geloof en deugd behield.

Hun heilige voorgangers hadden in den tijd der beruchte strafwetten hun leven verbeurd voor hun katholieke Ieren; dan waren zij ook het wekkend voorbeeld en woord geweest, de opbeurende godgewijde tolk in 't vervolgswee van Erin. En aangevoerd door zijne vrome priesters was het Iersche volk zijn godsdienst heviger gaan liefhebben, dieper - zoo dat het een onuitroerbare, vast-stille hartstocht werd - dieper gaan voelen. Zijn priesters - zijn Soggarth Aroon - bemint en vertrouwt het als geen ander volk op aarde.

Luister even naar dit welgekend: ‘Soggarth Aroon’ van John Banim, waaruit de dankbaarheid van 't iersche volk voor zijn priesters eenvoudig-schoon spreekt:

Who in the winter's night,
Soggarth Aroon,
When the cold blast did bite,
Soggarth Aroon,
Came to my cabin door,
And on my earthen floor,
Knelt by me, sick and poor?
Soggarth Aroon.

Who, on my marriage day,
Soggarth Aroon,
Made the poor cabin gay?
Soggarth Aroon.
And made us laugh and sing,
Making the hearts to ring,
At the child's christening,
Soggarth Aroon.

Who, as friend only met,
Soggarth Aroon,
Never did flout me yet,
Soggarth Aroon,
And when my heart was dim,
Gave, while his eye did brim;
What should *I* give to him?
Soggarth Aroon.

Och! you and only you.
Soggarth Aroon,
And for this I was true to you,
Soggarth Aroon.
In love they'll never shake,
When for old Ireland's sake,
We a true part will take,
Soggarth Aroon.

Wie in den winternacht,
Soggarth Aroon,
Als de koude wind beet,
Soggarth Aroon,
Kwam naar de deur mijner hut,
En op mijn aarden vloer,
Knielde bij mij, ziek en arm?
Soggarth Aroon.

Wie op mijn huwelijksdag,
Soggarth Aroon,
Maakte de arme hut blij?
Soggarth Aroon.
En deed ons lachen en zingen,
En deed onze harten juichen,
Bij het doopen van 't wichtje,
Soggarth Aroon.

Wie, als vriend eens ontmoet,
Soggarth Aroon,
Vluchtte nog nooit van mij weg,
Soggarth Aroon,
En als mijn hart duister was,
Gaf, terwijl zijn oog was betraand;
Wat zou *ik* hem moeten geven,
Soggarth Aroon?

Och, gij en altijd gij,
Soggarth Aroon,
En daarom was ik u trouw,
Soggarth Aroon.
Zij zullen ons nooit in liefde beroeren,
Wanneer in de zaak van oud-Ierland,
Wij een waar deel willen nemen,
Soggarth Aroon.

Mochten die goede pastoors zoo'n jolig-prettig uitspanningje nu ook niet hebben? Wel ja toch! Zong A. Graves over Father O'Flynn dan niet: ‘May not the clergy be Irishmen too?’

ARTH. COUSSENS.

## Piere de Zwerver

**H**IJ had nog eens, pijnlijk weg, en leunende op zijne krukken, een paar straten rondgetjaffeld en strompelde nu, tenden adem en uitgeput van vermoeienis, zijn armtierige woning binnen.

Hij ging zitten op een der doodversleten stoelkens en bleef daar turen op Manse's werk. Deze hield zich onledig met het aardappelen schellen voor 't noeneten, en wrocht spraakloos voort zonder aleens op den binnengekomenen acht te geven.

D'eerste verbrak Piere, na eene pooze rustens, 't stilzwijgen.

- Manse, snauwde hij, Manse, ze wreven 't mij weêral door den neus, maar z'en krijgen d'er mij niet, zoo lang er nog roering in mijn lijf zit, zoolang mijne beenen of beter mijne krukken, mij dragen willen. Zeg, Manse, ben ik wel 'nen mensch voor 't manhnis?

Manse schafte niet op die woorden en scheen niet te hooren dat Piere haar iets gezegd had.

Die onverschilligheid stookte 's mans wrevel op en dichter bij Manse naderende, schreeuwde hij luide:

Of ik wel 'nen mensch voor 't manhuis ben?

Ditmaal gewaardigde de vrouw een wijle haren arbeid te staken en den vuilgrijsden kop opheffende, beet zij bitsig den knorrepot toe:

Of me zulks aangaat! Ik kom hier enkel om voor uw eten te zorgen; loop naar den drommel met uwe zagernij over 't manhuis.

Verder aandringen dorst Piere niet; hij mocht het Manse niet moe maken, want 't was reeds veel dat zij, voor den kost en eenige stuivers per week, dagelijks, in zijn pover huishouden een handje kwam toesteken!

Hij weerde de kwaadheid die hem op 't uitbarsten stond in zijn binnenste terug en slufferde traag tot vóór het venster, er beiende, tot de maaltijd zou gereed zijn. Zijne

blikken troffen echter niets nieuws, aleen maar het enge, vuile koerke, waar de huizekens er allen even slordig en even verarmoed uitzagen, duikende, bachten hunne dunne bouwvallige muren 'nen overvloed van ziekten en kwellingen, van 'n afschuwelijk en deernisvol menschelijk verval.

Het koerke waar nimmer lied of lach weêrklonk en zelfs de zon niet aankon om er met haar trillende licht een sparkelken blijheid binnen te smokkelen!

De lieden die daar woonden sleten er geen langen pacht; ze landden er aan, zwart van ellende, het lichaam ondermijnd door tallooze smarten en den geest terneer gedrukt en verbitterd om den tegenspoed dien z' hun leven door, te verduren kregen. Het koerke hiet hun laatste toevlucht, het schuiloord waar zij nog wat vrijheid genoten; als zij vandaar weg moesten, dan was het voor d'eenen naar 't manhuis en voor d'anderen naar 't kerkhof! Dat wisten z' allen en zoo leefden die menschen ten prooi aan eene gestadige droefheid, eene gedurige zenuwprikkelende spanning, afwachtende met een benauwd gemoed, het groote onheil dat zeker komen zou en waarnaar zij elk uur en iederen dag een stap nader traden.

* * *

Veerdig stonden de spijzen op de tafel en weigerlijk werden zij gedeeld. Toen alles op was, weggepeuzeld tot aan 't laatste brijzelken, schaffelde Manse 't arm eetgerief bijeen en haastte haar het huizeken uit.

En nu hij alleen was en de eenzaamheid loodzwaar op hem drukte, doemden opnieuw voor zijnen geest, die sombere gedachten, dat eeuwig martelende peinzen op het lot dat hem wachtte. Ja toch, 't zou ervan komen! 't Zou met hem gebeuren lijk met zoo vele anderen van zijn soorte en zijnen stand. Zijnen levensavond zou hij slijten, droef te moede binnen dat grauwe, norsche gebouw!

Van dag tot dag kreeg hij er meer zekerheid van, maar ook van dag tot dag voelde hij in zich, grooter, smachten-

der worden de afkeer en de vreeze voor die nare werkelijkheid!

Diepe weggestoken en onraakbaar, woedde in 't merg van zijn rechterbeen de wreede kwaal die d'oorzaak was van de dreigende ramp, het ruwe kwaad dat hem reeds zoo 'n eendelijk leed berokkende! Waarom juist moest hij dien kwalijken val doen op de rechter knieschijf? Maar ook, waarom was hij zoo dwaas geweest op 't ongeval geen acht te slaan, en had hij gepoogd zijne zwerftochten voort te zetten alsof er niets gebeurd ware? Een tijd lang had hij in 't gekneusde lid eene pijn gevoeld, die nochtans in hevigheid afnam en langzaam verdween om plaats te maken voor een lamheid die niet meer wijken wou en de eene na de andere al de spieren met machteloosheid sloeg! Dan wel had Piere tot allerlei remediën zijnen toevlucht genomen, te laat helaas! want geen hunner bezat genoegzame sterkte om de loomheid in hare schrikverwekkende werking te stuiten. Trage maar zeker sloopte de ziekte al de krachten en gansch de weerbaarheid van 't aangetaste been, eruit bannende alle leven en roerigheid, zoodat Piere het ten laatste slepen moest als een nutteloos geworden lichaamsdeel. Een tijdeken trachtte de doolaard zich met krukken te verhelpen en eenige weken had hij zijne dagelijksche wandelingen kunnen voortzetten, doch 't lenige lijf dat weder en wind, ziekten en kwellingen trotseerde, toonde zich niet bestand tegen die nieuwe oefening; 't scheen even of werd het besmet en kreeg het zijn aandeel van de lamheid uit 't rechtere been! Weldra moest Piere zijn zwerversleven vaarwel zeggen, en voor hem brak een tijd aan van gedwongene ledigheid, eene aaneenschakeling van doodtriestige dagen, die eindeloos traag hunnen gang gingen, zwanger als zij waren van den sombersten weemoed!

Tot op 't oogenblik dat 't noodlot hem trof, had de man twintig jaren lang, al zijne dagen schier op gelijke wijze doorgebracht. Bij 't jongste morgendkrieken was hij reeds de beddeveeren uit en ving zijne ronde aan, drummende

dichte tegen d'huizen, stappende steeds zijnen zelfden gang, gemeten, regelmatig.

Geen ziekte ooit had zich in zijn gespierd zenuwachtig gestel kunnen binnen weeren; hij was de gezondste mensch ter wereld! Evenzoo kreeg het weder geen grepe op dat magere rilde lijf. Hetzij de zon 't geluchte doorlaaide en schoven brandende stralen naar beneden bonkte, hetzij 't vroos dat de steenen ervan barsten, sneeuwstormde of stortregende, Piere bleef daar onverschillig voor en slenterde kalm en gelaten, de plankieren over, d'eene straat uit d'andere straat in.

Wie in gansch de stad had niet eenmaal ten minste den zwerver nagekeken, zinnende tevens op de zonderlingheid van dien persoon en de ongemeenheid zijner kleederdracht.

Eene rijzige gestalte, slank opgeschoten, die niet plooien wou onder den verzwarenden druk des tijds maar keerserecht bleef en in geheel hare houding den oud-soldaat verried.

Tot hoofddeksel diende eene dikke pelsen muts die op talrijke plaatsen een vuilgrauwe voering liet uitpriemen.

Wat een ‘col’ bediedde wist hij niet. Een deugdelijk kleedingstuk was die veste! Ze werd gesneden uit een afgedankte soldatenkapote. Hij had bijzondere zorg voor de groote metalen knoopen welke vorenaan, in dubbele rij, de veste versierden. Minstens tweemaal per week werden zij mildelijk met koperkuisel ingesmout, gewreven en herwreven tot zij vonkelden als hadden zij van 't eêlste goud geweest.

In de rechtere hand hield Piere 'nen knoestigen, mispelaren gaanstok dien hij bij iederen terd, ruw op de straatsteenen neêrbokte; de linker hand liet hij rusten op den rug, evenals de renteniers als zij ter wandeling aanzetten!

Uit zijn gestadig verkeer op straat volgde noodzakelijk dat de man van klein en groot gekend werd en daar hij nimmer kind of kraaie 't minste leed berokkende, hiet hij Jan en allemans vriend! Menige burger duwde hem terloops een muntstukjen in d'hand en zoo gaarde de

doolaard t'enden de week, een proper smutseken bijeen! Hij betaalde ervan bij de Paemels, kost en slaping, en 't geen er overschoot ponkte hij weigerlijk van kant, tegen de dagen van nood die komen konden!

***

Ze waren gekomen, die dagen, zoo schielijk en onverwachts!

Hij wist wel, de zwerver, dat hij niet jong zou blijven, dat voor hem, lijk voor 't meerendeel der stervelingen, een tijd zou aanbreken van ellende en lichamelijke verkwijning. Doch hij waande dien tijd nog ver af, want hij voelde zijn gestel zoo sterk, zoo degelijk bewaard, als gepantserd en beslegen tegen den snooden, onderduimschen aanval der ziekte! Door gansch zijn wezen zinderde een stroom van kracht, zijne spieren hielden hunne lenigheid, bleven vaste, zijn adem was goed! Hij leefde zoo graag dat tjooldersleven, dat altijd te beene en overal bij zijn. Hij smaakte er immer versche genoegens in en zou het nooit moede worden!

Hoe was alles sindsdien veel veranderd! De godsche dagen nu moest hij slijten in een vervelend nietsdoen, op 't kamerken welk hij bij de Paemels in huur had! enkel bij tusschenpoozen die zich zeldzamer voordeden kon hij met behulp zijner zware en gerieflijke krukken in 't volkskwartier een paar straten ronddolen!

Dieper in stad gerocht hij niet meer, en stond daar ineens beroofd van 't inkomen dat hem zoo gemakkelijk leven liet! Zelden nog ontmoette hij eenen zijner weldoeners in de nauwe onreine steegjes van den volkswijk. Menigeen had zich wel eens benieuwd gevoeld om te weteu waar de zwerver belonden was, doch 't bleef daarbij. Wie zou zich de moeite gunnen hem op te zoeken in die ordelooze opeenstapeling van onziende werkmanshuisjes?

Verzwonden, onherroepelijk verzwonden was de gulden levenstijd! Piere gerocht vergeten en om hem ontstond eene leemte die niet meer zou aangevuld worden en ver-

latenheid heet! Hij stond alleen, alleen in 't leven, overgelaten aan zijn eigen zelven, niet meer gesteund en geholpen door gevende handen - eene gereede, weêrlooze prooi voor rood en armoede!

Als sneeuw voor de zon verdween het geld waar hij zoo 'n ruimen tijd aan spaarde. Zoo zeker als de dag zou hij te recht komen in 't manhuis! Doch het oogenblik wilde hij uit alle krachten verwijderen en achteruitdrijven! Daarom was hij bij de Paemels heengegaan om te wonen 't enden den wijk in 't vuile koerken waar de pachten min hoog liepen!

Steeds droever sleepte hij er zijn dagen in eene stage, drukkende onveranderlijkheid, dagen vol verveling en smart, vol wanhoop en machtelooze woede tegen 't barre noodlot! Immer dreigender, met meerderen aandrang, in bepaalder vormen, welde voor zijnen geest het zicht van 't manhuis! In zijne jeugd nochtans had hij in dat zelfde gesticht menige blijheid genoten. Hij ging er z'en oom bezoeken, huppelde er leutig door de kille, half donkere gangen, kreeg snoeperijen van de nonnekens, wandelde in den hof, en mocht er bij rijptijde aan sappige vruchten zijn bekomste eten!

Dan echter wist hij niet wat de vrijheid was! hoe zoet het smaakt vrij te zijn, alles te doen naar eigene goesting en op eigen gedacht, onafhankelijk van vreemden wil! Sindsdien had hij die vrijheid loeren kennen en waardeeren. En nu lag ze hem opperst; voor hem was zij geworden de hoogste en meeste schat, het eenige goed welk hem ter wereld overbleef!

En z'n levensdagen werden vergald en ondraaglijk gemaakt, bij de grievende gedachte dat die vrijheid zou gesloopt worden en uitsterven bachten de grauw-grijnzende manhuismuren!

J. IMPE.

# [Nummer 4]

## De Wisselwachter

**B**ERNHARD zat voor den rechterstoel. Hij had de toelating verkregen neder te zitten, daar de aanklacht, het getuigenvenhoor en de verdediging lang geduurd hadden. Onder het volk begon er klaarte te komen, want op dien dag verwachtte men nog geen vonnis. Sommige gezworenen hadden reeds hun uurwerk bekeken.

Nu zegde de voorzitter: ‘Bernhard Stellinger! Gij moogt nu spreken, zoo gij iets te zeggen hebt.’

Daar was nu de belangstelling opnieuw wakker, en in de zaal heerschtte de grootste verwachting. Maar de beschuldigde sprak lijze, bevangen, en hoegenaamd niet treffend. Wanneer en waar in alle wereld had hij ooit eene rede gehouden! En in zulk eene vreeselijk ernstige omstandigheid! De voorzitter onderbrak zijn onverstaanbaar stamelen en zei vriendelijk: ‘Ge hebt al uwen tijd. Spreek gij maar lijk aan oude bekenden, aan wien gij alles wilt

uiteendoen; zeg hoe de zaak gekomen is. Wilt gij eerst eene verversching gebruiken?'

'Ik dank u, neen!' bracht de beschuldigde uit. De goedige woorden des rechters schenen hem nog meer aangedaan te hebben.

'k Zou moeten vele zeggen, ja, ja, vele zeggen! 't Is zoo hard. Wat er gebeurd is, de Heeren weten het reeds. Met mij is het geheel anders, ja; och, 't zal niet veel helpen, als ik nu nog iets zeg'.

'Zeg maar wat gij op uw hert hebt' zei de Voorzitter. En nu was de aangeklaagde heel stil, en bij wist niet hoe en waar te beginnen.

'Ge waart voortijds bij uwe ouders te Rettenbach?' hielp de rechter nu.

'Neen. 't Doet. 't Is te zeggen sedert lang niet meer' zei Bernhard. 'Sedert mijn soldatentijd niet meer. 'k Ben lang soldaat geweest'.

'Alzoo sedert uw twee-en-twintigste jaar zijt ge niet meer te huis geweest?'

'Wat mijne moeder toch gegrijnsd heeft, toen ik voort moest' sprak de beschuldigde. Hij werd vertrouwelijker, men hoorde't. 'Vader zei: met kommer en nood, zei hij, tracht'ne mensch ze groot te brengen, en nadien worden ze ontnomen. En ik zei: Vader, is mijn tijd uit, ge ziet me wêer. - Nooit zult ge komen, zei moeder. Ik hoor het haar nog zeggen, lijk ze bij de kas stond, haar voorschoot aan 't gezicht: nooit komt ge weêr, Nardje!...'

'Ge zijt toch gave en gezond van 's lands dienst weêrgekeerd?'

De beschuldigde schudde zijn hoofd: 'Naar huis? Nooit meer'. En dan voer hij voort: 'Vele heb ik gezien in de wereld. En ook 't een en 't ander geleerd. En gedacht: nu moet ge geen boer meer zijn. En te huis is 't al in schulden. En bovendien is 't een verdrietelijk graf, dat Rettenbach. Nu moet ge maar voort, bij den ijzerenweg of gelijk waar. Nadien - - als 't u belieft, ik - ik zou liever niets meer zeggen...'

‘Verzaakt ge dus aan 't spreken?’

‘Ik weet niet, het zal beter zijn -’ en onbesloten keek hij naar zijn verdediger. Deze wenkte hem toe, voort te doen.

Schuchter deed de aangeklaagde een stap voorwaarts. De gezworenen legden hunne hand aan hun oor, om toch iets te verstaan.

‘Vader liet me dan zeggen, voer hij voort, toch naar huis te komen. Hij was niet meer jong en kon het niet alleen begaan, zijn werk. Volk is er niet te krijgen, en de arbeid is lastig. Goed zou het wel niet gaan, maar 't was toch om van te leven. Daarop heb ik doen antwoorden dat iedereen naar verbetering tracht: het boeren gaat niet meer, en overal is 't beter, 't Beste ware 't hof verkoopen. Toen was ik reeds aan 't vragen om ijzerweg-dienst, en ik heb hem dan ook nadien verkregen’.

‘Hoe lange wel waart ge baanwachter?’

‘'t Staat al beschreven. Vijf jaar op de Neuhofen-lijn. Dan ben ik wisselwachter geworden te Balzing. Daar twee jaar en zeven maanden’.

‘En uwe ouders?’

‘Mijne moeder is mij eens komen bezoeken. Overnacht is ze in mijn kamertje gebleven; zij kou niet slapen en ze heeft den dienst gezien en dan gezeid: Nardje, dat ge zoo iets kunt uithouden? De verantwoordelijkheid en den geheelen nacht geene rust! - Aan dat zeggen van moeder moet ik nu nog dikwijls denken. Ge zoudt het te huis tienmaal gemakkelijker hebben, zei ze, en ten minste 's nachts slapen. Moeder, heb ik gezeid, men wordt alles gewoon, en 't is toch geestiger hier bij de zwarte baan, dan te lande bij de boeren. - Nu, als 't u gaat, Nardje, zei ze, willen wij uw geluk niet in den weg staan. Ge moet algelijk vooruitzien, dat ge wat over hebt. - Pensioen zal ik hebben! zei ik. Lijk moeder voortgaat, ze ziet nog eens rond de kamer: plaats is er nog voor meer. Als 't ons te slecht gaat in Rettenbach, dan komen wij naar hier, bij u. - In 't eerste was 't mij toch wat vervelend, als moeder

weg was. En 'k dacht: waarom gingt ge niet mee? En dat oud moedertje is alzoo moederziel alleen weggestrompeld...'

'Te dien tijde waart ge nog niet getrouwd?' vroeg de rechter.

'Korts daarop heb ik het gedaan. Opdat het toch wat huiselijker zou worden. Maar 't was toch kwalijk, alzoo mijne oude vader en moeder in de steek te laten. 'k Wilde hun alleszins eens geld opzenden, maar 't bleef er bij. 't Deed er om, en dan kwamen de kinderen, 't eene na 't andere. En toen de post nadien de mare liet dat vader en moeder gestorven zijn, de eene korts na den andere, dan hoorde ik in mijn zelven: 't was gemist, van 't vaderhuis te verlaten, 't Moet verkocht worden: zóóveel schulden. Bij den ijzerenweg komt men ook niet vooruit. En als men bij dat alles niet veel vreugde heeft, heeft men ook niet veel geluk...'

Nu zegde de voorzitter: ''t Zal ons bijzonder belang geven, nu eens geheel nauwkeurig te vertellen van den dag van 't ongeluk. Alles, wat ge gedaan en wat ge gedacht hebt?'

'Hooge Heeren!' antwoordde de beschuldigde en hij wrong zijne handen. 'O, wist ik het maar, wist ik het zelf! 't Is alles zoo onverstaanbaar - zoo onverstaanbaar!'

'Gij hadt niet geslapen?' viel de verdediger in zijne rede.

'Neen, sedert twaalf uren te middernacht stond ik in dienst'.

'Alzoo stondt gij 's avonds te zeven uren en half, als 't ongeluk gebeurde, sedert negentien uren en half ononderbroken in dienst?'

'Nu valt het mij in, Gaerstner is naar de bruiloft zijner zuster gegaan, 'k Zal 't doen, zeg ik, ga maar gerust'.

'Wie is Gaerstner?'

'Nu, de andere, de statiewachter'.

'Wanneer was van rechtswege uw aflossingsuur?'

''s Middags, twaalf uren'.

‘Alzoo hebt ge van 's middags tot 's avonds vrijwillig dienst gedaan?’

‘Ja, hij had het mij gevraagd’.

‘En waart ge niet dood-vermoeid?’ vroeg de rechter.

‘'k Zal 't wel uithouden, dacht ik. Meermaals ben ik twintig uren in dienst gebleven. Toch was ik wat sluimerachtig, daar ik in de vroegere nachten slecht geslapen had’.

‘Hoe kwam het, dat ge in de voorgaande nachten slecht geslapen hadt?’

‘'t Waren twee kinders ziek, van de mazelen. En de vrouw had het ook zoo lastig gehad. 'k Ben ook opgestaan om haar te helpen’.

‘Dat was toch wel zeer lichtzinnig, Stellinger, alzoo in te springen voor den andere?’

‘Och, God, dacht ik, 't is zijne zuster, en die heelt ook niet alle dage eeredag’.

‘Bleeft ge dien dag gedurig aan 't spoor?’

‘Van drie en half tot zes uren heeft de wisselwachter niets te doen. Alzoo wilde ik een weinig slapen, en de vrouw zou mij na twee men slaap wekken. Maar 't ging niet, de kinderen waren te ongedurig en te lastig. Kop zes uren ben ik aan 't spoor en steek de lanteernen aan. Dan komt de posttrein uit Reichstein. Te zeven uren dertien, kruisen de reizigerstrein uit Baernthal en de express-trein. Ja, nu weet ik het: 't is zoo, de expresstrein was tien minuten in vertraging. Ik stel de wissels en zie juist dat in de bovenste lanteern het licht uitgegaan is. De wind. De groene schijf is gebroken. Er is nog tijd, zegt de Heer Overste en roept een arbeider bij van den goederentrein, die in de statie staat. Intusschen krijg ik de roode lichten in 't zicht: de express stoomt binnen. Denk ik: wat raast hij vandaag! 't Ware niet goed hem in den weg te staan! Heere God, denk ik, de wissel is niet gesteld! storm op den hef boom en trek met alle macht den wissel om. En ik beef in handen en voeten, bij 't gedacht wat er gebeuren kon, en ik weet

niet - o, God! daar hoor ik het gekraak... het schrikkelijk gekraak!...'

Ooren en handen waren opéén, en hij schreeuwde luid.

Na een stond, vroeg de rechter: 'En hoe was het voorts?'

'Mijne goede heeren' antwoordde de beschuldigde, 'verders weet ik niets meer. Geheel duister. Alléén roode fakkels, ja, roode fakkels; en daar zie - ze dragen ze weg, ja ze dragen ze weg...'

'Wat dragen ze weg?'

'De gekwetsten, de stervenden, de dooden, op britsen, op baren, in dekkingen dragen ze... o, weg, altijd voort weg, Lijk vee, de menschen! Schrikkelijk! schrikkelijk! schrikkelijk!'...

Hij wierp zich op de bankleuning, zijn gansche lijf beefde en 't klonk daarbij zoo kreunend: 'Och, vader! och, moeder!'

De gansche zaal met de honderden menschen was nu stil lijk eene doodenkamer. Eindelijk hier en daar een halfingehouden snikken. De voorzitter sprak eindelijk: 'Heb moed, Stellingər! 't Meestedeel der gekwetsten zal met Gods hulp genezen. Ik zou slechts nog geerne weten, waarom gij op dien juisten oogenblik den wissel veranderd hebt?'

'Omdat het alzoo zijn moet, als de express voorbij komt'.

'Dat was alzoo in orde. Hoe legt gij dan het ongeluk uit?'

De aangeklaagde verhief zich schijnbaar rustig en zegde: 'O, ware ik altijd alzoo ondervraagd geworden! Ik weet het anders niet, neen, ik weet het niet. Gij zegt, ik moest den wissel reeds vroeger wel gesteld hebben - en het daarop vergeten - en nadien in de verwarring gemeeud hebben dat het niet wel was en dus kwalijk gesteld hebben. Ik weet het niet'.

'Kan het alzoo gebeurd zijn?'

'God heeft me verlaten! Het kan zijn dat het alzoo gebeurd is, ik weet het niet!'

'Ge weet dus niet, of gij de eerste maal - alzoo vóór 't kruisen der twee treinen - den wissel geregeld hebt?'

‘Ik moet het gedaan hebben. Anders kan 't niet mogelijk zijn!’

‘Jamaar, kon de wissel niet slecht gewerkt hebben? Kon een andere dat misschien mis-gedaan hebben?’

‘Mijn God, ik weet het niet!’ kreunde de beschuldigde ‘ik ben geheel - ja geheel uit - ’ en zijne vingers krabbelden in zijn hoofd.

‘Hebt ge nog iets te zeggen, Stellinger?’

‘Och, doet met mij wat ge wilt’ dat was zijn laatste woord.

De voorzitter verklaarde 't verhoor gesloten, en de gezworenen gingen bijeen voor het vonnis. Maar de twijfel was voortgeplant van uit de gerechtzaal tot in de kamer der gezworenen.

‘Wat is er nu te doen?’ heette het. Alle booze voorbedacht is uitgesloten. De man is niet slecht, ja zelfs niet lichtzinnig. De omstandigheden. Aan ieder van ons kon 't zelfde gebeuren. De uren van overwerk moeten verboden worden. Na negentien werkuren vordert de natuur haar recht op. Zijne kameraadschap werd zijn ongeluk. Hij lijdt vreeselijk. Hij is gebroken. Wie van ons, menschen, zou dien ongelukkige knnnen plichtig verklaren?’

Daartegen werd er staande gehouden: ‘Door zijne schuld waren vijf menschenlevens te gronde gsgaan, en drie maal zoovelen liggen met zware wonden te bed. Wie kan zich op ijzerenwegen, ook slechts één oogenblik, nog zeker gevoelen, als over het dienstpersoneel niet de grootste strengheid heerscht? Spreken wij den man vrij, eene naaste maal zal aan andere beambten ook het menschelijke vergeven worden. Hij is onscholdig; goed - maar dezen, die men gisteren begraven heeft, zijn ook onschuldig. Iedereen, die zulken dienst aanneemt in nijverheid en verkeer, moet weten wat het beduidt, en mag - als 't ongeluk gebeurd is, hoegenaamd niet op menschelijke bermhertigheid rekenen. Zelfs niet op medelijden. Het menschelijk hert zal zeggen: die man is onplichtig, en de wet zal hem veroordeelen, en alle twee zullen ze gelijk hebben’.

De gezworenen beantwoordden de plichtigheidsvraag met een overwegend ‘ja’.

De rechters veroordeelden den wisselwachter Bernhard Stellinger tot drie maanden gevang.

Rechtsgeleerden geraakten daarover in strijd, en twistten over de geringe straf. Wat moet dat beteekenen, drie maanden gevang? Als er spraak is van zoovele dooden! Was 't de schuld van 't noodlot, dan vrijspraak - was 't de schuld van den wisselwachter, dan minstens tien jaren gevang.

Geestig wist een spotvogel te zeggen: de heeren hebben zich zelf vrijgesproken. Die onnozele overeenkomst tusschen vrijspraak en vonnis zal voorzeker niemand op 't geweten wegen.

***

Bernhard Stellinger schreef in de derde week van zijn gevangenschap den volgenden brief aan zijne vrouw:

‘Lieve Christine!

Gelijktijdig schrijf ik ook aan den Dienst. 'k Wil niets meer te doen hebben daarmêe. Met niets meer, waar er wielen zijn. Zoo dikwijls ik door dit hooge vensterken een ijzerenweg-gefluit boor, word ik aardig. We zullen een boerenhuisje pachten, 't is gelijk waar. Had ik mijnen vader verstaan, 't was al anders gebeurd. 't Is noodig opnieuw te beginnen: kus de kinders voor mij: ze zullen ook gezonder zijn in de landlucht, dan bij damp en rook; en ge zijt gij, ja, eene halve boerin. Wellicht zal 't dan veel beter gaan. De straftijd komt mij van nu reeds zoo lang voor, maar toch te gering. En als 't mij nu waarlijk lastig valt, dan leg ik mijn houten bankje om, en kniele op de kanten. Mijn leven lang wil ik nu anders zijn.

Uw getrouwe Bernhard’.

Uit PETER ROSEGGER'S ‘*Geschiedenissen uit de Alpen*’.

December 1913.

A. CALLEWAERT.

## Astene

*Aan Horand*

**V**AN 't lieve Astene en weet ik geen bedied:
den uitleg van zijn naam al sporend vond ik niet.
'k Aanschouw alleen het dorp, zooals het staat te pralen,
met purperlaai getint, in gulden zonnestralen,
wanneer de Bamismaand heur tooverpracht ontvouwt
en bosch en veld en hof doorstriemt met rood en goud!...
Ik min de heimlijkheid van uwe boomenkronen,
die ons het rank gewelf van spitsboogkerken toonen,
waarnevens gij zoo stil te droomen ligt: zij thans
in rij te blinken staan, met bonten schemerglans,
met al de verven die de herfst ons kan ontplooien
met al de kleurenpracht die bosch en laan komt tooien.
Alom langs 't spurrieveld en langs de karrelaan,
in 't eiken kreupelhout en op de looverbaan
waar in de grijze lucht de zilverdraden zweven
en in den zachten wind de Bamisblaren beven,
ziet men een stroom van paars en bramen rood als bloed;
in elken kruinentop een tintelenden gloed;
aan elken tronkendos de bladertinten blaken,
gelijk de roode glans van uwe hoevendaken,
gelijk de rozenbloei van uwe appelvrucht,
zoo fijn geteekend op het scheemlen van de lucht!...

Den blauwen hemeltrans doorstrepen donzen wolken,
zoo teer weêrspiegeld in het blauw der Leiekolken,
met vee dat bout en rood in stille beemden weidt,
met waas van gulden licht dat over 't landschap spreidt,
met boorden ongerept waarlangs de schepen varen,
getrokken door het peerd, vertweelingd in de baren,
met de bedauwde wei die in den avond doomt,
met gele bladerpracht, die in de meerschen droomt!...

Op mijnen wandelstap, sta ik ontroerd te luistren:
ik hoor de stemmen die door stille kruinen fluistren;

ik daag 't verleden op dat in de bosschen hangt;
'k verneem elk lispelen dat mijn gemoed bevangt;
ik wek geheimen op in ouden grond begraven,
en oude lieden die hier oude namen gaven...
Waar Donsa ligt, waar men Machlin en Durba noemt,
ontwaart men in de streek, hetgeen men keltisch roemt.
Doorloopt het struikgewas, in onbedorven hoeken,
om onder 't duister loof de tommen op te zoeken,
omroert, 't fluweelen mos dat zijne graven dekt,
en 't slapend Keltenvolk, uit zijnen droom gewekt,
doemt op uit 't grauw verschiet, hertooverd voor mijne [oogen,
met bonte wapenpracht komt het weêr aangetogen,
met ijzer en met brons, die sluimren in den grond,
en met het vat waarin zijn asch de ruste vond.

Gegroet, o Astene, want eeuwig zult gij leven!
Men ziet uw innigheid op tooverdoeken beven;
gij wierdt onsterfelijk, met licht en waas gemaald,
en staat op 't beeld van Claus met eeuwig licht omstraald!...
Men ziet elk jaargetij met eigen tinten scheemlen,
de baren van de Lei in eigen landschap weemlen,
in roosgetinten mist uw ouden molen staan,
den gouden glans die glimt op 't loover elker laan,
het spel van licht en kleur die op de beemden trillen,
de schemerluchten die in uwe korens rillen,
uw populierenblad met pinklend Bamisgoud,
met al de heerlijkheid die op uw velden blauwt,
uw paarsche tinteling in zonneschijn en regen,
het leven van uw volk verrast op al zijn wegen.

Ukkel, Bamismaand 1910.
J. CL.

## Brugge

**N**U komt weer avondvrede over de stille stad:
Het roode zonnebloed stroomt weg langs breê kanalen;
een weemoed, onbestemd, door woorden nooit bevat,
begint uit de oude torens eenzaam te verhalen.

De aloude klokken zingen dof en wonderbaar
van dagen toen hun jubelgalm het land omspande;
toen glans er was en leven in die straten daar,
en fakkelblij het hart der rijke haven brandde.

Van rijke dagen, wonderschoon; - en nu, naar 't niet,
lijk zoete kinderdroomen, in de verte aan 't vluchten...
Het laatste ‘Ave’ trilt weg. Hoort: langzaam sterft het lied
en siddert uit in snikkend-droeve tonenzuchten.

De laatste toon wiekt been op zachten avondwind,
en treurig dwaalt de nagalm door de doode straten,
die alle zwijgend, als verschuchterd zijn: gelijk een kind,
een blinde kind, dat door zijn leiders wordt verlaten.

Een wilde zwanenpaar strijkt ruischloos door den plas,
en zoetjes taalt de vloed - heel veder-zachtjes neurend -
van eene schoone maagd, die koningin eens was
en nu in donker nongewaad zit, eenzaam treurend...

(Naar Stephan Zweig).
ARM. VAN VEERDEGEM.

## Gezelliana

**I**N *Dichtoefeningen* heeft Gezelle een ouder en lang eergedicht in twee gesneên, en er twee geheel verschillende stukken van gemaakt. Dit oud eergedicht was uit 1855 en droeg voor titel:

Gedicht, opgedregen aen de weerde *Mevrouw Aloïsia* (Lucia Mahieu) ter gelegenheid van hare inwijdinge, door Z. Hoogw. den Bisschop, als XXIV$^{e}$ abdis van de abdij der H. Godelieve, binnen de stad Brugge, den 22 Augustus 1855. - Rousselare, Stock-Werbrouck. 1855.

Het gedicht werd ook op een groot blad gedrukt, (zoo toen nog de oude gewoonte was); om ingelijst te worden. Mevrouw Aloïsia was geboortig van Rousselare, en stierf te Brugge in 1876, in den ouderdom van 68 jaren.

Om nu in de Dichtoefeningen het oude Eerevers weer te vinden, neme men eerst het gedicht: *Vlaanderens kroone*; de 3 eerste strophen zijn die van het Eergedicht, met eenige kleine veranderingen, die we nu niet zullen ophalen. De vierde stroof van 'Vlaanderens kroone' is nieuw, en geeft aan dit stuk een bijzonderen zin. Van daar komen wij in het gedicht:

*Onze Bewaarengel.* Neem daar strofe 3 van:

> 'Daar waar de Mandel eens, tot op den grond toe blinkend'

etc.... lees de vijf eerste verzen, zet daarna:

> 'daer viel in later dag uit zuivere Englenhanden'

en vlieg dan over naar het stuk: *De roep des Heeren*, 7e vers:

> 'een edel zaad in de aarde'.... enz.

Aldus bekomt gij de 4e stroof van 't oorspronkelijk gedicht.

De 6 eerste verzen van den 'Roep des Heeren' maken aldus een nieuwen aanhef, om dit 2e stuk af te ronden.

Nu vindt ge stroof 5, 6, 7 en 8 van 't oorspronkelijke weder in stroof 2, 3, 4 en 5 van Roep des Heeren, maar om dan voort te gaan moet ge hier een stroof overslaan, zoodat 9, 10 en 11 voor Mevrouw Aloïsia overeenkomen met 7, 8 en 9, alhier.

De 12e stroof van 't oude Gedicht is hier weggelaten, zij luidde:

> God plantte ze in zijn hof, en bij zijn andre bloemen,
> - De blanke bloemen en den wel getuinden hof,
> Die Godelieves naem en de voogdije roemen,
> Dier rooze uit 't Vlaemsche dal, die Satans woede trof,
> Maer uit wier edel bloed de leliën ontsproten,
> Die staen in 's Konings herte en in zijn tuin gesloten,
> En die de roode dauw van 't vruchtbaer martelbloed
> In maegdenschoonheid voor den Hemel wassen doet.

Strophen 13 en 14 zijn hier 10 en 11. Stroof 15 is hier de overgeschrikkelde strophe 6, maar deze is veranderd in enkele woorden, vooral 't voorlaatste vers, wiens einde eerst was: *in Godelieve's woon:*

Stroof 16, is weer geheel weggebleven, 't was:

> Wat is 't dat ik aanschouw? hoe, hebt ge mij bedrogen
> Mijn Engel? is 't een droom, of zien ik in het veld,
> Lijk Josephs schooven, ook twaelf leliën gebogen,
> Voor ééne leliebloem aanbiddend neergeveld,
> En Engels rondom haer met goudjuweel in handen,
> Met staf en kruis en ring en gulden mijterbanden
> Zien ik de lelie treên in eene gloriebaen
> Waarlangs bij honderden haer volgend henengaen?

Eindelijk de oude 17 en 18, zijn hier 12 en 13, maar nogal fel veranderd, vooral de 4 eerste verzen van 17 (12) en de meeste van 18 (13). Al wat op de Godelieve-abdisse persoonlijk duidde is weg en veralgemeend, zoodat de *Roep des Heeren* een gedicht schijnt op *de kloostermaagd*, zonder bepaling.

Het is te denken dat de Dichter gevraagd geweest is, het Eerdicht niet op te nemen, maar dat hij de schoonsle deelen tot twee onherkennelijke stukken vervormd heeft. In alle strophen zijn vele woorden en uitdrukkingen veranderd.

***

Van *Rorate Coeli*, naar 't Hoogduitsch, zoo eronder staat, vond ik onlangs den Duitschen tekst in het kerkboeksken: Der katholische Gottesdrenst. - Ein gebet-andacht buchlein. - Neunte verbesserte und vermehrte ausgabe. M. -Gladbach 1809, A. Riffarth. De twee eerste strophen worden in nieuwere Duitsche zangboeken nog veel gevonden, maar met één enkele, derde stroof ernog bij, die anders is.

## Die Ankunft.

‘Thauet, Himmel, den Gerechten,
Wolken, regnet ihn herab!’
Rief das Volk in bangen Nachten,
Dem Gott die Verheiszung gab:
Einst den Mittler selbst zu sehen
Und zum Himmel ein zu gehen,
Denn verschlossen war das Thor,
Bis ein Heiland trat ervor.

Gott der Vater liesz sich rühren,
Dasz er uns zu retten kam,
Und deu Rathschluss aus zu führen,
Trug der Sohn sich selber an.
Schnell flog Gottes Engel nieder,
Brachte diese Antwort wieder:
‘Sieh, ich bin des Herren Magd,
Mir gescheh' wie du gesagt.’

Da die Botschaft angekommen,
War Maria im Gebet,
Als das Wort Fleisch angenommen,
Ging sie zu Elisabeth.
Von dem Grusze ganz durchdrungen,
Ist Johannes aufgesprungen,
Der von Gott geheiligt war
Eh, die Mutter ihn gebar.

Dieser liesz die Stimm' erschallen;
‘Sünder, wacht vom Schlummer auf!
Denn es naht das Heil uns allen,
Hemmet euren Südenlauf!

Brüder, lasz zu diesen Zeiten
Uns das Herz zur Busz' bereiten,
Wandelt auf der Tugend Bahn,
Ziehet Jesum-Christum an.'

'Laszt uns wie am Tage wandeln,
Nicht im Frasz und Trunkenheit,
Nicht nach Fleischeslusten handeln,
Suchen Friede und Einigkeit.
Jesu ganzlich nach zu leben
Der uns allen Trost gegeben,
Dasz wir froh vou hinnen gehn
Ihn im Himmel selber seh'n.

***

Weet er niemand te achterhalen, welk het Engelsch gedichtje is, in Dichtoefeningen vertaald onder den titel: *De vierbake des levens?* - En het Duitsch van *De averulle en de blomme?*

***

In 't korte zal ik weten een potje zeem in te brengen over eenige gedichten uit Dichtoefeningen. Intusschen, 'valete apes'.

A. WALGRAVE.

## Pernuttel

**B**ESTE LEZER, gij hebt voorzeker nog van uw leven samenspraken gehoord als volgt:

- Wie heeft er dat gedaan?
- 't Is die kleine pernuttel van dien jongen.

Pernuttel?... kijk nen keer in De Bo: 't woord en staat er niet in.

Guido Gezelle heeft twintig jaar neerstig gezant met de hulp van menigvuldige zoekers: 't woord pernuttel en staat in zijne prachtige *Loquela* niet geboekt.

Wij zullen 't hier papiervast maken en met onzen *Biekorf* en zal het niet verloren gaan.

Waar is de goede tijd gevaren, dat men daar belang in stelde, dat men woorden en gebruiken opspoorde, dat al de merkweerdigheden van ieder dorp bekend gemaakt wierden?

West-Vlaanderen is in volkenbeschrijfkundig opzicht, wat tale en beschaving betreft, eene der merkweerdigste streken die er bestaan en dat alles schijnt nu geen belang meer op te leveren, 't en zij bij eenige vreemde liefhebbers van Brussel misschien!...

Daar ware nog een derde *Idioticon* van doen om den taalschat van West-Vlaanderen aan den man te brengen; dat is de eerste waarheid, welke wij nopens 't w. *pernuttel* willen vaststellen!...

***

En nu, wat beteekent dat woord? 't Moet iets zijn, dat klein en minderachtig is, alzoo entwat van niemendalle.

't Is zonderling; buiten het uilegat, in den gevel eeniger schuren rondom Veurne en Yper, buiten eenige Saksensche gedenkenissen, verzameld in de oude woonoorden, in de duinen van De Panne gelegen, een plaatsnaam lijk Waesten, *Warneton*, die bovendien nog angelsaksensch is en vindt men maar weinig getuigenissen van de Saksen in West-Vlaanderen.

't Is wonderbaar dat men hier nergens overblijfselen van hunne zoo eigenaardige bouwschikking en kan waarnemen.

't Is al friesch en frankisch dat men in West-Vlaanderen van germaansche beschaving kan gadeslaan.

En nochtans, de sprake schijnt doorweven en doornaaid van saksensche zegwijzen.

- Ju! zeggen de boevers in West-Vlaanderen evenals tot Hamburg, om de peerden aan te zetten.

*Hutjepernutje* zegt men ook tot Hamburg.

Wij en zijn niet bevoegd in de taalwetenschap, maar het dunkt ons dat gepaarde woorden, die in hunnen uitgang gelijk of bijna gelijk luiden, soms met woordendeeltjes lijk *de* en *per* verbondeu zijn.

*Per* van pernuttel schijnt ons zoo eene koppeling voor te stellen!

Wat is *nutte* nu?

't Bestaan nog zulke gepaarde woorden tot Hamburg en omstreken.

Men zegt ook: *hutte mit der mutte, hüttje und müttje, hütti mit mütti, hützi mit mützi, hütt un mütt, hut mit mut, hutje mit mutje*[1].

*Nutte* zal wel eene wisselgedaante zijn van *mutte: hutte en mutte* wil zeggen de geheele huisraad, ket gansche vermogen van een onbemiddelden man.

De hut is zijne woonst en de mudde of mutte is, met oorlof van den lezer, zijne zeug, zijne zwijnsmoêr.

En aldus moeten wij den uitleg van 't woord Pernuttel hij onze Saksensche stambroeders gaan vinden.

J. SEGHERS.

(1) E. KOPPMANN. *Zur Assonnnz im Niederdeutschen.* In *Korrespondenzblatt des Vereins für niederdeutsche sprachforschung.* Heft XXI, 1899-1900, bl. 42.

## Mengelmaren

**A**LS men te Caster op den heuvel staat, waar men een der schoonste rondgezichten van Vlaanderland geniet, ontwaart men de hoogvlakte, die zich uitbreidt tusschen Schelde en Leie, als ook de twee dalvlakken van de Schelde: het hoogste dalvlak strekt zich uit tot aan de beek, die tusschen Caster en Kerkhove loopt. Het laagste dalvlak gaat over van uitgraving en de ijstijden waren tijden van aanspoeling, beweren de geleerden. Een dingen schijnt zeker en men wordt het gewaar in de werken van den tram en in de zandgroeve van Quaremont dat er in de streek maar een keibed kwam aangespoeld. Is het misschien dat er geen vier ijstijden bestonden, maar wel enkel een langdurige geweest is, zooals andere geleerden wederom beginnen te bevestigen? Maar dan, van waar komen de verschillende dalvlakken? Het vierde aardkorstelijk tijdvak is en blijft voorloopig een warboel...

J. CL.

**O**P Caster ligt de Steenperre: dat wil zeggen het Steenhoofd, zooals de geslachtsnaam *Grijsperre, Grijspeerdt*, grijs hoofd beteekent. Te S$^{t}$ Denijs kent men den molen te Perre, die ook op eene kopvormige hoogte staat.

**S**ALEBEEN. Langen tijd heb ik gedacht dat *Salembien*, op onze grenzen, zoo als te Leers, Rolleghem en Belleghem tot *Salembier* verloopen, een volmondig fransch woord was.

Bij het overloopen van de *Comptes de la ville d'Ypres* (1913, 11, 77), kome ik daar den name tegen van ‘Pieron *Salebeen*, de Bruges’, en ik vrage of er in de middeleeuwen geen tuig bestaan heeft, om het open afstijgen van de zadel te vergemakkelijken, een *zalebeen?*

# [Nummer 5]

## Een geloofsheld

**T**EGEN alle kerkelijke wetten in wilde keizer Napoleon in 1813, eenen Bisschop naar zijnen keus opdringen in het Bisdom van Gent[(1)].

De Seminaristen weigerden dezen ingedrongen kandidaat Bisschop te erkennen. Daarom wierden ze bij 't leger ingelijfd en naar Parijs of Wesel gestuurd.

Daar de vijand die Wesel kwam belegeren de stad niet bestormde, viel geen enkele Seminarist onder de vijandelijke kogels. Verschilligen integendeel stierven uit ziekte: typhus en rooloop.

De ziekenoppassers waren opgeraapte mannen, meestal oud-soldaten, hertelooze kerels die met opzet de zieken zonder zorge lieten om ze te doen sterven, zoo ze er nog niet tusschen kwamen om de dood te verhaasten of te

(1) Sedert 't Concordaat van 1801 behelsde het bisdom van Gent de beide Vlaanderens.

verzekeren, uit vreeze dat de kleederen en al wat de overledenen achterlieten hun zouden kunnen ontsnappen. De niet zieke Seminaristen deden dus al wat in hunne macht was om hunne zieke medebroeders hulp en bijstand te verleenen.

Onder dezen muntte *de Eerzame Karel Ryckewaert*[1]. Hij was geboren te Reninghelst-Clytte den 25$^{n}$ Oogst 1793. Hij behoorde tot eene der beststellende familiën van geheel de streke. Persoonlijk was hij mild bedeeld naar lichaam, ziele en geest[2]. Gezien hij schaarsch twintig jaar oud was, was hij waarschijnlijk nog maar sedert eenige maanden in 't Seminarie toen de vervolging losbrak, doch hoezeer hij aan 't Seminarie gehecht was blijkt uit het volgende voorval: op weg naar Wesel, en te Gent een stonde nog vertoevend, zette hij hem op eenen dorpel neder, om 't hem ontzeide Seminarie eene lange wijle, van buiten ten minste, te bekijken. Twee voorbijgaande makkers vroegen hem wat hij daar deed? Hij antwoordde: ‘Wij zitten hier en weenen als wij aan Sion denken[3], en zijne oogen schoten vol tranen.

Als nu die voorbeeldige Seminarist en heldhaftige geloofsbelijder die de vervolging getrotst had om aan de wettelijke kerkelijke overheid getrouw te blijven, die 't gevaar van besmetting misprijzende, dag en nacht zijne zieke medebroeders had bijgestaan en zelfs binst zijne ziekte een kermenden zieke laafde[4], zijne zelfsopoffering met zijn leven betaald had, schreef Seminarist Goethals tot den

(1) Uit dezelfde familie Ryckewaert stamden af: Augustijn Ryckewaert, leeraar aan 't Groot Seminarie te Gent in dat zelfde jaar 1813, en Z.E.H. Kanonik Ryckewaert, later leeraar aan 't Seminarie te Brugge.
(2) Uit familieoverleveringen.
(3) Zinspelinge op de weenende joden in babylonische ballingschap. Psalm CXXXVI, 1.
(4) Aangetast geweest zijnde van den roôloop, was hij reeds aan het beteren. Ongelukkiglijk stond hij op om water te halen voor Seminarist Bervoet van Dranoutre (later pastoor te Roesselaere, overt, in 1863), daar hij koud gekregen had nam de ziekte weerom toe en hij stierf. (Uit familieoverleveringen).

Eerw. Heer Van den Driessche: ‘De eerste (Ryckewaert) is martelaar zijner naastenliefde gestorven. Hij spaarde hem geene moeite, nam geene ruste, zelfs dan wanneer hij zijne zieke medebroeders niet kon bijstaan; drie nachten te weke ging hij te bedde niet, hij is dood van besmettelijke koortsen. - De besten onder ons gaan tot een ander leven over. Ik vrees niet te zeggen dat M. Ryckewaert als volmaakt christen gestorven is. Hij heeft zijn vagevier te Wesel gehad; nooit heb ik hem de minste klacht hooren uitspreken; altijd tevreden trachtte hij zijne medebroeders te troosten; hij was het voorbeeld van ons allen[(1)]’.

Den honderdsten verjaardag van het afsterven van dien voorbeeldigen jongen Seminarist heeft men te Reninghelst-Clytte op 2$^{n}$ Kerstdag 1913 plechtiglijk gevierd. Eene plechtige mis wierd gezongen door den Eerw. Heer Proost, bijgestaan door de EE. HH. Pastoor en Onderpastoor van Reninghelst dorp. De gedachtenissen behelsden vooreerst den tekst der gedenkplaat en vervolgens den lof van den overledene, naar geschrevene stukken en familieoverleveringen, zooals wij het hierboven wat meer in 't lange gedaan hebben. Het geschiedkundig sermoen wierd gepredikt door eenen priester van Reninghelst-Clytte geboortig, thans te Yper gevestigd. Eindelijk wierd in de Clytte-kapel eene kunstige koperen plaat, (gifte der neven en kleinneven van den geloofsheld), geplaatst. Zij luidt:

† Tot Zalig aandenken van den Eerzamen
Heer Karel Ryckewaert,
geboren te Reninghelst-Clytte op 25$^{n}$ Augustus 1793,
Leerling aan 't Seminarie van Gent,
om zijne getrouwheid aan de wettelijke kerkelijke overheid,
op 18$^{n}$ Augustus 1813 in franschen krijgsdienst naar

(1) CLAEYS-BOUÛAERT, *Le diocèse et le Séminaire de Gand pendant les dernières années de la domination française*, 1811-1814. Van der Schelden, Gand, p. 223.
Bem. De ‘tweede’ waarvan sprake in dezen brief van Goethals was Jozef De la Croix, geb. te Hoorebeke-S$^{t}$ Cornelius den 19 April 1786, overl. den 10 December 1813. Hij had dag en nacht gewaakt aan 't ziekebedde van diaken Van Impe, overl. in 1853.

Wesel verbannen, alwaar hij van overnacht zijne zieke
medebroeders te bezorgen, door de rookoortsen aangetast,
als slachtoffer zijner zelfsopoffering overleden is op
20$^{n}$ November 1813.
Hij ruste in vrede.

Na Napoleon's val kwamen de Seminaristen naar Gent weder. De tijd van acht maanden dat ze te Wesel, enz. verbannen geweest waren was voldoende geweest om er negen en veertig te doen sterven, meest allen te Wesel. Ter gelegenheid van den honderdsten verjaardag van hunnen strijd, en, hopen wij, van hunne bekroning[1], heeft men hun te Wesel in 1913 een gedenkteeken opgericht, met het volgende opschrift, dat ik uit 't latijn vertale:

Ter roemvolle gedachtenis
der 35 Levieten
die ten jare 1813 uit het Seminarie van Gent gedreven
te Wesel gestorven zijn[2].
Welker asch hier geborgen
den loon verwacht
van hunne onwankelbare getrouwheid aan de kerkelijke
regeltucht.

Yper, Februari 1914.
GUST. LAMERANT.

## Romantiek

**I**N 't rood gesching der roode mane,
van einde t'orden ligt, en loert
bij 't ingaan van de wilgenlane,
het hof, wiens schild vijf eeuwen voert.

(1) 'Doch wie om mij zijn leven zal verloren hebben, die zal het behouden', zegt de Zaligmaker. Luc. IX, 24.
(2) Onder deze zalige overledenen bekleedt Leop. De Nolf van Swevezeele, overl. te Wesel 17 October 1813, eene bijzondere plaats, daar hij in geur van heiligheid gestorven is. CLAEYS-BOUÛAERT, *Le diocès*, etc. *I* p. 221-222. Wie leert ons hem nader kennen? En Karel Buyse van Meulebeke, en Philip Pecceu van Passchendaele, enz.?

Een wacht van riet waakt op de wallen
als spoken in den avondgloed;
'k hoor hondgebas, geen horens schallen;
daar stapt een eedle... werkmansstoet.

Vol nieuw getuig zie 'k de oude wanden;
belatwerkt de oude zoldering;
doch in den heerd nog tjokken branden
die vechten met het maangesching.

Vol leedschap zoekt, vol diepe rouwe
mijn geest in d'hooge ridderzaal....
O! 't hangt daar nog in de oude schouwe
een zweerd dat spreekt een riddertaal!

Nog ongedeerd en ongeschonden
wierd 't kostelijk voortijdig pand
in 't slijk der wallen weergevonden,
de boer deed mij 't geschenk ter hand.

En ‘preusch lijk dertig’ lei ik 't wapen
op 't blad van een vermolmde kas;
'k stond lang nog naar mijn zweerd te gapen
en 'k dacht dat ik een ‘ridder’ was!

HORAND

## Ware Vriendschap

**E**EN vriendenhart! wie schat zijn waarde!
Had ik de schatten dezer aarde,
Ik gaf ze zeker nog vandaag,
Ik gaf ze... O! ik, gaf ze graag
Voor een getrouwen waren vrind,
Die, minnend mij,
Ook hij
Zou zijn bemind,
Door mij,

Zoo innig dat zijn hart in 't mijn,
Al zijn ze twee, maar één zou zijn!

15-4-13

## Ga tot Jezus

'k **W**AS troosteloos en zielesmart
Had mij als moedloos neergeslagen.
Bij vrienden ging ik hulpe vragen
En troost voor mijn zoo lijdend hart,
Doch hulploos keerde ik immer weer...
Toch ging ik nog een enkelen keer
En vond ook troost, en hulp, en moed,
Want: 'k was tot Jezus heengespoed.

Ik zal, in al mijn leed, voortaan
Altijd vooreerst tot Jezus gaan!

10-4-13
BR. FRANS
Vaku (Mayombe)

## Quintus en Azarias
## Eene tooneelkundige Schets

**P**ERSONEN: *Quintus*, belgo-romeinsche eigenaar. - *Vrinio*, zijn broeder. - *Azarias*, romeinsche keurbendeling. - *Lupus, Glaucus*, slaven.

Het tooneel verbeeldt liet atrium der belgo-romeinsche villa, wier sporen op de boorden der Scheldemeerschen te Kerkhove, kant van Waermaarde, te vinden zijn. In 't midden het waterhekken, *impluvium.* Hier en daar houten zetels en staanders met kruiken op. In den achtergrond, de wand van het *Tablinum*, met gordijn voor den ingang en muurschildering nevens den ingang.

## Eerste Tooneel
### *Quintus en Vrinio*

**QUINTUS**
Lieve broeder, dezen nacht heb ik van de stad Roomen gedroomd...

**VRINIO**
Het is best dat gij gekwetst wierdt en gedwongen den wapendienst te verlaten!... Dat zal u misschien genezen van die dwaze bewondering voor de hoofdstad van dat rijk dat ons verdrukt, wiens juk loodzwaar op onze schouderen weegt...

**QUINTUS**
O goede broeder, wat is Roomen toch schoon!... Wat is zij heerlijk die wereldstad, als eene machtige vorstin, op den troon harer zeven heuvelen gezeten!...

**VRINIO**
Ja, die vorstin, die ons met de voeten trapt!... Er is goed nieuws van den opstand van den Bataviër, Civilis... Hij zendt zijne boden door het land der Belgen en ook onzen stam der Morienen komt hij opstoken, opdat wij ons bij de zegenvierende Bataviërs zouden vervoegen!...

**QUINTUS**
Vergeefsche moeite, ijdele pogingen, broeder!... Hoe sterk klopt dat hert niet, wiens aders tot het einde van de wereld, hunnen forschen slag doen gevoelen!... Hoe overheerlijk is die middenkring niet, waar leven en beschaving uit stroomen, tot de uiterste palen der aarde, langs die prachtige heirbanen, die maar altijd pijlrecht vooruitschieten, zonder hinderpalen te kennen!...

**VRINIO**
Ja, die zich overal uitstrekken als de klauwen van een wangedrocht, om alle rijkdommen op te slorpen, alle middelen uit te zuigen, alle schatten naar de, gulzige

uitbuiters te sleuren. Daar is het mêe, dat zij hunne driften voeden en hunne vadsigheid vetmesten...

**QUINTUS**

Die banen zullen wel eens dienen tot een wonder werk, dat gij niet begrijpen kunt... Hadt gij, zooals ik, die wereldstad gezien, gij zoudt ze evenals ik bewonderen, met hare merkweerdige praalbogen, welke de gedachtenis van hare zegepralen vereeuwigen, met hare weergalooze straten, die ontelbare vorsten en volkeren, achter hare triomfwagens zagen voorbijstappen, met hare hallen en huizen, die de heerlijkheid en den praalbouw van goudenhallen evenaren, met hare ranke zuilen die met een betooverenden glans, in de blinkende zonnestralen staan te schitteren en ten hemel rijzen!...

**VRINIO**

Die pronk kan mij niet betooveren noch de pracht onzer groene wouden evenaren, noch de schoonheid onzer landouwen overtreffen, noch den glans der vrijheid nabij komen!... Ik zou verstikken in de verpestende lucht der slavernij!... Ik veracht die gedenkzuilen, gebouwd met het zweet onzer boeren, met de vrucht van onzen grond, met de opbrengsten der afpersingen!... Weg met de dwingelanden, die op bruggen en wegen tollen leggen, onze hoofden optellen om ze aan overdrevene schattingen te onderwerpen, die onze peerden opeischen, om hunne postrijtuigen langs de heirbanen voort te slepen, die onzen vrijen bodem, ja zelfs de schaduw onzer heerlijke beuken, onzer stevige eiken, onzer ruischende denneboomen belasten!...

## II$^{e}$ Tooneel
### *De Vorigen. Lupus*

**LUPUS**

Meester, ik trok met de peerden naar buiten, om de stoppels met de kegge kruiswijs om te ploegen, toon ik aan den ingang der villa, op de baan, een gewonden wapen-

knecht zag liggen. Ik meende eerst dat een lijk op den weg lag uitgestrekt. Bij nader onderzoek bleek het, dat de romeinsche keurbendeling nog leefde.

**QUINTUS**

Ik snel er naartoe. Neem eene draagbaar, met eenige kussens erop. Wij zullen de gekwetste in eene zaal onzer villa nederleggen en bezorgen. *(Af).*

## III[e] Tooneel

**VRINIO**

Ik begrijp mijnen broeder niet!... Wat mij betreft, ik kan de romeinsche slavernij niet verdragen... Ik heb met de geheime boden van Civilis gesproken en ik zal mijn best doen om de Morienen op te stoken!... Ik zal eene bende onversaagde mannen wapenen en mij naar het legerkamp van Civilis begeven!... Met dezen held aan 't hoofd, zullen wij erin gelukken de vreemde dwingelanden te verjagen en oud Belgenland weêr vrij te vechten!... Daar zie ik mijnen broeder met, den romeinschen wapenknecht wederkeeren!... Wat mag dat te bedieden hebben?... Doch ik trek het mij niet aan!... Ik verlaat onze villa, om mijne vrienden op te zoeken!... *(Af).*

## IV[e] Tooneel
### *Quintus, Azarius, Lupus, Glaucus*

**QUINTUS**

Lupus, wasch het bloed en het slijk van zijn gezicht!.... *(Na dit werk.)* Ziet, hij schijnt te herleven... Hij verroert zijne lippen!... Zijn hert klopt nog... Ik erken hem... Welhoe, Azarias, hoe zijt gij hier?... Erkent gij uwen vriend Quintus?... Wij hebben te zamen in dezelfde keurbende gediend...

**AZARIAS**

*(Op eene draagbaar uitgestrekt)*

Ja, gij zijt het Quintus... Ik erken u... Het valt mij in... Doch waar ben ik hier?...

**QUINTUS**

Gij bevindt u in het atrium onzer villa.... Wat is er met u gebeurd?...

**AZARIAS**

Ik herinner het mij!... Ik bevond mij als gast in de herberg: AD PONTEM SCALDIS. Ik was op reis naar Bononia. De romeinsche keurbenden zijn te Vetera verslagen. Civilis de Bataviër is in opstand... De romeinsche veldheer Hordeonius Flaccus, zond mij met eene boodschap naar Brittania om hulp te verzoeken... Gewapende mannen hebben mij gister avond overvallen... Zij hebben mij van mijn geld en van de wastafels beroofd, op dewelke de geheime boodschap stond... Zij hebben mij alsdan een einde ver medegesleurd en mij op den weg als dood laten liggen... Het gist overal en ook de Morienen dreigen met den opstand mede te heulen...

**QUINTUS**

Heb goeden moed, Azarias!... Wellicht zijn uwe wonden niet doodelijk... Een geluk moogt gij het heeten, dat wij u hier hebben aangetroffen... Ik zal een gewonden wapenbroeder niet verlaten... Lupus, laaf den zieke, met eenen teug ouden Falernum, dien ik van Italia heb medegebracht. (*Dit geschiedt.*)

**AZARIAS**

Ha! Quintus, het is uit met mij, ik voel het; ik voel mijne krachten verdwijnen... Mijn adem verflauwt... Mijne oogen schemeren...

**QUINTUS**

Laat toch den moed niet vallen, Azarias! Ik ook was eens gekwetst en moest den wapendienst verlaten... Ik ben volkomen hersteld... Wij zullen u thans op een bed dragen om uwe wonden te verbinden.

**AZARIAS.**

Neen, Quintus, laat mij hier!... Ik bevind mij hier zoowel in uw atrium. Geene zorgen kunnen mij noch

baten. Ik zal hier mijnen laatsten adem uitblazen. Hetgeen mij op dit oogenblik het meest foltert, het is de nijpende angst niet van de naderende, de bittere dood. 't Is het geheugen van iets dat ik u zoude willen verhalen. Gij weet dat ik in 't land der Joden geboren ben. Daar was in ons land, een wondere leeraar opgestaan. Zieken genas hij, kreupelen deed hij wandelen, blinden deed hij zien, met een enkel woord!... Ja, dooden zijn op zijn woord levend van de lijkbaar opgestaan... O Quintus... Ik zie hem nog voor mijne oogen... Eens is de meester op den weg voorbijgegaan, waar onze woning in de rotsen gekapt was... De moeders naderden hem met hare kinderen. Mannen die hem omringden, wilden ze verstooten!... Hij sprak met eene stem, zoo zoet als honing, die uit den hemel scheen te komen: Laat de kleine kinderen tot mij komen!... Hij heeft mij in zijne armen genomen... Hij heeft mij gekust en mij wederom op den grond zettend, heeft hij gezeid: Azarias, tot wederziens!... O Quintus!... De onuitsprekelijke zoetheid van dat wezen, van die oogen, van die stem!... Welk verlangen brandt er ia mij, om dat wezen weder te zien! Welke onweêrstaanbare drift laait er in mij, om die oogen nog eens te aanschouwen, die stem nog eens te hooren!... O Quintus, willen en niet kunnen!... Willen en moeten sterven!... Onverbiddelijk!... Welke pijn!... Welke foltering!...

**QUINTUS**

Azarias, gij zult hem wederzien.

**AZARIAS**

O Quintus, spot niet met mijn ongeluk!...

**QUINTUS**

Azarias, ik herhaal het plechtig!... Gij zult hem wederzien!...

**AZARIAS**

Ik sterf!... De dood staat voor mijne oogen!... Schertst gij niet vreeselijk met uwen ongelukkigen vriend, met uwen stervenden wapenbroeder?...

**QUINTUS**
Luister!... Te Roomen leerde ik die mannen kennen, welke gij met Jesus van Nazareth gezien hebt... Ik ben christen!...

**AZARIAS**
Genadige God!... Wat staat er mij te doen, om ook zijn leerling te worden?... Spoedig, Quintus... Ik verslecht gedurig... De adem rochelt in mijne keel...

**QUINTUS**
Lupus, draag den zieke in mijn *Tablinum*. Glaucus, schep uit het *Impluvium* water in eene kruik en breng ze mij. Azarias, ik zal u onderrichten en doopen, maar hier niet, waar wij elk oogenblik kunnen verrast en gestoord worden...

## V^e^ Tooneel
## *Lupus, Glaucus*

**GLAUCUS**
Wat zou onze meester met dien stervenden keurbendeling daar verrichten?... Waartoe moest die kruik met water dienen?

**LUPUS**
Ik weet het niet!... Hij heeft dikwijls zonderlinge gebaren, die ik niet begrijpen kan... Doch hij is goed voor ons en dit is het voornaamste!... Daar roept hij ons weder. (*Glaucus en Lupus brengen de draagbaar terug.*)

## VI^e^ Tooneel

***De vorigen. Quintus, Azarias***
O Quintus, hier ben ik beter in het *Atrium!...* O Quintus, wat geluk!... Eene zee van zaligheid overstroomt mijne ziel!... Mijn laatste snik is nabij!... O Quintus!... Hij is daar!... Ik zie Hem weder!...

H. VAN VRIESENDONCK

## IJdelheid van Albrecht Rodenbach

**W**E hebben 't aan den achtbaren Heer Hipp. Van Honsebrouck te danken dat wij dit onuitgegeven handschrift van Albrecht Rodenbach kunnen druk vast in *Biekorf* stellen en alle vlaamsche vrienden kenbaar maken.

Het dagteekent van zijn laatste collegiejaren (74 of 75). Zijn belang ligt hierin te vinden dat het gedicht ‘Weelde’ (1876) een rhythmische omwerking is van dit dichterlijk prozawerk.

### IJdelheid

De nacht ligt over de stede.

Daar rijst een donker gebouw hoog en breed. Wijd strekken de hoven erbachten, vereend in den duisteren met hunne kronkelende wegen waarover de zwarte trillende kruine der boomen helt, en hunne vijvers waarin de betrokken mane spegelt en de beplekte lucht. Duister en somber is het gebouw alhier.

Maar al den anderen kant schitteren de hooge vensters en verlichten de breede strate. Rijtuigen staan voor de wijdopen poorte, en in huis langs den grooten marmeren trap staan er trotsche knechten in livrei. Boven stroomt het licht door de ruiten en de driedubbele kanten behangsels, en ondertusschen vliegen daar dansende schaduwen voorbij, en men hoort als bij walmen het zwierig spelen van fluit en snaartuig.

Daar woont Rijkdom en Weelde.

Van binnen in dat paleis zijn er donkere gangen, maar in den donkeren ziet men hier end daar het marmer blinken en spookachtig zien er de standbeelden uit en de geschilderde tafereelen langs den wand; onder de voeten voelt men den kouden en klinkenden marmeren vloer op het donzig tapijt.

Daar verder is er licht; daar loopt een prachtige gang, alles blinkt er en schittert. Daar komen knechten in livrei weg end weder.

Nu speelt wederom dat streelend en vleiend muzijk met zwierig trippelende mate.

Hier is eene zale. Hier heeft het kostelijk maal plaats gehad. Op de tafels staan nog de zilvezen schotels en bekers, de vruchten, en wat er overschiet van den zinnelijken disch. Hier hedben zij gezeten, die rijke, op die prachtige stoelen. Daar in dien zetel zat de Meester van het huis, recht over dat geschilderd paneel, dien ridder in het stalen harnas, die hem met zijn streng gelaat geheel de maaltijd bekeken heeft, terwijl zijne hand met ijzeren handschoe rustte op het ridderlijke reuzenzweerd. Hier heeft de kostelijke wijn getinteld in de bekers. Hier heeft ook het muzijk gespeeld; hier hebben zij gezougen en vrolijk geklapt en gelachen, terwijl de schuimende drank in de bekers gistte. Hier heeft men gezwommen in wellust en wereldsche vreugd.

O weelde, o rijkdom, o wereldsche vreugd.

Een knecht trekt door den verlichten gang voorbij, beklimt zwierig den trap daar te enden, en opent de bonte gordijne en treedt in de zaal waaruit een lichtstraal schoot als de gordijne verroerde.

Laat ons volgen. Hoor, daar speelt op nieuw dat muzijk. Gevoelt gij niets in uw herte? O streelend en vleiend is 't dansend muzijk, maar het doet vreemde stemmen in het herte zingen.

Zie, hier is de feeste.

O rijkdom, o pracht, o zinnelijke weelde. Is het eene zale, of het tooverpaleis van de Araabsche sage; is het een lustig priëel te midden den vroolijken bosch? De grond ligt of het ware met bloemen en geurige kruiden bestrooid. Daar te enden te midden een bosselken spruit de fonteine; hooge schiet de schitterende waterstrale, en valt, te midden diamanten regen, in den murmelenden waterkom waarover kostelijke planten zijgen met breede bladen, en waar gouden en zilveren visselkens in zwemmen. Al alle kanten stroomt het licht. Daar omhooge zweven goden en godinnen, het wemelend hof van den Olympos. Daar, te midden dat bosselken spelen die kunstige spelers. In het ronde wemelen met stralend gezicht en vierige wangen en lachenden mond die blijde rijke genoten; en als het muzijk zwijgt, dan hoort men duizende stemmen en vrolijk gelach. De kostelijke waaiers leven lijk-vliegende vlinders. Al alle kanten stralen de diamanten in het gevlochten haar der vrouwen, en de bloemen op de weerschijnende ruischende zijde der slepende kleederen.

Die jongeling hoog van gestalte met zijn edel wezen en edelen gang, zijne stralende ooge en diepen blik, is de meester van het huis. Hij is edel en machtig. Naar hem lacht de gekroonde vorst en voor hem buigen eerbiedig de trotsche hovelingen. Hij is rijk. Des winters woont hij hier in dit prachtig paleis; des Zomers, verre van de stad, te midden de velden, niet verre van de zee en de badstede, op zijn kasteel met bosschen en weiden en wateringen omringd. Daar geeft hij malen en feesten lijk hier en jaagt in de bosschen met de edele jonkers. Zijne genoten. En door de velden hoort men het gebas der honden, het schallen der jachthoorns en de stemme der loopende knechten in 't rood en in 't groen. En somtijds staken de menschen hun werk op het land: een prachtige hert vliegt gelijk een schicht door de weide en springt over de kronkelende beke, terwijl in de vernte naast het woelig jachtrumoer.

Rijk, machtig en jong is de heer van het huis. Daar zwiert hij licht en lachend te midden die blijde genoten.

Men heeft een stonde gerust, de waaiers hebben hun werk gedaan, men heeft den adem wedergekregen. En terwijl de genoten verzamelen tot den dans, speelt het muzijk het voorspel der draaiende walz. Daar valt de trippelende mate: de wiegelende zwerm vliegt toe en wemelt en wentelt op de mate van het zinnelijk spelen.

O Rijkdom, o weelde, o wereldsch genot.

***

Het is nu reeds laat in den nacht. De zalen schitteren nog en nog stroomt het licht door de vensters op strate. Maar de heer van het huis

aleene doolt nog in de zalen. Het muzijk zwijgt en eenzaam spruit de strale der fonteinete midden het bosselken en de kostelijke planten, en treurig murmult het water dat valt in den kom.

Want een voor een zijn de rijtuigen weggereden van voor de deur. En de jonker heeft een treurigen blik geworpen door die prachtige eenzame zalen, en heeft verzucht, en is weggegaan met tragen stap, het hoofd op de borst.

Diepe voor hem loopen de trotsche knechten met rijke livrei en weken op zijds langs den gang. En hij en heeft ze zelfs niet gezien, en deze die hem afwachtten aan den trap die naar zijne kamer leidt, heeft hij afgewezen; en, traagzaam, het hoofd op de borst, doorkruiste hij de donkere gangen, niet willende dat men hem lichtte.

En daar staat hij nu boven op den steenen trap die daalt in den hof, en beziet met mijmerenden blik de zwarte boomen langs de kronkelende paden, de zilverachtige plekken te midden het donkergroene gers, en den duisteren hemel waar de mane duikt bachten groote wolken.

Zijn arm rust op den reuzachtigen marmeren leeuw die op de leuning van den trap ligt, en zijn hoofd rust op zijn hand, en daar staat hij, duizelig en het herte vol weedom en vreemde smerten.

Hij is rijk, hij is machtig, hij is jong; op zijn gebod komt weelde en vreugd en wereldsch genot; en zijn herte is ijdel en zijne ziele onvoldaan.

Droomend beziet hij den somberen hemel en voelt hoe groot de afgrond zijns herten is en hoe wijd en hoe diepe dat vreemd gevoel, de begeerte. En hij droomt en hij droomt; en hoe langer, hoe treuriger hem het leven schijnt. In zijne ooren ruischt lijk eene spottende stemme het dansende lied en het vrolijk fluisteren en lachen der feeste. In zijn dolend verstand ziet hij het maal en den dans. Maar treurig blijft hij daar staan en droomt van het vreemde raadsel zijns levens.

## Mengelmaren

### Aug. Van Cauwelaert. *Verzen*. Nieuwe reeks, 1914. Antwerpen, Bureel van ‘Ons Volk ontwaakt’ Montignystraat. Prijs 2 fr. 50.

Zijn gevierde broeder Frans wekt door de prachttaal van zijn welsprekendheid, over heel 't vlaamsche land, ingenomenheid en bewondering voor onze heerlijke moederspraak. Hij gaat, in den strijd voor volksherleving en -verheffing, prachtig bezield en bezielend vooraan de rij van hen die ‘met den voorhamer der volkswelsprekendheid de schakels smeden om het logge gevaarte van het volksleven hooger op te halen’ - om hem uit zijn: ‘Naar de toekomst’, in ‘Vlaanderen door de eeuwen heen’ na te spreken. En onder-tusschen beschenkt August, zijn jongere broer, onzen stam met de hooge schoonheid van zijn rijke, fijn uitgezongen dichtertaal. Met zijn vorigen bundel had hij vroeger reeds vaste plaats veroverd onder de echte dichters van ons Vlaanderen; al bleek het ook dat hij soms wel wat al te rechtstreeks onder Van de Woestyne's invloed stond, toch viel daaruit al dadelijk op dat ons land aan hem een heel voornaam

poëtisch talent rijker was geworden. In zijn eerste ‘Verzen’ kwameu immers o.a. de reeksen: ‘In Memoriam’ en ‘Van de lieve doode’ vóór, die vast blijven meetellen onder het beste uit onze nederlandsche gevoelspoëzie.

Deze ‘Verzen’ nu bewijzen den lezer alvast hoe gelukkig Aug. Van Cauwelaert het Woestijniaansche, dat hij niet altijd zoo heel bevredigend op zich kon aanpassen, is ontkomen om in onverzwakkende eigen sterkte, het gansche boek door, zich zelf volop persoonlijk uit te zingen. Ge begint te lezen van ‘De vier Getijden’ en hoe voelt ge, onder 't woord van dezen begenadigden zanger, de verukkelijkheid van het natuurschoon in u opleven, in wijdingsvol gevoelsberoeren! Door leest ge ‘Wat in de stilte zong’ en hoe komt u ruischend toegewuifd de zachte wiekslag van stil bestreelende outroeriug, waaruit smart weent en hoopvolle gelatenheid spreekt! En van ‘De lieve doode’ leest ge, - van zijn diep vereerde afgestorveu moeder - en hoe diep valt in uw verteederende ziel neer de toon der bedroefde, rouwende kinderliefde van den dichter, waarmee 't boek sluit:

Hoe zal ik u beminnen, die geboren ben
Uit uwe liefde. Hoe mijn eeuwgen dank u wijden
Die van uw needrig leven slechts uw liefde ken,
Uw zuivre goedheid en uw schroom-geborgen lijden.

O heerlijk beeld, hoe leeft ge steeds in mijn gedachten,
Dat in mijn vreugde opeens me uw hooger vreugde ontroert,
En door de stilte der gesternde zomernachten
Mij weer in de armen van mijn goede moeder voert.

O toen ik aan uw veilge borst mijn hoofd mocht vleien,
En ge om mijn hoofd den vrede van uw armen wondt,
Werd 't al weer goed, en toen gij zelve gingt aan 't schreien
Om mij, beefde een outroerde zoen op beider mond.

Maar schooner 't droef herdenken aan de trage dagen,
En trager nachten daar steeds waakte 't donkere leed,
Ons zelf ten troost, in strak en streng geduld gedragen,
Wijl 't zwijgen van uw mond ons dieper lijden deed.

Uw adem heeft het eerst mijn jonge leven bewogen;
Er leefde iets in me voort van uwe vreugde en smart,
Iets in mijn oogen van uw zachte moederoogen,
Iets van uw moederlijke goedheid in mijn hart.

Ik ben en blijve uw kind; en voel ik naar de pracht
Van andre vrouwenbeeld mijn zachtst verlang gedreven;
Gij blijft de simpel-schoone droom van mijn gedacht.
Mijn liefste moederken, u draag ik door mijn leven.

Wie zoo kan dichten - en dit stukje greep ik toevallig uit den bundel - schreef verzen, waarvan de leef baarheid voor de toekomst blijft gewaarborgd met het beste uit onze taal.

A.C.

# [Nummer 6]

## ‘Voegende’ doopnamen

**D**E doopnamen derwijze uit te kiezen dat ze rijmen ondereen (dat ze ‘voegen’) is een volksgebruik, dat wellicht alhier en aldaar in Vlaanderen bestaat, maar dat toch alleszins bestaat te Becelaere.

Wanneer ze hier een boreling ten doope brengen, bestellen ze immer voor 't boontje twee heiligennamen: een voornaam zeggen ze, en een ‘achternaam’. - 't En is allegare maar sedert de jaren '40 dat het zoo gaat; want van-voordien en vind ik op de doopboeken meestendeel maar-één name[1]. Thans echter nooit min dan twee, zelden meer; 't is lijk een wet geworden.

Beide namen zijn meestendeel uitgestoken thuis of

(1) 't Doet: Saarlewie's, Annemie'n, Merretree'n... en andere dergelijke uit den Oostenrijkschen tijd, maar die golden voor één name. De Vent immers meende 't ook nietwaar, ‘dat ze tzijnent al twee namen hadden, uitgenomen Saarlewie’; 't heeft nog gestaan in ‘’t Manneke uit de Mane’.

onderwege, 't blijkt: maar 't betaamt dat peter en meter elk een-er van opleggen bij den doop... zelve zoogezeid; peter spreekt eerst voor de knechten, meter eerst voor de ‘meisens’. En 't zijn deze twee achtereengezeide namen die dik wijls gaan rijmen - oprecht gewild.

En merkt wel op, negen-en-negentig op honderd van die namen zijn fransche dwersdoor, en meestendeel worden op zijn fransch eindewaard gestemzaat. Bovendien 't komen alsan nieuwere en nieuwere bij, stadsche te weten.

't Eigenaardigste nu in 't gebruik van die namen, is ‘'t voegen’.

Hiervan kan men 't ontstaan vervolgen in de doopboeken. Niet van 't eerste jaar maar van 't derde-vierde voort dat het bezigen van twee namen is opgekomen, d.i. van omtrent de jaren '50, staat er al voorzichtig een keer hier en daar: ‘Florence-Hortense’ en ‘Pharaïlde-Mathilde’. 't Sleept-aan tot in '55 eer dat ‘Edmond-Florimond’ erbij komt, gevolgd door ‘Henri-Louis’. Nog een vijf jaar later, zet het weerom verder uit: ‘Théophile-Cyrille’ is daar, ‘Martien-Julien’, ‘Richard-Leonard’, ‘Isidore-Victor’, ‘Rosalie-Nathalie’, ‘Eem'lie-Aur'lie’ en ‘Ivo-Leo’. Van '60 tot '70 geen nieuwe scheppinge meer, buiten van ‘Bénoni-Henri’. Maar dan omtrent de '70, met ‘Eveline-Céline’ aan 't hoofd, ‘Stéphanie-Romanie’ en ‘Adhémar-Edouard’ daarachter, een nieuwe vloed; welke vooral toeneemt in de jaren '80, een beetje zakt in de jaren '90 en weeral wast sedert 1900... tot vóór een jaar of twee. Thans zijn we weer in den neerdaal. Men komt van alles tegen: ‘Emeric-Ludovic’, ‘Albert-Néotère’, ‘Marcel-Cornel’, ‘Jonas-Lucas’... en nu-en-dan een keer ook drie namen, als ‘Silvère-Hilaire-Prosper’ en ‘Lisa-Lea-Bertha’!

Men 'n wille niet zeggen: ge vindt ze uit. 'k En doe; komt kijkt.

Heele reeksen zijn er, te vinden in de doopboeken, en over te nemen uit de trouwboekskens.

Bij voorbeeld.

Voor de knechten:

- Emile-Cyrille, Achille-Théophile, Pamphile-Camille, Achille-Odile, en verder diezelfde namen in alle versmijtingen mogelijk.
- Omer-Hilaire, Hubert-Silvère, Gilbert-Robert, Prosper-Sévère, Valère-Albert... eens alzoo, en ook een keer anders.
- Edmond-Florimond, Gaston-Léon [en 'n zegt nooit ‘Leo’, of ze zeggen weere: ‘Mijnheer, hij en heet alzoo niet, hij heet Loon’], Léon-Raymond, Jéron'-Philémon, Guillon'-Edmond... en keerwijs-om.
- Leo is voor: Ivo-Leo.
- Elie-Remi, Bénoni-Henri, Louis-Béni [ = Benoît?], Jérémie-Gery, Henri-Charlouis!
- Alidor-Polydor, Isidore-Victor, Hector-Gregoor, Nestor-Alidor.
- Romain-Adrien, Urbain-Germain, Julien-Lucien, en op zijn vlaamsch Adrieen-Arseen.
- Martijn-Livijn, Albijn-Severijn.
- André-Aimé, Roger-René.
- Julest [= Céleste?]-Ernest.
- Florent-Amand, Ferdinand-Constant.
- Maurice-Aloïs en Maurice-Evarisse!
- Daniel-Marcel, Raphael-Emmanuel, en Abel-Michel-Gabriel.
- Oscar-César, Ceesar-Zeerard, Richard-Evrard, Edouard-Léonard, Gérard-Bernard.

En bij middel van deze bestanddeelen, vaneigen nog enthoeveel andere samenstellingen.

Dan voor de meiskeus:

- Zoé-Aimée.
- Marina-Camilla.
- Celina-Maria, Alina-Maria, Florina-Maria, Malvina-Maria, Elvina-Bertha, Bertha-Elza, Lucia-Jnlia, Emma-Lisa, Coleta-Theresia, Laura-Flora, Lia-Zulma, Sara-Clara, Barbara-Regina, Anna-Cornelia, Augnsta-Alida, Helena-Irma, Barbara-Apollonia, Ida-[Fran]siska, Rebecca-

Emma, Suzanna-Martha, Paula-Audrea, Rosa-Cecilia, Maria-Blanca, Lydia-Maria, Lia-Maria, Zosima-Maria, Sefreda [= Siegefrida?]-Maria... Elza-Alma.
- Suzanne-Rozanne [= Rose-Anne].
- Ivonne-Simone en wederzijds.
- Clarisse-Beatrice, Alice-Louise.
- Elvire-Palmyre.
- Ursule-Cordule.
- Mélanie-Euphrasie, Evrodie-Sophie (de familienaam is Boudry), Fébronie-Eudoxie, Aurélie-Césarie, Julie-Octavie, Lucie-Liborie, Alodie-Romanie, Ismarie-Eulalie, Célanie-Silvie, Coralie-Emelie, Amélie-Félicie, Zélie-Flavie, Eulalie-Adronie, Elodie-Urbanie, Pélagie-Vitalie, Rosalie-Virginie, Elie-Julie, Idalie-Léonie, Eugénie-Sidonie, Nathalie-Stéphanie, Valérie-Zénobie, ... en weer al dezelfste namen anders geschikt, of verbonden met Marie.
- Adeline-Georgine, Céline-Catherine, Pauline-Justine, Fidéline-Augustine, Victorine-Blondine, Angéline-Césarine, Florine-Clémentine, Célestine-Eveline, Séraphine-Christine, Honorine-Marcelline, Rufine-Joséphine, Léontine-Delphine, Caroline-Sévérine, Aline-Ernestine.
- Pharaïlde-Richilde, Mathilde-Renilde.
- Rachel(le)-Adèle, Angèle-Gabrielle.
- Irène-Julieene, Hélène-Madeleine, Madeleine-Philomène, Germaine-Adrieene.
- Emérence-Clémence, Florence-Marie-Hortense, en Urdence-Lisa-Constance!

Wederom, zooals voor de knechtennamen, allemaal deze voorbeelden en bestanddeelen dienen nog tot andere meer-talrijke samenstellingen.

Van de bovenstaande koppelingen 'n heb ik niet één uitgevonden. Allen komen ze uit het volk, eigen aan lande-en plaatsemenschen van alle standen. Toch is heden de strekkinge meer om dat voeggebruik achter te laten, bezonderlijk onder de begoeden.

Maar wel heerscht het nog, en levendig; en de lieden

volgen het in, veelal onbewust. 't Zijn menschen die verwonderd opkijken, als ge hun doet opmerken dat de namen ‘voegen’. 't Zijn er anderen, die 't willen uitdrukkelijk.

Een vader van overtijd had zelve ‘burgerstand’ gehouden voor zijn kinders, immers toen er nog geen trouwboekskes en waren; naam en ouderdom zijner jongens stelde hij op het voorblad van zijn kerkeboek. En een van zijn zoons, gedoopt ‘Eugenius Eleutherius’, had hij aan-geteekend liever als ‘Eucherius Eleutherius’! Nogeens, omdat 't beter voegde.

Een ander had al Veurnambacht verkeerd; en hij had er dikwijls hooren zeggen ‘Parrein’, nl. door lieden die denzelfden name droegen, toen ze spraken tegeneen. En overkorts, bij den doop van zijn kind, deed hij den peter zeggen ‘Germein’, en de meter ‘Parrein’. (Was 't mismischien, omdat hij zelve, ‘waar 't geld doet’, heette Castelein?)

Aleventwel mijn schoonste geval was een keer:

Ze kwamen op met een knecht; en de peter was van Zonnebeke.

- Ja, en hoe gaan we 't noemen? vroeg ik.
- *Larion!* zegt de peter.
- Larion? Larion?... 'k En kenne zulk geen heiligen.
- Ik wel, zegt de peter, 't zijn er bij hoopen te Zonnebeke.
- Ja?... en binst dat ik nadacht: is 't soms Hilarion?...
- *Guillion!* zei de meter als tweeden naam, en ze zeide erbij: ‘'t trekt erop, 't voegt!’

Zoo, met uit te spreken ‘Larion-Guillion’ en te boekstaven Hilarion-Guillaume’, was ik streke.

***

Zooals ik zei in 't begin, deze geplogenheid en zal niet uitsluitelijk-eigen zijn aan Becelaere; maar ze is er niettemin stevig ingeworteld. 't Geval komt er voor, wel één maal op vijf, nog heden.

In de andere gevallen, waar de namen niet en ‘voegen’, daar zijn 't ten minste ook allemaal fransche namen.

Waaraan men ziet, dat als ge 't volk vreemde woorden aanleert, op eender welk gebied, dat 't volk zal eindigen met er entwat van te maken: 't zal die woorden verminken totdat het er een zin in vindt, of (zooals het doet met holklinkende namen) 't zal ze draaien en keeren totdat het er wat zwier aan krijgt.

't Zoekt voldoeninge voor den geest; zooniet, dan toch voor zijn gevoel.

Vaneigen voldoeninge-voor-de-twee-tegelijk ware best.

L. DE WOLF

## Friesche Terpen

**E**EN vriend vroeg ons welk onderzoek de Brusselsche koninklijke maatschappij van Oudheden in 't jaar 1912 op Leffinghe had ingesteld.

De zaak kan ook belang opleveren voor meer dan een onzer lezers. Het verslag over dat onderzoek luidt als volgt[1]:

‘Onderzoek eener mote op Leffinghe. In de vlakte langs de zee gelegen, liggen de meeste gronden heden nog niet hooger dan het hoogste tij; zonder de dijken en de duinen zou deze vlakte door eenige getijen kunnen overstroomd worden.

Uit vrees voor dezen aan vallenden terugkeer van 't water, namen de eerste menschen die zich met hunne schapen op de weiden der schorren dorsten wagen, de voorzorg hier en daar, zooals in Friesland, toevluchtsmoten of terpen op te werpen.

Zoo eene mote is er in de nabijheid van Steene te zien. Een andere bestaat op Snaeskerke, zooals het blijkt uit onze vorige verslagen.

(1) Baron A. DE LOË. *Rapport général sur les recherches et les fouilles exécutées par la Société pendant l'exercice 1912.* In *Annales de la Société royale d'archéologie de Bruxelles.* Deel XXVII, 1913, bl. 199.

Men deed er ons op Leffinghe eene derde kennen en wij begaven er ons spoedig naartoe om ze te onderzoeken.

Zij ligt op een afstand van 1650 m., ten Noordwesten van de kerk; eene kleine hofstede, het Vleriskot, staat er op en van deze maakt deel eene groote schuur, met strooi bedekt, die het friesch kenschetsend maaksel vertoont.

Indien het stoutmoedig is, zonder inlichtingen en zonder delvingen te beweren dat deze mote oud is, men kan toch in elk geval eene overlevering vaststellen.'

De schoone bergschuur van het Vleriskot is eene der weinige die te Leffinghe nog te zien en aan de vernietiging ontsnapt zijn. Onze *Biekorf* was de eerste die schreef over de friesche schuren in West-Vlaanderen; nu kan men waarnemen dat deze merkweerdige volkenkundige bijzonderheid in de wijde wetenschappelijke wereld gedrongen en aanveerd is.

***

Nu nog een woord over de stelle van Snaeskerke, welke wij aan de koninklijke maatschappij van oudheden deden kennen en die in 1911 onderzocht wierd[1].

Deze mote ligt in den grooten polder van Snaeskerke 2250 m. Noord-West van de kerk.

Wij hebben de delvingen bijgewoond en geene voorwerpen gevonden waar wij uit konden besluiten hoe lang deze mote reeds bestond.

Zij is vooral merkweerdig door haren naam, die ook reeds de aandacht van onzen grooten navorsen er Guido Gazelle had opgewekt.

Wat beteekent het woord *stelle?*

Het komt te voorschijn met de volgende beteekenissen:

Het beteekent *ligging* (Kiliaan), *veilige plaats* (Kiliaan), *opgeworpen hoogte op schorgronden, waar het vee zich bergt als de vloed opkomt.* (Verdam, Schuermans, Loquela).

(1) Baron A. DE LOË. *Rapport général sur les recherches et les fouilles exécutées par la Société pendant l'exercice 1911.* In *Annales de la Société royale d'archéologie de Bruxelles.* Deel XXVI, 1912, bl. 163.

Schuermans doet zelfs opmerken dat er in vele polders eene hofstede te vinden is, die den naam van stelle draagt.

Kiliaan doet nog eene andere bediedenis gelden: eene stelle is ook eene kreek.

Verdam doet de tegenstrijdigheid opmerken tusschen de twee bediedenissen van hoogte en kreek, maar hij en legt ze niet uit.

Hoe het komt dat hetzelfde woord eene mote en eene diepte kan aanduiden, meenen wij te vinden in eene oude oorkonde door Gezelle in *Loquela* aangestipt.

Daar lezen wij *sub verbo* stelle:

'In een werk van den Heer Emile Bochgrave, geheeten *Colonies belges en Allemagne au XII*$^{e}$ *et an XIII*$^{e}$ *siècle*, Brussel, Muqnardt, 1865, bl. 300 staat er: *Ordonnance de Philippe, archiduc d'Autriche, du 30 sept. 1479: pour pouvoir dicquer, il faut faire de profondes gueules de dicques, qu'on appelle creeckers, en faisant sur les schorres de grandes mottes qu'on appelle stellen, pour y mettre des brebis on autre bétail...*'

De naam stelle zal ook vermoedelijk overgegaan zijn tot de kreken, welke men delven moest om de hoogten op te worpen.

Van waar komt dat woord nu?

't Is een friesch woord.

Gezelle geeft in *Loquela* den volgenden uitleg:

Het w. stelle is een oud Friesch w. *Jus suffragii*, zegt Halbertsma, Idiot. Fris., *nitebatur possessione fundi, quem stelle, stemmende stelle appellabant...'*

Deze beteekenis van onroerend goed, land, dat volgens het vroegere Friesche recht met schatting was bezwaard, waardoor de eigenaar stemgerechtigde was, is echter de oorspronkelijke beteekenis niet: het is maar eene bijgevoegde, afgeleide beteekenis.

De eerste beteekenis is in 't friesch, evenals bij Kiliaan en in het Duitsch, blijkens het nieuw Friesch Woordenboek van Waling Dijkstra: plaats, als stand-, lig- en zitplaats.

De overgang tot de beteekenis van toevluchtsoord is heel geleidelijk.
J. DE BIE

## Liefdelied van den Boerenknecht

**M**IJN zoete!
Gij hebt mijn wil betooverd,
mijn lijf en ziel veroverd
met uwen zijën blik;
'k was boomsterk, vlug als kwik,
van jongmans hier de schrik;
nu liet ik mij verzoeten
een lammeke aan uw voeten
mijn zoete!

Mijn zoete!
De zon gaat bloedig onder;
men zegt, dat vurig wonder
voorspelt een kwaden dag....
Mijn vijand dien ik zag
voorbijgaan, met een lach
dierf minzaam u begroeten
mijn zoete!

Mijn zoete!
Als morgen ben ik verre,
zie dan naar gindsche sterre
die spiedend houdt de wacht.
Ze glanst op ons gedacht
en wie mijn lieve tracht
gelijk een dief te ontmoeten,
dat doet mijn mos hem boeten
mijn zoete!

## Kloefliedje

't**S**CHOONE boerenmeiske
kwam met schoentjes fijn
modehoed en linten
rokje van satijn.
Niemand dierf met liefde
tot die juffer gaan
want ons boerenjongens
hebben kloefen aan.

't Slimme boerenmeiske
zei, mij vlucht elkeen;
nam een schort en kloefjes
en gong pertig heen.
In de dreve kwamen
gauw twee kloefen bij,
en de blokjes zongen
vroolijk zijde aan zij.

't Felle boerenmeiske
welgezind, gezond,
wrocht tot in den huiskring
tien paar kloefjes stond.
Met heur man en kinders
nooit vernoei verdriet
want 't is alle dagen
wieg- en kloefkeslied.

## Voor 't butteken....

**V**OOR 't hutteken van leem en strooi
dat groene vlieren sieren
aan 't vensterken met bloementooi
alop het groene groezeke
zat Mieke mooi
mijn poezeke.

Het is een meiske met geluw haar
dat met gebogen oogen
ter kerke komt, elk kijkt er naar
toon bloost ze fel een poozeken
of Mieke waar'
een rozeken.

Ik kwam voorbij daar en zei goên dag
en zag baar even beven;
maar smeekte met een zoeten lach
al draag ik geen kazuivelken
'k ben, Mieken, ach,
geen duivelken!

Veracht ge 't huwlijk, een sakrament!
Dat zoudt ge boeten moeten!
Zij loech ne keer, ik werd heur vent,
nu werk ik lijk een ezelken
voor Mieke djent
mijn kwezelken!

## Stropdragers
## Legende

**V**AN Keizer Karel is gekend
dat hij en goede stede Gent
soms waren smalle vrienden,
want als hij sprak van dwang of last
gauw Roeland stormde en oproer was 't
zoodat ze een les verdienden.

De keizerbenden rond den wal
weer hielden als in eene val
de gentschen opgesloten,
tot 't volk riep: 't muiten uitgesteld
wij worden met te veel geweld
verhongerd en beschoten.

En toen een wapenbode kwam
riep Keizer Karel rood en gram:
Gij trotschaards, wilt ge vrede?
‘Zendt, dragend rond den hals een strop
‘tien poorters met geschoren kop
‘met sleutels van de stede!’

En deerlijk in hun boetekleed
tien poorters kwamen naar 't bescheed
met stroppen op hun rugge;
maar later wist de Keizer dat
die men hem schalk gezonden had
ze waren ál van Brugge!

THEO BRAKELS

## Gelukbeelden

**O**NZE heidensche voormenschen, die in hunnen nood toch entwaar moesten troost zoeken, hebben de bevrijdingsmiddels, en ook de gelukbeelden uitgevonden.

De bevrijdingsmiddels waren meer bepaald; ieder kwaal, ieder ongeluk, had schier zijn eigene beschutting. Nog al vele zijn er overgebleven, tot heden toe, in hunne oorspronkelijke gedaante; andere hebben in den loop der tijden een kristen kleed aangetrokken, en slachten van sommige oude beelden, die hun nieuwerwetsch gewaad afgedaan, in hun ouden leest te voorschijn komen.

Rechts daarom, dat zij zoo bepaald waren, en dus meer grond gaven voor wangeloove, wierden zij van stonden aan verkristend. Ja zelfs teenemaal door kristene hulpmiddels vervangen.

De meest gekende tot nu toe bewaarde bevrijdingsmiddels zijn: de *donderbare* tegen *donder*; de *geboorteboomen* geplant bij de geboorte van een kind, tegen *vroegtijdige dood*; het planten nevens de achterdeur van het huis, van

*roozemarijn en ruitestruiken, tegen tooverij* - en met het kristendom, tegen de helsche macht, naar het gekende spreekwoord:

> Roozemarijn en rute
> jaagt den duivel ute.

De gelukbeelden waren min bepaald, en dienden voor alles: Zij brachten geluk mede in 't huisgezin, in de boerderij, in den handel en wandel.

Dank aan die onbepaaldheid zijn zij in groot getal tot heden ten dage bijgebleven.

Om te beginnen met den morgen '*de haans brengen het nuchtendgeluk mêe*, of nog '*'t geluk van den dag*', zeggen de menschen in 't Zuiden van Vlaanderen.

Dit vernam ik over eenige jaren van 'n oude vrouwe, zij had meer als negentig lentjes doorleefd, en wist mij te zeggen dat het daarom was dat men nen hane op het keuvelende van 'n schure zette. Ze wees op de oude schouwe, waar er overtijd in hare jongere jaren aan de uitenden nen hanekop in uitsprong gesneden was; maar... hij was er niet meer te zien!

Kijk, sprak ze, daar aan den kannebank is er nog al beide kanten nen hanekop te aanschouwen. Inderdaad, 't was zoo. De kannebank droeg het jaartal 1665: 'n prachtig stuk in weergeboortetrant meesterlijk gebeeldhouwd.

Daarmede 'n was ik in 't geheel niet bevredigd. Ik dacht onverwist aan de peerdekoppen der Saksen die als bevrijdingsmiddels boven de schuren prijkten.

Daarvan 'n wist zij niet; maar wel van peerden die men op de schuurdeuren nagelde of deed schilderen om bevrijd te zijn van balgpijn, en ziekten. Belet wel, niet boven de deuren of op de deuren der stallingen, maar op de schuurdeur. De schuur en de stallingen mieken oudtijds maar één gebouw uit bij de noorderboeren, Friezen en Noordfranken. Zulke peerden heb ik meer dan eens, over tijd van jaren op de schuurdeuren van menige hofstede zien prijken: ze waren veelkleurig geschilderd en in dravende houding afgebeeld. Over wel dertig jaar, op de schuur-

deur van 'n hofstede tusschen Kortemarck en Hooglede, langs den steenweg, stond er zulk 'n peerd geschilderd. De hofstede wierd verwoest door nen orkaan. Vele volk ging er derwaarts uit nieuwsgierigheid, en ik hoorde nen oude man zeggen: schildert dan 'n peerd op uwe schuurdeure! 't Zijn al superstitiën!

Dit gezegde heb ik onthouden, maar dan 'n verstond ik nog den dracht niet dier woorden.

Sprekende van peerdekoppen en peerden, 'k leze in *Biekorf*, T$^{k}$ 23, Wintermaand 1913, bl. 368: In een oude hofstede van Vlamertinghe is zoo een peerdijzer aan den moerbalk vastgenageld. Op eene vraag waarom dit peerdijzer daar is, kreeg ik 't volgende voor antwoord: ‘Dat heb ik daar altijd geweten, en een beestekoopman zei mij dat het bijgeloove is; maar 'k weet niet wat het beteekent.

Die beestekoopman sloeg den nagel op den kop; bijgeloove is het voor vast; en hadt ge moeten alzoo vrij weg den koopman afvragen wat voor bijgeloove daaronder schuilde, hij zou misschien wel afgekommen hebben en u vertrouwelijk in de oore laten leken hebben: de menschen zeggen, ‘*'n peerdijzer bringt geluk mêe*’.

'n Peerdijzer?

Maar weet ge wel dat men niet alleenlijk op de moerbalke van een gebouw, maar ook op de balken van de keukens en binnenplaatsen, op de deuren buiten en binnen, op het mantelhout der schouwe zelve 'n peerdijzer nagelde?

't Zijn er meest te vinden in Fransch-Vlaanderen, van waar dit bijgeloovig gebruik naar geheel Vrankrijk is overgewaaid.

Op de balken wierd het peerdijzer nog al dikwijls genageld op het uiteinde al den onderkant, daar waar men den balk op den muur of op den middenstaander der venster doet rusten. Een enkele maal heb ik een peerdijzer gezien dat in de balke gesneden was, daar waar men meest altijd het Sinte Andrieskruis vindt in het Zuiden van Vlaanderen.

Het bijgeloof van het peerdijzer heeft door het volk overgebracht geweest op meubels en sieraden, op kleinooden, bijzonderlijk borstspellen en latertijd op ketingen voor uurwerken.

Deze laatste brengen geluk meê, aan de jonkheden en de jonge juffers. In Vrankrijk vooral vinden zulke kleinooden veel bijval.

Te Rousselare is dit bijgeloof aan het dragen van 'n peerdijzer op een sieraad of kleinood bij het kleen volk, heden ten vollen in gang. Andere gelukbeelden zijn nog: het klaverblad en bij uitstekendheid het klaverblad met vier bladjes. Bij het nieuwjaar wierden eertijds kaarten van het kaartspel '*van klavers*' aan vrienden en kennissen gezonden om hun een gelukkig en zalig nieuwjaar te wenschen.

Zulke klaverbladen wierden in de huisgezinnen bewaard en van over te over overgezet. Men nagelde ze aan de balken; men bewaarde ze in kerkboeken. Andere gelukbeelden uit den hoop, dubbele noten, baarnoten of okkernoten, wierden weigerlijk bewaard, als teekens van geluk. Meer dan eens heb ik gehoord: nen tweeling brengt geluk mêe.

Sommige gelukbeelden moeten in den duik bewaard worden. Ja zelve op zak gedregen, zooals mispels tot dat zij vort zijn, later aardappels; doch deze vruchten zijn bijna altijd te zelvertijde beschermingsmiddels tegen ziekten, die verdwijnen nadat deze vruchten moeten van kant gemaakt worden.

Een aardappel tegen de valling wordt niet zelden in de beurs gedregen tot dat hij vort is.

Het bewaren van bunsels, later van doopkleederen, van de eerste schoenen; het bewaren van huurpenningen, later godspenningen om geluk te hebben in den aanvoerden dienst, mag hier ook aangestipt worden.

HORAND

## Mengelmaren

**W**AT mag het woord *siester* zijn?

In 't land van Aarseele en Oudenaarde beteekeut het steenolie en men spreekt van den *siestervent*, van de *siesterkarre* en van een *siestervuur*.

Zekeren morgen leerden wij dat woord kennen en in den voormiddag hoorden wij eene vrouw zeggen:

- 'k Zond zeere mijnen man achter *siester*.

J.S.

't **J**AAR 1854 waren leeraars in de school van wijsbegeerte, in 't Klein Seminarie van Rousselare:

Wijsbegeerte: M. Edward Huys, overl. deken van Poperinghe;
Natuurlijke Wetenschappen: M. Van Heule, overl. pastor van Comen;
Letterkunde: M. Bruno Van Hove, later Vicaris-Generaal;
Geschiedenis: M. Castel, overl. pastor van Pitthem;
Kerkelijke welsprekendheid: M. Faict, superior, en later bisschop van Brugge;
Dierenkunde (Zoologie): *Guido Gezelle*, grooter gedachtenisse. Hij gaf lesse twee uren te weke, den Maandag en den Donderdag.

## Bijgeloof

**O**P Kerstnacht, juist te middernacht, verandert 't water in wijn gedurende één minuut.
*(Vlamertinghe.)*

**T**AKKEN van de boomen die plat en breed uitgroeien in de plekke van rond, zijn van de mâre berêen. 't Gebeurt nu dat de menschen 's nachts ook ‘van de mare berêen zijn’, en hertkloppingen en angste hebben. Daartegen neemt men een plat gegroeiden tak, hangt hem boven 't bed, en de mare is verwijderd.
*(Vlamertinghe.)*

# [Nummer 7]

## Golgotha

**Z**WAAR drukte een dikke duisternis op de aarde
die onheilspellend sidderde en verzuchtte;
de zonne, glansloos, door het zwart geluchte
- een aaklig-bloedende oogbal - vreeslijk staarde.

Het scheurde en kraakte alom vol doodsgeruchten,
wijl roste harsgloed door het donker waarde
ten heuveltop, waar Gods getrouwen zuchtten
en 't bleeke lijk van Christus vaal nog klaarde.

Wreed gloeide d'hemel ginds in roode branden.
Al zwart en rood!... De krijgers klappertanden,
het grauw ijlt heen, doodsblauw, al angstig hijgen.

Nu loomt als lood een dreigend, smachtend zwijgen,
door Magdalena's bang gesnik gestoord...
‘Ja, 't was Gods Zoon! Gods Zoon, door ons... vermoord!’

ARM. VAN VEERDEGEM.

## Een Brief-artikel uit Ierland

Dublin, 17$^{n}$ Augustus 1913.

*Beste*,

**H**OW are you? Uitstekend, hoop ik. Dan ben je maar als ik. Het huis waar ik hier inwoon lijkt er van buiten wel wat streng-stug uit. Zijn ongekalkte, grijze voorgevel is als een zware, vierkante blok, waar boven je geen dak ziet opschieten. Je zoudt met mij denken dat het een oude, versterkte burcht is. In dien gevel steken enkel: een logge deur met een onvriendelijken leeuwenkop die tusschen zijn tanden een ring grimmig omknarst houdt; rechts van de deur, twee vensters, links één, en vier vensters op elke der twee verdiepingen. Op 't kozijn van de benedenvensters staan een paar postuurkes met een grijnswezen en boven, niets. Nergens 't groen van een plant of de lach van een bloem. Nou, hoeveel menschen - jij niet, my dear, jij hebt allebei voor u - hoeveel schijnen uitwendig norsch en barsch, maar hebben een goed, een warm hart! Zoo ook mijn logement. Al gezelligheid, al wonnige lieflijkheid is het daarbinnen. Beste lui schuilen in dat stuursche gebouw. Toen 'k aanschelde, kwam mijn ouwe gastheer zelf de deur openen. Wat ik eerst zag was een lach van gulle verwelkoming, wat ik eerst voelde was een hartelijke, stevige handdruk en tegelijk hoorde ik als na een lange verwachting een blij: ‘Aaaah! Father, you 're welcome! you 're welcome!’

De uitroep klonk zoo luid dat allen 't gehoord hadden. Ze kwamen af met Mother, John en Pat en Nelly en Jim en Jack. De eerste was Jack, een oolijke, snoezige kleuter van zoowat vijf, die me vóór al de andere, onbevreesd en onbevolen, zijn handje had toegesteken met een jubelend: ‘welcome, Father, Father!’ En als de heele trits mij had begroet, herbegon Jack zijn spel en kraaide het in dolle snakenpret uit: ‘welcome, Father!’

Reeds lang genoeg ben ik hier om te weten dat ik nergens beter zijn kan. Mister O'Callaghan is een gemoedelijk,

gezellig, onderhoudend, gedienstig man en echt iersch. Hij is een boerenzoon uit het graafschap Galway. Minder omhaal dan bij een geboren stedeling, maar meer rondborstigheid, ook meer gevoelsdiepte. Verkleefd aan zijn taal en landsgebruiken, verknocht aan den godsdienst bovenal. 's Avonds na zijn bureau-uren doet mister O'Callaghan niets zoo graag als zijn kinderen te vertellen van zijn ‘dear, old Ireland’. Hij zit dan in zijn grooten leunstoel en met wijdingsvollen ernst verhaalt hij dan van de oude barden, citeert oude gaelische ‘laments’ die hij voor mij verengelscht, verhaalt hij van s. Patrick - your holy patron, Pat! (yim en Jack geven Pat een stootje in de zij) -, van den heldhaftigen Owen Roe O'Neill, van de bloedige kerkvervolgingen, van het grootmoedige geloofsverweer, van O'Connell, van Parnell. En van de armoede, den hongersnood van de ‘farmers’, zooals hij het van zijn vader die 't zelf in Galway beleefde, heeft vernomen, en van de gedwongen uitwijking naar 't verre Amerika, waar ook zijn meeste familieleden heengetrokken zijn. Mister O'Callaghan schijnt al eens diep ontroerd; dan vertelt hij langzamer en staan zijn oogen betraand. Oude legenden haalt hij op, fantastisch-vreemde. Die doen me heendroomen naar de krochtige zeeoevers van zijn land, waar de stormwind zoo vervaarlijk in blaast: woe! woe! woeiie! en dwaallichten, door booze geesten aangestoken, ongelukkige schippers naar een klippenlanding verlokken. Of ze doen voor mij verstrekkende winternachtlandschappen openwentelen: ik zie over bergen en dalen, ergens in Erin, de witte sneeuw rustig uitgespreid: alles ligt blank besneeuwd, de cottages, de boerenhoven, de eenzame bremstruiken en de hooge beukendreven; de landsche grintwegen liggen verdoken tusschen de weidehagen op wier takjes vlokkige sneeuwtrossen hangen, als waren 't nu donzige vederschachten; de sneeuw ligt zoo helder verlicht door de maan dat ik er de spokige schaduw net op afgeteekend zie van drollige kabouters die piepend over de sjirpend-betrapte sneeuw huppelen en

heksensabbat vieren en joelen en razen. Wijd-open staan de kijkers van Pat en Nelly en Jim en Jack naar vader, die aldoor even gewichtig blijft praten. John, de oudste, de zestienjarige student, kan de verdichting uit de werkelijkheid reeds houden. Hij zit nu aan 't klavier en spelend zingt hij met Pat ‘the old melody’ van de ‘Irish exile’.

Oh! where has the exile his home?
Oh! where has the exile his home?
Where the mountain is steep,
Where the valley is deep,
Where the waves of the Ohio foam;
Where no cheering smile
His woes may beguile -
Oh! there has the exile his home.

Oh! when will the exile return?
Oh! when will the exile return?
When our hearts have no sigh,
When our tears shall be dry,
When Erin no longer shall mourn;
When his name we disown,
When his memory is gone.
Oh! then will the exile return.

Oh! waar heeft de balling zijn huis?
Oh! waar heeft de balling zijn huis?
Waar de berg steil is,
Waar de vallei diep is,
Waar de baren van den Ohio schuimen;
Waar geen verheugende glimlach
Zijn weeën kan verzachten.
Oh! daar heeft de balling zijn huis.

Oh! wanneer zal de balling terugkeeren?
Oh! wanneer zal de balling terugkeeren?
Wanneer onze harten geen zucht meer laten,
Wanneer onze tranen droog zullen zijn,
Wanneer Erin niet langer zal klagen;
Wanneer wij zijn naam verloochenen,
Wanneer zijn herinnering voorbij is.
Oh! dan zal de balling terugkeeren.

Het klein volkje, Nelly, Jim en Jack houdt zich plechtig stil. Tusschen haakjes: Pat wil geen jongen meer heeten. ‘I am thirteen years old, Father’ had hij me, den avond van mijn aankomst reeds, verklaard met een zoo sprekende fierheid dat ik niet duidelijker kon ingelicht over 't heimelijk verlangen van den lieven ‘kleinen, gaarne-groot’.

Niet zoodra strijkt John nu met huppelende vingerslagen over 't klavier dat de tonen tot een warlenden dans opruischen of allen weten zij dat het de inzet is van het Shamrock-lied. Wel kennen ze al de woorden niet, maar ze begeleiden het toch luidop en dan halen zij hun schade in door het dubbel luid meejoelen van 't refrein:

The dear little Shamrock, the sweet little Shamrock,
The dear little, sweet little Shamrock of Ireland!

‘Vader, mag ik eens 't stukje voordragen dat we leeren

op school? Ik ken het reeds geheel van buiten', vleit de negenjarige Nelly.

Mister O'Callaghan knikt.

En Nelly komt in 't midden staan, buigt naar me toe, stelt zich fiksch-onberoerd met lamhangende armpjes en begint, fijnstemmig, Michaël Tormey's dichtje:

We're Irish still, we're Irish still,
Though centuries of woe
Have passed since first by Henry's will
Our nation was laid low.
Though Tudor's kings have passed away,
Though Stuart's reign has passed,
We're Irish still, as ere their sway,
And will be to the last.

Though Wexford's sod drank deep of gore,
Though Tone and Emmet died,
Across the sea though millions pour
With each returning tide.
Nought can our celtic nation kill,
We'll stand to Erin fast;
We're Irish still, we're Irish still,
And will be to the last.

Wij zijn iersch nog, wij zijn iersch nog,
Hoewel eeuwen van ellende
Voorbij zijn, sinds eerst door Hendrik's wil
Onze natie neergeveld werd.
Hoewel Tudor's koningen voorbij zijn,
Hoewel Stuart's regeering voorbij is,
Wij zijn iersch nog als vóór hun slag
En willen 't zijn tot 't laatste toe.

Hoewel Wexford's grond veel bloed dronk,
Hoewel Tone en Emmet stierven,
Hoewel millioenen over de zee heensnellen
Met elke tîj die weerkeert,
Niets kan onze keltische natie dooden,
Wij willen trouw blijven aan Erin;
Wij zijn iersch nog, wij zijn iersch nog,
En willen 't zijn tot 't laatste toe.

Het buigt nu weer en met een lofwoordje is 't nu oververgenoegd. Maar natuurlijk, - mijn beste, verre, vlaamsche vriend, - is mijn huisbaas als alle Ieren ook geestig. Hij draagt iets bij tot staving van 't gezegde dat dit volk het fijnzinnigste is der wereld. Als bij eens goed gezeten is dan verbeidt een mop de andere niet. En dit eigenaardige heeft hij dat hij met zijn 'wits' slechts begint te lachen als de toehoorders uitgelachen zijn. En ge zoudt eens moeten zien hoe guitig-fier de kinderbende beurtelings naar mister en naar mij opblikt, om 't uitwerksel van gespannen blijvende aandacht, en vooral het slotuitwerksel bij de lachdwingende ontknooping bij mij te volgen, als 't een grap geldt die zij reeds lang kennen! Ik merk ook dat, is de Ier den Engelschman de baas niet op 't gebied der staatkundige verhouding, de rol wel omge-

keerd wordt in al die leuke anecdoten. Mister O'Callaghan vertelt, omstandiger dan ik het hier weergeef:

Een Engelschman komt Dublin bezoeken. Zijn iersche cicerone brengt hem voor 't posthotel. ‘I beg you, sir, ik verzoek u, mijnheer, op te merken dat de twaalf apostelen in den voorgevel gestandbeeld staan.’ De Brit kijkt met angstige nauwgezetheid en nooit nog in zijn leven is hij wellicht zoo bezig geweest met de heilige apostelen als hier nu. ‘Ik zie maar vier standbeelden’ waagt hij nuchter. ‘Ja, maar, sir, de andere acht zijn een brief gaan afgeven binnen in 't posthotel!’

Soms is de scherts een beetje boos. Overigens de eenige boosheid die je bij een Ier ontwaart. En dan dient het maar om den afkeer voor 't booze, goddelooze verdrukkersvolk te verlevendigen en de inheemsche deugd er zegevierender boven te stellen.

Mister O'Collaghan vertelt:

Een iersche boer was op reis naar Amerika. Op 't zelfde schip was zijn eigenaar, een vent die den goeden, slavenden Paddy onmeedoogend alles had ontnomen wat hij kon. De landlord sterft. Zijn lijk wordt in zee neergelaten. Paddy ziet hoe een paar matrozen een zwaar stuk kool aan zijn voet bevestigen om het lijk beter te doen zinken; en Paddy zegt: ‘ik wensen het hem wel anders toe, maar ik vrees dat hij 't vuur voor 't stuk kool wel elders zal vinden.’

De lui gaan hier niet met de kippen slapen. In deze zoo huiselijke burcht - my home is my castle - is dus gewoonlijk in genoegelijken kring al heel wat gepraat, gezongen, geschertst eer 't avondmaal, dat ondertusschen door de naarstige gastvrouw zelf is bereid, wordt opgediend.

Wat ik doe bij dag? Luister: ik heb tot mijn beschikking een ‘trap’ een paardje en een koetsier. Martin heet de koetsier. Die ment liefst en best zelf en dus zit hij vooraan. Rij ik nu eens gaarne alleen uit, dan is het zoo; verlang ik gezelschap, zoo zitten ik en John achteraan. Wat heerlijke, frissche tochtjes heb ik reeds gedaan, dearest! Dat 's prettig, ik verzeker het u: het paardje is

nooit moegedraafd, het rijtuigje vliegt ongeschokt achter de vlugge hoefslagen voort, het zomerkoeltje streelt je aaiend de wangen. Martin vraagt me vooraf waar ik heenwil. Ik begeer vooral den buiten, de mooie omgeving van Dublin te zien. Zoo rijden we wel eens uren achtereen, nu eens onder den open blauwen hemel, dan eens in 't lommer van dichtgebladerde kastanjeboomen, tusschen stoppelvelden, weiden en venen door, langs de eenzame, lange landstraten, waar men de stille verlatenheid van 't wijde landschap algeheel kan voelen. Naar de kronkeling van de wegen, die wij berijden, verandert het perspectief wel eens duchtig: soms glooien lieve dalen open tusschen de heuvelen, op wier toppen de ruïnen van vervallen burchten en abdijen boven 't lage groen oprijzen, als in de Scalp. We rijden soms door armtierige vlekjes, waar de plofslag van 't paardje tegen de slaperige huisjes gezwind weergalmt; we rijden naar de badplaatsjes Ringsend, Howth, Bray, waar ik gelukkig de zee heb zonder veel menschen en wijl Martin dan ergens uitspant, trekken ik en John de duinen op - oh! die wilde, mooie iersche duinen, waar je 't bekoorlijk-grillig slingerende wegeltje moet volgen en 't water tegen de schrappe helling komt aanklotsen en waar je even stilstaande, het verrukkelijk schouwspel der zomerzee geniet, met haar zonbestraalde barenwenteling, de rustige zee waar de schril schreeuwende meeuwen over wiegelvlerken en waar boven in de klare lucht de rookvlokjes van ergens een verre stoomboot een heel poosje druilerig blijven hangen en dan verwasemen. Hoe jammer dat gij hier niet bent!

Martin is een ideale koetsier. Hij spreekt als ik het wil en zwijg als ik het verkies. Op elk van mijn verlangens volgt onveranderlijk een: ‘yes, Father.’ Het ‘nicht raisonnieren: schijnt hem diep te zitten. Hij is dertig jaar oud en, heeft hij veel geweten, dan moet hij veel vergeten zijn. Eens na een langen rit, waagt hij een vraagje:

‘Ik meen wel dat ge nog meer in Amerika geweest zijt, Father?’

‘Oh, Martin, neen, nooit. 't Ligt zoo ver.’

Martin zwijgt tien minuten en geeft me den reden op van zijn vermoeden:

‘Wel, Father, als ge naar België trekt, moet ge dan niet door Amerika? Ligt België niet over Amerika?’

Zoo redeneert mijn koetsier Martin.

Op een anderen dag, was Martin weer door aardrijkskundige onrust gekwollen en opperde een bedenking, die hem juister toescheen:

‘België grenst dan zeker aan Spanje, Father?’

‘Nee, Martin, dat is Portugal.’

Martin zweeg.

‘Maar 't grenst wel aan Frankrijk,’ zeg ik.

‘Ah zoo, Frankrijk, daar heb ik meer van gehoord. Zoo, Zoo! België ligt daar.’

En Martin was tevreden. Je zier, geen veeleischend mensch, hé? Een goed mensch. Gisteren kwamen we voor S$^{t}$ Kevin's kerk gereden. ‘Martin, 'k wou eens afstappen om in de kerk te gaan’.

‘Yes, Father. Father, wilt ge een gebed storten voor mij?’

Laat ik nu nog verhalen hoe 'k hier geraakt ben. Ik scheepte in te Holyhead te zeven uren 's avonds. Men had me gezegd dat de storm in 't Iersch Kanaal hevig kan opzetten en dat ik in elk geval wel een onaardig zeeziektje kon opdoen. Daar is niets van gebeurd. De zee was buitenmate braaf en kalm. In plaats van een onverkwikkelijk zeeziektje, had ik integendeel zoo 'n prachtigen avond dat ik het nooit vergeet. Indien je nog op zee geweest was, zoudt je ook - natuurlijk als je frisch blijft - getuigen dat het er nooit zoo mooi is als bij 't invallen van den avond. Maar de avond van 8$^{n}$ Augustus vooral! Naar 't Noorden, Oosten en Zuiden werd het eerst schemerigduister; de laatste dagklaarte flikkerde er met immer flauwer wordende helderheid nog een tijd door, en als nu al het licht er was uitgestorven, werden de verten in eentonige, onberoerde dofheid gehuld. Ook de dumstering

bekroop het zacht voortvarende schip geheimzinnig. Van mijn klapstoeltje in 't midden kon ik de menschen op de voor- en achterplecht al minder duidelijk onderscheiden. Maar in 't Westen was de hemel een verrukkelijke kleurenpracht. Nauw was de bovenste rand der zon nog een poos zichtbaar en de gloriegloed van haar stralen lag nog geruimen tijd in een flonkering van geel en rood te beven aan 't horizon-vlak der zee. Het duinstrand lag aan dien kant even lang beglansd met 't laatste tooverspel van 't uitschietend zonnelicht. Boven zee en duin stond de Westerlucht eerst opengebloeid tot één roerloos, rood gegloei, boeiend-schoon! Dan scheurde 't roode hemelvlak open en er schoten ros-gele lange strepen in 't midden door. Het stralend rood werd matter en rafelde uiteen tot blauwendige, vormlooze klompjes en purperen gevlok op oen grijzer wordenden grond. Een gedurig, traag veranderend wisselspel van kleuren was 't, tot eindelijk alles vervaagde, versomberde, in de lucht boven het duin en de zee, die al vroeger dan de kim hun gloed hadden verloren. De vuurtoren van Holyhead sloeg dan voort zijn licht open en toe in de groeiende duisternis, op ons schip ook waren de lichten reeds aan, en zoo vaarden we voort, ik en wellicht nog wel anderen dooreen nawerkende macht voort starend naar de thans zwarte kim...

Nevens mij zat een oud vrouwtje zijn rozenkrans te bidden. Traag gleden de kralen door zijn beenderige vingeren en onverstoorbaar verslonden prevelde het, dat ik het hooren en volgen kon: ‘Hail, Mary, full of grace...’ ‘The third sorrowful mystery: The coronation of our Lord...’ ‘Our Father, who art in heaven...’

Plots greep het me zoo aan wat ik nu zag als het eerste bewijs van wat ik door menige voorafgaande lezing in mij had laten samengroeien tot een bekoorlijk-zoete gedachte: Ierland, waar ik nu heenreis, is het land der heiligen. Ik dacht onbewust op de roerende vroomheid en de ongerepte reinheid van dat volk. ‘Er leven in Ierland oude menschen die geen zonde hebben gekend’ had een

iersch priester, dien ik toevallig ontmoette, mij eens gezegd ‘en die, onder hun arbeid, den dag door hun rozenkrans bidden’.

't Vrouwtje was oud, zijn grof kleed was versteld geweest, zijn gelaat was rimpelig, bruin-bleek en mager, zijn handen knokig en vereelt. Vermoedelijk een oud moedertje dat veel had moeten zwoegen, ontbering had gekend en nog kende...

Toen ik dan eens het dek omliep, zag ik er nog die hun rozenkrans wandelend of neergezeten prevelden, halfluid in vrome ingetogenheid. Hoe wonder doet het aan, als je uit het niet-biddende Engeland komt! Menschelijk opzicht voor 't goede lijkt van hier af onbekend en ongerijmd. 't Lijkt bijna als een groot gezin waar 't avondgebed saam wordt gedaan. Nog bidt het oud vrouwtje; nu is het: ‘The fourth glorious mystery: The Assumption of our Lady... Our Father...’ Ik herinner me dat ik in mijn reistesch een boekje poëzie heb, van den iersch-geboren priester Abraham Ryan en dat ik, om me voor mijn rozenkransgebed tot innige vroomheid op te wekken, nog eerst herlees. Daar ik meen dat je 't niet kent, stuur ik het u hierbij mee.

Sweet, blessed beads! I would not part
With one of you for richest gem
That glims in kingly diadem;
Ye know the history of my heart.

For I have told you every grief
In all the days of twenty years,
And I have moistened you with tears,
And in your decades found relief.

Ah! time has fled, and friends have failed,
And joys have died; but in my needs
Ye were my friends, my blessed beads!
And ye consoled me when I wailed.

For many and many a time, in grief,
My weary fingers wandered round
Thy circled chain, and always found
In some Hail Mary sweet relief.

How many a story you might tell
Of inner life, to all unknown;
I trusted you and you alone,
But ah! ye keep my secrets well.

Ye are the only chain I wear -
A sign that I am but the slave
In life, in death, beyond the grave,
Of Jesus and His Mother fair.

Zoete, gezegende kralen! Ik wou niet een van u
Laten voor het rijkste gesteente
Dat glanst in koninklijke kroon;
Gij kent de geschiedenis van mijn hart.

Want ik heb u alle smart verteld
Binst elken dag sinds twintig jaar,
En ik heb u bevochtigd met tranen
En in uw tientjes opbeuring gevonden.

Ah! de tijd is vervlogen en vrienden zijn afgevallen
En vreugden zijn gestorven; maar in mijn nooden
Waart gij mijn vrienden, mijn gezegende kralen!
En gij troosttet mij wanneer ik treurde.

Zoo menig, menig keer, in lijden
Wandelden mijn moede vingeren rond
Uw kring-keten en altijd vond ik
In een Wees gegroet, zoeten troost.

Hoe menig verhaal zoudt gij kunnen vertellen
Van inwendig leven, onbekend aan allen;
Ik betrouwde u en u alleen;
Maar ja! gij bewaart mijn geheimen goed.

Gij zijt de eenige keten die ik draag -
Ken teeken dat ik slechts de slaaf ben
In leven, in dood, over het graf,
Van Jezus en zijn Moeder goed.

Vindt je 't niet mooi? Nou, als ik daarop het boekje heb gesloten en mijn gebeden heb gedaan, en 't lichtensnoer aan Erin's kust al nader en nader voorkomt, word ik nog aangesproken door mijn zijgenoot, een ouwen heer met grijzen, vollen baard.

't Was - naar ik later vernam - een advokaat.

Erg babbelziek, die advokaat. Vriendelijk buitenmate; een Ier op en top. Het duurde geen twee minuten eer ik dat wist. Een belezen mensch met een geregeld weerkeerende behoefte om in zijn gesprekken een kwinkslag te mengen, waarom hij het met gul- ronde lachstem een oogenblik in zijn klapstoel lag uit te proesten. Dan voort: van gaelische en iersche schrijvers uit Ierland, van Conscience, dien hij gelezen had, van België dat hij meermalen bereisd had, van Oberammergauw waar

hij tweemaal, van Lourdes, waar hij viermaal geweest was, van den Haag waar hij eens de... hoe heet dat in uw taal?.. de... de... ha, de ‘tentoonstelling’ had gezien. Dat woord: ‘tentoonstelling’ vond hij zoo leuk. Dan kwamen we te Kingstown; we spoorden naar Westland Row station en daar scheidde ik van Mister Richard E. Davoren, niet zonder dat ik hem een eerstdaagsch bezoek op zijn buitenverblijf te Friarsland moest beloven.

Dat wilde ik u schrijven, dear flemish chap. Tot eerlang.

Yours very truly,
ARTH. COUSSENS.

## Groeninghe-Belleghem

**T**EN jare 1593 bouwden de Bernardinessen van Groeninghe de kerk van het nieuw klooster te Kortrijk. In die kerk waren drie gemetste altaren, en in het nonnenkoor een vierde[1].

In 1774, onder abdis Du Toict († 26 okt. 1783) werd het inwendige der abdijkerk naar den kunstsmaak van den tijd veranderd[2]. Ook het hoogaltaar en de twee altaren aan den ingang van het priesterkoor werden door meer passende vervangen.

De 'Chronique et Cartulaire'[3] leert ons dat het hoogaltaar gemaakt werd in 1783-85; dat het 3000 guldens kostte; dat heer Bernard van Mechelen, monnik van Duinen en biechtvader van het klooster toezicht uitoefende over de werken; eindelijk dat dit altaar nu staat in de kerk te Belleghem.

De latere schrijvers nemen dit alles over. Over de bronnen en over de zijaltaren geen woord. Hierover korte aanteekeningen.

(1) VAN DE PUTTE. *Chronique et Cartulaire de l'abbaye de Groeninghe*, Bruges, 1872; bl. LIII en LIV.

(2) Ibid. V.d.P., als de meesten van zijnen tijd, verwijst maar zelden naar de bronnen on dan nog op gebrekkelijke wijze. Was het om iets over te laten voor onze tijden, waarop men overal stofte zoekt - en vindt - om bladzijden te vullen? Eene zaak staat vast: over een geschiedenis-boek van vroeger kan men soms ook een boek schrijven. Bij gelegenheid verwijs ik naar de bronnen waaraan V. d. P. vermoedelijk zal geput hebben. De inwendige verandering van de kerk vinden we: Stadsbibliotheek Kortrijk, fonds Groethals-Vercruysse. E (Losse stukken over Groeninghe) n$^{r}$ 5: *De kerke van Gr. is van binnen verandert in den zomer run 1914, het nieuw portael gestelt in tbegin van 1775*.

(3) bl. LXXXIII.

*a*/ Het hoogaltaar. Daarover vonden we drie stukken

1°/ Stadsbibl. Kort. Goethals-Vercruysse: E n$^{r}$ 66.

> 1783, ontfaen van Dame Marie De Baudrenghien eerste dame van het buffet in de kercke van Gr. de somme van twaelf hondert guldens courant gelt tot betaelen van de wercklieden, leveransiers, entrepreneurs van den nieuwen te maecken autaer in deselve abdye.
> Fr. B. Van Mechelen
> rel. pbr. van Duynen.
> 1784, it. ses hondert acht en vyftich guldens sesthien stuyvers...
> 1785, it. drie hondert guldens, it. nogh taghentigh gelyke guldens... it. in twee koeren 596 guldens en 5 stuyvers.
> 1786... (niet ingevuld.)

Eene kantteekening geeft de som 1200 + 658 + 480 + 569 = 2934 guldens. Daarmede zijn we nabij de '3000 guldens' van V.d.P. gekomen. Maar de niet ingevulde post voor 1786, laat ons vermoeden - en dat vermoeden is gegrond zooals blijken zal - dat er nog verdere onkosten kwamen en dat in 1785 het altaar nog niet voltrokken was, Mogen we dan met V.d.P. besluiten dat de biechtvader toezicht over de werken uitoefende? In meerdere gevallen zien we de biechtvaders of kapelanen de geldzaken waarnemen, bizonder wanneer, zooals hier, het klooster tamelijk langen tijd (26 okt. 1783- 12 maart 1784) zonder abdis bleet.

2°/ Een tweede stuk, ibid. n$^{r}$ 67, geeft ons enkele namen van kuustambachtslieden die aan het altaar arbeidden.

> Alvooren betaelt aen B. Collier in voldoeninghe syne specificatie by acq.
>
> 2266-16-0.
> Betaelt aen J. Casaer over een parque(t)...
> 60-3-0.
> It., aen denselven over leveringhe en werck aen de glorie 31-10-9.
> It., aen P. Van Reabel[1] over werck aen de glorie, het maeken het Lam, loverie, engelskoppen en deure van het taberuacle 58-0-0.

(1) Pieter van Réable (1745-1827). - Zie DE POTTER. *Gesch. der stad Kortrijk*, IV, bl. 382 - was een echt kunstenaar, hij maakte het heerlijke beeldwerk op de altaartombe van de kruiskapel in O.L.V. te Kortrijk. DE POTTER en SEVENS, *O.L.V. kerk te Kortrijk. Kortrijk, 1897*, bl. 96, missen als ze hem heeten N van Réable.

It. aen P. Desmit over tmaeken van 2 vergulde, drapeaux en een sylveren slotgat aen het kleyn tabernacle
23-10-0.
It. aen B. Collier over het stellen van het marber achter den autaer.

3°/ Eindelijk het stadsarchief te Kortijk (eerste kamer M. stukken rakende groen Carton C) bevat een laatste stuk n° 164, waaruit we leeren dat, in 1788, de laatste hand gelegd werd aan het werk, en dat achter het altaar een versiering in pleisterwerk stond, in den aard van de 'monumentale' retabels uit vroegere dagen.

Den onderschreven erkent by desen geconveniert te zyn en geaccordeert met de Eerw. Vrouw Victoire Gillon genaemde abdesse der abdye van Groeninghe in Cortryck voor de somme van vier houdert guldens courant gelt ende dit voor het vergulden marbreren soo in wit als gecouleurden marber den hoogen autaer der selve abdye, ten meeste deele synde plafon, op de volgende conditien, soo hier volght.
- Ten eersten te doreren en vergulden de glorie staende boven den geseyden autaer, de vier basementen ende capiteelen van de vier groote pylasters alsooc de cartelle ende cieraeten van het ovael alwaer O.L.V. staet.
- Item nog te vergulden de objecten die het sullen vereisschen; het restant van den autaer moet ten deele wit syn, conform aen natuur marber, den ghecouleurden desein van S^t^ Remy, conform aen den autaer; het platte van den mouleur waer O.L.V. staet moet marber syn ghenaemt marbre d'asur.
- Item de twee deuren nevens den autaer moeten gevarft worden in die verwe als oock de deuren en ornamenten van diere in de sacristie bevonden, en dit alles gelyck de geseyde artykels hier boven vervat naer genoegen en volgens wille van de Eerw. Vrouw genaemde abdesse.
- Aldus dit accord in conventie is ter goeder trouwe aengegaen van weerzyden, niemant erkennende voor entrepreneur als wel den onderschreven, mogende dusdanige kneghten en menschen gebruyken tot het voltrecken dit bovenstaende werk als hy in raede vinden sal, in teeken der waerheyt hebben partien desen onderteekent en dat aldus gedaen binnen Cortryck desen 16 Juny 1288.
p. De Vos,
S^r^ Victoire Gillon.

*b*/ De zijaltaren.

Niettegenstaande den moeilijken tijd werden, in 1789-90, de twee altaren, aan den ingang van het priesterkoor, vernieuwd. Het stadsarchief te Kortrijk (1^e^ kamer, M,

carton C, n$^{r}$ 166) bewaart nog de overeenkomst tusschen de abdis en den marmerwerker.

> La soussignée dame victoire Gillon, abbesse de Groeninge a Courtray, déclare d'être convenu avec monsieur Jean Pierre Pestieaux, sculpteur en marbre, demeurant à Rance en Hainaut, qui déclare aussi d'être convenu avec madame l'abesse soussignée.
> Scavoir:
> Qui il s'oublige d'en faire deux autels pour l'église de Groeninge conform au plan marqué par n$^{o}$ 57 et signé par Madame l'abesse puur la somme de neuf cents vingt cinqs florins argent courant, il s'oblige en outre de poser les dits autels à ses frais, enfin il est obligée (sic) de payer les transport et toute autre effet et d'user les marbre blanc et en couleur selon l'exigence de l'ouvrage. En outre il doit chauger le médallion de numero 57 qu'il se trouve dans la tombe et poser celle de planc numerotez 58. Madame l'abesse s'oblige de faire la masonnerie requise, de livrer les crampons nécessaire pour l'ouvrage. Il s'oblige de poser les autels pour le moi de may 1790 en faute de quoy il sera defalqué cent florins de laccord fait en foy de quoy partie out signée cette accord. Fait a Courtray le 12 de may 1789.
>
> S$^{r}$ victoire Gillon.
> abbisse de l'abey de Groeninghe.
> Jean P. Pestieaux.
> a Rance en Haineau par Mons.

***

De drie altaren werden voor de rekening van de abdis aangekocht op de verkooping van 2 mey 1797,[1] en kwamen later in de kerk van Belleghem. Nergens vind ik oorkonden die het feit opgeven, maar trant en bizonderheden van het hoogaltaar stemmen gansch en geheel overeen met wat wij uit de posten der rekeningen leeren, en V.d.P. kon het, in zijnen tijd, met tamelijk veel zekerheid van de menschen afleeren. Evenzoo voor de zijaltaren is er niet de minste twijfel mogelijk[2], en de twee medaillons met S$^{t}$ Bernard en S$^{te}$ Lutgarde op de tomben spreken duidelijk over hunne herkomst.

Hoe die altaren daar gekomen zijn, blijft mij voorals nog

(1) V.d.P. o.c. bl. 156.
(2) Nu zijn ze geplaatst voor twee retabels in herboortetrant van andere horkomst.

een raadsel[1]. Het kerkarchief te Belleghem zegt ons enkel dat men het altaar in 1825-1826 overbracht en plaatste.

> 1826.
> Van d'afgebrooken stukken van den hoogen autaer bij oproeping uyter haud verkocht
> 10 guld. 27 centen.
> Betaeld aen Emmanuel Stiernon tot Kortryk... arbeyd en levering van latten, plaester, nagels en andere gereedschappen tot het plafonneeren den hoogen autaer (1825-)
> 246-75.
> it. aen Petrus Josephus Casterman tot Kortrijk over gedaene reparatien aen de dry marbel autaeren en tabernakel staende in de voormelde kerk (1825)
> 70-93.
> it. aen J.B. Casaert architect binnen de stad Kortryk, over het maeken plan van de noodige verandering aen den hoogen autaer...
> 30-17.

M.E.

## Mengelmaren

**O**NDER de keurigste voortbrengsels der Doornijksche kopernijverheid, bewondert men de liefelijke kandelaars met runden of zeshoekigen voet, sierlijke schacht in vorm van hekzuil en zeshoekigen koker, die met openingen voorzien is.

Die kandelaars dagteekenen van de 18e eeuw en in zeven huizen van Caster zijn er nog te zien.

***

Tot Avelghem is er een kostbare koperen koorlessenaar te zien van de jaren 1400. Het is ook een kunstwerk van de Doornijksche kopernijverheid en het vertoont de gedaante van eenen arend, die 'nen draak tusschen zijne klauwen vasthoudt. Het onderste deel van het voetstuk is zeer breed, achthoekig en met eene lijst versierd; het bovenste deel is rond, met openingen en kerven getooid.

(1) Een koorzuster van Gr. Zr Augustina Bulte verbleef te Belleghem in den franschen tijd. Zie meergemeld bibl. Goethals-Vercruysse, E nr 22: brief van Marcus Loosveldt, prior van Duinen, over het aanveerden van de bons... mede te deelen aan... D. Aug. Bulte te Belleghem.

# [Nummer 8]

## Een Zeestrijd

**D**E zonne warmt reeds. Er waait een lichte wind. De zee wiegelt bijna niet. Ons bootje strijkt gezapig door de breede baren, niet wijd-ontplooide zeil... Wijd en breed is 't alles rondom mij... In de verte, een oude doorbrokene havendam, waar wij met spoed naderen. Langzaam, krachtig slaan de baren op die steenen hinderpaal en rollen vreugdig en vrij door de breede bresse, die daarin gaapt.

‘De zee en geert de hinderpalen niet’ bemerkt mijn geleider, een oude, wêervaste zeeman.

‘Is die havendam lange reeds doorbroken?’ vroeg ik onwillekeurig verwonderd over de macht van de baren, die zulke reuzenblokken deden wegzwemmen.

‘Ik meen wel, dat het al lange moet zijn’, antwoordde hij bijzonder nadenkend. Dan, na een poosje wachtens: ‘Kent ge de sage van den strijd tusschen zee en dam? Zeelieden kennen ze allen. Weet ge dat wij dien dam ook,

en te recht, de rots noemen? Niet? Zoo ge wilt, 'k zal 't u zeggen.'

***

'Vrij, als vogels in de lucht, waren eens de baren van de zee... Door den storm gewiegd en gedragen, rolden ze vroolijk in de blauwende verte....

Toch was er een mensch nijdig om, een booze tyran, die aan de baren, hun glanzend en wiegelend lot misjonde. Ja, hunne vrijheid rooven dat wilde hij, hunne vrijheid, aan de fiere, gelukkige kinderen van den storm...

Nu zouden ze niet meer over den gruwzamen afgrond, in spetterend en zorgloos gespel, snateren en vroolijk zijn. Nooit meer zouden ze naar de zonne en het blauwende veld des hemels, hunne lachende en wiegelende groeten tegenzenden!...

Hij zond er gehoorzame slaven naar toe; en nu begonnen ze koude steenen uit den schoot der aarde, loodzwaar in den grond van de zee te doen zinken... En de zee beefde, en krampachtig steigerde ze schuimend. - De baren, ja toch, ze lachen daarover, ze beproeven 't, al draaiend, lijk rotsen zoo groot en zoo sterk, den grond hunner zee te bereiken. Ze springen, ze stooten elkander, ze vlechten zich lachend rondom; ze streelen de steenrotsen, en omhelzen ze breed... Wat is ze toch heerlijk, die vrijheid zulker kinderen, nu nog niet beschaduwd van 't aanstaande lot!

En hoort hun lied: 'Aan den schoot der donkere aarde ontsproten, zijn duistere gasten verschenen bij ons; wij willen ze jubelend met liederen onthalen, ze warmen, verblijden met leutige spel! Wij zullen 't getoover der zee genieten, haar lichten, haar ruischen, haar sprookjes-gefluister; en bezingen met u in ruischende tonen de schoone, de heerlijke vrijheid der zee!...'

Somber toch, met een loenschen blik op die gasten, huilt lijze de storm, in kwaad-voorspellenden toon...

Ze vallen, de steenblokken, in altijd-dichtere reeksen in zee; ze stapelen zich op, ze groeien tot muur, tot ijzer-

vasten muur, ze stremmen de straat van de vrijheid en de eeuwen-lang gewone beweging der verwonderde baren van de zee.

Ze zwanken, de baren, ze schrikken terug voor den hoogen, den duisteren muur: zij hebben nog nooit eene schranke gezien, ze wisten nog niets van een stremmen in 't vrije loopen.

En gelijkmatig, altijd-voort rolt hun oneindige loop, en ze slaan aan dien dam hun herte stuk... Ze werpen zich huilend terug, de muur is zoo koud, de muur is zoo hard!

Tot verre verre, in de verste verte siddert de zee... De baren, o, ze werpen zich heen en terug in gruwenden schrikkelijken angst en daar sterven er vele gekwetst aan den muur...

Een kreunen, een bang en klagend kreunen stijgt omhoog en donker gekruld en gekronkeld beweegt zich de vloed. ‘Verraden! Verraden! “zoo klinkt het” verraden van dezen, die wij met liefde onthaalden, en die nu onze vrijheid ontroofden!’

Tranen ontspringen den storm... Hij vliegt met gehuil naar den ongeluks-muur: ‘O rotsen, o steenen, ook gij waart eens vrij, ook voor u was de vrijheid het leven... O zegt, waarom toch kwaamt ge naar hier, om den baren de vrijheid te ontrooven?’

En somber blikten de rotsten tegen.

‘Geen vrije wil trok ons hier! Wij roeven op last!’ zoo klonk het stormend ten antwoord.... En steviger stond, de baren beheerschend, de steenen muur.

De storm vloog huilend over de zee, verzamelde de baren om de schrikkelijke tijding te konden dat een durende juk een drukkende juk zou zijn.

‘O arme baren, arme baren! Slaven zijt ge nu, want uwe vrijheid is gestorven!...’

En verder voer hij over de zee, en de zee lag eene wijl als afgestorven, in schrik en treurnis, stil...

De oude, de machtige baren zonken nu diep in de

afgronden neer... Geen orkaan of geen storm lokt ze meer boven misschien!

En de andere, de jonge, ze rollen rondom zoo somber, zoo zwijgzaam als nooit voordien; hun lachen, hun vroegere zingen en 't joelen der vrijheid weerklinkt nu niet meer... De zonne daagt zoo droevig aan den hemel, die zelf lijk bedroefd is, zoo grauw en zoo mat...

Toch menigmaal, woedend om dat lange-durend juk, dringen de allerjongste der baren, in ketens of eenzaam, ten storm op den dreigenden muur. - Maar hij zucht niet eens, rotsevast staat hij daar, in de zee... En Echo wekt slechts een kreunend geluid: het breekt uit der kampers gescheurde borst...

En nu weent de zee...

***

En menige jaren verliepen, en duizende baren verpletterden zich klagend aan den trotschen en weerstand-biedenden steen.

Steeds donker en donker wordt het rondom... en de baren, ze greinzen ook immer: ‘We wachten, en dan, we proeven onze krachten opnieuw!’

De jaren verliepen...

De jongsten van de baren groeiden in sterkte ter daad. Ze zonden vliegende boden in alle deelen der zee: zij moesten de ontmoedigden wekken en beieveren tot reddende daad. Ze moesten ze allen oproepen ten strijde, ten aanval tegen den stremmenden muur. Ze zonden hopend in de diepten neer, om de oude, wanhopende baren te vermanen. Maar ze schudden de grauwe manen, deze ouden: ‘Kracht en leven zijn gebroken en geknakt, hoe zullen we den strijd nog wagen tegen den geweldigen dam?...’

De boden der baren vlogen toch verder. Zij zochten den wind op en den storm. - Nergens ter zee vonden ze die, ze lagen verborgen in diepe kloven van de bergen...

‘Wij brengen, U sterken, den groet onzer baren!

Verlaat nu de bergen, die kloven zoo nauw. Verschijnt nu bij ons en vliegt over zee! Verbreekt nu de ketens, die uw broeders omknellen. Wij hebben gewacht en nu zijn we sterk; wekt bij de ouden den moed weer opnieuw en schaart nu ons allen ter zege in den strijd. Wij vreezen den kamp niet, de dood is ons lief die aan de baren de vrijheid ontzegt!...'

Van vreugde siddert het hert van den wind in zijn machtige borst; en de oogen glanzen bij vader, den storm. Die taal van de baren toovert nu weer het geweldig hopen op van lang-lang-vervlogene tijden...

Met zachte blikken vangen ze vreugdig die jonge scharen op, en hunne kloven verlatend, doormeten ze zweepend het ruim, waar de levende zee nu oeverloos wacht... Geweldig dreunt hun wekkend geschreeuw: 'Wij komen, wij komen ter redding; wij roepen, wij scharen u allen, om de vrijheid weder te zien! Gij, machtige baren, heft u op nu ten strijd, verbreekt nu de ketens, ontbindt nu de vrijheid, bereidt haar den weg nu ter zege!'

En die schreeuw wekt de slapenden op, en schenkt nu aan de ouden de jeugd, en den moed en de macht weder!

De baren ontwaken, verheffen hun schuimende manen en volgen gehoorzaam, ten kamp.

***

De nacht en bleek-loodene wolken bedekten de wiegelende zee... toen plots de schreeuw weerklonk ten strijde...

Van Oost tot West, van Noord tot Zuid troppelen de baren samen en schollen rondom in glanzende rangen. De jongste der baren ontbranden in moed en verlangen de eersten ten kampe te zijn.

Ze doorvlijmen stormend de zee, als donder en bliksem te gelijk, en steigerend en uitdagend begeleidt ze, vroolijk ontbonden, vader, de storm... Huil nu maar los, o wind!... Braak uw woede duizendvoudig uit, o storm!... Vooruit, o baren, gij machtige kampers! En geeft uwer vrijheid de zege, of sterft, lijk zoovelen vóór u!...

De donkere rotsen beefden... Reeds naakt de stormende schaar en breekt vooruit, en scheurt de breede borst aan de rotsen... Hoe zinken ze stervend terneer!... De muur is bedekt met grijsachtig schuim, het schuimende bloed van de machtige kampers!

Hij huilt, de storm: ‘O kinderen, trouwe kinderen! Daar zinken de eersten al weg! Nog sterft er wel menige, maar heden toch is de zege aan ons hier!...’

Ze kookt, de zee.

Nieuwe rangen volgen op de zinkenden. Hoe dreigen de baren, hoe dapper, hoe heerlijk om zien?... Ze breken nu krakend en beulend den weg naar den muur, ze trekken weer af en ze stormen opnieuw in den wilden, woedenden strijd; ze zinken met hoopen en roepen nog stervend de scharen van nieuwere bij...

Sterk staat de muur en wankelt nog niet... Maar somber en gruwelijk vloeien de baren in tallooze rangen daarheen. Geen einde aan die razende rangen te zien!...

De oevers van de zee zijn ledig en bloot bijna: de baren zijn allen op één punt vergaderd, en loeiend vervult een eendelijke schreeuw de heete en dampende lucht...

Als brullende leeuwen, ter hulpe aan de jongeren, steigeren wild de oude baren, opnieuw verjongd. Ze stormen vooruit, gekroond met wit en vlokkig schuim; ze springen in blinde woede te midden den strijd, ze schudden de trotsige rotsen, en hijgend en schruwelend siddert de aarde van het schrikkelijke kampgeweld!...

Reeds grauwt de morgen tot een droeven en treurigen dag. Toch staan de rotsen, onbedwongen en sterk nog daar... Nog zweept de storm de razende zee, nog zinken ten doode, in 't herte gewond, de rangen der moedige, machtige baren...

***

De menschen verschijnen verschrikt aan den oever der zee. Met weemoed beschouwen de visschers, hoe moedig de baren vergaan in den kamp, die zóó ongelijk schijnt.

Vol medelijden glanzen de oogen der sterkste zeelieden. Ten hemel verheft zich een smeekend gebed: ‘Bedaar nu de strijders, doe eindigen dien strijd, en geef, o Rechter, de zege aan de zee!’

Te laat is het... Nu kreunen de baren, nu bidden zij niet meer... Te schrikkelijk is 't verlies van de vrijheid, te talloos zijn de offers aan 't graf, te zoet is de wraak aan de dooden!

En nog eens, hoe somber en koen, door den storm opgeroepen, door den storm opgezweept, troppelen de reusachtige baren bijeen en bespringen nu razend den bevenden muur...

Men voelt het; nu zal 't gelden: ofwel nu zal de koude en trotse rotsenmuur in stukken splijten, ofwel de zee wordt een eenzaam reuzen-graf!

Ze rukken vooruit, zoo fier, zoo koen! Ze slaan verduizendvoudigd met geweldigen stoot aan den dam, de rotsen beven ervan! De baren steigeren, vloeien terug en stooten opnieuw met woedende kracht...

Een chaos onstaat...

In den nevel verzwindt wat, vóór korts, een vorm nog had; een kreunen, een donderen stijgt op uit de zee, dat van ten gronde uit, den hemel schijnt te beroeren...

En nedergesmeierd is de sterke, harde rotsen-muur...

Aan dien schrikkelijken drang, dien kaatsten was er geen weerstand meer mogelijk... De reusachtige blokken storten strompelend vaneen, verzinken schuivend in de snikkende zee, en stormen ten gronde, dáár, waar de baren, die helden, hun ruste gevonden hadden...

‘Schuimbedekte lijken, weg!’ weerklinkt nu de dreunende roep der zee ‘dit graf hoort toe aan de baren, die hun heldenleven gaven om de vrijheid wêer!’... En dieper, nog dieper, in de diepste diepten der zee, waar nimmernooit een zonnestraal speelt, daar opent zich de afgrond der zee, laat door wat daar in reuzenstrijd viel, en sluit zich weder toe, somber en spoorloos.

Nu juicht de witte, glanzende zee! De knechtende kracht des vijands is overwonnen! En de baren in vrijheid, hoe rollen ze zacht en zoet, hoe glinsteren en glanzen ze vroolijk! Ze zingen lijk vroeger, maar hooger, hun lied: ze zingen den roem der gevallene helden, die stervend de vrijheid behaalden...

***

Opgetogen zat ik in het bootje, te luisteren in mijne ziel naar die heerlijke tonen dezer volkslegende.... Met eerbied blikte ik op de vrije wiegende baren, die gelukkig, in hunne macht en hunne onverwinbare koenheid glansden... Boven mij, 's hemels blauwend gewelf, en onder mij, nevens mij, rond mij, de oeverlooze wijde breede zee, overstrooid van het zachte licht der glinsterende meizonne....

Maar hoor! Uit de verte dringt tot mij het gerucht der stad. Ik hoor in gedachten, het gemeene lachen eener zelfzuchtige tevredenheid, en daarover zweeft als een dichte nevel van dooreengemengeid gebeid, van bijtenden rook, van snerpend gezweep, van ketengerammel en van jammerend gekreun!....

En verre, ginder verre over de blauwe zoevlakte... is 't niet, alsof de storm nog huilde?...

Uit de 'Vertellingen' van *Maxim Gorjkij*[1]

April 1914.

A. CALLEWAERT

(1) MAXIM GORJKIJ (deknaam van Alexeï Maximovitch Pjeschkow) is te Nijni-Novgorod in 1869 geboren, van zeer geringe ouders. Op den ouderdom van acht jaren, kwam hij op het ambacht van schoenmaker, dat hij weldra verliet om beurtelings hovenier, scheepskok, bakker, houtbewerker, lastdrager, fruitverkooper, baanwachter, enz. te worden. Te Kazan kwam hij in kennis met studenten, die hem onderwezen en boeken leenden. De russische schrijver Vladimir Korolenko deed hem in 1892 aan de letterkundige wereld kennen. Hij is de dichter van den werkersstand, waaruit hij gesproten is; en zijn leven was vol ellende en nood: daarvan getuigen al zijne schriften, en ook zijn deknaam Gorjkij, die in 't russisch 'bitter' beteekent.

## De oudste lamp van Europa

**W**IJ hebben het wel onthouden: 't was den 5$^{en}$ September van 't jaar 1904, oen gulden dag, die straalde, boven het groen der heuveltoppen, die Stuttgart als in eenen trechter omsluiten.

Wij stonden daar in 't Muzeum nauwkeurig het jongsteentijdsch steengerief van het paaldorp Nüssdorf na te speuren en met onze vondsten van Pitthem en Denterghem te vergelijken.

- Verschooning, Mijnheer, weêrklonk het al met eens aan onze ooren, gij stelt wel veel belang in al die oude werktuigen.

Wij keken verbaasd op:

- Vindt gij er ook uw beschot in? vroegen wij bescheiden.

't Stond daar een struische en bloeiende jongman voor ons... Zijn pikzwart haar, zijne donkere, vonkelende oogen, de kleur en de uitdrukking van zijn gelaat lieten ons zijnen zuiderschen oorsprong vermoeden.

- Hebt gij nog hooren spreken van Don Marcelino de Sautuola van Santander? vroeg hij met opgewekte stem.

In 1904 was die man zoo bekend niet als nu; hij was ons toch niet vreemd en wij antwoordden dat wij 't een en 't ander over hem gelezen hadden.

- Wel, hernam onze Spanjaard, ik ben zijn zoon... Kom mede met mij naar mijn gasthof. Ik moet u van mijnen vader vertellen. Men komt niet elken dag menschen tegen, die in zulke zaken belang stellen.

Wij aanveerdden het voorstel.

Onder de schaduw der hoornen, door de prachtige lanen van Stuttgart, in 't licht van den speierenden zomerdag stapten wij naar het Marquardtgasthof, het eerste van de stad, dat bij de spoorhalle gelegen is en er zijnen bijzonderen ingang heeft.

Op het eerste verdiep had de Spanjaard eene rijkversierde kamer gehuurd.

Recht over elkander zetten wij ons neder, volgens duitsche geplogenheid in elk eene sofa en het spreekt van zelf dat een Spanjaard en een Vlaming rookten.

Terwijl de rook in waasfijne krinkels naar omhoog walmde, deed de jonge heer de Sautuola ons het volgende verhaal:

- In de streek van Santander, nabij Santillane, wel bekend door den beruchten Gil Blas, ligt de spelonk van Altamira; mijn vader bezocht ze in 1875; in 1878, in de tentoonstelling van Parijs, had hij merkweerdige verzamelingen gezien van den ouden steentijd afkomstig en hij vermoedde dat de grot van Altamira ook zulk gerief zoude kunnen bevatten... Hij deed opsporingen en inderdaad hij vergaarde eene menigte werktuigen in herthoren en in keisteen: zij behoorden klaarblijkend tot de tijdperken van Solutré en van de Madeleine. Zekeren dag, in den loop van 't jaar 1879, was mijn zusterken medegegaan met mijnen vader; nieuwsgierig en wikkelachtig zooals de kinderen zijn, had het naar omhoog gekeken en toonde het met blijde kreten eenige bultossen, die op den bovenwand der spelonk geschilderd waren... Welke was de verrassing van mijnen vader niet, toen hij daar eene wonderbare ontdekking deed!... Er waren eene menigte zwierige bultossen verbeeld, 'nen meter 25 cent., soms 2 meters 20 cent. lang; de teekening was in den rotswand gesneden en de dieren waren in 't zwart, in 't bruin en in 't rood afgemaald. Het volgend jaar wierden die ontdekkingen in het tijdschrift van G. de Mortillet, die alsdan de groote man was, bekend gemaakt; een fransche geleerde, M. Harlé, gaf een nauwkeurig verslag over de navorschingen van mijnen vader... maar hij oordeelde dat de schilderingen van Altamira tusschen 1875 en 1879, door eenen bedrieger waren uitgevoerd geweest!... 't Wierd alhier en aldaar, in bladen en zitdagen, wel nog wat getwist over de ontdekking van mijnen vader... doch de wetenschap had haar vonnis geveld: in het rendiertijdvak bestonden geene schilderwerken en de ontdekking van Altamira geraakte in

het doodboek!... Mijn vader bleef bij zijne eerste meening, doch niemand liet hem recht wedervaren en hij stierf in 1888 zonder dat de wetenschappelijke wereld zijne ontdekking erkend had!...

- Zoo gaat het, spraken wij; zeg de waarheid en niemand zal naar u luisteren; leugens kan men gemakkelijk aan den man brengen... Doch lazen wij niet onlangs leden dat de nagedachtenis van uwen vader gewroken werd?

- Dat gebeurt ook maar al te dikwijls: de verdiensten, de ontdekkingen en de kunstwerken gelden slechts na de dood...

- Was het niet in de spelonk van La Mouthe, bij Tayac, in het Dordognebestrek gelegen, dat M. Rivière, de eerste na uwen vader, oude schilderingen en teekeningen ontdekte? vroegen wij verder.

- Zoo is het en bij verdere opsporingen in andere fransche en spaansche grotten wierd men gewaar, dat die verbazende kunstwerken van den ouden steentijd, welke mijn vader zaliger de eerste had opgemerkt, ook met eene dropsteenlaag bedekt waren... Ik heb hier schetsen bij mij uit de grot van La Mouthe. Bezie eens dien steenbok; de kop is flink geteekend; de horens zijn omtrent nauwkeurig; het lijf is veel te groot in evenredigheid van den kop, maar de achterpooten van dit dier, dat loopend wordt voorgesteld, zijn weêr niet slecht verbeeld... Aanschouw nu dit dier met zijnen fijnen kop; 't is een halfezel met rechtstaande manen en lange ooren; gansch het vorenste deel, met de voorpooten en de hoeven, verraadt wederom de vaste hand van een goeden teekenaar. Hier is nog een rendier; het is best gelukt; de omtrek van den snuit komt schoon uit; de gansche kop is met strepen bedekt, die vermoedelijk haren verbeelden; het gewei is ook bevallig geteekend; bij den wortel, heeft het een uitspruitsel, dat sierlijk en waterpas van achter naar voren loopt... Verleden jaar is priester Breuil naar Santander gokomen; meer dan eene maand lang heeft hij de schilderingen der grot van Altamira bestudeerd. Een dingen is zeker: 't is

dat onder de verschillende beschilderde grotten van den ouden steentijd, welke thans reeds bekend zijn, Altamira de wonderbaarste is: priester Breuil zal daarover een prachtwerk uitgeven, dat al het belang, al de wetenschappelijke weerde, al de schoonheid van deze verbazende, oudsteentijdsche schilderkunst in volle daglicht zal stellen!...

- Ja, daar is priester Breuil toe in staat: hij is de eerste oudheidkundige van Europa...

Nog lang spraken wij met elkander; de vriendelijke Spanjaard noodigde ons uit nog eenigen tijd in zijn gezelschap te verblijven...

Doch 't kon niet zijn; wij moesten afscheid nemen; door de verrukkelijke vallei van den Neckar, door de landschappen, welke de verbalen van Auerbach onsterfelijk hebben gemaakt, moesten wij ons naar Konstanz begeven, om daar ook het oortijdsch muzeum te bezoeken.

***

En de oudste lamp van Europa? vraagt ons de geduldige lezer.

Wel, wij komen erop.

De eerste schilderwerken der spelonk van La Mouthe, zijn 90 meters van den ingang gelegen.

't Is daar helledonker en de oortijdsche schilders moesten toch zien om hunne kunstwerken uit te voeren, olifanten en bultossen, steenbokken, poerden en rendieren in die verholene krochten, op de rostwanden in te snijden en met rooden oker af te malen.

Zij hebben lampen gebezigd om te zien en zoo eene lamp van den ouden steentijd heeft men in de spelonk van La Mouthe gevonden.

Zij is gemaakt van een rond, plat stuk rooden zandsteen; aanzijds de ronde is er eene soort van handhaaf; de bovenste zijde der ronde is uitgehaald in de gedaante van een schaaltje; op de onderste zijde der ronde schijf, staat de kop van een steenbok gekorven.

In dat schaaltje kon men, zooals de Eskimozen nu nog doen, eene wiek leggen van droog mos en olie branden die van vet gemaakt was.

J. CLAERHOUT

## Van Maerlant

**O** Maerlant! 'k heb uw shaûw gezien, bij naren nacht,
omhuld met 't dichterkleed en sombre myrtekransen,
onsterflijk schoon. Ik hoorde uw eeuwge zieleklacht,
en zag op zee de schim van jonkvrouw *Gheile* glansen.

Ik zag op d'hooge duin uw manlijk beeld daar staan,
met reuzig armgezwaai, en 'k hoorde uw matig '*wapen Martyn*' door 't hert van 't sluimrend Vlaandren siddrend gaan;
en zag het wulpsche volk tot vrome diet herschapen.

Ik hoorde het diep verwijt van uwe '*kerken claghe*'.
Mij drong door merg en been uw dreigend '*'t ordelendaghe*'
uw roep naar '*'t lant van over zee*'. O! Ziener groot,
die Vlaandren geeslen wilt, doch vrijwaart van de dood,
die brengt op grootsch tooneel '*Gods vrient met roden ziden*'
en 't Vlaamsche diet bereidt tot grootsche heldenstrijden.

HORAND.

## Volkskunde

**I**N de volkskunde bestaan er vele wetensweerdigheden en eene gansche *Literatur* wegens den oorsprong, de verspreiding en de gevarenissen der kluchten.

Leest eens het *Manneke uit de Mane* van 1901, bl. 46:

'Lisatje Kerckaert was een stil braaf dibbetje, en 't hadde danig geren getrouwd. Maar hoe dat aan de pasters verstand gebracht,

daarmêe was Lisa verlegen. Eindelijk, na rijp overleg en drie novenen, Lisatje trok heur stoute schoen aan en ging gaan bellen naar de pastorie. - Mijnheer paster, zei Lisa, 't is dat mijn ouders geren zoûn hebben dat ik trouwe. - Hewel, mijn kind, zei de paster, trouwt toen. - Ja, maar, mijnheer paster, zei Lisa, ik en hebben daartoe geen groote goeste. - Hewel, mijn kind, zei de pastor, en trouwt toen niet. - Jamaar, mijnheer paster, zei Lisa, het dinkt mij algelijk dat het mijn roep is. - Hewel, mijn kind, zei de paster, trouwt toen! - Jamaar, mijnheere paster, zei Lisa, mijn man te wege drinkt. - Hewel, mijn kind, zei de paster, en trouwt toen niet. - Jamaar, mijnheer paster, zei Lisa, ik hope wel hem te bekeeren. - Hewel, mijn kind, zei de paster, trouwt toen. - Jamaar, mijnheer paster ze Lisa; - Maar mijnheer pastei en liet Lisa niet uitspreken: - Horkt, Lisa, zei hij, ik zal u eenen raad geven, en als gij hem volgt, gij en zult niet missen: te noene, als de beeklokke zal kloppen voor den Angelus, let wel op hoe dat de klokke de drie kloppen klopt: bom, bom, bom, klopt ze zeere, dat wilt zeggen: trouwt, trouwt, trouwt! - Klopt ze traag, dat wilt zeggen: trouwt niet, trouwt niet, trouwt niet. - Dank u, mijnheer paster, zei Lisa. - En 's noens, als de beeklokke den Angelus klopte, 't docht Lisa dat ze nog nooit zoo rap geklopt en hadde.'

Dat is eene oude vertelling.

Ze staat ook geboekt in het *Unterhaltungsblatt* van den Platduitscher, Fritz Reuter. (N$^{r}$ 28, bl. 92, 2 Sept. 1855).

In zijne papieren heeft men een bladje gevonden, dat bewijst dat hij van zin was deze klucht in dicht om te werken en ze te voegen bij cene nieuwe verzameling zijner *Läuschen un Rimels*.

Bij Fritz Reuter luidt de vertelling van 't *Manneke uit de Mane* als hetgeen hier volgt en gelden kan als een staal Platduitsch:

'Gun Morgen, mien leiw Herr Pastur; ick kam tau sei, seihn Sophie, ick bün nu ok all in dei Joahren, dat ick mi giern vefriegen mücht. Wat meinen Sei woll doatau?
- Ih, Fieken, deun frieg!
- Je, dat is woll so; äwersten Hei is man junge as ick.
- Je, deun frieg leiwerst nich.
- Je, ick dacht nu äwerst... so: ick kehm deun doch in betern Umstäne, wenn ick friegen dehr.
- Je, denn frieg.
- Je, Herr Pastur, dat is oh man so. Dägen deiht Hei nich; wenn Hei man mi nich schleiht.
- Denn frieg nich.
- Je äwerst so allein in dei Welt, doa ward so mit Einem rümmestött.

- Denn frieg.
- Je, dat dehr ick denn nu ok woll, wenn ick man wüsst, dat Hei mi truu blew un dat Hei 't nich mit oll Krämerschen ehr olle Diern höll.
- Denn frieg jo nich.
- Je, äwerst ick mügt doek goa tau giern friegen.
- Na denn frieg.

Een schrijver doet opmerken dat Reuter dit fijn gesprek uit het volksleven heeft gegrepen en uit den volksmond heeft afgeluisterd.

Daar is niets af.

Er bestaat een *Vade Mecum für lus. Leute. Vierter Theil*, te Berlijn gedrukt in 1777. Op bl. 92 staat het volgende stuk:

> Eine Witwe wollte ihren Knecht Hans heiraten und fragte den Pfarrer des Dorfs um Rat. Sie sagte: ich bin noch in den Jahren, dass ich ans Heiraten denken kann. - Nun, so heiratet, antwortete der Geistliche. - Man wird aber sagen, dass er viel jünger sei als ich. - Nun so heiratet nicht. - Er würde mir mein Pachtgut zwar gut in den stand setzen hellen. - Nun so heiratet. - Aber ich fürchte uur, dass er meiner überdrüssig werden möckte. - Nun so heiratet nicht. - Aber auf der andern seite verachtet man doch eine arme Witwe und betrügt sie wo man nur kann. - Nun, so heiratet... Der Pfarrer verweist die schwankende Frau schliesslich auf das, was ihr die Glocken raten würden. Als sie geläutet werden, hörte sie zuerst: nimm den knecht Hans, später, nimm den Hans nicht...

Vele verhalen die in een zoo eigenaardig en hoogst luimig kleed steken in 't *Manneke uit de Mane*, kan men in oude duitsche verzamelingen aantreffen.

J. DE BIE.

## Een Vlaamsche Zendeling

**H**ENRICUS-THEODORUS WARLOP wierd te Waton geboren in 1812[1]. in 1843 verliet hij den krijgsdienst met den graad van sergeant van

(1) De vader van onzen E.V. Warlop was veeaarts. Thans zijn er geene Warlop's meer te Watou, maar de familie Boone waaruit zijne moeder was, is er nog in volle leven.

het genie, om in de Congregatie van Vader Libermann[1] te treden en aan de bekeering der Zwarten te arbeiden.

Een deel zijner studien deed hij te La Neuville, en het overige te Dakar, waar hij in 1849 priester gewijd wierd in de door hem gebouwde kerk.

Vader Warlop was immers een goede bouwmeester. Gedurende zijn verblijf te La Neuville bouwde hij de kapel der zendelingen, en 't moet zijn dat hij het wel deed want er wierd hem geen tijd gelaten om zijne studien te voltrekken, maar hij wierd naar Dakar, in Senegambia gestuurd om er de gebouwen der nieuwe zending op te bouwen. Pater Warlop deed de rotsen springen, bouwde kalkovens en verveerdigde al de zemlingsgebouwen in steen met zand en kalkmoortel. Heden staan ze nog onwrikbaar, maar zijn bij overeenkomste tot de burgerlijke overheid overgegaan, en dienen thans tot gerechtshof, stadhuis, politiebureel, gendarmerie, enz.

Vader Warlop was bijzonder sterk en statig, daarenboven evenaarde zijne wilskracht zijnen grooten ijver. Hoe sterk hij ook was begaf toch zijne gezondheid en hij kwam ziek naar hier terug, waar het hem veel moeite kostte om zijne beenderen aan het kerkhof van Iper niet te moeten ten offer brengen. Hij genas toch en keerde met nieuwe krachten en nieuwen ijver naar zijne zending terug.

Nu men hem als bouwmeester niet meer noodig had en zijne studien voltrokken waren, mocht hij hem op het geestelijk zendingswerk toeleggen.

Van de schole van zoetaardigheid van Franciscus van Sales en was Vader Warlop niet. ‘Buigen of bersten’ moet zijne leuze geweest zijn, want hij kreeg den bijname van ‘sabelare’ (le sabreur). Vader Libermann achtte hem genoodzaakt brief op brief te zenden om zijnen al te geweldigen onderdaan tot meer kalmte, gematigheid, geduld en voorzichtigheid aan te zetten.

Vader Warlop eindigde met al die klachten en die vermaningen euvel op te nemen. Hij trad dus uit de Congregatie van Vader Libermann en trok naar La Trinidad[2] waar hij als pastoor stierf in 1887.

(1) Vader Libermann, bekeerde jood uit Elzaten, stichtte in 1841 tot bekeering der Negers: *La Société des Missionnaires du S$^{t}$ Coeur de Marie*, later versmolten met: *La Congrégation du S$^{t}$ Esprit*.

(2) Op het eiland Cuba.

# [Nummer 9]

## Plaatsnamen

### Doevie, Douve.

**I**N de middeleeuwen *Dovia, Duvia, Dovie, Douvye, Douvia* enz. Naam van eene heerlijkheid, en daarom hier onder de plaatsnamen opgenomen; doch oorspronkelijk benaming van een riviertje, dat te Westouter ontspringt, door Loker, Dranouter, Westnieuwkerke, Wulvergem en Meesen loopt, om te Waasten in de Leie te vallen.

Als ouderen vorm zou ik * *Dubia* aanstellen, en daarin een vrouw, *-ia-* gedaante zien, beboerende bij den *-i-* stam *Dubis* (Caes.) = le Doubs, in Frankrijk, en bij het keltisch bijv. nw. **dubos* = 'donker, zwart', iersch en kymr. *dub*, Corn. *duv* = 'zwart' te vergelijken met gr. *τυφΧός* = 'blind, duister', *τûφυς* = 'damp, rook'.

Er blijft te onderzoeken of **Dubia* in het vl. zou *Douvie* en in het fr. *Douve* geven.

1° Indien dit woord behoorde tot het tijdstip der eerste ontleeningen onzer voorvaderen aan de Romeinen - een tijdstip dat zich vermoedelijk uitstrekt tot rond de jaren 400 -, dan zou het **Dubbe* geworden zijn. Vgl. *wikke* uit *vicia, mudde* uit *modiu, kouwe en kooi* uit *cavea, eppe* uit *apium*. Doch zal het eerst later - van af 450? - overgenomen zijn, wanneer ook *cavea*, opnieuw ontleend, *kevie* geworden is. Dan was **Dubia* bij de Romeinen reeds overgegaan tot **Dovia*, waaruit *Doevie*, gelijk *proeven* uit *probare, Moezel* uit *Mosella*, wvl. *boever* uit **bovariu*, fr. *bouvier*.

2° In het gemeen Fransch gaan *pj, bj* en *vj* over tot *ch* en *j*: *apia* (meerv. von *apium*) **>** *ache, rubeu* **>** *rouge, cavea* **>** *cage*. Maar in het uiterste Noorden, zoowel in het Waalsch als in het Picardisch, blijft de lipklank bewaard, althans wanneer de klankverbindingen *pj, bj, vj* tusschen klinkers vallen:

Germ. *hapja* **>** *hache, - hape* (Heneg.) *Gamapia* **>** *Jemappes* (Heneg.) *Guemappe* (Pas-de-Calais), - *Gamaches* (Eure Somme), hd. *krippja* **>** *crèche*, nfr. *kribbja* **>** *grebbe* (Heneg.) **pibione* **>** *pigeon, - pivion* (Luik), *gobione* **>** *goujon, - gouvion* (Heneg.) germ. *laubja* **>** *loge*, - *Laub(b)ja* **>** *Lobbes* (Heneg.) *diluvium* **>** *déluge*, - *diluve* (Heneg.) *cavea* **>** *cage, chaive* (Luik).

Dus kunnen het vl. *Doevie* en het fr. *Douve* beantwoorden aan een keltisch **Dubia* = ‘de zwarte (beek)’; wij hebben gezien dat *Loker* kan beteekenen witte of zwarte (beek). Misschien vormden beide eene tegenstelling, gelijk *Eau-Blanche* en *Eau-Noire*, twee riviertjes die uit Henegouwen de provincie Namen inloopen. Aan *Loker* zou dus de beteekenis ‘witte beek’ toekomen.

De engelsche rivier *Dove*, Staffordshire, wierd in latijnsche geschriften ook *Dovia* genoemd, zoo 't schijnt, hetgeen insgelijks een vroeger **Dubia* laat veronderstellen.

Mogelijk mogen wij eenen zelfden oorsprong vermoeden voor de fransche rivier ‘*la Douve*’ (Manche).

## Moeschroen, Mouscron.

Vroeger *Musqueron, Moscheron, Muskerun, Mosschroen*.

Dit veronderstelt een ouder **Muscaro*. Uit den verbogen naamval *Muscarone* volgt regelmatig een picardisch *Mosqueron, Mousqueron, Mou(s)cron*. De gemeen fransche vorm zou *Moscheron, Mouscheron, Moucheron* zijn, dien wij naar alle waarschijnlijkheid mogen erkennen in den geslachtsnaam *De Moucheron* (IJper).

*Mosschroen, Moeschroen* zijn vervlaamschingen van den picardischen vormen.

Uit *Muskaro* moest in het Vlaamsch *Mosscher* komen. Dit is de naam van eene oude heerlijkheid te Kortrijk: *Mosschere, Moskre, Mouskere, Moscra*, enz. in vroegere tijden. Deze wierd naderhand verdeeld in Hoog-Mosscher en Neder-Mosscher. Hoog-Mosscher bestaat nog, met dezen naam, als kasteel.

*Mosscher* is zeker identisch met *Mouscron*: een bewijs het is dat *Mosscher* ook *Moeschroen* genaamd wierd, b.v. in 1426: Mester Willem van Huele, heere van *Hoghemoscroen*, FRAGMENTA, I, bl. 167, en ik twijfel niet of de vormen *Mosqueron*, enz. in de middeleeuwen staan soms in betrekking met het Kortrijksche Mosscher, en niet met Moeschroen.

Welnu in den omtrek van Hoog- en Neder-Mosscher, loopt eene beek, vroeger gemeenlijk *Mosscherbeek*, nu meest Klakkaardsbeek genoemd. Dit veroorlooft mij in **Muskaro, Mosscher, Mouscron* een oorspronkelijken beeknaam te zien.

Verder zou ik *Muskaro* afleiden uit een eenvoudigeren beeknaam **Muska. *Muska* kan voortleven in *Mouche*, naam eener fransche rivier die in het departement der Marne in de Marne valt. Misschien mogen wij ditzelfde **Muska* erkennen in den luikschen dorpsnaam *Moxhe* (met verouderde spelling). Bemerk dat het latijnsche zelfst. nw. *musca* = ‘vlieg’, het fr. *mouche*, in het luiker-

waalsch *mohe*, vroeger geschreven *moxhe* luidt. Opmerkelijk is nog dat tot *Moxhe* eene afhankelijkheid behoort, die den naam draagt van *Moxheron*, hetgeen teenemaal met Mouscron schijnt overeen te stemmen.

**Muska* zelf kan uitbouw zijn van **Musa*, een vorm die schijnt aanwezig ie zijn in duitsche beek- en dorpsnamen als *Wünsch-Moos, Weid-Moos*, in vroegere tijden geschreven *Musa, Mosa*, waarnevens, samengesteld met *aha*-'water': *Musaha* en *Mosaha*. Ook in Engeland bestaat eene rivier genoemd *Mose*, die in de Trent valt.

Misschien hangt dit alles samen met eenen wortel *mus*-'vochtig', waartoe ons woord *mos* behoort, even als het hd. *Moos*, dat vroeger ook 'moeras' beteekende, het lat. *muscus*- 'mos', enz.

Vgl. nog de duitsche riviernamen *Mosebeck, Moosach* of *Mosach, Moosbach, Moschelbach*, en de plaatsnamen *Möse, Mussum* (vroeger *Mushem*), *Mosbach, Musbach, Mussbach*.

Voor de stamuitbreiding *mus-, mush- muskr-*, vergelijke men *Osa*, naam eener rivier, bij HOLDER: *Alt-Celtischer Sprachschatz, Osca* = fr. rivier *Ouche*, en *Oscarus*, een riviernaam bij Gregorius van Tours.

Of eenige der boven aangehaalde vormen soms zou kunnen samenhangen met de riviernamen *Mosa* en *Mosella*, is eene opene vraag.

Aanm. - Ik weet niet te zeggen of *Mus-, musk-, Muskr*-germaansch zijn of niet. Zij kunnen germaansch zijn, zij kunnen keltisch, ja algemeen indogermaansch zijn. Zij kunnen ook aan eene niet indogermaansche taal ontleend zijn.

## Verlinghem (Nord).

Bij LE GLAY: *Revue des Opera diplomatica de Miroeus*, bl. 122, rond 1080: In Weppis totam *Evrelengehen*, en bl. 127, eenige jaren later: In Gueppis *Eurelengehem* totam.

Bij FEYS en NÉLIS: *Les Cartul. de la Prév. de S. Martin à Ypres: Vrelenghehem*, meermalen in de jaren 1410 tot 1424.

Dit brengt ons terug tot **Ebrilingahem*, afgeleid van **Ebrilo*, een verkleinvorm van *Eburo*, *Ebaro, Ebero.* Als eerste lid van samengestelde namen, hebben wij den stam *ebro-* in: *Eburfrid*, *Ebergis*, *Ebarhard* (gsln. *Everaert*), *Ebrulf*, enz. enz. Als gemeen zelfst. nw. ohd. *ebur, ebar*, nhd. *Eber*, nl. *ever*(zwijn); on. *jofurr* heeft daarnevens de overdrachtelijke beteekenis van 'vorst'.

*Verlinghem* verschilt dus van *Frelinghien.* De hier voorgestelde verklaring geeft alleen rekenschap van de ingaande *v*, anders zou men moeten aannemen dat het woord eerst fransch geworden is, wanneer in het Vlaamsch de germ. *f* reeds *v* geworden was: iets dat toch niet mogelijk is.

## Frelinghien (Nord).

In 1170, *Ferlingehem*, DUV.: *Actes et Docum.*, bl. 246.

In 1307-17, *Frelenghien*, WARNK.-GELDH.: *Hist... d' Ypres*, bl. 449.

Bij DIEGERICK: *Inventaire... des Chartes et Docum... de l'abbaye de Messines: Ferlingehem*, in 1066, *Cod. Diplom.*, bl. VII, in 1147, *ib.* bl. XV, *Ferlinghem*, in 1176, *ib.* bl. XXV.

Bij LE GLAY: *Revue des Opera diplom. de Miroeus*, vindt men nog: *Frelinghiem*, bl. 147, en *Fredlinchehem*, op bl. 178. De jaartallen, hier niet opgogeven, zouden moeten bij Mireaus gezocht worden.

De oudere vorm is dus wel, zooals ik vroeger vermoed heb, **Frithlingahem*, afgeleid van *Fridilo*, uit **Frithilo*, een verkleinvorm van *Frido*, uit **Fritho*; stam *frithu-* = 'vrede', aanwezig in *Frithubert*, *Friduhart*, *Fritheric*, *Fredulf*, enz.

A. Dassonville.

## Niet vruchteloos

**I**S mij de dag koortsdriftig weer ontglipt
wiens morgen rijken oogst me dierf beloven...
hij toonde mij een schuur vol rijpe schooven
van zuivre tarw' mijn iever toegestipt,

en 'k liet me vangen door mijn vroom gelooven
dat schijn hier waarheid was, en stipt
ik dorschte 't ijdel kaf - toch heeft zijn nipt
bedrog mijn vree niet kunnen rooven!

Ik hen niet lijk de slaaf, die zorglijk zwoegen
om 't schamel korstje moet en vergenoegen
door d' uitslag van zijn werk een strengen heer:

Ik werk uit vrijen keus voor Hem, wiens oogen
door uiterlijk mislukken niet bedrogen,
alleen mijn liefde vraagt, mijn hert, niets meer!

ARM. VAN VEERDEGEM

## Nazang

**M**IJN oog heeft schoonheid veel en zacht genoten;
mijn hert heeft rijke schoonheid opgevangen:
Nu is 't alsof er blijde merels floten
diep in mijn ziel hun klankenrijke zangen!

De zon is heen; doch in mijn geest gevloten
blijft nog haar gouden luister hangen;
de bloemen slapen, kelkjes reeds gesloten,
doch zoet doorwaart hun geur mijn hertegangen.

En zachtjes, op 't gewaai van 't windje
dat door den donkren tuin komt luwen,
mijn haren streelend als een àaiend kindje,

voel ik mijn zielewoord aan zielezang zich huwen:
Een liedje schoon en stil als deze dag van zegen,
komt, druivezoet, uit vredig hert gestegen.

ARM. VAN VEERDEGEM

## Over kwajongensstreken in vroegere eeuwen

**K**WAJONGENS zijn er altijd geweest. Kwajongensstreken ook.

Dat in dit opzicht de Antwerpsche straatjeugd in 1500-1600 en 1700 niet ten achteren was, bewijzen de menigvuldige stadsgeboden (in Brugge zegt men Hallegeboden), welke tegen de ‘jonghers’ en hunne kwade streken werden uitgeroepen.

Aldus op 29 April 1586 lieten ‘Myne Heeren de Schouteth, Onderschouteth, Burgemeester ende Schepenen van Antwerpen’ afkondigen dat

‘ter kennissen ghecomen is / dat de kinderen / ende onder hen ghemenghelt groote ionghers hen vervoorderen op ter straten / mercten / kerckhoven / ende al omme elders op publicque plaetsen vergaederinghe te maecken / d'een teghens d'ander hoopsghewyse te vechten / worpende met steenen / slyck / ende ander vuylicheyt / waer deur eenich groot inconvenient wel soude moghen gherysen / ten waere daer inne promptelycken werde versien: Ende om 't selve voor te comen ende behueden / soo eest’

dat de voorschreven Heeren zulks verbieden en de straffen bepalen waaraan de overtreders zijn blootgesteld.

Enkele dezer straffen gaan we leeren kennen door een en ander van de geboden, die we verder aangeven.

Edoch 't en was niet alleen met ‘steenen, slyck ende andere vuylicheyt’ dat de ‘ionghers’ vochten onder

elkaar: ook de meeste wapens van dien beroerden tijd dienden hun in hunne krijgszuchtige spelen. Althans zoo luidt het gebod van 17 Julij 1607:

‘Soo ist dat men anderwerven ghebiedt van weghen mynen Heeren Onderschouteth enz / dat gheen / ionghers noch kinders hen en selen vervoorderen eenighe vergaderinghen lancks der straten / op de kerckhoven / mercten / vesten / oft andere publieke plaetsen te maecken / aldaer ghestockt / ghestaeft / oft met eenigh gheweer te gaene / met hellebaerden / stocken / rappieren / pistolletten / ofte sleutelbuskens / oft ander gheweer / oft met sluyers / vendelwys / oft anderssints te gaene: ende vele te min teghens malcanderen te vechten / worpen oft te balghen: op de verbeurte van de wapenen / ende sluyers die over hen bevonden worden / en van hen opperste cleedt. Ende selen daer en boven d'Ouders ofte Meesters van de iongers oft kinders vervallen wesen in de pene van sesse guldens...’

Niettegenstaande de straffen en lieten de ‘ionghers’ hunne kwapitserijen niet achter, want verschillende reizen naderhand en onder andere op 1 Juni 1613 liet het magistraat het gebod opnieuw afkondigen:

‘Alsoo by voorgaende ordonnantien verboden is/ dat gheene ionghers oft yemandt anders hem soude vervoorderen te vechten/ oft te worpen met steenen op deser stadts vesten ende straeten: ende dat dien nietteghenstaende 't selve niet en wordt ghelaeten / iae soo verre is ghecomen / dat vele ionghers... hen verstouten 't selve niet alleen Sondaechs ende Heylighdaeghs voorts te stellen / maer oock 's werckendaeghs ende principalyck 's noenens als de ambachtsionghers /.... van hun werck comen; 't welck in eene wel ghereguleerde stadt niet langher en staet te verdraghen....’ Zoo verbiedt men zulks andermaal ‘op de penen daer toe staende’, erbij voegende ‘ende wie sulcken iongers oft delinquanten sullen aenwysen / sal hem voor elcken persoon van stadtsweghen ghegheven worden eenen gulden / ende

sullen de naemen van de aenbrenghers secreet ghehouden worden.'

Alle deze afgekondigde stadsgeboden beletten echter niet dat de kwajongers er vierkant hun zolen aan vaagden, en zoo zien wij op 3 April 1618 't volgende gebod, waarbij men verbiedt aan de 'ionghers'

'met steenen te worpen / oock met pallemalien te spelen / oft colven dan alleenlyck op de pleyne van den casteele / op de verbeurte van hun opperste cleedt / boven de arbitrale correctie van geeselinghe.... Ende ghemerckt daervan eens deels oorsaecke zyn de ouders oft meesters die hun kinders oft ionghers niet t'huys en houden / soo sal men het misdaet van deselve kinderen oft ionghers op hen verhaelen. / Ende sullen daertoe noch vervallen in de pene van twelf guldens eens / daer voore sy dadelyck sonder verdraght sullen worden gheexecuteert / eer sy in rechte sullen moghen ghehoort worden....'

Hoe zeer die plaag aangroeide blijkt uit het feit dat op 19 April daaropvolgende, dus zestien dagen later, 't Magistraat een nieuw gebod afkondigde, waarin gezegd wordt

'dat de ordonnantie van 3 April 11. niet wordt onderhouden / iae dat daer en boven verscheyde ongheregelde ionghers hen hier beneffens noch vervoorderen met slinghers te worpen / met boghen ende pylen te schieten / tot groot achterdeel van eenen ieghelycken / soo dat sy malckanderen de ooghen uytworpen / ende quetsende syn (daer door oock de gelaesen van de huysen worden beschaedight....'

Hoe weinig die geboden door de straatjeugd nageleefd werden, bewijst nogmaals het gebod van 20 Juli van 't zelfde jaar 1618.

'Alsoo in verachtinge van de ordinantie van den 21 Juni 1617, hen eenighe ionghers / soo groote als cleyne / op Sondaghe lestleden vervoordert hebben / kryghsghewys met bussen / musketten / stocken / ende

anderssins ghewapent / met groot gherucht langhs de straeten te trecken / waer uyt vele inconvenienten souden moghen rysen....'

Op 13 April 1619 vindt het Magistraat het andermaal noodig 't oude gebod opnieuw uit te veerdigen en met den hoorn te laten afkondigen op de hoeken der stad. Dat alles schijnt boter aan de galg geweest te zijn, want op 26 Juli 1619 werd een nieuw gebod afgekondigd:

'Alsoo veele ionghers ende andere persoonen binnen dese stadt voor maniere aenghenomen hebben / de passanten ende in 't besondere vreemdelinghen ende buytenlieden / met steenen ende slyck te worpen / naer te roepen ende te beschimpen / hen ghevende den naem van Ariaen / oft andere; waer uyt vele gheschillen / kyvaegien / ende vechteryen zyn rysende / ende noch meerdere souden comen te rysen / ten sy daer teghen werde voorsien: soo ist dat men van 's Heeren ende deser Stadts weghen eenen yeghelyck wel scherpelyck verbiedt / dusdanighe ende alle andere maniere van lasterlycke naerroepinghe ende beschimpinglie te ghebruycken / met steenen / slyck oft yet anders te worpen: op pene van ses guldens boven arbitrale correctie.'

Laat ons hier bijvoegen dat op zelfden 13 April 1619 het Stadsbestuur, door een ander stadsgebod aan de 'ionghers' verbood 'met pylen ende boghen te schieten langhs de vesten.'

En 't was juist alsof er niets werd verboden, want zie, op 26 Februari van 't volgende jaar 1620, zegt het Magistraat in een opnieuw afgekondigd gebod:

'Alsoo niet teghenstaende by onze voorgaende ordonnantien ghestatueert is.... ende men nochtans bevindt dat de selve nieten wordt onderhouden....'

Dan op 28 Juni 1621 wederom:

'Alsoo nietteghenstaende verscheyden ordonnantien / tot diversche tyden binnen dese stadt ghepubliceert / diversche jonghers/.... hen vervoorderen daghelycks op de straten / vesten / oft andere plaetsen te worpen met

steenen / oft teeghens malckanderen te vechten / tot groot peryckel van de passanten / ende versmaedenisse van de voorseyde ordonnantien....'

En immer zoo voort.

Zwijgt van 'jongers'.

OSCAR VAN SCHOOR.

Antwerpen, 20 April 1914.

## De laatste Ridders

**W**ELEER in 't rijk beluik van vlaamsche dorp en stede
gerugsteund aan een tros van leên en heerlijkheden
daar rees bij de oude kerk, met neêr- en opperhof
het machtig heerenhuis.... vergaan in gruis en stof.

In 't doodboek slaapt nu 't hof, met ridders feest en jacht.
Een boerenwoon vervangt de middeleeuwsche pracht.
Nu liggen hier en daar nog, met gevouwen handen,
de heeren met hun vrouw; en met gesloten mond

zoo bidden ze in de kerk - die niet en bidt te schande -
on ruinen stil hun eeuwgen credo in het rond.
Daar liggen ze uitgestrekt als twee versteende lijken

met stalen blik en on beroer baar oogenlid,
spijts tergend ongeloof, daar hemelwaarts te kijken
en loepen eeuwig voort hun eeuwig wachtwoord: bidt.

HORAND

## Miskende kunst

**I**N de onderaardsche krocht van 't kunstig praalgebouw,
beloken in 't gelend van ijzervaste staven,
verdoofd, verdonkermaand, een tweede werf begraven
ligt Jan van Dadizeele in eeuwgen doodenrouw.

Door de enge vensterpleet komt schaars een lichtstraal schijnen,
toch, 't kunstig graf herleeft in al zijn kunstige lijnen.
De stormhoed op zijn hoofd, terzij het ridderstaal,
de marmer ridder spreekt nu nog zijn riddertaal.

En zij aan zij, rust de eedle vrouw langs ruwe wanden
met heur lang bedesnoer, en heur gevouwen handen.
Een trouwe hazewind steunt 't lijf der trouwe gade.
Den ridder draagt een leeuw die borg spreekt voor zijn daden.
Hoe ver zijt gij, o kunst en nieuwe tempelpracht,
van dit oudtijdsche stuk verdonkerd in dien nacht?

HORAND.

## Tieghem

**W**IESKE Maroy staat ons af te wachten op het kerkplein; 't ziet er welgezind uit en 't biedt ons zijne vondsten aan.

Welk bevallig pijltopke, in glimmenden, bleeken, doorschijnenden keisteen!... Hoe scherp is de spits geklopt, hoe fijn zijn de vlerkjes uitgevoerd en hoe liefelijk is het fatsoen van 't steeltje.

't Is waarlijk eene perel.

- Daar is eene schoone belooning aan verdiend. Waar hebt gij dat gevonden?
- M. de pastor, te Tieghem.
- Waar te Tieghem?
- M. de pastor, aan Balcaentjes.
- Zoek daar maar voort; gij zult daar nog werktuigen oprapen.

Met ingetogen en bescheiden vreugd ontvangt Wieske zijne belooning; de andere kleuters die er rond staan en die het prachtstuk met belangstelling bezien, en zijn er

niet afgunstig van, want zij ook hebben reeds schoone vondsten gedaan te Caster en tot Elseghem en 't zijn even Wieskes eigen rechtsweers die de prachtige verzameling van 't Galgebosch van Elseghem aan het licht brachten...

Tieghem!... Daar daagt een nieuw, rijk voorzien oortijdsch woonoord in 't verschiet.

***

Tieghem is krachtens zijnen naam een frankisch woonoord.

't Is de woonplaats, het heim, het deellot van het frankisch stamgezin der Tidingen, der nakomelingen van den Frank, die 't zij in ons vaderland, 't zij ginder ver over den Rijn in het stamland der Franken den welbekenden naam van Tido heeft gedragen.

Tieghem staat voor Tîdeghem en Tîdeghem is zooveel gezeid als Tidingenheim.

***

Wat geenen twijfel en lijdt is het volgende: waar er Franken wonen, zal men ook gewoonlijk de sporen der belgo-romeinsche beschaving ontdekken.

Wat heeft er de Franken aangetrokken?

Eene streek die iets kon opbrengen. De grond die door voorgaande landbouwers reeds vruchtbaar gemaakt was.

Wat zouden de Franken immers in eene woestijn gezocht hebben?

Als zij den bodem onder elkander verdeelden, als zij in stamgezinnen naar onze gewesten kwamen gezwarmd, hebben zij zich op de voordeelige landerijen nedergezet.

In 1904 kregen wij een bericht uit Tieghem dat men daar de grondvesten gevonden had van het kasteel, waar Sint Arnoldus geboren was.

Men verzocht ons die merkweerdige ontdekking te komen vaststellen.

Wij trokken er naartoe.

Die grondvesten waren te zien niet ver van den voetwegel

naar Avelghem op het hoveken van Richard Verbeke; niet ver van daar staat er eene kapel aan S$^{t}$ Arnoldus toegewijd.

Wat was er daar nu waar te nemen?

't Waren de overblijfselen van een belgo-romeinsch landhuis.

Vele zulke landhuizen wierden er ontdekt en volledig opgespoord in 't Walenland.

Nog geen enkel en wierd er nauwkeurig onderzocht in Vlaanderen.

In dit Tieghemsch landhuis had men reeds belgoromeinsche *tegulae* in overvloed uitgedolven; 't spoor van de grondvesten bestond uit blauwe steenen, die men kon vervolgen.

De grondteekening van dit merkweerdig belgo-romeinsch landhuis en wierd niet opgenomen, de opsporingen en konden niet voortgezet worden, omdat de eigenaar geene voldoende toestemming wilde schenken.

't Waren er nog die 't gerucht verspreidden dat die belgo-romeinsche *villa rustica* door de Noormannen was verwoest geweest; 't is veel waarschijnlijker dat zij ten onder ging met den val van 't romeinsch keizerrijk, als de Tidingen daar hunne leemen hofsteden hebben gevestigd.

***

De belgo-romeinsche beschaving bloeide waar er vroeger Kelten woonden en men mag ook zeker zijn dat men in een belgo-romeinsch woonoord ook de overblijfselen van den jongen steentijd zal aantreden.

Jongsteentijdsch keigerief verzamelde M.K. Gillès de Pélichy op den Tieghemberg.

Dicht den steenweg naar Ingoyghem, uitgaande Tieghemdorp, heeft M. Aug. Callens eene prachtige steenen bijl gevonden.

Wij vermoeden ook dat Wieske Maroy, de jongen die ons dat schoon pijltopke bracht, nog vele navolgers zal hebben

te Tieghem en dat het landseigen Muzeum van het Jubelpark eene jongsteentijdsche verzameling rijker zal worden.

J. CLAERHOUT.

## Volkskunde

**A**LS vervolg op *Biekorf*, loopende jaar, bll. 169-171, ziehier hoe wij het verhaal ‘van de weduwe die wil hertrouwen’ te lezen krijgen in het beruchte boek: *Historia de Fray Gerundio de Campazas* van Pater Franciscus Isla, van het Gezelschap Jesu, die leefde van 1703 tot 1781:

Men vertelt van eene weduwe dat zij ten huize van haren pastoor trok om raad nopens het vraagstuk of zij zou hertrouwen; want zij kon niet zijn, zeide zij, zonder iemand om haar te helpen, en zij had een goeden knecht, ervaren in het vak van haren overleden man. Daarop zei de pastoor: ‘Trouw dan maar met hem.’

Waarop zij antwoordde: ‘Ik vrees maar dat hij mij zou willen boven het hoofd groeien, en van mijn knecht mijn meester worden.’

‘Welnu,’ zei de pastoor, ‘trouw niet met hem.’

Maar zij hernam: ‘Ik weet niet wat gedaan, want ik kan onmogelijk het werk van mijn man afgedaan krijgen, zonder een gezel die mij ter zijde staat.’

‘Welnu,’ sprak de pastoor, ‘trouw dan met dien jongeling.’

‘Maar,’ klonk het wederwoord, ‘indien hij kwalijk uitslaat, en mij wil mishandelen, en mijn goed verkwist?’

‘Welnu, trouw niet,’ zei de pastoor.

En zoo antwoordde hij voortdurend op al hetgeen hem de weduwe vroeg en voorstelde. Eindelijk, gewaar wordende dat zij lust had om met den jongman te trouwen, omdat zij hem geern zag, raadde hij haar aan van wel te letten op hetgeen haar de klokken zouden zeggen, en te handelen naar hunne beslissing. De klokken gingen aan 't luiden, en 't scheen haar, naar hetgeen haar ter herten lag, dat zij zeiden: ‘Trouw met hem! Trouw met hem!’

Zij trouwde, haar man gaf ze vuist- en stokslagen dat het een aard had, en van meesteres wierd zij slavin. Dan trok zij opnieuw tot den pastoor met klachten over den raad dien hij gegeven had, en duizendmaal de uur verwenschende, op dewelke zij hem geloof geschonken had.

Toen sprak de pastoor: ‘Waarschijnlijk hebt gij niet wel gehoord wat de klokken u gezeid hebben.’

Hij trok aan het zeel, en dan scheen het haar dat de klokken klaar en duidelijk zeiden: ‘Trouw toch niet met hem! Trouw toch niet met hem!’, want met de strafwas zij verstandig geworden.

*Hist. de Fr. Gerundio*, lib. I, cap. IX, § 10.

A.D.

## Mengelmaren

**I**K lees in *Biekorf*, bl. 140 van 1914:

Wat mag *siester* zijn? (voor petrole in de streke Aerseele en Oudenaarde).

De steenolie of petrole komt uit schelfersteenen grond, in 't fransch terrains *schisteux*. Petrole is dus huile de schiste. In Fransch-Vlaanderen, in de streke van Cassel zegt men *chijster* met de fransche *ch* of liever de oud-saksische van 't Westland; de *ij* is de Westlaande zooals

G.L.

*Deken De Bo, zijn leven en zijn werken*, 8$^{o}$ LVI, 215 bl. J. Vermaut, Kortrijk.

*Inhoud:* Levenschets. Gedichten. Prozastukken, waaronder het gemoedelijk verhaal ‘De Pastor van Quaethem’ en de diep doordachte verhandeling ‘Over dialectische woorden en wendingen die burgerrecht verdienen in de schrijvende taal.’

De Bo, taalvorscher met zijn overheerlijk West-Vlaamsch Idioticon, dichter van zooveel kunstjuweelkens, waar zijn veerdige taal in leeft en vonkelt, man van plicht en van gezag, vlaamsch van geest en van gemoed, verdient met recht en reden het eerewoord dat op het titelblad van dit boek prijkt: een groote Vlaming.

Dit boek werd verveerdigd vooral wie zijn taal bemint, Vlaanderen hoogacht en Vlaanderens mannen viert.

## Doodsberichten van Westvlaamsche Geloofsboden

**V**ROEGER weld de lijst der Westvlaamsche helden op het missieveld gesneuveld, onderbroken; we laten hier de namen volgen dergenen die sedert 1909 overleden zijn:

*Eerweerde Pater Delberghe Omaar*, te Herseeuw geboren, studeerde achtereenvolgens aan het S$^{t}$ Jozefs college te Moescroen en het klein Seminarie te Bonne Espérance, trad in de Congregatie van Scheut, vertrok naar Midden-Mongolie in 1905 alwaar hij in Juni 1910 in den Heer ontsliep.

*Eerweerde Pater Jonckheere Emiel*, van de Congregatie van het Onbevlekt Hart van Maria te Scheut, werd geboren te Vijve-Kapelle (S$^{te}$ Kruis), studeerde aan het klein Seminarie te Rousselaere, vertrok naar Midden-Mongolie in 1905 en stierf er in October 1910.

# [Nummer 10]

## Edward Vermeulen

Caïn's zonde.
De Dieperik.

**A**LLES kan voorvallen! Allerlei ongebeurde en onverwachte dingen hebben ook kans te geschieden,... en, om 't niet te lang te trekken,... alzoo gebeurt het dat ik, die voor lettercritiek niet den minsten aantrek en hebbe, en die misschien één ongelukkigen keer een letterkundig werk heb beoordeeld, nu met een ernstig gezicht zitte te kijken op dat bladje: ‘Weled. Heer: Hierbij hebben wij de eer u een exemplaar te zenden van “De Dieperik... aangenaam zal het ons zijn, indien U hierover eene beoordeeling wilt opmaken...”

En 'k ga 't doen ook!

En 'k moe te 't doen! Want anders ware ik in tegenspraak met overtuigingen, reeds lang aldus uitgesproken:

“Het doel dat ik dan voor een kunstwerk vinden wil, is eene waarheid, eene klaarheid te meer in mijnen geest en

mijn hert, om 't even of ze van hoogere of nederigen aard is, maar waartoe de schrijver, ongemerkt, zoo ge wilt, mij toch heenvoere; dat zij mijn geestesleven, mijn gemoedsleven, mijn zedelijk leven, mijn verbeeldingsleven iets edeler make, iets hooger opheffe... Ik mag en moet een kunstwerk toetsen aan dezen proefsteen:... ik heb u gelezen en wel verstaan, gij boeksken daar, en... met u in mijne verbeelding en in de oogen mijner ziel zal ik meer en frisscheren moed hebben om te leven, want ik heb gezien dat er, niettegenstaande armoede en leed en kwaad, in de wereld een schat ligt, uiterlijk: van zonneschijn en bloemen en schoonheid, en innerlijk: van troost en gebeuring en medelijden, en dichterlijkheid. Ik ben nu bewust van iets helders en warms in mij, dat me behagen scheppen doet in 't leven en roeren van mijn menschelijke natuur”[1].

Welnu, den eersten keer, sedert dit gezeid en geschreven werd, mag ik nu voor een oorspronkelijk Vlaamsch verhaalboek in vollen gemoede alzoo spreken. Dat verdient een buitengewone behandeling. En daar ik, juist vóór dien *Dieperik*, met stijgende belangstelling “Caïn's zonde” gelezen had, spreken wij van de twee boeken ter zelfder gelegenheid.

Wat vertelt *Caïns zonde?*

Geeraard Callewaert heeft uit minnenijd zijnen jeugdvriend Fons Bruysse in 't water gestooten; niemand, buiten één kwaden spioen weet dat; Geeraerd heeft gebiecht, is met Godelieve Binthein getrouwd, en leeft met vrouwe en kinderen, in schijn gelukkig en inderdaad deugdzaam, menschlievend en godvreezend, maar de wroeging om die moord knaagt zijn herte op, zoodat hij, diep ongelukkig, de anderen rondom hem ook het leven vergalt. Zijn dochter, Godelieveke bemint Polke, een zoon van Fons Bruysse, en, hoewel de jongen van Moeder Godelieve en van hem zelf geacht en bemind is, ziet hij

(1) *Hoogere begrippen in de letterkunde*, 1905-1906.

een' gruwel in die verbintenis; hij steekt er zijn zinnen in, en valt eindelijk, na menige rampe en kruis, met een beroerte getroffen, op 't langdurig ziekbed. Pol verneemt, alleen, de waarheid nopens zijn vaders dood, en de instorting, meent hij, van zijn liefdedroom. Toch vindt hij den moed om Geeraard Callewaerts doodsuur te verlichten, maar daarna trekt hij naar Amerika, bij zijnen oom, wiens dochter hem weldra tot man begeert; hij nochtans, na een oogenblik van weifeling en bekoring, voelt den ouden band naar Vlaanderen en Godelieveke trekken; een brief van 't lieve meisje brengt hem weer.

En dat is al. Maar wat een boeiend verhaal! Zet er u aan, en, buiten één enkel hoofdstuk: *In Amerika*, waarvan een goed deel zonder schade mocht wegvallen[(1)], leert ge alles, in ééne jacht van nieuwsgierigheid, bewondering, verteedering, schrik, angst, leute en deugd aan ware, sappige spreuken, en eindelijke voldoening om den uitval en eindindruk.

Ik ben geen criticus, ziet ge, maar dat laatste is voor mij, na zooveel jaren, en na allerlei dingen gelezen te hebben, nog altijd even noodig als in mijnen kindertijd: er moet een einde, en een goed einde aan 't vertelsel zijn! - ‘Maar de einduitval van de menschelijke gebeurtenissen is dikwijls slecht en treurig!’ zegt de pessimist. - ‘Ja hij’, is mijne antwoorde, en in dees verhaal is droefheid en treurigheid genoeg: 't kwaad heeft zoo'n bittere gevolgen in die ziel; en de wraak komt op die wraakroepende zonde onverbiddelijk neder. Maar de troost is er ook, en de bevrediging in 't stervensuur; maar de trouwe liefde der twee kinderen vaagt al dat leed uit, en zegeviert boven de dood, zoo machtig en zoo heerlijk! Waarom stil blijven bij de straf en de ramp? Schiet de bloem niet uit, onder gras en wied, op puin en verrotting? Ons menschenherte wil, en 't is een zegen Gods, in het goede, in het schoone, in de vreugde berusten!

(1) Vooral de *Lange verhalen van hoer Bolduyt* (bl. 186-192).

Ja, dát juist maakt zoo'n indruk van waarheid in dit verhaal, dat goed en kwaad, zoeten zuur, deugd en zonde, voor- en tegenspoed er zoo menschelijk en zoo onpartijdig dooreengeweven liggen, ‘gelijk het oprecht in het leven der menschen gaat’.

En de liefde? Wel, het komt mij, priester, misschien minder toe daarover te oordeelen, maar toch, waarom niet? Waarom zouden wij de goede en de kwade liefde niet onderscheiden? Waarom zouden wij onze oogen toenijpen, en het loochenen, dat de liefde van man en vrouw heerlijke wet is van Gods natuur, de wet der bloemen en der vruchten? Waarom zouden wij niet mogen bewonderend stilstaan bij de kuische, geordende liefde, die onder de oogen des Heeren bloeit en van zijnen zegen vrucht verwacht? En zulke liefde wordt hier met innigheid verhaald, gevierd en bekroond. Ik weet wel *dat de aankomende jeugd deze boeken niet lezen moet; geen liefderomans zijn voor haar geschreven*[1], maar de rijpere jongheden en de volwassen menschen hebben hier het beeld der gezonde en geregelde gevoelens, uiterst kiesch en pakkend voorgesteld. Dit geldt voor beide verhalen.

Door dat alles speelt de Vlaamsche natuur, het land en de lucht, de lente, zomer, en winter: een open vrije ruimte voor het verhaal. Men is erin thuis: men ziet de boerenhoven, de landerijen en meerschen, het ‘rootputje in de zipte’; alles wordt u gemeenzaam en bekend. Het leven van den landman, door alle weder en wind is lijk een drama, het breedere drama waarin de huis- en zielegebeurtenissen gevat zijn. Niet te veel lange beschrijvingen, en alles in nauwe verbinding met het onderwerp. Hierin is *Caïn's zonde* nog beter dan *de Dieperik*, hoewel de laatste zorgvuldiger geschreven is. Zie eens naar dien winter, en zijnen invloed op het landvolk (bl. 21-23); dat ongeweerte, met Geeraards wanhoop (55-62); dien nacht met zijn vreemde gedaanten en zijn nachtegaal liederen, waar-

(1) Alle christene ouders moeten daar streng- op waken.

door de arme Geeraard wandelt, met zijne wroeging (97-100); dat is heerlijk, maar nog beter zijn de kortere, teekenende trekken, die dóór en dóór alles, met één reke, één woord, één beeld, de Vlaamsche lucht en 't Vlaamsche land voor onze oogen tooveren.

Nu zou ik dat al willen toonen door voorbeelden, maar ik ontzie het, al dat afschrijven.

Maar dat levende Vlaamsch!:

> '- Vrouwe Callewaert, heur beste medecijne is trouwen.
> - Trouwen, gilde ze, - is dat, op Gods wereld, wel een schaapje om te trouwen? Moest het zijn oogen toedoen, 't gave ne geeuw en 't ware dood. Ge moogt stout van ijzer en staal zijn, om in de groote gilde te gaan!....'
>
> .....
>
> - 'Niemand in de wereld kon beter raad geven en troosten, dan Geeraard Callewaert, maar zijn eigene angsten en gejaagdheid kon hij niet verhelpen, en zijn wijf draaide het hem soms door:
> Ge weet voor iedereen en voor alles remedie en ge loopt zelf lijk een treurwilge!...'
> .....
>
> - 'Lieve, 'k heb hooren ronken, dat Pol Bruysse kruisen maakt omdat de doktor hier zoo vele komt; de menschen zeggen dat het om u is.
> Met den slag werd Lieveke rood tot in den hals en dan begon ze slagwater te krijschen en ze hakkelde, geschud en geslingerd door heur snikken:
> 'Moeder, Polke mag toch geen kruisen maken, en de dokter moet er voor mij niet komen.... 't is een beste, treffelijke jongen, maar al ware hij met goud beslegen....'
> 'Ziet ge Polke zóó geerne?' vroeg moeder, geheel zoetjes.
> 't Meisje kroop dicht bij haar, dook heur nat wezentje op moeders kniën en vezelde:
> 'O! ja, zóó geerne!'
> 'Zeere, zeere,' loech moeder, 'moet ge daarom krijschen? Ge moogt gij dat manneke geerne zien; 'k zie ik het ook geerne.'
> 't Was uit met krijschen, en Lieveke huppelde lîjk een jonge geite en zong geheel den dag lijk een vogel....

Hoe smakelijk, hoe ongewrongen, hoe wáár!

***

De Dieperik, nu. De historie is even simpel:

'Jan Winkels, niettegenstaande den raad van zijn vader, Boertje Boers, spant aan met Felix Scherpereel, een gierigen koopman, om te speculeeren. Na eerste

welslagen krijgt hij het hoog in den hol: zijn kinders moeten groote slagen doen. Octaaf en Flora, die met hem mêewillen, loopen verloren. Octaaf trouwt met Scherpereels zuster, maar kan haar niet lijden en loopt weg naar Amerika met een ander vrouwmensch; Flora trouwt ongelukkig met een schuimlooper die op heur geld uit is. Martha integendeel en Fred doen het nederig en op zijn boersch, tegen vaders zin, maar met grootvaders hooge goedkeuringe. Dan komen de rampen: de val van de Scherpereels, groote geldverliezen voor Jan Winkels, die, half gebroken, nog mishandeld wordt door Flora en heuren man, maar betroeteld door Fred en zijn Angeleke, och arme op 't einde kindsch wordt van onrust om zijn ellendige geldzaken. De bekeerde en berouwvolle Octaaf komt eindelijk nog eens over naar Vlaanderen, en al de kinders vereenigd met hun broeder-priester, zien nu het geluk in de liefde en de voldoening elk met zijnen staat: ‘Die in den dieperik tuimelden zijn opgestaan, en de vrede heerscht in ons’.

Zooals we reeds zeiden, is dit boek met meer zorg afgewerkt dan 't voorgaande. Er is meer kunst aan besteed en de taal is ook meer verzorgd. Want, - en dit zeg ik maar snel in 't voorbijvliegen - in beide boeken zijn slordigheden van taal. Hiermede bedoel ik geenszins het gewestelijk, prachtig Vlaamsch, dat zoo wel op zijn plaats komt en zoo smakelijk is als terwebrood, neen, maar dat Vlaamsch is dikwijls zonder genoegzame klanken- en oorsprongkennis geschreven. Warden Oom moet zijn woorden eens wikken en nagaan in De Bo en in Loquela, of laten wikken door taalkenners. Ook de volzinnen zijn hier en daar een beetje mank. Zelfs de samenstelling van 't verhaal Avankelt en lost hier en daar, meer dan in *Caïn's zonde*. Sommige personen loopen eensklaps verloren voor den lezer, zoo b.v. die brave Martha met heuren Nand Deurinck; de verhaler zelf onthoudt hunnen name niet meer, en noemt het huishouden op bl. 238 en andere: *Winckel's.* Maar, *basta!* 'k Zou dat liever aan den schrijver

zelve toogen en bewijzen dan hier in geschrifte. Ook 't en kan al in eens niet komen, en met al de gebreken van de wereld zijn de verhalen nóg schoon.

De grootere letterkundige zorg aan ‘den Dieperik’ besteed, blijkt uit sommige deelen vooral, zooals 't portret van Boertje Boers in 't begin van 't boek; de natuurbeschrijving aan den aanvang van hoofdstuk VI: *Harde zomer;* het geluk van 't jonge koppel Fred-Angeleke, hun ‘*stil geluk*’ (VIII), op hun hoeve en velden etc... Prachtig in hen zelven vallen die deelen soms wat lang, zij doen altemets het verhaal een beetje kwijnen. Daarin is Caïn's zonde, over 't algemeen, beter van evenwicht. Ware ik in Vermeulens plaatse, ik zou eens en voor altijd dat kunstproza uit zulke verhalen weren. Ik durf er vele op wedden, dat de groote helft van de lezers die lange dingen overslaat. Beschrijving moet geheel 't verhaal in sobere maar diep-slaande trekken dóórloopen. Dát is de kunst die minst kunsten maakt, meest de natuur nabij komt, namelijk de natuur van de menschelijke aandacht-en verbeeldingskracht, de natuur van den lezer, waarmêe elke schrijver eerst heeft af te rekenen.

Al het goed dat ik, voor verhaal en taal te zeggen had over *Caïn's zonde*, zeg ik over den Dieperik. En wéderom ben ik verlegen, omdat ik geen honderd bladzijden kan uitschrijven om dat te doen voelen.

> ‘Wijveke, 'k geloof dat ge met gescheurde zakken in uw schorte loopt; weet ge dan niet dat het geld geen steertje heeft? Hoor eens, jong, 't geld is rond en 't kan zeere loopen, 't geld wilt verstandig behandeld worden, en 'k zal zelf voor de knor zorgen.’

Dat is Boertje's taal tegen zijn al te zorgeloos wijf, en dit hier is tot zijn liefste kleinkind, aan wien hij een bevoorrecht aandeeltje van zijn geld gegeven heeft:

> - ‘'k Deed het zoo geerne voor u, mijn beste herteknuistje; 'k heb maar u meer, en ook, ge zijt van mijn volk; g'hebt mijn herte in u en ge zult uwen weg maken, als een brave, treffelijke en christelijke boer, dat weet ik. En moest uw vader eens ten ondere gaan, ge kunt oppassen dat ge zijn schulden met dat geld niet betaalt, of 'k springe uit mijn graf om u te radbraken, verdraailinge!’

Verdraailinge! wat een deugend, kostelijk, hertelijk manneke, dat Boertje Boers!

Een echt meesterstuk van volks-zielkunde is 't Hoofdstuk VI: *Deftig volk*, vooral de verkoopingen aan die kortwoonsten... met die koe, bij voorbeeld:

> - ‘'t Volk giegelde en hield kermis ongehoord, wijl de jonkheden rondwareerden en fluisterden, al door en door den volkshoop: ‘geene aanbiedingen, zulle! of....’
> De deurwaarder maakte een einde aan het rumoer; de koe werd voor het volk gebracht en de roeper tierde nog eens:
> - Met geld. En hoeveel?
> - Twee honderd zes-en-negentig frank en drie-en-veertig centiemen, moorelde de boerin van het Groenhof.
> - Niemand meer? Twee honderd zes-en-negentig frank drie-en-dertig centiemen, schreeuwde de roeper.
> - Drie-en-veertig, potuil da-je daar staat! schold de boerin.
> - Ja, drie-en-veertig da-'k zeggen wil, verbeterde hij.
> - Is te gaar zes-en-zeventig, giechelde een meisje.
> - Niemand meer? herhaalde de roeper.
> Een beenhouwer uit de stad stond hij de koe te watertanden; hij betastte en bepootelde haar links en rechts, maar plots kreeg hij zoo een klakkenden kaaksmeet, dat hij tusschen Blare's pooten rolde, en, zonder kwijtschrift te vragen, onder het oorverdoovend geroep en gelach van 't volk, door de velden vluchtte....’

'k Moeto eruit scheên, van 't lachen; de daaropvolgende verkoopinge met ‘Dikkestuiver!’ is Homerisch.

En wie zou er niet weenen, als hij leest, in hoofdstuk X, hoe Jan Winkels, van zijn ontaarde kinders geslegen, bij Fred en Angeleke komt, en bij die brave ouders Simpel. Fred is eerst razend, maar vader houdt hem tegen...

> - ‘Hij stekte de spade met een steke in den stratezoom, dat ze tot aan den boom verdween, en zijn zakdoek nemend, vaagde hij vaders tranen af, nam hem bij den arm en leidde hem naar zijn hoveke.
> Als ze de poort instapten, kwam de tegenwerking in Fred. In teedere vervoering en overgoten met tranen greep hij zijn versleten vadertje in de armen, drukte hem op zijn borst en huilde:
> - Voor eeuwig hier bij mij, vadertje, voor eeuwig!
> De voordeur vloog open, en Angeleke en moeder Simpel kwamen buiten en tegen, ontsteld en kriepend. als ze Fred en Jan weenend zagen.
> - Ze hebben hem geslegen! Peist; geslegen! Hem hun vader! Die godtergende beesten! snikte Fred.
> - Kom vader, nokte Angeleke, hier zult ge geen slagen krijgen.

> Ze nam hem bij den arm, en zoo trokelde Jan in huis, tusschen zijn twee zoete kinders. Moeder Simpel was haren Jan gaan opzoeken, en als deze in huis kwam schoof hij den grooten zetel in het hoekje van den heerd, deed er Fred's vader in nederzitten, en donderde:
> Al de peerden van geheel Steenkapelle, aan één string gespannen, zijn niet sterk genoeg om u hier buiten te krijgen! Ha, die kettersche ketters! Wat! hun vader slaan!'

Dat pakt mij! En geen een mensch uit het volk en zal dat lezen of hooren lezen, zonder te zeggen of te peizen: dat pakt mij.

En nu denke ik aan een woord van Pastor Verriest, ter aanleiding van zijn processie, waarin die oude Jan het zware Christi kruise draagt:

'Ja, dat grijpt mij...

Ook, hoe wonderlijk: De processie gaat vol schoone heelden en levende verbeeldingen in kostelijke kleeren en mantels, met gulden kroonen en versieringen; en als ik naar huis gaande Karel tegenkome, dien flinken, preuschen levenden, bloeienden boerenzoon, en hem zegge: "Een schoone processie, Karel!" hij antwoordt mij: "Ja het, M$^{r}$ de Pastor, maar 't schoonste van al is Jan die 't kruise draagt, dat pakt mij."

Dat pakt hem: Ja alzoo is 't. Wij hebben over den schoonheidszin van ons volk, verkeerde gedachten... er is in het volk een andere schoonheidszin als bij ons. Het wil, min wat zijne oogen paait; het wil meer wat spreekt, wat het verstaan kan, wat zijnen geest slaat, wat zijn herte roert en voldoet. Wordt dat in onze processiën niet al fee dikwijls vergeten?[1],

Misschien wel. Maar wordt dat vooral niet schromelijk vergeten in de letteren? Al die kunstige beschrijvingen en dat uitrafelen van subtiele gevoelens 'dat straalt in onze oogen, maar niet in de hunne' om nog Verriest's woord te bezigen. 'Maar zij kennen wat anders. Den glans en rijkdom zien zij wel, maar de sierlijkheid en kunst zien zij niet. Dat en heeft voor hen geenen zin, en in den grand misprijzen zij wat niet en *spreekt*'[2].

(1) *Nieuwe Tijd.* 1897, 285.
(2) Ibid.

En 't is juist omdat Vermeulens verhalen *spreken*, dat ze de menschen van Vlaanderen zullen ‘pakken’.

Vermeulen, man, ik ken u niet in persoone. Ik vrage naar u, in Vlaanderland, waar ik zoo geern kome, en 'k hoore altijd met welgezindheid over u spreken; hoe gij daar onder 't volk leeft, en zijn leven en werk en dagelijksche doening afspiedt; hoe gij de blijde vrienden ontvangt, en leute bemint en stille geestige plagerij; hoe uw artikeltjes in de *Stem van 't Vaderland* door de ‘Fransmans’ gelezen en verslonden worden om hun echt Vlaamsch on genegen woord, en wat weet ik al... En dat verblijdt mij onzeggelijk. Ik zal u wel eens leeren kennen van bij, maar zooals gij me nu uit uw boeken voor de oogen komt staan, zijt ge een ‘goeie kerel’. En uw geschrijf is *goed.* Tot hiertoe niet voor de kinderkamer noch voor jongens en meisjes beneden de 18 jaar, maar voor 't volk, ‘de groote menschen’ goed! In u, geloof ik, is nu de samensmelting gebeurd van idealism en gezond realism, van kunst en eenvoud, van dichterlijkheid en waarheid, die we van een vernieuwde volkskunst verwachtten. Conscience's en Stijn Streuvels' gaven tegare gerold, of beter in u samen*gegroeid.* Proficiat, man!

En laat u niet gezeggen voor uw tale! 't Zou mij niet verwonderen hadde men u niet gesproken van meer ‘algemeen Nederlandsch’. Zend ze wandelen, en doe stil voort. Schrijf, (maar schrijf het verzorgd on nauwkeurig), *uw* Vlaamsch. Geheel dat prachtig Westvlaamsch leven wordt in u verpersoonlijkt. En achter u, in 't verleden, staat, als uw stamvader en patroon, ge en weet dat misschien zelve niet, maar 't is alzoo, staat de reus en de levenwekker: Guido Gezelle. Gij zijt een van zijn schoonstspruitende afzetsels. En of wierdt ge maar gelezen, de eerste jaren, door Oost- en Westvlaanderen, is het niets, uw eigen streke te doen voelen en schoon voelen, te leeren eigen Vlaamsch en christen zijn? Daarbij, moet gij verder spreiden, 't en zal maar zijn omdat ge uw eigenaardigheid hebt. De Hollanders b.v. zouden u niet willen lezen,

waart go een namaker van hunne taal, en ze zouden groot gelijk hebben, toe!

En mocht ik u dan nog eens iets vragen: Schrijf ons eens eenige hoeken voor de jeugd, voor de kinders en de aankomelingen. Wij hebben er zoo weinig! En gij zoudt dat kunnen!

AL. WALGRAVE.

## Heimkeer

IK heb ellendig veel geleden,
Omdat ik weinig heb bemind;
Want hij die loochent zonder reden,
In 't leven geene vreugde wint.

Ik heb ellendig veel geleden,
De smarte was mijn zielekind;
Ze vergezelde steeds mijn schreden
Langs wegen waar men tranen vindt.

Want hij die 't leed niet heeft dorstreden
Dat iedereen aan 't leven bindt
Zal lijden en heeft reeds geleden,
In onbewustheid, als een kind.

***

Ik heb ellendig veel geleden
Omdat door eigenwaan verblind
Ik toch zoo luttel heb gebeden
En niet verstond wat God verzint.

Ik heb ellendig veel geleden...
Ik bleef nochtans, o Heer, een kind;
En nooit wat andren U misdeden,
Heb ik gedaan, in passie, blind.

Want 'k ben gegaan in eenzaamheden
Daar men in eenzaamheid U vindt...
Hoe moer ik heb mijn wil bestreden,
Hoe minder werd ik blijgezind...

***

Nu waait door droeve dag van heden
Om slapen mijn, geen zoele wind,
En 'k staar, heel ver, in diep verleden,
Mijn schreiende oogen dof en blind.

Ik heb ellendig veel geleden
Omdat ik weinig heb bemind...
Ik zal mijn smart als brood nu kneden
En door de dagen gaan als kind.

JUUL FILLIAERT.

## Over godsdienstzin in ambtelijke stukken binnen vorige eeuwen

**H**ET wereldlijk gezag, op onze dagen, steunende op kwalijkbegrepen gewetensvrijheid, blijft, zoogezeid 'onzijdig' in zijne ambtelijke stukken en bevelen. Gansch anders ging het toe in vorige eeuwen; toen was de wereldlijke macht niet verlegen, in ambtelijke bevelen en ordonnantien den naam te noemen van Hem, van wien, volgens S$^{t}$-Paulus, alle macht komt. Alhoewel het leven in die tijden ook niet vrij te pleiten was van gebreken en ondeugden, toch weten we dat de godsdienstzin niet enkel het huiselijk, maar ook het officiëele leven doordrongen had, en, volgens onze bescheiden meening, achten wij het roerend de wereldlijke macht hulde zien te brengen aan Deze, zonder wien geene aardsche macht zou bestaan.

Zoo lezen we in een schepenengebod der Stad Antwerpen, van 15 Januari 1586:

Alsoot op S. Anthonis dach den xvij. deser teghen-woordigher maendt sal veriaeren dat Godt den Heere deur syne ghenade ende Goddelycke gratie heeft ghelieft den Inneghesetenen deser stadt van den Franchoysen aenslach te verlossen / ende hunlieden daer tegens wonderbaerlycke victorie te verleenen / waer aff onsen Heere Godt niet en behoort ongelooft noch onghedanckt te blyven' zoo bevelende Heeren Gouverneur, Schouteth, Borgermeesteren, Schepenen ende Raedt der selver stadt op den voorzeiden dag 'te doen eene solemnele processie generael / ende te gaen den grooten cirkel'. Daarenboven vermanen zij 'elcken een de selve processie te volghen / ende Godt den Heere niet goede ende vierige devotie te dancken ende te looven van syne ongrondelicke bermherticheyt den Inghesetenen deser stadt ghethoont'.

Voorts werd er verboden dien dag te werken, de winkels open te houden om iets te venten of te verkoopen.

Op 28 September 1585 veerdigt het stadsbestuur een bevel uit, waarby men laat weten dat men op den volgenden dag 'naer de hoochmisse gaen sal Processie generael / den grooten cirkel / met den Eer. heylighen Sacramente / om Godt Almachtich hertelyck te bedancken dat hem ghelieft heeft door syne grondeloose barmherticheyt dese stadt te vereenighen met de Coninckclicke Maiesteyt / onsen natuerlycken Heere: ende syne Godtlycke ghenade ghelieve dese stadt ende d'inwoonderen / voort aen in alle eenicheyt ende prosperiteyt te conserveren ende bewaren. Ende oock om Godt almachtich te dancken dat hem ghelieft heeft hier voortyden dese stadt miraculeuselycken te verlossen van de sweetende sieckte[1]. Midts denwelcken men beveelt van weghen als voor / dat een yeghelyck hem vueghe niette voorsz. Processie te gaan / ende nae te volghen / ende Godt den Heere almachtich vierichlick te dancken / ende bidden voor de

(1) Deze processie voor de zweetende ziekte ging vóór een dertigtal jaren nog jaarlijks uit. Thans is zij vervangen door eene processie binnen O.L.V. kerk.

voorseyde saecken doende den Eer heylighen Sacramente alle eere ende reverentie met Tortssen ende Wasslichte / soo hy meest sal kunnen ende moghen..... Ende voorts dat een yegkelyck de straten voor syne duere schoon make / ende het slyck wech doe ter plaetse daer de Processie sal passeren. Ende dat de Taverniers heure dueren daer de Processie passeren sal / ghesloten houden / tot dat al tvolck voorby sal wesen...'

Ten jare 1586, hadden eenige kwaadwilligaards beproefd brand te stichten in de huizen gestaan binnen het klooster der Minnebroeders, en zooals de stadbestierders het in hun plakkaat zelf zegden, hadden zy ook zooveel gedaan 'dat het vier daeraff is ontsteken gheweest: dweclk is voorts miraculeuselycken duer Godts gratie utghegaen.....'

Kwam de 'haestighe sieckte oft de Pest' de stad teisteren, zoo veerdigde 't bestier dadelijk eene ordonnantie uit met de voorbehoedsmiddelen die dienden aangewend, en omtrent altyd wierd er tusschen haakjes, na den naam der 'haestighe sieckte', alsdan vernield 'Godt betert' als een vrome wensch uit het hert van onderdanige christenen.

Op 19 Oogst 1603, liet de stad afkondigen dat de ordonnantie tegen de 'haestighe sieckte' niet goed genoeg gevolgd werd, en wel namelyk gebood zy dat men: 'vuer de poorten of deuren van de huysen die door Godt almaghtigh ghelieven sal met de veursz sieckte te besoecken / by de knapen daertoe gheordonneert sal worden dweers gheslagen een latte' om aldus de gezonden te waarschuwen.

Was de stad echter gedurende eenen zekeren tyd van den geesel gespaard gebleven en vreesde men de verspreiding der plaag welke in andere steden woedde, dan vond het Magistraat nogmaals de gelegenheid om den Heer te danken in hare ordonnantiën, zooals b.v. op 1 Juli 1616:

'Alsoo Godt almachtigh door syne sonderlingke gratie nu eenighe iaeren dese stadt bevrijdt heeft van de haestighe sieck te.....'

en op 20 Juli 1601, toen de stadsbestuurders bij ordonnantie verboden ‘cleyne kersen ende cleyne pruymen’ te verkoopen of binnen de stad te brengen, begon de tekst der ordonnantie als volgt: ‘Alsoo men geerne verhoeden ende versien soude dat in dese stadt geen haestighe sieckte en soude comen / ghelyck Godt almachtigh eenighe iaeren daer aff door syne sonderlinghe gratie dese stadt heelt gevryt.....’

Op den dorden dag van September ‘int iaer ons Heeren MDXCVIJ’ verscheen de ‘Ordonnantie / endegheboden / aengaende de haestighe ende besmettelycke sieckte / de Peste’. Tusschen den tekst in der geboden, vernamen we ouder andere, dat de geboden in sprake volkomen moeten onderhouden worden, ‘om de voorsz besmettelycke sieckte (met Godts gratie) te voren te comen’. En wanneer gevallen van pest zich voordoen in eenige huizen der stad of vrijheid ‘des Godt de Heere verhoeden wille’ wordt men verplicht dezelve gevallen te komen aangeven bij de tuchtoverheid.

Ongeveer alle jaren stelde het Magistraat bij plakkaat den prijs vast welken de taverniers mochten rekenen voor den wijn dien zij verkochten. En was de wynoogst gelukt, men vergat niet den Heere erover dank te zeggen. Zoo lezen wij in de ordonnantie van 13 Juni 1595, toen men den verkoopprijs voor wijn lager stelde ‘ende dat de wynen nu deur de gratie ons Heeren tot afslach ghecomen zyn’. Op 10 January 1611, in eene ordonnantie over hetzelfde onderwerp, lezen wij: ‘Al ist soo dat het ghewas van de wynen in 't voorleden iaer door de gratie des Heeren is seer goet gheweest’.

Zoo liet de wet der Stad Antwerpen in vorige eeuwen geene enkele gelegenheid voorbijgaan, om, openbaar bij ordonnantie of plakkaat, den Heer te danken voor bekomen weldaden, of Zijne hulp af te smeken in moeilijke omstandigheden.

OSCAR VAN SCHOOR.

Antwerpen, 29 April 1914.

## Mengelmaren

### Doodsberichten van Westvlaamsche Geloofsboden

*Eerweerde Pater Vereenooghe Alfons*, uit Lichtervelde, na zijne studiën aan het klein Seminarie te Rousselaere, trad in de Congregatie van Scheut, vertrok naar Zuid-West-Mongolie (Ortous), waar God zijne ziel tot Hem riep den 29 April 1911.

*Eerweerde Pater Cosyn Omaar*, geboortig van West-Roosebeke, studeerde te Rousselaere in het klein Seminarie, werd lid der Congregatie van Scheut, en vertrok naar de Philippijnsche eilanden, waar hij de kroon der zendelingen verwierf den 30 April 1911.

*Eerweerde Pater Pauwelyn Leo*, uit Langemarck, studeerde aan het S$^{t}$ Vincents Kollege te Yper; in de Congregatie van Scheut priester gewijd, vertrok hij in 1903 naar Zuid-West-Mongolie, en stierf er den 29 December 1911.

*Eerweerde Pater Schipman Andries*, uit Kortrijk, studeerde aan het Kollege te Meenen, trad binnen te Scheut, verliet zijn vaderland in 1908 ter bestemming van Oost-Mongolie, waar hij den 17 Juui 1912 overleed.

*Eerweerde Pater Tanghe Julius*, van de Congregatie van het Onbevlekt Hart te Scheut; te Rousselaere geboren, studeerde hij aan het Kollege zijner geboortestad, werd naar Zuid-West-Mongolie gezonden (Ortous) in 1902, en gaf zijne schoone ziel aan den Heere terug den 6 Februari 1913.

De *Eerweerde Pater De Brabandere Achiel*, uit Iseghem, studeerde aan het klein Seminarie te Rousselaere, trad in het missiehuis te Scheut en overleed den 27 Juni 1913 in Zuid-West-Mongolie (Ortous). waar hij in 1907 was heengezonden.

De *Eerweerde Pater Delaere Achiel*, uit Steene, studeerde aan het O.L Vrouw Kollege te Oostende, werd aangenomen in de Congregatie van Scheut, vertrok in 1912 naar Zuid-West-Mongolie (Ortous), en ontsliep in den Heer den 6 Maart 1914.

De *Eerweerde Pater Petrus Vercruysse*, van de orde der Lazaristen, geboortig van Uytkerke, is te Parijs in het moederhuis zijner orde, godvruchtig overleden in den gezegenden ouderdom van 90 jaar, en was het grootste deel zijns levens werkzaam in de vreemde zendingen.

Den 17 April 1914 overleed te Antwerpen, in het gasthuis van S$^{t}$ Camillus, de *Eerweerde Pater Victor Delos*, geboren te Cortemarck in 1883. Hij studeerde aan het klein Seminarie te Rousselaere en trad in de Congregatie van Scheut. Hij vertrok in 1908 naar Kasaï (Belgisch Congo) en kwam bij het begin des jaars uit ziekte naar zijn vaderland terug.

C.S.

# [Nummer 11]

## Ook een pleziertochtje

‘**B**ON bateau, Messieu,’ riep Jan Papeljon terwijl hij van uit zijn bootje opwaarts keek - de hoogte van den kaaimuur op - naar een paar vreemde lieden - een heer die er rond de dertig uitzag en een jongere dame - die beiden nieuwsgierig en bijzonder belangstellend zijn netten-breien gadesloegen.

Jan had bemerkt dat ginder zijn ge buur Marten van den wal wegroeide, met vier fijn uitgeklopte heeren mêe, naar zee te wege - er is immers een goê stuiver te verdienen met die plezierreisjes -, en hij wist dat in een uur tijds vier of vijf garnaalbooten weg waren met edel volk aan boord - voorname heeren, witgekleede dames - en nu zeker onder volle zeil naar buiten dreven.

Jan Papeljon lonkte op zijds en zag dat een vâam of tien aan bakboord, korte Basiel de vreemdelingen ook in 't zicht had en blijkbaar gereedschap miek om ze bij te lokken.

Jan stopte zijn begonnen net weg onder het toegevouwen zeil, greep het trosje vast dat zijn boot met den muurringel verbond, en haalde, strak achterwaarts neigend, het vaartuigje tegen den arduinen trap.

De vreemdelingen verstonden zijn doening, doch Jan bespeurde ook aan 't blinken van hun oogen dat die heer en dame andere inzichten hadden dan hem te zien arbeiden: hij zag dat ze een tesch mêehadden en dat de man een wit-papieren pak onder den arm droeg - mondbehoeften zeker, tegen een voorgenomen reisje - ongetwijfeld waren ze op zoek naar een goên boot met treffelijke bemanning! Jan had het beet.

'Ici, bon bateau!' en hij weerde zich om met zijn armen den weg te wijzen trapaf het vaartuigje in. Dan begon hij, als ware 't akkoord op tocht en afreis reeds gesloten, met vlug armgezwaai het weinige water uit te scheppen dat in den grond van 't bootje schommelde.

De vreemdelingen waren naderbij de ijzeren leuning gekomen en toen Papeljon zijn gerimpeld wezen naar boven wendde zag hij hen werkelijk de trap afdalen, de heer vóór, de dame achter, mijde om niet uit te glijden.

'Bon bateau Messieu!'

'Spreek maar Vlaamsch, glimlachte de heer, we verstaan Vlaamsch, zijn immers van de kanten van Gent; hoeveel kost een reisje in zee met uw schip?'

Jan sloeg z'n hand aan z'n klak: ''t Is twee frank om een uur in zee te gaan.'

'Goed, man; 't is nog maar tien en schoon weder: hoeveel zou 't kosten voor een reisje tot den avond?'

Jan keerde zijn oogen neêrwaards en overging met duim en wijsvinger zijne grijs-bestoppelde kin, en opkijkende: 'dan is 't tien frank tot 't neergaan van de zunne, is 't goed?'

De vreemde heer sprak in 't fransch eenige woorden tegen zijne vrouw, daarop knikten beiden gemoedelijk naar den ouden visscher en besloten: 'We gaan meê tot dezen avond.'

Papeljon miek een gebaar als om te zeggen: ‘Ge zult tevreden zijn’, hij schoof zijn klak achterwaards en miek zich reisveerdig. Zijn jongste zoon Door, een kerel van 14 jaar, had ginder, waar hij met afhangende beenen op den hoek van den kaaimuur te kijken zat, de onder-handeling gevolgd, en daar kwam hij aangedraafd met de kloefen slaande tegen de blauwe randsteenen: hij wist wat hem te doen stond bij zulke gelegenheid.

‘Hier Oortje’, riep vader Papeljon, ‘de tros gespannen houden dat de boot niet wegdrijft!’

De stuurman hielp bezorgd den heer in 't bootje komen, deze reikte de hand aan zijn vrouw die niet een licht schreeuwtje op den boden nedersprong. Door loste de landvaste en wipte in de schuit. Het groengele water brobbelde onder de riemslagen en de tocht was begonnen. Jan en zijn zoon roeiden deftig vooruit, behoedzaam voor de hinderpalen, 't was hier zaak eer te doen aan die vreemden. Mijnheer en Mevrouw zaten stil als beeldjes op den middenbank en glimlachten zoet van behagen nu toch ook eens op zee te gaan.

Het water spetterde en glinsterde onder de roeispanen, een paar garnaalbootjes kwamen terug en kruisten de ‘Maria Theresia’, zoo heette ons vaartuig; Papeljon gaf telkens een ‘goên dag’ aan de stuurlien, hij flikte hun een oogje, als om te zeggen: ‘een buitenkansje te wege!’

Nu kwamen ze gevaren in de havengeul rechtover den eersten plezierboot die onder damp, tegen 't staketsel leunende, met wimpels en vlaggen bezet, door schril gefluit alle vreemde wandelaars aanmeldde dat hij naar zee vertrok voor een uur en dat ze zich moesten spoeden, wilden ze mêe. De makelaars zag men ijverig rondloopen op de houten wandeling en met afschuwelijk snijdende stem hoorde men ze roepen van ‘Messieurs dames une heure en plein mer, en nier, une heure en plein mer!’

Papeljon bezag den versierden stoomboot met nijdigen blik. ‘Ziet-je hem daar liggen met al zijn beslag, Mijnheer? - dat is nog een van die kerels die er maar op uit zijn om

den werkmensch zijn zuur stuk brood te ontrooven. Met 't warm weêr komt dat af uit een vreemde - lijk de zwaluwen - wat te verdienen is scheppen ze mêe, daarna wêerom weg. Bezie mij dat geweld, moet die boot dan naar Amerika?... voor een uur in zee! zoo'n afgedankte tuiboot! wat belief-je! in 't wit geschilderd, roode schouw, een paar strikjes en vaantjes... leelijke zeeschuimers en broodroovers, dát zijn ze!... Onze boot dreef intusschen de deining in die uit zee de havenmonding binnengolfde; verderop lag nog een ander 'broodroover' en daar ook was 't van 'une heure en plein mer' en aan boord een bonte wemeling van volk en wit en rood kleurgeschetter van zomergewaden en zonneschermen.

Papeljon liet zijn riem in den boot vallen en hiet Door met de zijne aan 't achtersteven te frikkelen. Jan rechtte den kleinen mast en plantte hem met vasten djok in de sporre. Dan de vals klaargemaakt, de talië vastgebonden, een val dóór den blok en hijsen op! het zeil naarboven! Op zijn eeuwig gemak haalde Papeljon den gaffel aan dat hij blok stond tegen den kop van den mast, en als een open vleugel streek het witte zeil zijn scherpen top tegen den frisch vloeienden wind aan. De groene garnaalboot plooide slank onder den opgevangen adem en schoot de havengeul buiteten de breede zee in. De onbewegelijk-vlammende Julizon stond hoog in de lucht en kleurde de lager tiegende wolken blinkend wit; blauwe zomergolven kwamen in lange reien naar de kust aangerold, ze namen het bootje op met zachten druk, ze deden het neigen, ze deden glinsterende perelen spatten rondom het steventje: en af en toe kwamen er andere nieuwe die eveneens een oogenblik met 't vaartuig speelden en dan lachend onder den zonnegloei heenliepen naar 't strand.

De heer en zijn dame waren bijzonder in hun schik; ze zagen met verwonderde blikken rond en gaven hun begeestering lucht in spetterende uitroepingen. Boven hen blauwde de zijige diepte waar enkele wollige wolken naar 't westen heenzeilden; rondom deinde de zacht wiegende

zee met haar duizendvoudig spiegelglanzen in 't zonnelicht met heinde en verre groene bootjes witte zeilen en blauwendige meeuwen; onder hen nokte de planken bodem van hot vaartuig zacht in streelende beweging, en daar aan 't roer stond een oude zeebonk, met gebruind rimpelig wezen, heerlijk- schoon, een natuurkind midden dit wemelende veld, met zijn zwarte vooruitgestoken wenkbrauwen zijn oogen induwend tegen 't zonnegeweld - aandachtig op zeil en stuur; dan bij 't voorsteven een jonge knaap blootshoofds en met vlottend haar, en roode wangen, zijn oogen wendend naar vader en naar 't zeil.

Mijnheer ontknoopte zijn jas en stak een cigaretje aan, Madam haalde de tesch te voorschijn en begon zoet beschuit te nutten; dat smaakte nu toch hemelsch goed op zee.

Jan haalde nog wat de schoot aan van 't zeil, zoodat de boot goed voortliep vóór den zachten oostwind en noesch weg van de kust, dan zette hij zich neder bij 't roer en haalde zijn duim lange pijp uit.

‘Hoeveel kost zoo een boot?’ vroeg de heer.

Jan spande zijn voorhoofd: ‘Dat kost zeven honderd frank, nieuw gebouwd en betuigd: ja, 't is een heel ponke geld, en je krijgt, dat maar cent voor cent te gaar; van leenen is er geen sprake, daar komt ommers niets van dan schâe en schand, zeggen de geldbazen. Ja, Menheer, 'h heb daar tien jaar lang aan gespaard, toen ik nog vaarde bij Beuninck, God gedinke zijn ziele; tien jaar lang, want als je voor vrouw on zeven kinders te zorgen hebt en dat alles van twee handjes komen moet, het gaat maar traagjes; de twee laatste jaren kwam ik er aleventwel wat rapper toe, m'n oudste dochter trouwde en m'n drie grootste zoons konden hun vader helpen. - Door schiet daar ne keer die landvaste op die nog buiten boord hangt; goed zoo.’

‘Zegt scheepstimmerman Leenaers zekeren dag tegen me: - 'k had in den tijd nog gevaren met hem op de oesterbarke, - ‘Papeljon, zegt hij, 'k weet dat je een garnaalboot begeert, hoeveel kunt-je al bestieren, we

zoûn malkaar verstaan? - 'k zegge; Leenaers 'k hebbe 580 frank liggen al in vijffrankstukken on briefjes van twintig, je ziet 't en is niet genoeg voor een boot,'. 'Luister, Papeljon, antwoordt Leenaers, ik timmer u een boot en je betaalt, me 580 frank, de andere 120 betaalt je me later eens bij afverdiening, en we zullen daar niet veel over schrijven en wrijven, ga mêe, we zetten er een pint op en Maandag leggen we de kiel.' Zoo kreeg ik de 'Maria-Theresia', Mijnheer. - Leenaers wierd treffelijk voldaan, de 120 fr. kreeg hij in vier maanden, 't sprotseizoen was ommers mêegeslegen en nu had ik den kop boven water: een splinternieuwe boot: zooals je hem nu ziet en heb ik er nog niet moeten aankomen in drie jaar, opgeweerd een streepje teer en groene verf met Paschen en Allerheiligen; en varen zoo je ziet - een lijfboot! 't is een broodwinning voor den ouden dag, en Cordula mijn jongste dochter helpt ook de korrenetten breien want dat tuig verslijt rapper dan slechte schoenen.'

Binst zijn verhaal liet Jan zijn oogen ronddwalen doch hij verloor geen stond zijn werk uit 't zicht: het stuur en den vaart van 't schip. Het varen was immers in hem vergroeid en het was blijkbaar dat hij over die zee liep als over een doodgewonen, haast versleten weg, doch ja, die een deel uitmiek van zijn levensbaan, als ware ieder aankomende baar een oude kennis geworden, ieder tocht in 't zeil een adem uit zijn eigen borst en ieder schommeling der groene schuit een klop van zijn oud herte.

Zoo zat de visscher aan 't roer zijn wedervaren te vertellen en de geschiedenis van zijn schat, en altijd voort speelden de mierelende baren rond den kleinen boeg.

Mijnheer en Mevrouw hadden geluisterd naar 't een-voudig verhaal gelijk men luisteren zou naar een zang uit 't verleden: en in rechtzinnige bewondering riep de dame uit: 'Maar Jan wat heerlijk leven, dit der visschers! In de zon en de vrije natuur, het jaar rond, en visch vangen met volle netten, welk gelukkig bestaan, en veel daarmêe te verdienen!'

Papeljon hoorde wel hoe bitter weinig benul die ‘binnenlanders’ maar hadden van de visscherij, en hoe in hun bekrompen verstand alles zich verzamelde tot: ‘schoon weder en netten vol visch’. Ze en dachten er zelf nooit aan dat het visschersbedrijf negen maanden op twaalf pijnen en slaven was, bij nacht en bij dag strijden tegen water en wind en dat alles voor klein gewin. In Jans geest kwam in eens terug al 't geen hij beleefd en afgezien had in zijn lang leven, en hij gevoelde spijt wegens de verkeerde meening van zooveel onbevoegden. Hij antwoordde echter anders niet dan: ‘Ja Mevrouw schoon wêer als *nu*, 't kan schikken, doch te schoon en deugt ook niet: dan valt de wind, 't is bladstille en je zit te blinken in dien schoonen zonneschijn midden de zee, werken kanje niet en zeil en korre lachen je uit’.

‘Doch nu is er van passe wind?’ meende Mijnheer.

‘Ja, sprak Papeljon - meteen haalde hij zijn uurwerk voor den dag - 't is noen en de ebbe zet west uit, we zullen eens met dien oosterwind een sleepje doen naar garnalen. Door, maak eens de spranken vast en bind het kuiltouw.’

Ineen ommezien was het net klaar. ‘En nu visschen in Godsnaam’ sprak Jan. Te zelf der tijde werd de korreboom door een paar bonkige vuisten te water gelaten, en 't bruine netlijf lijmde en kronkelde omleeg als een donkere visch die langzaam naar onder slingert. De twee spranken vast aan 't korretouw, nog een vadem of twaalf kabel gevierd en dan begon het net, voortgetrokken door 't zwankende bootje, over den zeegrond te slepen.

Mijnheer en Madam loechen van klaar plezier, alreeds zagen ze in hun inbeelding het net boven komen scheurens vol met garnalen en tongen; nog nooit gezien! dat was wel een buitenkansje! Mevrouw deed haar peerschgrauwen mantel uit, haalde den pak mondbehoeften te voorschijn en ging aan 't nutten, ze reikte haar man koeken met hesp en deze bood haar een kroes met wijn gevuld. Jan en zijn zoon haalden ook van onder de voorstevenbank brood

en kaas mitsgaders droogvisch en twee blikken puisjen met koffij.

Het vaartuig schommelde en ging als bij kleine sprongen vooruit immer het net verder over den zeegrond sleepende. Het water blonk blauwendig in kristalheldere golving, boven dreven rustig onder de middagzon een paar roomwitte wolken en wierpen ginder verre op het diepblauwe veld grauwe schaduwvlekken die geleidelijk wegkropen naar den gezichteinder toe. Rondom 't bootje dwarrelden matwitte meeuwen die plonsden en de brokkelingen opvingen wanneer ze over boord vielen.

Mijnheer en Madam hadden spoedig gedaan met hun maal. ‘Zen hadden geen bijzonder eetlust, doch 't zou later beteren.’

Papeljon die eendlijk gezapig zijn boterham aan 't eten was, terstond wat er haperde en de geele vlekken op Mevrouw haar wezen zegden hem duidelijk de reden van haar matigheid bij spijs en drank. Bij Mijnheer waren de wangen ook aan 't verbleeken doch hij hield zich fier en de wenkbrauwen fronsend, stak hij een groote sigaar op. Papeljon bemerkte het verguld ringje om den rookstok, het edel gelaat van den heer en de blauwe rookwalmen, hij dacht: ‘'t is jammer daaraan te beginnen, bij drie minuten ligt de sigaar over boord, zeeziekte en tabakrook en gingen toch nooit te gaar.’

Hij bezag stilweg de verbleekende wangen en dacht er met een zweem bitterheid aan hoe dat helder zonneweer met zachte bries en donzige deining nu ook nog goed was om pleziertochtjes te verbrodden, en hij vroeg zich af wat er zou gebeuren na eenige uren toen het zijn zou: oplaveeren tegen wind en baren om de haven terug te krijgen. ‘Die stedelingen zijn teêrhertig,’ gromde hij.

Naderhand zocht Madam troost in een boek dat ze uit de reistesch haalde, doch ze geraakte er maar kwalijk aan en haar oogen zegden angst en verwarring.

Haar man wilde het overwinnen en bleek als een doode begon hij luid te praten tegen den stuurman over groote

stoombooten, draadlooze telegrafie en motors, midderwijl wanhopig trekkend aan den grooten sigaar die tusschen de bleeke lippen stak en met gemaakten ernst in de verte heenblikkend.

Vijf minuten later waren de vier opvarenden teenemaal van plaats veranderd en talrijker waren de meeuwen aan 't dwarrelen boven 't kielwater van 't vaartuig.

Trager ging nu 't schipje, voortsleepend den immer zwaarderen last die zich in 't korrenet tegen den zeebodem had vergaard, bij wijlen was 't blijkbaar stilstand, doch dan weer kwam de wind het zeil vullen dat zwellende een nieuwe stuwkracht bijbrengen kwam.

Papeljon maakt gereedschap voor 't inhieven van den korreboel: hij trok zijn olieschorte aan en begon de baaktouw los te maken. Door schepte 't laatste zeewater uit den bodem der schuit - daar moesten immers de gevangen garnalen terechtkomen. De twee echtgenooten zaten stil bij elkaar aan 't roer - flauwhertig -, het zeereisje smaakte toch zoo bitter, doch 't zou wel beteren met den terugkeer.

Stil! daar was de korre omtrent boven; met alle kracht trokken Jan en Door op de spannende touw, langzaam kwam ze mede binnen boord; daar was nu ook de boom, de ijzers keken boven water en daarachter 't net; den boom bij den boord van 't schipje gehaald en vastgemaakt, daarna 't zwartbruine net langzaam ingetrokken: een zware pak kwam mede naar boven - kloek aan! Papeljon zuchtte erbij en de schuit helde vervaarlijk. Na een uiterste poging gleed de kuil binnen boord op den houten bodem. De kuiltouw ontbonden liet een grauwe vloed los die krieuwelend en wemelend den planken grond bedekte van 't voorschip. Nauwelijks was de vangst binnen of Papeljon zette 't roer op, haalde de talie aan van 't zeil, liet de schuit bij den wind komen en zette haar vooruit, 't Noorden in. Dan bezag hij de vangst: 't was een ordelooze massa: bij duizende lagen de grauw-grijze garnalen te krevelen met bibberende pootjes zich door elkaar wringend om de

folterende lucht te ontkomen. Daartusschen lagen ook heele pakken wier en zeegras, schelpen, geplette kwallen, verradelijke puikelaars altijd gereed niet bun vergiftigden steek, een handsvol scholletjes die hun roode kieuwen angstig openrokken tegen de doodende lucht.

De twee vreemden konden de vangst niet genoeg bewonderen, en dit bracht, althans voor korte oogenblikken, troost in hun ellende. Doch z'en hadden den moed niet om uitleg te vragen over de visschen die daar springlevend op de planken lagen. Madam overging met langen blik de blauwe verte en ‘Jan, vroeg ze, hoelang is 't nog te varen?’

‘Als alles goed uiteengaat kunnen we de havengeld in vier uren bezeilen, Mevrouw, want 't is don wind op.’

‘Vier uren! riepen ze met tweëen tegelijk, “niet vroeger?”

't Zal mogelijks wel rond de vijf uren draaien, sprak Papeljon, want bij een paar uren keert de tij.’

Wanhopig bezagen de twee zieken elkander en zuchtten bermhertig diep. De baren klommen nu wat hooger en de wind wilde gelijk wassen. De garnaalboot steigerde en tusschen in kwamen vlokken schuim naar binnen. Papeljon verzocht de drie anderen in den loef te zitten, de lijkant helde immers sterk en het zeil trok stevig.

Heel verre 't Oosten in zag men andere garnaalbootjes die reeds dicht bij de haven zeilden: en alhier was buiten onze schuit anders niet te zien dan een zwarte stoomboot die met loomen boeg de baren ploegde en traag 't Westen in vaarde.

Jan had willen vóór zonondergang met zijn reizigers thuis zijn, daarom zeilde hij zoo scherp mogelijk bij den wind, deze was echter nog veroosterd en 't was laveeren slag op slag, bek in 't herte. Het vaartuigje bonsde nijdig tegen de leikleurige baren op, het water buisde soms over boord en sloeg 't onderste van 't zeil nat. Papeljon zat rustig bij 't roer met de korte pijp strak tusschen zijn tanden en beheerschte, als het ware, gansch de omgeving

in kalm meesterschap; dát was gewenscht weder, dát was varen, dát kwam zijn oud bloed hernieuwen - zooals in de lente het vernieuwde sap den ouden boom komt verjongen, - kon hij nu maar heel den volgenden nacht buiten blijven! - maar die twee reizigers?

Deze waren ellendig. Mevrouw lag met het hoofd op de bank, met een gelaat als van iemand die uitgebloed is en machteloos geworden; haar man deed bovenmenschelijke pogingen om de ziekte te overwinnen, zijn wezen geelde citroenkleurig en zwarte ringen stonden rond de oogen. O dat klimmen en dalen van die ellendige schuit! Wanneer zou dat nu gaan ophouden? Alle vijf duimen ondervraagde hij den stuurman: ‘Jan hoe lang nog? - hoe verre nog? heb je geen vlag om achter hulp te roepen?’

Dan wilde hij een afleiding vinden voor de kwaal en begon zijn aandacht ie vestigen op de vangst die nog immer te krevelen lag op den bodem. De garnalen zou hij uitkiezen, en Papeljon had er niets tegen, alleen waarschuwde hij den man: ‘opgelet voor die kleine doorschijnende vischjes - met dat groenachtig vel - die zijn venijnig en steken dat het zeer doet’.

- ‘'k Zoek maar de garnalen, *die* zijn toch zoete beestjes?’

Plots doorsneed een scherpe gil het suizen van den wind, zoo dat de schier bewustelooze vrouw haar oogen opende en Jan verwonderd opkeek. Ineens was Mijnheer aan 't neerzinken op den middenbank met zijn linkerhand den rechteren wijsvinger wringend omknellend. De tranen sprongen uit zijn toegeperste oogen en in zijn schielijk hoogrood geworden gelaat was de mond tot een grijns misvormd.

‘Hij is gestraald!’ riep Papeljon. - ‘Hier Door, bij 't roer, dat ik een reef steek in 't zeil! Mijnheer, houd uw vinger in uw mond en zuigt de wonde uit, dát moet ge doen! doe het, zeg ik u, anders kan het vier erin komen!’ en Jan's wangen beefden van de overtuiging.

De man wist niet waar belanden met zijn gesteken vinger die door den kwaden puikelaar aan den top was

gegrepen; hij kermde zoet en luid, en zwaaide de armen in de lucht, dan wierd hij als razend van de pijn en wilde zich wreken op den gevangen visch en stampte te midden de schuldelooze garnalen dat ze gekneusd en geplet uiteenvlogen. De stuurman stond erbij te kijken met strengen blik; hij zag echter dat hij althans voor 't oogenblik aan den lijder geen rechter kant zou krijgen, en hij ging terug bij 't roer om den boot op goeden loop te brengen.

'Dat is me 't pleziertochtje van "kom kijkt" bromde hij, toen hij 't stuur uit Door zijn handen nam. - "Door, zoek daar een eindje schiemansgaren uit, toen de man tot zijn zelven komt zullen we de wonde zien af te snoeren; doch moet hij daarom de vangst aan den hals brengen? is er geen petrolie aan boord voor dien vinger?" - "Geen druppel, vader", - "haal dan een stuk garen".

Een paar minuten later was de gekwetste tot verstand en rede teruggekeerd en hoewel hij overmand bleek van de pijn toch had hij de wonde uitgeduwd en reikte daarna zijn wijsvinger aan Papeljon. Deze stelde eerst voor de kwetsuur met zijn zakmes uit te snijden, doch daar de lijder afschrikte legde hij hem met het garen een dubbelen knoop onder 't derde lid van don vinger; dan, als ware het zake geweest het zeil aan den gaffel vast te slaan snoerde hij - om 't bloed en 't venijn op te dammen, zegde hij - den knoop toe dat de vingertop peersch kleurde en Meneer ineenkromp door de nieuwe pijn.

Zoo kunt ge 't uithouden tot we aan wal komen, en dan loopje naar den apteker.'

Daar boven welfde de zijig blauwe lucht en beneden spoelden de baren en streelden onophoudelijk het groene steventje, het scherpe zeil geleek een wit lemmer dat door den wind sneed met hitsigen zwaai. Af en toe veranderde de vaart van bakboord- naar stuurboordhalzen, immer in schuinen loop tegen den wind op. Papeljon had zijn oliegoed overhandigd aan de twee reizigers zoodat ze bevrijd tegen spattend water en koude hun pleziertocht in betrekkelijke rust konden voortmaken.

De boot was werkelijk rustiger geworden doch het was als voerde hij onder de hoede van den sturen visscher twee schipbreukelingen of verongelukten bij wien het eenige goed en geheele bezitting nog was: de hoop aldra voet op vasten grond te mogen zetten.

Jan overlegde in zijn geest hoe de reis mislukt was, en hij bleef verwonderd dat zulk mooi weer den tocht verhinderde; de onvoorzichtigheid van in den gevangen visch te roeren had hij voorzien en afgeraden: doch waar moet-je naartoe als je uitvaart met stedelingen? - Zijn loon zou hij evenwel niet verliezen, dat was zonneklaar.

Zie, uit 't Oosten kwam een stoomboot recht op hen af: een door den wind neêrgevaagde rookpluim wentelde uit een roode schouw - dat geleek nu toch aan een der plezierbooten van dezen morgen?

Papeljon's lippen plooiden zich alreeds met minachting: was het zulk een boot dan zou hij zijn best doen om flink te sturen en aan die ‘vreemde uitbuiters’ te laten zien wat hij kon van zeilen en varen al had hij nog twee nuttelooze ‘hulpen’ aan boord.

Werkelijk, 't was een plezierboot die naderde, de vorm wierd duidelijk, men zag de baren klimmen aan 't vergulde voorsteven: de witte zeiltent en veelkleurige wimpels blikten scherp in 't zonnelicht, en 't was te vernemen dat een heele zwerm reizigers mede was, want de wind bracht het dof geruisch aan van talrijke stemmen en gebroken tonen van trekorgelmuziek.

Mijnheer die overeind zat, beschut door den oliebaai van Papeljon had tot dusverre beurtelings zijn vinger en zijn uurwerk bezien, en dan ook met wanhoop in de oogen gevraagd wanneer het varen uit zou zijn. Hij kreeg nu den aanstoomenden plezierboot in 't zicht en plots kwam een vreugdeglans zijn afgetobd wezen verlichten: dát was de redding! - ‘Hoerah, Jan, daar komt hulp, nu zijn we spoedig wêer thuis!’ Mevrouw lichtte ook haar hoofd op, zag den stoomboot en poogde te glimlachen.

Papeljon die aan 't roer stond en sprak geen woord, met sture onverschilligheid staarde hij vooruit.

‘Maar Jan, vaar toch dien boot te gemoet, we zullen ons laten op sleeptouw nemen, in een half uurken zijn we binnen!’

Het wezen van den visscher scheen te verbleeken, dan wierd het meteen hoogrood, de lippen sidderden en dan kwam het eruit ineens, kort en gesnakt:

‘Hulp aanveerden van zulk volk, nooit! - al stond ik om te vergaan, nog en zouden ze niet aan me komen’.

- ‘Maar Jan, ziet ge niet in welken staat we zijn? - dat zal u toch ook minder moeite kosten dan zoo voort te sukkelen drie vier uren lang...’

- ‘Ge noemt dat sukkelen, bij den wind zeilen en varen zooals mijn boot het doet? onderbrak Papeljon gramstorig, ‘maar wat kent gij dan van de zee tenzij de ziekte? Als dàt nu sukkelen is, we zullen dat nog een uur of drie voortdoen, maar hulp ontvangen van een broodroover! - nooit!’

De plezierboot vaarde nu op zij- een paar honderd vademen van hen; hij spiegelde zijn witte gedaante in 't donkerblauwe water en toog rustig voorbij; eenige der opvarenden wuifden met hun zakdoeken naar den garnaalboot die moedig tegen de zee streefde en zeker te bewonderen was daar hij slank onder 't zeiltje boog en 't sneeuwwitte schuim spatten deed.

Mijnheer had een oogenblik de bekoring gevoeld om hulp te roepen naar den plezierboot; Madam had smeekend de oogen naar Jan gekeerd en stil geduisterd: ‘Ach Jan! doch de stuurman bleef onverbiddelijk en zeilde verder al denken: ‘ah dat sukkelen!...’

Weldra echter herbegon het: ‘Papeljon we moeten den plezierboot te gemoet loopen toen hij even zal keeren, ik wil het! 'k beloof u twintig frank; zijn we 't eens?’

‘Neen, sprak Jan, ‘houd uw twintig frank’.

‘Maar wil je 't niet doen dan weiger ik u ook de tien frank waarop we 't akkoord waren!’

Papeljon bezag dien heer in 't kalk van zijn oogen! Dat kunt je doen, vriend, doch alsdan is de reis heel en gansch de mijne en dan doe ik wat mij belieft en 't zal me ook nog believen een deel van den nacht te blijven voortvaren.

De heer verstond dat hij zijn mond had voorbijgesproken en dat Jan werkelijk baas was van den toestand. Hij zuchtte en terwijl hij met hertzeer den stoomboot zag wegvaren gevoelde hij de kwellende zeeziekte nogmaals terugkeeren. Hij bezag ook zijn vrouw die daar lag met geloken oogen en met flauw gebaar de druppelen zweet wegveegde van haar wit voorhoofd. Hij gevoelde de pijn trekken in zijn vinger, het gekwetste en gebonden lid was gezwollen en bloedkleurig.

‘Jan, denkt ge dat het plezierig is hier te varen met een gesteken vinger? Hebt je van uw leven gestraald geweest dan weet ge of het zeer doet of niet! - laat me aan boord gaan van den stoomboot!’

Jan sprak geen woord.

‘Toe, Jan Papeljon, het schip zal gaan terugkeeren, breng ons tot bij hem en help me eraan dat mijn wonde niet verslechte!’

‘Ja het doet zeer, Vader, sprak Doortje, de steek van een puikelaar in uw vinger!’

De visscher zweeg voort, doch bijna ongemerkt liet hij het zeil vóór den wind komen, de boot begon langzaam te draaien, beschreef een halve ronde zoodat hij West uit liep; het schommelen en delven was gedaan, gedreven door de baren en den wind, met verdubbelde snelheid stuurde het vaartuigje pijlrecht naar den witten stoomboot heen. Stil was 't geworden aan boord; verlangend en met poppelend hert zagen de twee reizigers uit naar het einde hunner kruisen. Het stoomschip was inmiddels bezig met wenden en miek zich klaar om terug te keeren naar de haven - de zooveelste maal reeds na die tochtjes van een uur. De garnaalboot was hem nu heel nabij, vele toechouwers stonden te zien op de wandelbrug om te weten

wat die zeilboot daar kwam uitrichten zoo dicht bij den boeg van 't schip.

‘Nu moet-je 't zelf klaar spinnen’! gromde Papeljon tegen den heer. Deze stond recht en riep iets in 't fransch naar den gezagvoerder van den steamer: waarna een bevel weerklonk, het konkelen van 't schroef stopte, het schip zijn gang vertraagde en dan ook op dezelfde plaats bleef drijven. Papeljon wendde zijn vaartuig en kwam bakboord buiten den wind van 't schip, dan werd de gezagvoeder nogmaals gepraaid door Mijnheer en Jan werd verzocht zijn schuit aan te halen. Hij streek het zeil, ving een werplijn die toegehaald werd en de twee booten boord aan boord bracht.

Mijnheer overhandigde aan Jan de overeegekomen tien frank, en Door kreeg de bijna onaangeroerde mondbehoeften. Alreeds hing een trapladder klaar op zijds den stomboot. Bij tientallen stonden nieuwsgierige vreemden te zien naar onze twee reizigers die nu moedig geworden als drenkelingen die den oeverkant onder hun handen gevoelen, zich met verdubbelde kracht naar boven haalden langs het ladder.

Met somber gelaat bezag Papeljon dat bespottelijk tooneel, begon zijn zeil omhoog te hijschen, keerde het gehate schip den rug toe en toen de gezagvoerder hem vriendelijk aanbood zijn tros over te nemen en hem naar de haven te tuien antwoordde hij kortweg: ‘Neen’.

De talrijke vreemde gasten zagen den garnaalboot buigen onder den windtocht en weerom 't Noord-Oosten ingaan om te laveeren slag voor slag, bek in 't herte van den wind, en langen tijd nog volgden hun oogen het kleine vaartuig dat op en neêr deinde over de aanzwellende baren met de zwarte gestalte van Jan Papeljon die scherp aflijnde op 't helder-witte zeil.

* * *

's Anderdaags in de haven.

Papeljon was in zijn garnaalboot op den middenbank neergezeten en neerstig bezig met de korre voort te breien

die hij daags te voren had weggestopt onder het toegevouwen zeil. Door verbond den gaffeltop. Verderop heele reien bootjes met arbeidende visschers.

Ineens hoorde Jan boven op den kaaimuur zijn naam uitspreken en zijn oogen opslaande zag hij de twee reizigers van gisteren met blozende wangen en een glimlach rond den mond, die hem stonden te bezien en na een oogenblik den arduinen trap afkwamen.

‘Jan, zegde Mevrouw, we zijn hier om onze schuld te betalen’.

‘Uwe schuld? Mevrouw, die schuld is betaald en we zijn effen’.

‘Neen Jan, mijn man beloofde u meer, wildet gij hem overbrengen, hier uw hand, neem dit aan, we zijn toch wel tevreden over onze zeereis en onthouden ze ons leven lang, daarbij ge zijt een brave man, hier uw hand!’

Papeljon dacht: ‘'t is moeilijk te weigeren, 't komt uit een goed hert en 't zal t' huis ook welkom zijn’. - Er zat evenwel nog iets in zijn ouden kop.

‘Al wat ik heb is deze boot, zegde hij, maar nog nooit, tenzij gisteren, moest ik hooren dat hij ‘sukkelde’!’....

‘Ach Jan, dat was zoo niet gemeend - en vergeef het me, onderbrak Mijnheer,’ daarbij loech hij - 't is waar ik ken van zee en zeevaart niet veel meer dan de ziekte, hier uw hand Jan - dat moet ge vergeten: daarbij de kapitein van den plezierboot heeft uw schuit fel bewonderd toen ge weggevaren zijt - hij heeft het me gezeid.’

Jan Papeljon's oogen blonken van fierheid: nu wist hij genoeg. Het goudstuk nam hij aan en borg het stil in zijn ouderwetschen geldbeugel en toen de twee vreemden hem ‘tot wederziens’ wenschten dan sloeg hij de hand aan zijn klak al zeggen: ‘Danke u en God beware u alle beiden.’

De reizigers klommen den steenen trap weder op en volgden langs de arduinen randsteenen de lange reeks visschersloepen die den kaaimuur omzoomden, dan zagen ze voor 't laatst nog eens om en herkenden daar heel

verre bij den hoek muur op 't water het slanke groene schuitje en over zijn werk gebogen Jan Papeljon den ouden visscher.

E. DE SPOT.

## Vondelingnamen

'**E**N hoe gaan we dat kindeken heeten?...'

Deze vrage was de eerste die de menschen immer bekommerde, bij den doop van een vondelingske.

Johan Winkler (in zijn standaardwerk '*De Nederlandsche Geslachtsnamen* in oorsprong, geschiedenis en beteekenis', Haarlem, Tjeenk Willink, 1885, op bl. 436) meent dat algemeene namen voor zulke kinderen geweest zijn: *Vondeling*, [*Vonderlynck?*], *Vindevogel*[1], *Vindelinckx, Windelinckx*... maar geen 'Van Vondel', wat eerder bediedt 'van 't brugske'. Vgl. hierover medeen *Wvl. Idiot.* o.w. 'Vondel' en *Loq.* o.w. 'Vondelbrugge'.

Andere namen echter waren er ook, en ontstaan er nog, in 't bijzonder en vooral getrokken uit de omstandigheden.

Johan Winkler weet[2] van een *Agaat*[3], aldus vernoemd 'omdat dit kind, toen het gevonden werd, een agaatsteentje, zekerlik als een herkenningsteeken, aan een bandje om den hals had'. Ookal kent hij een voorbeeld, zegt hij[4], 'waar men aan den vondeling den naam van de straat, waar hij gevonden was, als geslachtsnaam gaf'. En een derde voorbeeld haalde hij[5] 'uit het volgende

(1) Voor 't gemaaksel van dit woord, vgl. DE BO'S *Wvl. Idiot.*, o.w. 'durf-al'.
(2) Hij wijst daarover naar E. LAURILLARD, *Familienamen* - De oude Huisvriend, jg. 1882.
(3) *Ald.* bl. 412.
(4) *Ald.* bl. 436.
(5) *Ald.*

bericht, voorkomende in het brugsche nieusblad *Burgerwelzijn*, in het nummer van 21 Mei 1884: ‘Zondagnacht, rond 12 ure, heeft de genaamde A.V.E. te Zuidschote, een pas geboren kind gevonden, dat in een pander verborgen was. Den maandag namiddag is het gedoopt, en het kreeg de namen van Renilde Marie *van Pander*.

Op meer voorbeelden nog ben ik gestuikt al nu-en-dan neuzende in de doopboeken van Becelaere (= B) en Zonnebeke (= Z).

Den 13$^{n}$ in Zaaimaand 1654, hield men hier boven den den doopsteen ‘puellam hic expositam’[1], en 't meiske kreeg er wat het hebben moest, en dan werd het ingeboekt... Maar zijn naam en is maar nadien bijgesteld; wellicht heeft men een tijdtje gewacht om te zien of vader of moeder niet zelf en gingen opkomen, doch dezen bleven weg, waarna men dan geschreven heeft als name: *kerckhoú*[*e*]! Zoodat er niemand en hoeft te vragen waar dat 't kind gevonden was.

Eveneens op 31$^{n}$ in Zaaimaand 1675 werd gedoopt een ‘*van de scheúre* exposita’[2].

Andere gevallen vernam ik uit Zonnebeke, bovendien met meer-duidelijken uitleg erbij.

Op 21$^{n}$ in Koornmaand 1691, ‘fuit exposita proles sub furno tabernae de broodsende’, ze vonden een kind onder den oven van de herberge de ‘Broodsende’[3], en 't werd gedoopt[4], en peter en meter een Claerboút en een Boonen-ege ‘nomen dederuut’, gaven hem den name ‘*le foúr*’[5]. 't Is een keer 't opmerken weerd dat 't ‘le foúr’ was in 't fransch, en niet ‘vandenoven’ of ‘wttenoven’ in 't vlaamsch; doch er bestonden toen ‘le four's’ op Zonnebeke, of kort-tevoren waren er

(1) B. bd. III, bl. 331.
(2) B.V, 667.
(3) Welke nog bestaat te Zonnebeke.
(4) Vaneigen, zooals altoos en zooals er uitdrukkelijk bijstaat, ‘sub couditione’.
(5) Z. IV, 207 aarkant.

geweest[1]. En God weet, of 't niet een beetje gewild en was, dat de doopers liever zeiden ‘le fout’’!

Ze vonden dan een keer nog een klein boontje op 12$^{n}$ in Schrikkelmaand 1710: en ‘ei cognomen addiderunt *vander linde*, ab arbore iuxta quam inventus est prope tabernam vulgo de brootsende’[2]. Was weer eentje van al de ‘Broodsende’; maar 't kwam nu van onder een lindeboom.

Den 3$^{n}$ in Slachtmaand 1711, doopte men een ‘*van den bussche* expositium sic vocatum a sylva, in qua inventus est’, zoogenoemd dus omdat men hem opnam uit een bosch; 't staat erbij[3].

Dan den 12$^{n}$ in Grasmaand 1724, kerstende men een ‘*van de waghen* expositium’; en ten zoome van 't blad staat er bijgevoegd: ‘dictus a curru, in quo inventus’[4]; immers deze lag op een wagen.

Eindelijk (immers ik en heb niet verder meer gezocht) op 21$^{n}$ in Koornmaand 1740, had men te doen met een dochtertje, welke peter[5] en meter[6] ‘appellarunt *notelare* ab arbore nuce sub qua inventa est’[7]; men heette't alzoo omdat 't eentje was van onder een notelare.

* * *

't Spreekt dat de bovenstaande namen uitgevonden en aangepast zijn naar 't voorbeeld of naar den sneê van andersbestaande dergelijke.

‘Vandekerkhove'n’ ‘Vandenbussche'n’ ‘Vanderlinde'n’ enz. hebben er altijd bestaan; en zeker wel zijn ze zoogenoemd geworden minst-van-al voor de reden van

(1) Vgl. eettin 1641, ald. II, 83 ak.
(2) Z.V, 303 ak.
(3) Z.V, 306 ak.
(4) Z.V, 333 voorkant.
(5) Doorgaans pastor of koster of koster's zoon.
(6) Nogaldikwijls een groote katte, wellicht omreden van kosten en andere achterkomende steertjes.
(7) Z.V, 374 vk.

hierboven. Nochtans ik meen, dat men tot heden te stelselmatig en te uitsluitend zulkdanige namen aanzien heeft als bewijs van 's stamvaders woonoord. Onze gevallenboven (nogmaar uit twee dorpjes in een klein vijftigjaar tijds) betoonen dat er, benevens *woon*-bestaakzucht, kunnen nog *andere* redenen geweest zijn tot het stichten en aaneensmêen van oord- of stand- of uitzichtwijzende geslachtsnamen.

Even weet ik hier rechts nog een voorbeeldeken bij, insgelijks van alzoo een aangelapten naam; dit om almeer te laten zien, al steunende op geschiedkunde, hoeverre een volksgril gaan kan in 't uitsteken van namen. Den 1$^{n}$ in Herfstmaand 1746, doopten ze te Zonnebeke ‘mariam catharinam parforce filiam fornicariam joannae thresiae de l'heyeviduae jacobi terryn... et cuiusdam militis a quo fuit oppressa in campo... et nomen militis ignotum, et jdeo datum nomen *parforce*...[(1)]. Ziet! 't kind werd alzoo geheeten, omdat 't een beetje wist van 't geweld! Zoo ook vermeldt J. Winkler een dietschen geslachtsnaam ‘Geweld’, mitsgaders nog andere namen die erop trekken; maar Winkler klaagt dat 't hem ‘raadselachtig’ voorkomt ‘hoe iemand er in heeft kunnen berusten dat zulk een bijnaam zijn vaste geslachtsnaam werd[(2)]’. Wie weet, en zijn de ‘Geweit's’ de ‘De Hoon's’ de ‘List'en’ de ‘Onghenae'n’ enz.[(3)] ook niet een haartje bevriend met de ‘Parforce'n’!

Zeggen we tot een besluit, dat de namenkunde, gelijk veel ander wetenschappen, tot heden te ver afgebleven is van de volkskunde. Een boek als dat van Winkler over ‘den oorsprong van geslachtsnamen’ (hoe kostelijk dat ditzelve zij, en al is 't onschatbaar als verzameling) kon deugdelijker worden, ging het gesteund op geschiedkundige aanduidingen en volkskundige bevinding: de geschied-

(1) Z.V, 390 ak.
(2) J.W. *Ald.* bl. 445.
(3) Te vinden bij J.W. *Ald.* bl. 445, opm. 1.

kunde moest ons wijzen naar wat gebeurd is en geboekt uit het verleden, de volkskunde naar wat nog alledage-voort geschiedt. De namenkunde in 't bijzonder, 'n is niet blijven stoppen aan het Fransche Schikbewind; ze leeft nog immer, te weten onder 't volk, buiten en bachten den 'Burgerstand'. En alzoo, indien hier de geschiedkunde een grond zijn van leering, en een grond móet zijn mag ervan, aan een anderen kant de volkskunde blijft er, levend, altijd een aanwijs toe een ingeving en een keuring.

L. DE WOLF.

## Mengelmaren

### Wat is 't woord 'Ontkommer'?

**V**OLGENDE opmerking is ons toegekomen en welkom geweest, nl. uit:

St. Michiels-bij-Brugge, 13-5-14.

*Weleerw. Heer en Vriend*,

In Biekorf 1913, t$^{k}$ 3, blz. 44 en 45 hebt ge 't over den naam *Ontcommere* en zegt: 'Algemeen wordt aangeleerd dat ze zoo heette, omdat men, dank aan haar, aan 't kwaad "*ontkomen*" kon', enz.

Zóó inderdaad legt Ribadineira het uit: 'Ende omdat alle de ghene die haer in eenighe benautheydt aenroepen gemeynlyck geholpen worden ende dip *ontkomen*, soo wordt sy door dese oorsaecke *Ontcommene* ghenaemt'. (Z. Biekorf, 1894, blz. 169).

Kent ge den uitleg dien Verdam geeft in zijn mnl. wdb. op 't woord *Ontcommer?*

'*Ontcommer*, znw. m. stam van het ww. *ontcommeren*, in de beteekenis: redden, bevrijden. *Ontcommer* is dus redding, bevrijding, verlossing. In het mnl. is het woord bekend als naam van eene heilige maagd, ook Wilgefortis genaamd, de dochter van een koning van Portugal, die....' enz. (Volgt de legende, met verwijzing naar L.A.J.W. Sloet, *De heilige Ontkommer of Wilgeforthis* (1884)).

En uit een oorkonde van *1476* haalt Verdam aan: 'Willefoerdis die men heit Ontcommer.... dese heiten die lude St. Ontkommer, omdat ze dieghene, diese aenroepen in anxte, in noode of enicher bangscheit (l. bangicheit?) pleget te vertroosten enn te *ontcommeren* in horen lasteliken zaken.'

Dit zal wel de ware uitleg van 't woord zijn, meen ik. Wegens ontkommer = 1$^{o}$ redding 2$^{o}$ redder of redster, vgl. *hulp* = 1$^{o}$ bijstand 2$^{o}$ helper ot' helpster. Z. *hulp* en *noodhulp* bij Kramers en ook bij Vandale.

Ook G. Gezelle vermoedde dezen uitleg waar hij - hij was het toch, zegt ge - in Biekorf 1894, blz. 170, aanteekende: ‘Heeft men, gelijk elders nog, de oude, gebaarde, gekruiste Sinte Ontcommere niet miszien voor eenen Sint Salvator (*ontcommeren = salvare*), en alzoo Sint Salvators kerke vernaamd’.

Let er overigens op, dat Ribadineira, zegt Ontcomme*n*e.

Uw dw.

J. CRAEYNEST.

**T**E ‘Mei-nuchtend’ (= 1$^{n}$ v.d. maand) zouden de menschen, te Becelaere, al een keer 't hoofd uitsteken, en een keer rondmuizen of ze niets geware 'n zijn op den hoek: b.v. entwaar een vent of een wijf op een boom of een hage. Zulk strooien of kleerenen gedoensel ware daar opgezet door ievers een guit uit 't gebuurte, en zou beteekenen dat er daar altemets een gast teveel of telaat uit-end-in geweest is. 't Ware een schimp dus.

En te ‘Mei-avond’ (daagstevoren) zou 't gebeuren dat ze tot plagernij de jonge dochters entwaar een takske thuisdragen of thuiszenden, onderander van 't volgende groen:

- *sperre*, om te beteekenen: (heuren) ‘hoogmoed’;
- *notelare*, wat zou willen zeggen: ‘elkeen trekt eraan’;
- *populier*, wat bediedt: ‘een die waait naar alle winden’;
- *elzen*, dit ware: ‘een die verdroogt op den blok’;
- *wilge*, d.i. ‘een lange tonge’;
- *witten doorn*, voor een ‘zuivere maagd’;
- *zwarten doorn*, en dit, zei deze die 't me uiteendeed, wat het is? 't is te leelijk om te zeggen.

Meer zulke zinnebeelden bestaan er wel nog, en ook elders als te Becelaere.

L.D.W.

‘*Kritische opstellen*,’ door KAREL VAN DEN OEVER. Antwerpen, 1913. Boekhandel, ‘Veritas’.

Van dit boek is mij een afbrekende kritiek onder de oogen gekomen, bij het doorbladeren van het laatste nummer van keurboek.

Rechtuit gebiecht, die bitsige terechtwijzing van wege een gezaghebbende hoogleeraar bracht me volledig in de war. Ik weet wel dat alle beoordeeling geen stelselmatige lofrede zijn moet. Het moge ook al ‘wel besteed’ zijn en verdiend dat die zucht naar ‘frissigheid’ (bl. 232) en nieuwerwetschheid in woorden en uitdrukkingen en beelden, eens duchtig worde aan de kaak gesteld. De lezers van *Biekorf* allerminst zijn er toe genegen al die nieuwigheden goed te keuren en aan te moedigen! en dat er hier ter dege werd gegeeseld, bewijzen de talrijke in bovengemeld opstel aangehaalde voorbeelden.

Maar na die scherpe bestraffing, die toch hoofdzakelijk draagt op punten van taalkundigen aard, bleef er toch nog zooveel goeds te zeggen over. Menig aandachtig lezer zal daar een rijke oogst van wetenswaardigheden hebben opgedaan nopens de geschiedenis der nederlandsche letteren vooral in de jongste tijden. Twee doorloopende hoofdlijnen heb ik in die rijke verscheidenheid van opstellen meenen te kunnen naspeuren.

In de eerste plaats: een fier uitgesproken Christen ideaal, en dit zal de maatstaf zijn, die hij aanpassen zal op al de huidige nederlandsche letterproducten en kunstuitingen, en geen enkel onzer die het hem euvel duiden zal.

Ga maar eens na hoe hij zijn vreugde lucht geeft om het mêegaan der hoogere geestelijkheid met de vlaamsche litteratuurbeweging na het verschijnen van Conscience's Roman ‘In 't wonderjaar’ (blz. 155). Lees dan ook eens het artikel over Virginie Loveling (bl. 232) die allerminst is ‘het heilig vat van devotie waarvoor men ze gaarne houdt, en gewoon-weg is de gemelijke geuzin die wormt aan mijn katholiciteit... vol provinciale vrijzinnigheid...’ O! aan die vrijzinnigheid heeft hij een onverzoenbaren hekel ‘nooit heeft het liberalismus een groote letterkunde voortgebracht (blz. 235)... Vooral kenschetsend in dit opzicht en ook vermakelijk zijn zijn opmerkingen op André de Ridder's ‘Les lettres flamandes d'aujourd-hui’... Maar we zouden best naar alle opstellen kunnen verzenden.

Laten wij nog op een tweede, alhoewel min algemeene hoofdgedachte wijzen.

Karel van den Oever heeft zich blijkbaar ten doel gesteld onze oude schrijvers van vóór het jaar 80, de Coninck misschien uitgezonderd (blz. 88), die lang miskende en diep verongelijkte, recht te laten wedervaren. Niets doet aangenamer aan dan de vrijspreking van een beschuldigde van wiens onschuld wij overtuigd waren...

Dit danken wij Karel van den Oever, over wiens stijlvaardigheid nog veel zou kunnen ‘georeerd’ worden zoo prof. Lecontere hem steeds spottend achterna zegt. Aan zijn pittige uitdrukkingen, aan zijn schilderachtige juistheid en eigenaardige zoo niet immer verheven beeldenvoorraad hebben we veel genot gesmaakt.

A.L.

## Doodsberichten

*Misdrukt*. Hoven op bl. 204, in steê van Eerw. Pater Delaere *Achiel*, leest Delaere *August*.

# [Nummer 12]

## In het land van Guido Gezelle
## door H.S.S. Kuyper

**E**EN... verwonderlijk... aardig boek, hoor! En het heet: *In 't land van Guido Gezelle.*

Stelt u dát nu eens voor:

Een Hollandsche dame heeft, met veel genoegen en fijn gevoel, de verzen van onzen Vlaming gelezen. Dat heeft hare belangstelling opgewekt voor het land waar de lieve Dichter leefde, dat Vlaanderen, zoo weinig door hare landgenooten gekend en geacht. Zij zal eene reis maken in dat land, uit liefde voor den zoeten Zanger, en zij voert dat plan uit, met genegenheid, met verwondering.

Zoo ver, zoo goed. Mooi zoo! Zegt het Noorden. En daarna maakt ze een boek. Waarom niet? Maar ziet, een boek is iets anders dan een reisje. Wat daarin staat, blijft geschreven, en zoo weten we nu een menigte dingen, die wij, Vlamingen, vroeger nooit over ons land hadden geweten.

In een Binnenleidinge is er een historisch loopje door de Vlaamsche eeuwen. Daarin leeren we al veel nieuws, b.v. dat Vlaanderen zijn toppunt van *macht en bloei* bereikt heeft onder het Bourgondische huis. Wat zegt gij dáár nu van, Gezelle, mijn Meester, die geschreven hebt van de 'Bourgoensche wulpscheid'; en gij Duclos, mijn vereerde Vriend en geschiedschrijver van Vlaanderens Heldentijd, die niet was de tijd dat wij verfranscht wierden door een vreemd vorstenhuis?

Het voornaamste nieuws echter, dat hier te leeren valt, is, dat Vlaanderen voor Nederlanders op de eerste plaats sympathiek moet wezen, omdat het van daar is, dat de opstand tegen Rome en de reformatie is uitgegaan voor de Nederlandsche gewesten. Wat zegt gij nu, mijn oud-leeraar Alberdingh-Thym? Hoe jammer, dat ge geen nieuwe uitgave meer leveren kunt van de vroolijke Historie van Marnix en zijne vrienden; zeker zou het boek nu veel van zijne vroolijkheid verliezen! Hoe mooi is dit niet gezeid:

> 'De beste Vlamingen, die schier alle de zaak der Reformatie waren toegedaan, verlaten nu hun land en vestigen zich in het Noorden-Vlaanderen verliest de pit en de kern zijner bevolking: zijn vroomste, zijn knapste, zijn krachtigste burgers. Het meerendeels minderwaardig deel dat overbleef, onderwierp zich en werd *weer* Roomsch.'

Dàár nu!

Naast datgene, wat we al lang wisten, dat de uitwijking uit het Zuiden in dien tijd aan 't Noorden een aantal van zijn merkweerdigste mannen heeft geleverd, hebben wij nu de algemeene wet:

Gereformeerde Vlamingen van de 16$^{e}$ eeuw. = De vroomste, de knapste, de krachtigste burgers.

Niet gereformeerde Vlamingen = meerendeels minderwaardig. Dit vooropgezet, komt heel de redeneering pront uit.

De *Vlaamsche Beweging* wordt ook geschetst... Nog eens staat daar, ter loops, veel waarheid in, en goede opmerkingen ontbreken niet. Maar daarnaast:

> 'Door de voorbeeldige toewijding van mannen als J.F. Willems,

> den vader der Vlaamsche Beweging;.... Hendrik Conscience, die in 1837 zijn eersten roman ‘Kerels van Vlaanderen’ uitgaf; Max Rooses, Pol de Mont, om slechts enkele klinkende namen te noemen, is het Vlaamsche Volk.... aan 't werk getogen!’

Enkele *klinkende* namen, inderdaad! En wij, die leerden en voortleeren, dat Conscience's eerste roman het *Wonderjaar* was, van 1837!

Verder komen de hervormingen en wetten die het Vlaamsch terug invoerden in gedachte, herinnering of gebruik, als b.v. de wet van 1872, neergelegd door Coremans, ‘met 17 *Roomsch*-Katholieke volksvertegenwoordigers’....

Korte schets der *Herleving der Vlaamsche letteren:*

> 1ste Tijdvak. Conscience - Ledeganck. Als ‘Kunst’ staan hunne werken niet hoog.
>
> 2de Tijdvak. ‘Eene aanzienlijke schrede voorwaarts doet de Vlaamsche Letterkunde in een volgende periode, onder de zachte aanraking van Virginie Loveling.... Tot deze tweede periode behoort ook de in ons land vermaarde dichter Pol de Mont.
>
> 3de Tijdvak. Cyriel Buysse ‘die met Stijn Streuvels dingt naar de eer de beste Vlaamsche prozaschrijver te zijn.’
> (Proficiat, Stijn Streuvels!)
> Voorts de Gezelle-kring: Hugo Verriest, Albrecht Rodenbach, René de Clercq.....

Daarmêe, als ge nog niets wist van onze letteren, hebt ge nu toch een' leiddraad, om onder de zachte aanraking van Virginie Loveling meerdere schreden voorwaarts te maken.

Eu dan komt de kroon:

> ‘Zooals iedere grootsche Beweging haar wegbereiders en voorloopers heeft, maar ook haar koning.... Zoo heeft ook de Vlaamsche Beweging één man, die als geen ander,.... het stempel van zijn persoonlijkheid op het diepst van haar wezen heeft gezet.
> Die man is de dichter Guido Gezelle.’

Hoe eenvoudig, is 't niet waar? Ge hebt die drie ‘perioden’ maar te leeren, en dan te onthouden dat Guido Gezelle ‘het’ stempel van zijn persoonlijkheid gezet heeft op ‘'t diepste’ van het ‘wezen’ der Vlaamsche Beweging, en ge zijt *op de hoogte*.

Maar hoe Gezelle *dat* stempel zoo *diep* gezet heelf,

is mij een raadsel; en hier ben ik zeker van: de brave man zou met het diepste van *zijn* wezen om dat heerlijk gestempel hebben gelachen.

En nu krijgen wij het leven van Gezelle.

Alweer zonder eenige aarzeling, in minnelijken eenvoud:

Gezelle werd geboren,

studeerde te Rousselare, ‘en, in die verfranschte omgeving, loerde op het Vlaamsch’,

werd leeraar te Rousselare: hij! - van een ‘cours de commerce’; - ‘zoo weinig begreep Vlaanderen zijn grootsten zoon!’

werd leeraar der Poësis - ‘de korte glorietijd van zijn leven’ - en dichtte *Kerkhofblommen, Dichtoefeningen, 't Kindeke van de Dood*, en, zegt deze Dame, *‘Driemaal* XXXIII kleengedichtjes, tintelend van gloed en licht...’

Maar hij werd ‘weggezonden’... en werd onderpastoor... en hij was gebroken, en heeft dertig jaar gezwegen, en te Kortrijk heeft hij 28 jaar lang geleefd in ‘ballingschap, gevangenschap, nameloos zielelijden’.

Daarna noemde hem de Bisschop, omdat hij hem noodig had voor eene vertaling uit het latijn, en alzoo ‘twee vliegen in éénen klap meende te slaan’ tot bestuurder te Brugge, maar hij was daar niet voor gemaakt, en hij stierf...

> ‘Jeruzalem, Jeruzalem, gij die de Profeten doodt en hem steenigt.... Dat doet ieder Jeruzalem, altijd en overal.’(1)
> ‘En daarom ligt in wat Gezelle overkwam, niets dat ons verwonderen moet. Hij was de ziel der Vlaamsche Beweging.... Daarom moest hij worden miskend, tegengewerkt, gepijnigd, belasterd....’

Als ge 't nog niet wist, nu weet ge 't. En nu wordt dat al, die greintjes waarheid in kuipen onnauwkeurigheid en valschheid, door de meeste menschen die dat schoon-uit-ziende boek lezen, lijk suiker ingeslikt.

Maar wij zullen daar verder op terugkomen.

* * *

(1) Voel deze steke, o Roomsche kerk, en beef!

Het tweede deel van het boek is de Rondreis door het land van Guido Gezelle, dat is, over Brussel en Waterloo naar Kortrijk, waar de schrijfster de Guldensporenslagfeesten bijwoont in gezelschap met de Verriesten en andere Vlamingen. Ge moet weten, vlaamsche lezers, ‘de Vlaamsche Beweging voert - en gelijk heeft ze - haar geslachtsboom op tot den Guldensporenslag, op 10 Juni 1304’.

Het doet niets ter zake, of gij altijd geleerd hebt dat het den 11 Juli 1302 was; 't voornaamste is, dat de Vlaamsche Beweging... etc... Verder woont onze Dame ook een Vaderlandsch sermoen bij, door Caesar Gezelle gepreekt, een sermoen waarin, o geluk, ‘zoo goed als niets Roomsch in voorkwam dan een oproep om trouw te blijven’ aan de H. Kerk van Rome en een woord van hulde aan den paus.’ (Paus met kleine p, natuurlijk). En, nog een geluk: ‘Caesar heeft dien ochtend weinig gezegd, dat de Juftrouw niet volkomen en van harte kou beämen.’ Caesar, vriend, waar ga-je naartoe? Dan is er nog een wandeling, een Gezelle-wandeling met Hugo Verriest, waar we b.v. vernemen dat buiten de O.L.V. Kerk een *standbeeld* van Gezelle staat: *de* mooie buste van Lagae, en de Dame zegt ergens anders, dat dit dezelfde is als in Pastor Verriest's beste kamer; wat denkt gij, Lagae? Later gaat het nog door Rijsel, Rousselare, om een kabotseken te zien dat geen waar kabotseken is(1); naar Heule bij zuster Colomba; zelfs naar Yperen en Poperinghe. Denkt nu eens, menschen: ‘'t mooiste van Poperinghe is zijn groote, gothische kerk’ waar M$^{r}$ de onderpastor, Verriest's neef, haar rondleidt. Dat is S$^{t}$-Jans, en dat zij-je gij, Karel?

Zoo, S$^{t}$-Jans is *de* groote gothische kerk van Poperinghe Wat gaan Onze Vrouwe en S$^{te}$-Berten zeggen?

En wat deze Schrijfster ongewoon genoegen deed, 't was, in Vlaanderen op een armhuis een Vlaamschen

(1) Want *kabotseken* is eerst vooral, en in Gezelle's gedicht, een rond mutsken (zie DE BO) en de Juffrouw zag er een vierkante.

Schriftuurtekst te lezen! Och arme, wat zou men dat mensch veel genoegen, en goedkoop genoegen kunnen doen, heel 't land door!

Maar 'k moet mij wat intoomen. De schrijfster bezoekt Doornik, Leuven, Gent, Afsné, waar ze Cyriel Buysse - hem, in geheel de wereld! - ondervraagt over de Vlamingen!! over Gezelle!! over Verriest!! Wat hij van Gezelle zegt, bespreken wij later; het mooie is over Pastor Verriest:

> ‘Omdat hij 't waagde pen eigen opinie te hebben die niet precies de opinie is van de hooge machthebbers in de kerk,.... daarom is Hugo Verriest eerst als professor te Rousselare weggezonden[(1)]. En toen weer uit het groote Wacken dat 10.000 inwoners had, verplaatst naar het kleine Ingoyghem, diep in het land, ver van de wereld.
> Hoeveel inwoners heeft Ingoyghem?
> 700.....!!!

‘Qu'est ce que je vous par rapport à moi!!’

't Schoonste hoofdstuk is, in allen ernst nu, dat van Ingoyghem, bij den Pastor. Ja, alzoo is hij, en alzoo spreekt hij, en alzoo is 't aldaar gestaan en gelegen. Het is een genot, een leute, een weldaad, in dat huis te komen en aan die gastvrije tafel te zitten, en den gastheer te hooren kouten... dát zijn *zijne* histories en *zijne* opmerkingen, over taal, opvoeding, dichterlijkheid, schoonheid.... over Gezelle ook. Dáár, en ook in de wandeling met hem door Kortrijk, heeft men genot aan de lezing van dit boek, - laat er nu hier en daar een naïeveteit tusschen loopen - daar ook staan goede opmerkingen, die vele onzer nieuwmodische Vlamingen wel eens overwegen mochten. B. v.:

> ‘Ik ben nu zes dagen in Vlaanderen. En één ding heb ik geleerd. Dat de Vlamingen beter Nederlandsch *spreken* dan wij. We schrijven het tamelijk goed, - maar ons spreektaaltje!....’ *et reliqua* (bl. 156.)

Waar, en *niet* waar, maar *tóch* waar, en in elk geval 't opmerken weerd.

Nu spoed ik mij tenden die reis. Ze gaat naar Oudenaarde,

(1) *Weggezonden?* En dat Verriest korts daarna weer, en als overste, in 't onderwijs werd aangesteld, is dat geen feit?

waar tot onze groote verwondering, eene *Walpurgis*-kerk is, - o lieve S$^{te}$ Walburge, wat eer voor U, met de heksen van den Bloksberg te mogen verward worden! - naar Sotteghem; Maria Hoorebeke (‘want daar ligt ‘als een eilandje in den Oceaan, de kleine geuzenhoek midden in het Roomsche Vlaanderen’). Tot welken der 4 groepen van Belgische Protestanten het eilandje behoort, dat wordt ons niet zoo klaar; ook, ‘waarom het vredig samenzijn in deze lieflijke omgeving verstoren door het te berde brengen van strijdvragen, die onze aandacht zouden vestigen op de kleine verschillen,die ons scheiden?’ Waarom inderdaad? Van 't oogenblik af, dat het maar niet Roomsch is, dan is 't allemaal in orde...

Nog krijgen we kijkjes in Brugge, Damme, Mechelen, Antwerpen, en: Vlaanderen, vaarwel!

Zoo is het boek samengevat. Nu zou ik geerne drie puntjes bespreken, waartoe de stof hier en daar verspreid ligt in die zigzag-reis.

* * *

Het eerste punt is: het gedurig doorstralen van godsdienstvragen. Vlaanderen, 't land van Guido Gezelle, is voor Schrijfster het Roomsche land, het land der minderweerdige geesten, die nog - hoe verachterd toch! - aan het geloof houden zooals het was vóór Luther en Calvijn, maar, gelukkig, zij begroet overal de lichtpuntjes van Protestantisme, en zij hoopt: ‘God, die dikwijls kleine middelen gebruikt om groote dingen tot stand te brengen, stelle deze herboren aloude gereformeerde kerk (van Antwerpen) tot rijken zegen’. *Al*oude! Wat mogen *wij* dan zeggen, Juffrouw? Of denkt U waarlijk nog zóó achterlijk, dat U gelooft aan de veranderde geloofspunten sedert de Apostelen tot Luther? Wel, het is hier niet de plaats om daarover te kibbelen; studeer, en U zal zien dat wij juist gelooven, wat de Apostelen leerden, en waarvoor de *Martelaren* gestorven zijn. Want ge kunt het ons toch niet kwalijk nemen, zoo wij Petrus en Paulus, Justinus,

Ignatius, Clemens, Cyprianus, Laurentius, Agnes, Caecilia en duizend andere wat ernstiger als martelaars aanzien, dan Pierre de Brully te Doornik? Nog eens, laten wij niet kibbelen, maar in een boek over een katholiek land, boek dat ge weet door katholieke Vlamingen te zullen gelezen worden, moest ge, veel meer dan te Maria-Hoorebeke, 'het vredig samenzijn niet verstoren door het te berde brengen van strijdvragen, die onze aandacht zouden vestigen', niet op de *kleine*, maar op de *groote* 'verschillen, die ons scheiden'. Dat is *unfair*, Juffrouw! Wat is er gebeurd te Geneve, onder Calvijns schrikbewind, met Michel Servet? Is dat ook een martelaar? Kom, waarom in *dit* boek, zoo terloops en luchtig en oppervlakkig-weg, wanneer ernstige documentatie niet te pas komen kan, deze dingen telkens opgehaald? En dat, wanneer gij met liefde spreekt over het land van *Guido Gezelle*!

Gij schrijft een heele bladzijde vol met de verloocheningen van de Brully. Hij verklaart, niet te gelooven aan de aanwezigheid van Christus' lichaam en bloed in het H. Sacrament. Wie heeft nu gelijk, de Christenen der Catacomben, die hun geloof daaraan op de aloude wanden hunner grafplaatsen hebben gemaald en geschreven; de leeraars der Kerk als Augustijn en Thomas; de martelaars van Gorcum, die, zoo Gezelle met ontroering verhaalt 'kloekmoediglijk het Roomsch katholijk geloove beleden... en wel voornamelijk de wezentlijke tegenwoordigheid van Jesus-Christus in 't aanbiddelijk Sacrament des autaars... en de glorierijke martelkrone ontvingen[1]', of Luther, Calvijn en de Brully, wier wetenschap en heiligheid verre van algemeen-erkend was en is?

Op wien moeten *wij* voortgaan, op Juffrouw Kuyper of op Guido Gezelle:

> God is daar! Hij rijst, Hij daalt,
> en zijn goudene kroone straalt
> weg end weder voor die schouwen
> en zijn oogen op durft hou'en,

(1) *Hond den Heerd*, II, 252.

kruiswijs, ende... God is daar,
Jesus, God en Mensch voorwaar,
God, met lichaam, ziel en leven,
God, voor wien al de Englen beven
liggende rondom 't altaar:
buigt u, buigt u, God is daar!

Uw held gelooft niet aan 't Vagevuur, aan de kracht van de zielmis, aan de voorbidding der Heiligen. En gij eert hem, omdat hij geloofde aan wat *hij* wou, niet aan wat veropenbaard en voorgehouden werd. Zooals ge wilt, beste Juffrouw, maar het is van hoogst slechten smaak, dit in een boek te schrijven waarin gij Vlaanderen en Gezelle viert.

Ware 't dan nog ernstig en bedacht! Geen spoor daarvan. Wat spreekt ge van ‘een kerk met kunst en paganistische schepsel-vereering’? Welke vereering? Vereert *gij* geen schepselen? Gewis doet gij dat! Maar gij *aanbidt* ze niet. Wij ook niet. Neem nu eens een volkscatechismus van om 't even welk katholiek bisdom, of er niet zal instaan dat wij noch de heiligen, noch de beelden aanbidden; dat wij de eersten vereeren als voorsprekers - wat van de vroegste tijden gepleegd werd - en de tweede als beeltenissen en gedenkenissen onzer helden en voorsprekers, zooals gij de beeltenis van eenen vader, eenen vriend, eenen held zoudt in eere houden. Ten andere, in dien catechismus zult ge zien, ook voor andere punten, dat gij niets weet van hetgene gij veroordeelt... Hoe zoudt ge anders zoo'n ophef maken van die Mechelsche prediking over ‘'t Lam Gods, dat de zonden der wereld wegneemt?’ *Wij* weten van onze Roomsche jeugd af, dat de Heiland de zonde *heeft* weggenomen; doch daarom is 't immers niet waar, dat wij geen zonde bedrijven kunnen? Maar voor alle zonde die men bedrijven kan, is er vergiffenis door den Heiland gewonnen. Dat weten wij zoo goed als welke gereformeerde predikant ook, en dat belijden wij zeggende: ik geloof in de vergiffenis der zonden.

Nu, genoeg daarover. Twijfel er ten minste aan, of zestien eeuwen algemeen geloof plotseling met volle reden mochten

gescholden worden voor tijden van afgoderij en superstitie, onder voorwendsel van de afschaffing der misbruiken, door alle rechtschapen menschen toen en thans erkend. Twijfel eraan, of het betaamde, Gezelle's Vlaanderen deze hervorming te komen toewenschen, 't is te zeggen, Vlaanderen te willen ont-Vlaamschen en Gezelle doen liegen, die zegt:

> ‘Mijn Vlandren! Dat en moogt gij, noch
> en zult gij nooit veranderen:
> Onleugenachtig heet gij nog:
> Het katholike Vlanderen!

of, tot den Priester, die later zijn Bisschop worden zou, ge weet wel, die bisschop die twee vliegen met één klap wou slaan:

> ‘Wij staan bij u, bij al dat komt en spreekt van Roomen,
> en die op Roomen steunt, als gij, heeft niets te schroomen,
> want Roomen steunt op God, en Gods beloften gaan,
> al bleef er niemand recht, voor eeuwig blijven staan!

* * *

Het tweede punt is de oppervlakkige en verbazende wijze, waarop de Vlaamsche Beweging hier geschilderd staat.

Dit zal ik kort maken; men kan het reeds nagaan in het hoorger-aangehaalde, bij de samenvatting van 't eerste deel van het boek. Het was al koddig genoeg, als alomvattende namen voor de leiders dezer beweging, van 1830 tot heden, te hooren noemen: Willems, Conscience.... in éénen adem met... Max Rooses en Pol De Mont! Maar dit blaast hier de keerse uit:

> ‘De Vlaamsche Beweging is nog al samengesteld, en het is niet makkelijk voor den Noord-Nederlander.... zich van deze woelende Beweging dadelijk een duidelijke voorstelling te maken.
> ‘De Vlaamsche Beweging beweegt zich’ (wat zou ze anders al kunnen doen?) ‘in verschillende afdeelingen.
> De Roomsche afdeeling - verreweg de grootste en invloedrijkste, - wil Vlaanderen Vlaamsch-en-Roomsch hebben. De fanatiekst Roomsche elementen van deze afdeeling duchten toenadering tot Holland, het land van ketters en ketterijen.
> De liberale afdeeling - waarvan Pol de Mont en Cyriel Buysse hoofdmannen zijn - wil Vlaanderen Vlaamsch maar vooral niet

> Roomsch hebben. Zij zoeken juist toenadering tot Holland en staan naar Hollands invloed, ook op taalgebied.
> De Vlaamsche Beweging heeft ook reeds een socialistische afdeeling. Natuurlijk. Het liberalistisch zaaisel schiet bijna overal als socialistisch onkruid op.
> Tegenover deze drie groepen staan de Roomsche, de liberale en de socialistische Vlamingen, die heel dat Vlaamsche gedoe belachelijk vinden en afkeuren, en doen wat zij kunnen opdat Vlaanderen met het overige België Fransch blijve. Bijna de geheele hoogere Roomsche geestelijkheid in Vlaanderen is Fransch gezind, en daarom gekant tegen wat zij noemen: het drijven van de Gezelle's en van de Verriesten. Die hoogere geestelijkheid vooral weert Hollands invloed.... En de verdediging luidt dan altijd weer: ‘Wij willen geen Hollandsch, maar Vlaamsch.’ - ‘Dwaasheid’, zegt Cyriel Buysse, c.s., ‘als we geen aansluiting bij Holland zoeken, komen wij er nooit.’
> Dit moge u een idee geven; hoe gecompliceerd de toestanden in het kleine Vlaanderen zijn.’

‘Gecompliceerd’ inderdaad: Maar, goede ziel, dan moest U de complicatie niet verergeren door als hoofdman van om 't even welke Vlaamsche Beweging een Cyriel Buysse te gaan uitvinden! Buysse is een Mijnheer uit den Haag, die zich geweerdigt jaarlijks in Vlaanderen op ‘villegiatuur’ te komen, en geld wint met in viesriekende boeken zijn volk belachelijk en hatelijk te maken. Wat den Vlaamschen strijd betreft, hoor naar het woord van Vermeylen (Geen Roomsche Flamingant, hoor!): Hij noemt uwen Buysse ‘een kandidaat wereld-literator, die, uit de hoogte zijner Haagsch-geworden voornaamheid op onzen geheelen strijd, zonder onderscheid, schimpt, onze geheele literatuur... met één schop in het niet stampt, en de Vlaamsche taal zelve honen wil’. En van dien... man.... laat ge u wat opdraaien over Vlaamsche toestanden, en noemt hem een hoofdman der liberale Vlaamsche Beweging? Daarover zullen u de liberale Vlamingen heelemaal niet danken.

En Pol de Mont dan ook! Zoolang ik leef, heb ik hem nooit hooren noemen als leider der Vlaamsche Beweging. Ik weet van Pol de Mont, dat hij verdienstelijk dichter en kunstcriticus is, een paar goed-betaalde posten bekleedt te Antwerpen, en zich geen twist noch strijd aantrekt;

jawel! tegen den godsdienst zijner jeugd en de gedachten die zijn eerste en beste verzen doorleefden. 't Was hij die in 1878, ter gelegenheid van een feest te Brugge dichtte:

> ‘De stede was beleedigd door geuzendwinglandij
> de stêe der Brugsche Metten...’

en die de hoofden der vrijmetselarij daar zag uitjouwen door het verbitterde volk, waarop hij geestdriftig zong:

> ‘Komt aan, en mêegeroepen! Ontlast het vrij gemoed!
> Weg met die bleeke metsers! weg met het geuzenbroed!’
> Nog klonk 't *awoert* der menigte al dreigen door de lucht,
> een van het drijtal beefde, werd bleek en loste een zucht!...(1)

Thans is hij, die dit schreef, Groot ∴ Redenaar ∴ van de loge ∴ Marnix van S$^{te}$-Aldegonde te Antwerpen.

Dat is ook ‘gecompliceerd’, Mejuffrouw! Overigens krielt uw opgave daar van onnauwkeurigheden:

Het is oppervlakkig, te zeggen dat de Katholieken toenadering met Holland duchten. De zaak is meer ‘gecompliceerd’! Holland is voor ons het oude zusterland, het oude katholieke land van Visscher en Vondel, van Stalpaert Van der Wiele, Joseph Alberdingk-Thym, Schaepman. Wij begroeten met vreugde en blijde hoop het prachtig herleven van het oud geloof in Noord-Nederland, en wij zijn met onze Noorderbroeders op den vriendelijksten voet; maar wij zeggen: *goede geburen zijn, elk in zijn huis en in zijn trant!* Wat de taal betreft, U zult het ons zeker niet ten kwade duiden, zoo wij de eigenaardigheden van het Vlaamsch niet willen slachtofferen. Wat zouden wij dan doen met Gezelle, Verriest, Rodenbach en Streuvels, ja met Cyriel Bnysse zelf?

Over die andere oppervlakkigheid nopens de hoogere geestelijkheid in Vlaanderen zal ik iets naders te zeggen hebben in het derde puntje. Hier volstaat het, te antwoorden: De hoogere besturen van allen aard, sedert 1830 af, zijn in Belgiê bijna uitsluitend anti-Vlaamsch of ten minste onverschillig geweest, met hier en daar een

(1) *Rond den Heerd*, 1878, bl. 378.

persoon die goed gezind was, maar niet uit de voeten kon. De liberale landsbesturen waren *alle* Franschgezind in merg en been; buiten Antwerpen, en dan nog! zijn het de liberale beheerders onzer groote steden nog tot heden toe. Zij hebben aan de hoogere Roomsche geestelijkheid niets te verwijten. Onder alle bestieren is het kerkelijke minst verfranscht geweest en gebleven. Wel is ook daar de verbetering nog onvolledig, maar de herwording is er 't verst, omdat ze niet van zoo verre moest terugkomen. Wanneer alle officieele taal en iedere redevoering van de hoogere officieele wereld Fransch was, en niemand eraan dacht, de volkstaal te gebruiken, dan is in de kerk alleen het Vlaamsch blijven klinken in gebed en sermoen, in Herderlijke brieven en mededeelingen aan de geloovigen. Wel bestonden ook hier aristocratische uitzonderingjes, maar zeer algemeen gesproken was het toch zóó. Aan de wantoestanden van vroeger en nu hebben sociale vooroordeelen en slenter, bij de geestelijkheid zoowel als elders, de meeste schuld.

Ja, gecompliceerd is het wel, nog meer dan U denkt, maar daarom juist moest U vermijden, er zoo ‘decisief’ over te spreken, laat me nu ook eens een bastaardje gebruiken!

(*'t Vervolgt*)

## Ter Gelegenheid der Eeremisse van E.H.P.V. Sacerdotes Dei....

O! Priester zijn van God! Laat 't ander al maar varen...
Wat kan in wereldroem die grootheid evenaren?
Waar is er hooger macht, waar dieper heemenis?
Wat is de wereld kleen als men eens priester is!

O! nieuwe Priester zijn! met Moijses niet en Aaron,
van de oude wet, maar met de Apostlen, Martelaren,

Belijders, Leeraars, Heilgen van het nieuw verbond,
wier woord en daad, 't geloof de wereld door verkondt.

O! Priester zijn van 't hooge liefdgebod, gegeven
door Hem, die voor ons heil, zijn liefde schonk en leven;
't is met Joannes liggen op des Heilands borst,
en lesschen in Gods schoot den onleschbaren dorst;

't Is met Sint Petrus sterk, de Kerke steun' en stichten,
en, om Gods liefde, nooit noch vriend noch vijand zwichten.
't Is zeggen met Sint Paul, uw heilge schutvriend groot,
Gods liefde in mij voorwaar is sterker dan de dood.

Zoo leef dan, onberoerd, spijts stormgeweld en baren,
om lijk die helden door de wereldzee te varen;
zoo leef dan, onversaagd, als vrome priester Gods,
gerugsteund aan Gods Kerk, geankerd aan zijn rots.

HORAND

## Mengelmaren

### P. Hilarion Thans. *Omheinde Hoven.* Hasselt, Eug. Leën, 1914. Prijs: fr. 2.50.

Een lijvig verzen-boek van 300 bl. Maar een boek, vooral gewichtig om zijn inhoud, een boek dat aan Nederland nu eens schenkt echte, heerlijke poëzie. Wie 't doorlas kan niet dan de lofwoorden beamen die pastoor Cuppens vóor eenigen tijd in ‘Dietsche Warande en Belfort’ schreef en waarin hij de verschijning van pater Thans' ‘Omheinde Hoven’ als een heel opmerkenswaarde, meer nog - als een recht uitzonderlijke beschouwde. Modern zoo ge wilt, maar dan alleen modern om de goede hoedanigheden der jongere school: fraaiheid en frischheid van beeldspraak, fijnheid van klank, echtheid van eigen, doorleefd gevoel, maar niets van het buitensporige waarin de school van '80 zoo naar vorm als naar inhoud is verzeild geraakt. Geen gezocht, overladen, onbegrijpelijk geworden taal, geen woordmuziek zoo maar vóór alles, geen pieterig-kleine, wanhopige, treurend, uitgedachte stemminkjes van droefheid en leed - zooals het hoort bij veel oververfijnde, tengere dichterzieltjes van onzen tijd.

O 't schoone, warm-levende gevoel dat uit dit prachtig boek u steeds toespreekt, zoo rechtzinnig-waar dat ge wel zeker van dezen dichter bij Gods genade moogt vernemeu;

Zou, zoo ge zegt, mijn zingen zonde zijn,
Dan ware de adem van mijn boezem, zonde.
Dan ware zonde 't bloeden van een wonde
Of 't zachte kreunen van wie voelde pijn.

Dan waar mijn zang een zonde, zoo men kon de
Wateren stremmen eener springfontein,
Of 't roode deinen van den morgenschijn
Als op de kim de gouden dagpoort rondde.

In de ‘Zieke Bloemen’ schetst de dichter de verlaten- en droefheid van zijn pijnlijke lijdensweken die hij, bloedspuwende jonge kloosterling, doorbracht. Als hij uit zijn levensgevaarlijken toestand opgestaan is, mag hij traag wandelen gaan in Schaerbeek's straten en omstreken; hij hervalt, herrijst en alles wat hij aan indrukken, aan hoop en bangheid dan heeft beleefd vinden we terug in ‘Door de dagen’. In ‘Geheime Hulden’ is het de vriend die dankend en in teerheid zegenend voor elk blijk van belangstelling en vriendschap, alle goedheid van anderen in uitverkoren verzentaal beantwoordt. De schoonheid van Gods prachtige natuur die hij later mag genieten ligt te stralen in de ‘Glansrivieren’ en onvergelijkelijk-treffend stort hij ‘in vroom beschouwen’ zijn priestergevoel uit of bezingt het bijzonderste uit de gewijde geschiedenis.

Nu wou en moest ik zooveel overschrijven uit dit boek. Maar pastoor Cuppens deed het reeds en daarbij tusschen zooveel schoons is geen keus mogelijk. Alleen om de oningewijden toch één staaltje te geven:

## Mei-dank.

Ik dank U, God! omdat zoo blauw de dag,
Zoo zoel de zon is en teergroen het loover;
En dat de bloei der kruinen is, of over
De gaarde bloemenwolk te glanzen lag.

En dat ik nogmaals vogels hooren mag,
Ik dank U, God! en dat de bloemen zoo ver-
Leidend lief, met lijn en kleurgetoover,
Mijn weigren mond vermilden tot een lach.

Ik dank U zoo! - En dat ik moet gelooven,
Dat Gij voor mij de Mei zondt in de hoven,
En alle uw werken zijn uit liéfde alleen,
Ik dank U, God! ziels-innig!... Ach! waarheen
Ik wende of keer mij, staan uw milde daden
Als gouden zonneval op al mijn paden!

Vlaanderen en de katholieke poëzie zijn in pater Hilarion Thans een bij uitstek begenadigd dichter rijk geworden. 't Verwondert me niet dat de goede Recoletten op hun begaafden medebroeder zoo fier, zoo zeer fier gaan. Die fierheid mogen en moeten ze hebben. Verwonderlijk en bedroevend zon 't wel zijn, zoo deze uitstekende dicht-

bundel nu bij pater Thans' taal- en geloofsgenooten op geen ruime waardeering kon bogen. Beschamend zou 't moeten heeten voor de vele letterlievende Nederlanders, nu of nooit.

A.C.

**Bertholf Biekens. *Uit Dagen van Jong Leven.* Kortrijk, Vermaut.**

Daar Cyr. Verschaeve in 't voorbericht zijn meening over dit verzenboek reeds heeft uitgedrukt, kan men niets beter doen dan het den bevoegden kunstkenner nazeggen, dat hier in dezen eersten bundel van den jongen dichter wel eens voorkomen: onvastheid van taal, onechtheid in woordgebruik en vorming, gevoelerigheid, en een paar keeren: al te blijkbare herinneringen aan gelezen dichters of een al te declamatorische toon. Maar al dadelijk moet aangehaald wat C. Verschaeve als hoedanigheden aanstipt, hier en daar verzaaid: romantism van groote schoonheid, bekoorlijke naïeveteit, eigen opvatting, meevoerende blijheidsrythmus vol hooge opgetogenheid, stemming-rijkdom, frischheid in de volksliederen.

Waar zooveel schoons reeds bijeengegaard ligt als hier, kan men de gebreken allicht vergeten en er zich over verheugen dat in den schrijver een talent huist dat de katholieke vlaamsche dichtkunst met dezen eersten lyrischen bundel waarlijk heeft verrijkt, en dat - zoo verhopen en verbeiden niet weinigen - onze taal nog wel eer zal aan doen. Een echt dichter als deze mag zich niet onuitgesproken laten voor zijn land, zijn volk, zijn Kerk.

A.C.

**Joz. Geurts. *Nederlandsche Leesstuckken.* Hasselt, Sint Quintinusdrukkerij, 1914. Prijs: 3 fr.**

Geweten is dat E.H. Geurts aesthetisch inzicht, en daarbij een veel-omvattende kennis onzer nederlandsche letterkunde heeft. Weinigen kunnen als hij even aangewezen schijnen om uit onze letteren het beste en mooiste uit te kiezen en het te verzamelen tot een bloemlezing, die dan ook wel puik mag heeten. Zoo is 't werkelijk met dit boek gelegen. Van af Hooft tot en met P. Hilarion Thans, staan hier de nederlandsche schrijvers van Noord en Zuid met hun liefste stukken vertegenwoordigd en weinigen - enkelen toch - werden vergeten.

Bio- en bibliografische notas staan er niet als in P. Bauwens' bloemlezingen opgenomen. Stellig is 't nu toch dat alleen deze keus een vrij volledige en juiste kennis zal bezorgen van onze letterkunde en haar richtingen, mits natuurlijk de noodige bijkomende verklaring van den leeraar.

Alleszins hoogst aanbevelenswaard.

A.C.

# [Nummer 13]

## In het land van Guido Gezelle
## door H.S.S. Kuyper
***(Vervolg van bladz. 241)***

Het derde punt is Guido Gezelle zelf.

En het zal wel de beste overgang wezen van de Vlaamsche Beweging naar Gezelle, wanneer we hier, zeker tot Mej. Kuypers diepste verbazing, hare meening bestrijden: dat Gezelle een hoofdman, een koning, een voorvechter was der Vlaamsche Beweging.

Dat was hij hoegenaamd niet.

Wél is hij haar machtige steunpilaar, de groote getuige harer waarheid en rechtveerdigheid, de bron van veel schoons en goeds, dat haar heeft geholpen en helpen blijft. Maar dat was hij, onbewust, door zijn veelomvattend werk op wetenschap- en kunstgebied. Hij is voor ons levenskracht- en voedselaanvoerder, veel meer dan aanleider en bevelhebber.

Dit is alweer ‘gecompliceerd’, maar het is zóó. Maar lieve Juffrouw, hebt gij Pastor Verriest's *Vlaamsche koppen* dan niet gelezen? kijk naar bl. 152:

> ‘Gezelle verdween.
> ‘En zijne Vlaamschgezindheid? Het is voor zijne Vlaamschgezindheid dat hij...?
> 't En doet.
> 't Is hij, 't is waar, die den steen heeft weggeschopt en de bronnen uit Vlaamschen grond heeft doen spruiten.....
> Maar hij was geen ‘flamingant’.....
> Hij was - Guido Gezelle...
> Van geobjectiveerde Vlaamschgezindheid was er bij hem wenig of geen sprake. Een woord somtijds, ... een gedicht, een brief, een lustig uitbotten uit het blijde wezen, maar van *krijgsvoerderij* was er bij hem geen sprake in dien tijd, en later nog min. - Niets anders als wezen.’

Elders schrijft dezelfde:

> ‘Hij leeft buiten alle andere beweginge die spreekt van recht, van herstellinge waarvan het ook zij; hij leeft buiten alle beweginge die spreekt van de Vlaamsche beweginge zelf. Hij leeft in zijne eigene beweginge die hierin bestaat: hij spreekt, schrijft, studeert vlaamsch, en wil het zonder gerucht, door dagelijksch werk, door woord en zang en studie en leering doen kennen, beminnen en uit- en voortzetten, quasi van eigen.’[1]

Ja, ja, Mejuffrouw, dat is alzoo! En men heeft hem van Vlaamsche zijde ook kwalijk verstaan en hem *naamloos* verweten, maar aan vrienden, die naamloos wilden antwoorden voor hem, schreef hij een merkweerdigen brief, waarin o.a. dit voorkomt:

> ‘Dat nameloos schrijven is onvlaamsch, is *fransch*, gelijk geheel de zoo-gezeid Vlaamsche beweginge: *mouvement, agitation*, zegt Littré. Agissez, n'agitez pas. (Pius IX of Leo XIII).’

Ziet gij nu, hoe ver gij van de waarheid zijt, met ‘het stempel van Gezelle's persoonlijkheid op het diepste wezen der Vlaamsche Beweging’, met uw ‘Hoofd’, uw Koning en wat weet ik al?

En zooals Verriest het u zelf zegt: het is niet om zijn Vlaamsch *gezindheid* dat hij verdween uit Rousselare,

(1) *Vlaamsche Vlagge*, 1886. bl. 13.

't was om zijn Vlaamsch *wezen*, dat de tijden vijftig jaar vóór was, dat niet paste, niet kon passen in de ‘Kaders’ van toen. Stel u eens een onderofficier voor, die in 't leger een verandering van tucht of krijgswezen invoert, hoe wáár, hoe goed, hoe weldoende ze ook later blijken kunne.... hij zal een vlaag krijgen, zal hij! Alzoo is 't met Gezelle gegaan: hij had de lastige eer, een onbewuste voorlooper te zijn, en dat wordt kwalijk genomen, zelfs door weldenkende menschen.

Die hem onder deze laatste meest heeft tegengewerkt, was zijn Superior sedert 1859, de voormalige leeraar der Rhetorica, later Vicaris-generaal van het Bisdom. Was dat nu een booze mensch, een Vlaamschhater? Zou hij wel! Hij had den naam, en de daad, een fijne Vlaamsche redenaar te zijn, en toen hij in 1869 het klein Seminarie verliet, was er te zijner eere een geestdriftige betooging van oud-studenten, voorgezeten door den Bisschop, en de feestredenaar was advocaat *Adolf Verriest*, Gezelle's boezemvriend, die, in 't voorbijgaan gezeid, niet zijn leerling, maar zijn studiemakker is geweest.

‘Gecompliceerd’, is 't niet waar?

Anderzijds heeft Gezelle, onder de ‘hoogere Roomsche geestelijkheid’ geheel zijn leven vrienden en ondersteuners geteld. Ik noem hier slechts Mgr *Wemaer*, Vicarisgeneraal sedert 1864-1875; Kanonik *Minne*, Principaal van het College te Brugge; Kanonik *Maes*, Aartspriester van het Kapittel; Kanonik *Rembry*, later Vicaris-generaal sedert 1894; en Bisschop *Waffelaert* zelf, zijn bewonderaar en vriend sedert lange jaren, die door hem met een heerlijk gedicht werd begroet toen hij Doctor in de Godsgeleerdheid werd; wiens *Meditationes Theologicae* de Dichter vertaalde, (nog te Kortrijk zijnde, moet gij weten) en die hem uit ware genegenheid den zeer eervollen post van Bestierder der Engelsche Damen schonk, een post waarop Gezelle zeker eere-kanonik ware geworden. De laatste reis naar zijn dierbaar Engeland, mocht onze Dichter maken in 't gezelschap van dezen Hoogen Beschermer.

Dat is alles nieuws voor u, maar nog eens, het is gevaarlijk, op eenige losse ‘interviews’ en oppervlakkige mededeelingen, er zoo maar op los te schrijven.

Bij voorbeeld, het doet ons lachen, wanneer we u hooren zeggen, bij de benoeming van Gezelle tot leeraar van dien *commerce*: ‘Zoo weinig begreep het Vlaanderen van Guido Gezelle zijnen grootsten zoon!’ Maar, Heeremijntijd, die grootste zoon was toen een piepjonge priester, pas uit het Seminarie; zijn talent was wel door eenige menschen gekend, maar was noch bij hen, noch bij *hem zelf*, een reden om niet van onder af aan te beginnen, zooals honderden jonge priesters, met allerlei veerdigheden en geestesgaven, het Godlof nog dagelijks in België doen. Ik verzeker u, Juffrouw, dat het honderdduizend uren van Gezelle's geest af was, over zijn benoeming in die kleine klasse te klagen..... en ook, zich als iets *groots* te aanzien.

Maar dat kunt u niet begrijpen.

Wil ik daar nu mêe zeggen, dat Gezelle te Rousselaere niet geleden heeft; dat zijn weggaan van daar hem geen herteleed heeft gedaan; dat hij in 't latere leven niet veel verkropt en gedragen heeft?

Neen ik!

Maar het is valsch, valsch, dat al dat lijden hem is aangedaan door zijne ‘hoogere overheid’ en dat *zij* dus de voorname *schuld* is, uit haat voor het Vlaamsch, van gebroken moed, dertig jaren zwijgen... etc...

Ja, men heeft u gezeid: ‘hij heeft veel verdriet gehad, maar... het geheim wordt trouw bewaard door vrienden en vijanden beiden’.

Wanneer dat ‘geheim’ eens zal mogen in 't licht komen, weten wij niet, maar ik begin te gelooven dat er weinig nieuws en weinig ‘sensatie’ zal zijn, als 't eens aan 't licht komt.

Och, met al wat we weten, is dat te voorzien: 't zal uitkomen dat Gezelle gevaren is als alle menschen die anders zijn, denken en voelen dan hunne omgeving. Wij zeiden het hooger. En bij de besten uit zulk een omgeving

is het dan nog natuurlijk, dat er wrijvingen, misverstand, spannende toestanden ontstaan. En als in een gesticht waar velen samenwonen, nu zoo'n toestand is, de veroorzaker ervan moge nóg zoo onschuldig en nóg zoo edelhertig zijn, wat kan de overheid al anders, dan hem verwijderen? Of moest zij tegen twintig anderen de moeilijkheid maar laten zijn, en laten aangroeien? Dat kan niet; pijnlijk is zoo iets voor die 't ondervinden moet, maar pijnlijk is 't ook voor hen die 't oplossen moeten. Overste zijn is niet altijd gemakkelijk.

In het verdere leven van Gezelle is 't dan evenzoo gegaan. Zijn uitzonderlijke denkbeelden, zijn schrijven en handelen, zijn heel wezen deden hem als zonderling aanzien door de middelmatige menschen. In ‘zaken’ was hij daarbij hoogst hulpeloos en laat ons maar zeggen, zorgeloos. Hij kende geen geld, gaf weg zonder omzien, en stond dan met ledige handen als hij betalen moest. Toen kwamen moeilijkheden van politiek, waarmêe hij zich welmeenend had bemoeid, maar zonder rekening te houden met de medestrijders die hem niet begrepen, hem overrompelden, en daarna met den last en de verantwoordelijkheid lieten zitten... Bovenal, van aard uit was hij schuw, menschenschuw. Met allen voorspoed en de vereering van iedereen ware hij nog schuw en zeer lichtgevoelig gebleven. Hij was een ‘kruidje-roer-mij-niet’. 't Minste ontroerde hem, ontstemde hem, deed hem pijn...

Zeker hebben de menschen niet goed gehandeld met hem; sommige zijner oversten ook niet; maar zij waren niet alleen, Mejuffrouw, om hem te miskennen; en de ‘Roomschen’ over 't algemeen zeker niet. Men mag zeggen dat zijne eenige vrienden, in de zwartste tijden, van *1862-75*, priesters, zoo leeg- als hooggeplaatste, en katholieke leeken waren. Wie toen meest met hem gespot heeft, zijn officieele pedanten, van alle politieke kleur - de Noord-Nederlander Nolet de Brauwere van Steelandt, bij voorbeeld, - en liberale pastoorsvreters, voor wie een priester nooit iets goeds of schoons kan doen. Onder die

was, ‘om klinkende namen te noemen’, Max Rooses, die in 1882 in een zijner *Schetsenboeken* schreef over Gezelle:

> ‘Hij zelf, noch zijne leerlingen, voor zooveel zij hem trouw bleven, brachten een gedicht voort dat merkwaardig mag heeten; zij verdienen dubbel en dwars de aanvallen waaraan hunne buitensporige vormen en denkbeelden blootstonden.’

Pol de Mont, vriend van den voorgaande, heeft Gezelle later in Nederland hoog-opgezet, door een artikel in den *Gids* (1897); hij had met zijn gewone slimheid gevoeld dat in die dagen een figuur als Gezelle de aandacht van de heerschende modernen wekken moest, en dat de veropenbaarder van die kunst daar ook figuur zou maken. Maar ook hij heeft vroeger zijn tijd van aarzeling gehad. Weet gij wat hij geschreven heeft over de *Kleengedichtjes*, (niet de XXXIII kleengedichtjes van 1860, maar de Driemaal XXXIII der uitgave 1881) die wij zoo mooi en lief vinden, en waaronder er zijn, die eeuwig op de tong der Vlamingen zullen leven? Ziehier:

> ‘Het boekje... zal den dichterlijken roem van den schrijver allerminst iets verhoogen.... Het is beuzelwerk, op enkele, zeldzame, betere grepen na... 's Meesters leerlingen, die - zij alleen[1] - deze snipperingen uitgeven, begrijpen kwalijk den eerbied voor hunnen opleider.... Dichterlijke vrijheden die louter feilen moeten heeten, treft men hier aan bij de vleet.’

Dat was in den tijd, toen deze criticus aan 't zoeken was, naar welken wind hij 't voordeeligst zou draaien.

O, Mejuffrouw, het is zoo ‘gecompliceerd’, om met één woord erdoor te hakken!

En dan die dertig jaren zwijgen! Wel, dat is hier in Vlaanderen een zeer betwiste zaak. Eigenlijk heeft Gezelle nooit gezwegen. De jaren 1860 zijn de bedrijvigste van zijn leven geweest, maar in proza en leerwerk meest. De *Dichter* is sedert 1861 verschuwd, gekrompen, ingehouden door de pijn des levens, toch ook door meer uitwendig-ongunstige omstandigheden, maar dát heeft

(1) Dat was valsch. Gezelle zelf gaf het boekje uit.

bijlange geen 30 jaar geduurd! Er zijn 30 jaar tusschen *Gedichten, gezangen en gebeden*, 1e uitgave 1862, en *Tijdkrans* 1893, maar de meeste gedichten van Tijdkrans zijn in de jaren '80 en eenige reeds in de jaren '70 geschreven. Daartusschen komen: in 1879 de 2e uitgave der Ged. gez. en geb. met vele nieuwe verzen vermeerderd, meest uit de jaren '70; *de Liederen, eerdichten en reliqua* (1880) voor de twee derden na 1860 geschreven, en in de 2e uitgave 1893 met 10 gedichten uit de jaren '80 aangegroeid; de vermeerderde *Kleengedichtjes* in 1881; de prachtige vertaling van *Hiawatha* in 1886, en een hoop treffende *Zielgedichtjes* sedert 1860 gemaakt, die in de Kerhofblommen, uitgave 1892 te vinden zijn. Van verspeide gelegenheidsverzen uit deze jaren spreken wij nu niet. Wij zijn hier met velen die gelooven, dat de zware, donkere jaren van den *Dichter* eigenlijk maar tot een 13-tal mogen gerekend worden (1862-1875) want om het midden der jaren '70 begint hij weer in tijdschriften te dichten, en met de jaren '80 is hij volop in zwier. Bij voorbeeld:

| | | |
|---|---|---|
| Uit 1879 is, | in Tijdkrans: | *Ha, wangedierte...* |
| Uit 1880 | ibid. | *O heerlijk handgedaad...* |
| Uit 1881 | ibid. | *Beeksala.* |
| | | *O Menschenetend steêgedrocht.* |
| | | *O ongeworden, eeuwig Wezen... etc...* |
| Uit 1882 | ibid. | Meesterstukken als: *Andleie;* |
| | | *Boeltorren*; |
| | | *O wilde en onvervalschte pracht;* |
| | | *Wij warender vereend... etc...* |

Dat zijn toch feiten! Maar feiten kunnen van verschillende zijden worden bezien, en van daar het verschil van meeningen(1). Voor mij is zwijgen van een Dichter gelijk aan: *niet dichten, uit eigen gemoed.* Of hij die verzen in een boek uitgeeft, doet niets ter zake.

(1) Zie onze artikels in *Dietsche Warande* on *Belfort*, 1909: ‘Gezelle's dichtwerk van 1861 tot 1893’, het antwoord van Pastor Verriest: *Gezelle's zwijgen*, en onze *Verantwoording.*

Dan, zoovele dingen moeten van nabij worden beschouwd. Daar hebtge b.v. dien brief op bl. 61 van het boek:

> ‘Ik ben onlangs gevraagd geweest om conferentie te honden te Thielt, te Brugge, te Oostende en te Kortrijk, dat is mij altemale, zelfs te Kortrijk, onmogelijk geweest te aanveerden. Hoe zou ik het dan te Leuven kunnen doen! etc.’ (einde de jaren '70).

Als men dat zoo leest, dan zou men meenen: die man is gebroken; van voordrachten houden wil hij niet hooren, hij durft niet, hij kan niet.

Maar dan komen ons bewezen feiten toe:

1º Gezelle hield in 1876 eene voordracht in den Pius IX-kring te Kortrijk. Onderwerp: *Herinneringen van Kortrijk.*

2º Dit wordt gemeld in de ‘Gazette van Thielt’ 8 November 1876, waar tevens gewag wordt gemaakt van eene onlangs gehouden voordracht te *Thielt*.

3º Gezelle hield eene voordracht te *Dudzeele*, den 29 September 1879. Onderwerp; *S^t^-Gregorius en het vieren der S^t^-Gregoriusfeesten door de schoolkinderen, in oudere tijden.* (Rond den Heerd 1879, 365).

4º Gezelle hield eene voordracht in het Davidsfonds te *Thielt*, den 5 October 1880. Onderwerp: *De Tale.* (R.d. Heerd 1880, 366).

5º Gezelle hield eene voordracht in 't Davidsfonds te *Kortrijk* den 1 Mei 1881. Onderwerp: *Meidag* (taalkennis, spreuken, woorden daarmêe in betrekking). - Zie R.d. Heerd 1881, etc...

Dat is wel omstreeks dien tijd!

Hoe nu dien brief verklaard? Zoo go wilt, maar *anders*.

En 't einde van dien brief: ‘ik heb al werk genoeg met de heruitgave van de nagelaten dichtwerken van den - litterariter si non litteraliter - overleden G.G.’?

Wel, zie eens wat verschil: In 1862 moesten anderen voor hem zijn gedichten verzamelen en uitgeven; nu is hij er zelf mêe bezig(1), en de uitgave zal in alle deelen

(1) Dit plaatst den brief tusschen 1877-81.

*vermeerderd* zijn! Er spreekt herleven uit die bezigheid. Wat den ‘litterariter overleden’ betreft, niets belet, daar een halfdroeve scherts in te zien. Het geheele is maar *somber* en *moedeloos* in schijn alleen, namelijk als men de *zaken* niet gedenkt...

Wat daarvan zij, en zonder te loochenen dat Gezelle geleden heeft in zijn teergevoelige Dichter- en menschenziel, blijft uit al die beschouwingen toch *dit* waar:

1° Het leed van Gezelle is voor een groot deel toe te schrijven aan zijne eigen hooge gaven zelf, en ware hem even goed overkomen, ja wellicht erger, in eene andere omgeving dan de zijne, en vanwege andere oversten dan de ‘Roomsche hoogere geestelijkheid’.

2° Het ‘zwijgen’, en 't geknakt zijn van zijn genie, is overdreven geweest.

3° De miskenning van zijn streven, van zijn eigenaardigheden in taal en dichterlijkheid komen voort uit de heerschende gedachten van den tijd dien de Dichter vooruitliep, en is minstens evenveel te verwijten aan anti-clericalen geest als aan de zoogezeide onkunde of de Franschgezindheid der oversten.

Als wij nu eens zeiden: Wat een schande voor Holland, den grootsten zijner zonen, Joost Van den Vondel, te hebben miskend, omdat hij Roomsch was geworden! Wat schande voor Hooft en anderen, hen daarom hunne vriendschap en hunnen steun te hebben onttrokken! Wat schande voor de gereformeerde predikanten, meesterstukken als *Lucifer, Adam in Ballingschap* en andere te hebben gedoemd; wat schande voor de Burgemeesters van Amsterdam, den ongelukkigen man, zonder zijne schuld door huiselijke rampen getroffen, niet beter te hebben geholpen dan met een postje op de Bank van leening, waarvoor zijn dichterlijk genie toch niet aangelegd was. Denkt eens: Vondel, en pandjes optellen! Wat kleingeestigheid, voor een genialen, tachtigjarigen grijsaard geen beter belooning te hebben overgehad, dan hem te ontslaan met behoud van zijn magere jaarwedde! Wat schande van de heele 18e,

en de halve 19e eeuw in Holland, Vondel te hebben vergeten, veracht, achteruitgeduwd in zijn grootsche gedachtenis, omdat hij Roomsch was, en het vrijmoedig had durven uitspreken!

Wel, in die beoordeeling ware veel rechtveerdigs, maar ook veel onwaars, omdat we met tijden en toestanden geen genoegzame rekening zouden hebben gehouden. Ook oordeelen wij Vlamingen *niet* zóó. Wij weten dat elk genie, wil het zijn geweten en God getrouw blijven vooral, op deze aarde te lijden heeft. Dat is nu niet 'gecompliceerd', omdat het een algemeene wet is.

Wij staan te dicht bij Gezelle, om zonder overdrijving over zijne lotgevallen te oordeelen. Zijne oud-leerlingen en vrienden vooral, kunnen ons *feiten* aanbrengen, maar hunne verklaring en schatting dier feiten is te veel door het gemoed en de mede-ondervindingen beinvloed, om haar, zonder voorbehoud ten minste, te laten gelden als onomstootbare geschiedenis.

Nu vat ik samen, - hoewel er nog karrevrachten van opmerkingen te maken zijn.

Het boek: 'In 't land van Guido Gezelle' is een bedrieglijk werk.

Bedrieglijk voor de Noord-Nederlanders, voor wie het in de eerste plaats geschreven schijnt: de denkbeelden die ze eruit moeten opdoen over ons land, de Vlaamsche Beweging en Gezelle, zijn, op zijn schoonst gezeid, heelemaal onnauwkeurig.

Bedrieglijk voor de Vlamingen: De bewondering voor hun land en taal, voor Gezelle en zijn werk, die ze beter uit eigen bronne kunnen putten, wordt er vergald en verdorven door allerlei onwaarheid, en vooral door ongepaste, soms hatelijke zinspelingen tegen het hoogste wat Vlaanderen, 'het land van Guido Gezelle' eert als eigendom en schat.

En nu zullen er misschien in Vlaanderen menschen zijn, ja vrienden, die zullen vinden dat ik jegens deze 'Dame' niet hoffelijk genoeg ben geweest, als zij toch, zooverre zij

wist en kon, ons land en onze groote mannen heeft gehuldigd; daarbij,.. tegenover eene Dame!...

Daarop antwoord ik: Een werk van dezen aard is alleen te keuren naar zijne waarheid en inlichtende weerde. Dame of Mijnheer, een schrijver die personen en toestanden wil beoordeelen, moet voorzichtig zijn, en meerdere klokken hooren luiden. Waar de schrijfster aangenaam verhaalt of doeltreffende bemerkingen maakt, breng ik haar hulde, maar dat is alles wat ik aan de hoffelijkheid te offeren heb.

Het zou gaan betamen, dat we de legenden, die over Gezelle in zwang zijn, eens gingen met koele oogen bekijken, en hem niet voortdurend lieten in tegenspraak brengen met alles wat hij diepst eerbiedigde. Gezelle was een eenvoudige, heilige, gehoorzame Man; die door alle leed en lijden zijn plicht tegenover alles en allen heeft gedaan, en daaruit de edelste trekken van zijn zedelijk wezen en Dichterwerk heeft behouden. Het zou nog meer betamen, dat we, waar van Gezelle's Vlaanderen spraak is, ridderlijk uitkwamen voor de waarheid, dat Vlaanderens schoonheid en grootheid onverbreekbaar vergroeid zijn met zijn getrouwheid aan het oude geloof van S$^{t}$-Elooi en S$^{t}$-Amand, S$^{t}$-Baaf en S$^{t}$-Lieven, Robrecht van Jerusalem, Dierik van Elzaten en Zaligen Karel den Goede, Ruusbroek en... Gezelle. Waarom zouden wij, uit ‘hoffelijkheid’ moeten kroppen en zwijgen, al is het ook eene Dame die ons, op eigen grond en bij eigen groote mannen de smakelooze eer komt aandoen, ons te komen bekijken als curieuze overblijfsels uit bijgeloovige tijden van paganïstische schepselvereering, die nu niets beters te doen hebben, dan ons stillekens aan te sluiten, Gezelle en al, met de zuiver-Evangelische, van Rome bevrijde Kerk?

Maar Gezelle kon wel uit zijn graf komen en 't ons verwijten: ‘Vlaamsche munte, wil zij deugen, moet gangbaar zijn tot Roomen toe!’

Ik zeg dat geerne eens luidop. Mej. Kuyper zal dat niet kwalijk *kunnen* nemen. Zij zegt ergens in haar boek: ‘De

Nederlander *zegt* doorgaans de dingen, soms hard en rauw'. Ik ga er groot op, Nederlander, Zuid-Nederlander, Vlaming te zijn.

AL. WALGRAVE.

## Uit A. Rodenbach's onuitgegeven gedichten

**A**LBRECHT Rodenbach was een geniale dichter, die bij zijn afsterven den wijduitloopenden werkkring zijns levens zag afgesneden... en met diepe dichtersmert getuigde: dat hij nog zooveel in den kop had, - den voorraad, het werk van een geheel leven. - Ja, meer dan één gedicht begonnen in vroegeren leeftijd, meer dan een drama, op de grondvesten van Gudrun tot een reusachtigen vaderlandschen cyclus bedijgende, lag van eersten af in 't brein van dien genialen man voor goed gehaafd en geankerd.

Die zijne eerste gedichten wel doorpegeld en doorkeken heeft, kan uit de stoffe dier eerstelingen dit wel wijs worden.

Als Albrecht Rodenbach die 'Eerste Gedichten' uitgaf - 1878 -, en was hij niet verlegen eenen keus te doen tusschen zijne schoolwerken.

Vele stukken uit zijn collegieleven, onafgewrocht, zagen zelfs maar later het licht.

D$^{r}$ Leo Van Puyvelde heeft het slecht op als hij denkt dat het gedichtje zonder titel: *Hebt gij nog de zon zien pralen...* te Leuven gemaakt was[(1)]; 't is een avondwerk te Rousselare ingediend bij Professor Demonie, ik heb het hier voor mij liggen!

Nog in het collegieleven miek hij de eerste ontwerpen van *Faust*, waarvan een onvolledig brokstuk bewaard is gebleven, en, van Gudrun, en vele andere, waarvan hij de

(1) *Albrecht Rodenbach en zijn leven.* D$^{r}$ L. Van Puyvelde. L. Veen, Amsterdam, 1908, bl. 38.

teekeningen op den omslag van schrijfboeken in prachtige penkrabbels ons naliet.

Deze eerstelingen, met nog menige andere zijn van geen kleen belang voor de zielkundige studie van onzen begaafden dichter.

Wilt ge er een staaltje van?

Bij den broeder, Ferdinand Rodenbach, is er eene teekening bewaard van het tooneel van Faust. Het tooneel is er gansch wedergegeven, met Faust voor eenen tafel gezeten, in zijn studiekamer. Op den tafel staat een gestel met de wereldbol. Mefistofeles schiet vlammend uit den grond. Deze teekening dagteekent uit zijne studiejaren, toen hij zijne eerste ontwerpen miek van ‘Faust’ natuurlijk op zijn Rodenbachs, zonderling en gansch nieuw voorgedregen.

Ik schrijve hier het stuk over, gelijk het gaat en staat, - een brokstuk ongelukkiglijk - waarvan die teekening de voorstelling zal geweest zijn.

## Faust.
## I.

(Eene middeleeuwsche kamer; de vensters staan open; zomeravond. Faust zit aan eene tafel waarop eene lampe brandt tusschen boeken perkemijn en scheikundig allaam.)

**Faust.**
Wereldbolle rond de zonne
mane rond den wereldbol!
Ik vervloek u, drooge boeken
van der menschen kunde vol,
want wat hebt ge mij gegeven
mij uw martelaar helaas?
Vader, vader slechte raden
gaaft ge mij, en driemaal dwaas
was ik die uw raan geloofde.
Onze rede is onze schat
ons geluk en onze grootheid;
buiten onze rede al wat
bij 't gemeene van de menschen
op de wereld wordt gegeerd
is den man, die geest en kunde
voor hem heeft, den blik onweerd.
En, dat dronk ik in, waneer ik
nog een kind was..... 'k zeg: een kind!
Faust en kende nooit geen kindsheid:
Faust heeft wetenschap bemind:

't kind bemint het groene veld,
't kind bemint de vreugde en 't spelen
't kind het huis ontvlucht, en snelt
waar 't zijn medekinders vinden
ende met hen spelen mag.
Faust beminde de eedle kunde,
hem nooit iemand spelen zag.
Faust moest leeren en doorgronden
Faust moest op zijn kamer wôon.
Faust en kende ook geene jonkheid.
In zijn hert op eenen throon
zat de kunde, en voor haar voeten
heeft hij kindsheid, jonkheid vreugd,
vriendschap, liefde, rijkdom, leven,
al geofferd. En hij meugt
nu de zoete vruchten plukken.
Hij is oud nu, uitgedoofd
is zijn ziele, krank zijn lichaam,
flauw zijne ooge, grijs zijn hoofd.
O de vruchten van de kunde
o de vruchten van 't verstand,
dat zoo lange jaren vroedde
en doorgrondde, en zocht en vond,
IJdelheid der ijdelheden!
nooit en heeft zij mij gezeid
of er ja of neen een God is!
.....

**Zang buiten.**
Maneklaar, blijde schaar,
onder wijden eikentrans
harpeklang, snarenzang
dertel wiegt de lieve dans.
Rondom valt de maat.
lichte voet den bodem slaat,
en de bende ommewendt,
en gezwind in lichten krans
draaiend vliegt de vlugge dans.

**Faust.**
Hoor ze zingen, hoor ze spelen,
hoor den dans der vlugge schaar,
in den avond, op de weide,
bij het schingend maneklaar!
En ik zit hier oud versleten,
en heb nooit de vreugd gekend!

**Zang.**
Rondom valt de maat
lichte voet den boden slaat
en gezwind in bonten krans
Draaiend vliegt de wilde dans.

**Faust.**
Wetenschap, 'k heb u verweten
dat gij mij nooit een genot

hebt gegeven, maar ik miste:
't doet! een enkel! En ten spot

als waneer gij mij het leven
hebt vergiftigd, biedt ge mij
uwe krachten van vernieling!
Nu 'k aanveerde ze. Maar gij,
gij waarin zoovele menschen
blind gelooven, die men zegt
Schepper van 't heelal te wezen,
rechter met een eeuwig recht,
zeg mij wat ik nooit mocht vinden,
of gij waarlijk daar omhoog,
onbegrensd en eeuwig wezen
leeft, en op mij houdt uw oog?
Antwoord!... alles zwijgt... welaan dan.
(Hij neemt een flasselken. Mefistofeles schiet vlammend uit den grond.)
Dat is 't moordend vocht. Een stonde
lijden, en daarna de dood,
en den niet.

**Mefistofeles.**
Faust!

**Faust.**
Wie dan zijt gij,
met uw lijf gansch vlammend rood?

**Mefistofeles.**
Mefistofeles ik heete

**Faust.**
En wat brengt u hier bij mij?

**Mefistofeles.**
Gij wilt sterven, 'k wil u redden.

**Faust.**
Redden! Welke macht hebt gij?

**Mefistofeles.**
Gij wilt sterven daar uw herte
vindt in 't leven geen genot.
Ik kan u genot verschaffen
meer als dat gij wenscht...

**Faust.**
Gij spot
met mij: ik ben oud en arrem

**Mefistofeles.**
Jeugd en rijkdom ende vreugd,
dat beloof ik te verschaffen
zoo gij wilt...

**Faust.**
O! rijkdom, jeugd
en genot... Maar wie dan zijt gij?

**Mefistofeles.**

Een der geesten uit de diepte
een der knechten uit den afgrond.

**Faust.**
En wat eischt gij?

**Mefistofeles.**
Teeken dit. (Hij biedt een perkemijn).

**Faust.**
Och hoe stralen zijne blikken
'k ben ontsteld, en ieder lid,
schokt en beeft door gansch mijn lichaam...

**Mefistofeles.**
Zeg, Faust, moet ik henen gaan?

**Faust.**
Neen; ik bid u, geest, wil blijven.
Och, hij ziet mij vreeslijk aan.

**Mefistofeles.**
Rijkdom, Jonkheid, en Genot!

**Faust.**
Ik en durve niet... want God...

**Mefistofeles.**
'Is het waar dat gij daar hooge
leeft, en op ons de oogen houdt?
Antwoord?... alles zwijgt... welaan dan'.

Ah! ah! Faust is krank en oud,
en hij wordt kort van onthouden!

**Zang buiten.**
Rondom valt de maat,
lichte voet den bodem slaat,
en gezwind in lichten krans
draaiend vliegt de wilde dans.

**Mefistofeles.**
Hoor ze zingen, Hoor de dansers

**Faust.**
Geef 't geschrift... ik teeken... daar!

**Mefistofeles.**
Ha, ha!

**Faust.**
Och, wat lacht hij naar,
hoe zijne oogen vlammen schieten!

**Mefistofeles.**
't Is geschreven. Houd u stil...
(Hij slaat hem op de schouder: Faust wordt een jonkheid, schitterend gekleed.)
'k ben uw dienaar edel heere
en gereed uw minsten wil
te volbrengen. Zeg wat wilt gij?

**Faust.**
Naar den dans in 't manesching,
Haastig!

**Mefistofeles.**
Geef mij d'hand en spring.
(Zij verdwijnen door de lucht.)

**Zang buiten.**
Zie de boomen dansen mede;
zie de maan met kromme schreden
dansend door den hemel vliegt;
en der sterren reie wiegt
dansend aan den blauwen trans!
Ei den wilden dans!
H.

## Mengelmaren

HET volken beschrijfkundig Muzeum van Caster bezit eene schoone zilveren plaat, die moest dienen tot eereteeken van de gilde van S$^{t}$ Rochus te Caster. Ze bestaat uit de verzameling van twee lijsten met loofwerk omkransd. De bovenste is klein en draagt voor opschrift:

N. N.
coning
van 't gilde
tot Caster.

De onderste lijst is meerder en vertoont in fijn snijwerk een beeld van S$^{t}$ Rochus. Daaronder leest men:

1772
S. ROCHVS.

Vooraleer deze plaat, dank aan de inrichting van 't Muzeum, te voorschijn kwam, meende men dat zij S$^{t}$ Hubertus vertoonde. S$^{t}$ Rochus en S$^{t}$ Hubertus worden te Caster zeer vereerd, doch zoo 't een oud dorp betaamt is de heilige Petrus er de patroon.

J. CL.

# [Nummer 14]

## Eene plezierreis

In de wachtzaal van het station zitten vier personen op de houten bank onder het breede venster: eene magere bourgeoise met geel wezen en zwarte oogen. Zij heeft een kleurige pluimhoed op en een purperen kleed spant op het breede lijf plat als een planke.

Vóór hare voeten eene blauwe hoedendoos, eene bruinlederen valies en een groot pak. Op haren schoot verschillige pakjes. Achter heur hoofd op het vensterblad andere pakken. Een roode parasol daarboven.

Zij klapt met een manspersoon die nevens haar zit: een soort winkelier die kwade dagen gezien heeft; mager, bleek, met groote kromme neus. Hij leunt met beide handen op een gaanstok en zijne scherpe kin rust op de handen. Hij nijpt zijne oogen die naar den grond blikken van tijd tot tijd zenuwachtig toe. Dunne bleekrosse haarklissen hangen onder de zwartzijden hooge pet uit.

Nevens hem een dronken koeikoopman met langen blauwen kiel. Zijn gladgeschoren hoofd ligt achterover op de rugleuning der bank. Hij snorkt.

Tenden de bank met den rug naar de vorige personen, een piot die in al zijne zakken naar zijn reiskaartje zoekt dat bloot op zijn kepi steekt.

Midden de wachtzaal een handelsreiziger. Twee zwart verlakte valiezen staan nevens hem op den grond. Hij ontsteekt eene sigaret.

Aan het winket drie personen. De eerste een boerenjongen met wijden mond, dikken neus en smal voorhoofd, het aangezicht vol rosse sproeten. Hij heeft eene gescheurde pet op. Zijn frak is te lang, zijne broek te kort.

Hij komt om een pakje.

*De statiebediende* (van achter het winket). Kunt gij teekenen vriend?

*De jongen*. Neen ik!

*De bediende*. Dan kan ik u het pakje niet geven.

*De jongen*. Waarom niet?

*De bediende*. Omdat gij niet kunt teekenen. Waarom leert gij dat niet?

*De jongen*. Ik heb dat niet vandoen.

*De bediende* (oolijk). Zoo! Als ge een brief krijgt van uw liefste ge moet hem doen lezen van een ander. Die weet éer dan gij wat erin staat. Hij kan u bedriegen en u leugens wijsmaken.

*De jongen*. Zij schrijft zij mij niet! Toe jongen, geef mij mijn pakje!

*De bediende*. 't Is wel. Zoek twee getuigen, gij kunt een kruis maken.

*De jongen*. Is 't hier een kerke? (Hij gaat heen).

*De handelsreiziger*. De chef wil u het pakje niet geven, er zitten kwakkels in, en hij zal ze opeten.

De jongen staat een oogenblik bedremmeld den reiziger te bezien, dan gaat hij plots buiten zonder iets te zeggen.

Een dik volksvrouwtje met een kind op den arm volgt hem op aan het winket. Vriendelijk aangezicht.

‘Dag M$^{r}$ de chef. Ik heb u gisteren aan onzent zien passeeren met uw hondje. Ik ga mijne dochter bezoeken.

- Waar naartoe vrouw?

't Kind begint te schreeuwen met snijdende stem. De vrouw doet het op-en neerbyzen:

Doderido mijn kindje
't papke staat in 't pintje.

'k Heb 't huis alzoo nog vier muzikanten! (Alleman lacht).

Drij nonnekes komen zoetekes binnen. De koeikoopman die ontwaakt zingt met heesche stem halfluide:

Tout ça n'vaut pas l'amour
le bel amour
le chic amour.

De nonnekes staan in een rootje, oogjes nedergeslagen. Zij krijgen een kleurtje.

De handelsreiziger heeft leute.

*De statiebediende* (tot den koeikoopman). Wilt ge daar zwijgen? 't Is hier geene herberg. (Tot het vrouwtje). Waar naartoe, vraag ik. Een beetje rap, de trein gaat toekomen.

- Burst, op en af.

De bediende geeft kaartjes. De koeikoopman staat op en roept waggelend buitengaande:

- Wij gaan hier rechtover om een pintje. 't Zijn daar braver menschen.

*De handelsreiziger*. G'hebt al den tijd. (Hij trekt een oog.)

De purperen dame komt naar het winket. Een knaap komt binnengeloopen met een expresbrief. Drie personen volgen. De dame wil voor gaan en zegt verontwaardigd: Ce n'est pas permis! Ze komen op 't laatste koordeke en ik moet wachten! On tient le fou à l'administration avec les gens.

De handelsreiziger knipt met den wijsvinger de assche van het sigaretje en zegt flegmatisch:

- C'est vrai, madame!

- N'est ce pas, Monsieur!

De dame kijkt van den handelsreiziger minachtend op de drij boeren die ongestoord vóór haar staan.

Men hoort den statiebediende protesteeren omdat dien expresbrief zoo laat gebracht wordt. De telegraaf bel roept. Buiten klingelt de electriesche sonnerie die den trein aankondigt. Een hoorngetoet. De zaalwachter werpt de deur open: Herzele, Burst, Denderleeuw, Bruxelles!

Mijn vriend Freddy en ik toonden even onze abonnementskaarten aan den zaalwachter en traden buiten. Wij zouden binnen kort in de hoogeschool ingelijfd worden en hadden besloten het einde van onzen vacantietijd te vieren met eene omreis van vijf dagen in Belgenland.

Zuinig zouden wij het moeten aan boord leggen want sedert de poorten der collegiekooi achter ons toevielen hadden wij vrij zwierig geleefd, zoodat ons gezamentlijk bezit, na betaling der abonnementskaarten nog enkel vijftig frank bedroeg. Er was beslist dat ik met de kas belast bleef uit vrees dat Freddy met zijne onbezonnenheid in staat was van den tweeden dag af ons te ruineeren, en de zaken waren goed beleid: wij hadden familie of kennissen te Antwerpen, te Luik en te Gent, en zouden van hunne gastvrijheid gebruik maken tot bescherming van ons kapitaal. Ook was het zonder kommer dat wij in dien zonnigen morgen op het statieplankier stonden kijkende naar het landschap rechtover ons dat zoo helder en kleurig lag te blinken, alsof het in een glimlach met ons meevoelde den levenslust der roekelooze jeugd.

Binst de trein toekwam en reizigers af en opstegen sloegen wij een praatje met den station-chef die een gezwollen kaak vertoonde en die ons uiteendeed dat bij nog vijftien tanden had, acht boven en zeven onder, en dat het nut der tanden bestaat in pijn te doen, om het al te bovenmatig geluk van spoorwegbedienden te temperen en om tot broodwinning te dienen van tandentrekkers. Met een grijns wierp hij het woord ‘partez’ naar den trein on wij wipten binnen.

Aan de portel zat een geestelijke lezende zijnen brevier. Hij hief de blikken boven den neusnijper even naar ons en las dan voort. Aan het ander uiteinde van het kompartiment vlekte de purperen dame met haar geel aangezicht: M$^{me}$ Wilden, vrouw van den ontvanger der belastingen die ons met eene vriendelijke grimas groette. Ik plaatste mij rechtover den geestelijke, en Freddy, die vreemd aan de streek zijnde de dame niet kende en geen erg had in de tallooze pakken die in de netjes, en op en onder de banken opeengestapeld lagen als voor eene verhuizing, gong vóór haar zitten, hief een cigaretje tusschen duim en wijsvinger en vroeg met eene sierlijke buiging:

- Niet storen, Madame?

- Och, non, M$^{r}$, mon mari fume aussi! En daarmee was de tong der gespraakzame vrouw aan den gang gelijk een ratelmolen klepperend bij het minste windje, of een wekker die afloopt ongenadig bij 't verspringen van een veertje. Ze vertelde, vertelde, van hare bloemen, van haar hondje, van hare familie, al die nietigheidjes die haar leven vulden, en van bloot- naieve potsierlijke geheimpjes uit het huishouden met haren man, den gemakkelijken lamzachten reus. Ze moest somwijlen diep asem halen, fezelde even stillekes een venijnig bijtend volzinnetje en stootte dan plots proestend uit een weinig deftigen gil-lach met een vuurwerk van woorden, een strooivuur waar niets van overbleef.

En zoo kwam Freddy hoofdzakelijk te weten dat het beste voedsel voor geraniumplanten is: sap van koeimest; en vlak voor de deur van Madam Wilden viel er eens een schoon hoopje van eene voorbijrijdende kar. t' Gebeurde 's morgens en heel den dag had de dame op loer gezeten. Zelfs binst dat zij het noenmaal bereidde moest haren man opletten of het hoopje niet weggehaald werd. Neen! Goddank zei ze, 't bleef liggen! Ik stond al met mijn schopken gereed om het in den halfdonkeren op te scheppen, maar daar kwam een manneken langs de straat dat aan een kort disseltje een wagentje voorttrok met volhouten waggelende

wielekes die bij elken ommedraai een scherpen piep gaven. Het baasje kwam recht op mijn hoopken af. 't Was een echt bedelaarskind met een vuil gezichtje en wit verstreuveld haar. 't Liep barrevoets en droeg een gelapt broekske dat met eenen bretel alover het rood gestreept hemdeke vasthing. Ik trok het venster op een gerreken. 't Was tijd! want het kereltje zat al op zijn hurkje gereed om met zijn handekes mijn hoopken op te scheppen, maar ik riep: Ssst! kapoen!

't Ventje keek op, maar 't en zag niemand, zoodat het meende voort te doen, maar ik klopte met mijnen kneukel op de ruit, haalde de gordijn even weg en trok een tooveressewezen! Hij had genoeg gezien! Seffens rees hij op, greep het disseltje en was voort! En leute dat ik had!...

M$^{me}$ Wilden herleefde dien toestand, ze kraaide een scherpen lach en kletste de hand op haren knie, maar seffens werd ze gewaar dat zulks onbetamelijk was; een blosje kleurde even het gespannen geel vel boven de uitstekende wangbeenen en het ging weer een poosje droogdeftig piano, lang niet, weer groeide de stem snijdend en deden de magere armen en handen hevige gebaren. Het profiel der dame sprong sterk uit op het door de zon beschenen gordijntje; lang schuinschloopend voorhoofd, lange scherpe neus en lange scherpe kin. Een zonnestraaltje dat ergens doorpiepte vonkelde in het witte dons dat die kin sierde en op hare drooge wang zat een hard puistje waaruit drie stijve zwartglimmende haartjes kropen lijk spinpooten. Ze klapte zoodanig dat hare kin op en neertrilde als was ze mechanisch bewogen, en rechtover haar zat mijn makker glimlachend te luisteren.

De trein schoof rollende voort in volle vaart door het landschap, en vóór mij zat de geestelijke die altijd voort met lippengeprevel zijne getijden las, somwijlen wierp hij een blik naar de klabetterende dame en een glimlach zweefde door zijne gebeden. Buiten zag ik nu eene groote weide en tusschen kromme populieren een beekje waarvan de kronkelingen een tijdje met de spoorbaan meeliepen

tot het ineens onder den trein wegschoot; eene bareel waarop een groepje kinders te peerde zat, en de blozende tootjes schreeuwden en de armpjes staken omhoog bij 't voorbijdaveren van den trein. Ik liet mijne oogen toevallen en lei mijn hoofd achterover, en de warmte die het compartiment vulde, het eentonig geronk en getril van den trein, aaide, zong en schommelde mij in zoete druiling. Ik voelde eene groote welligheid in mij glijden, hoorde half bewust de scherpe stem van M$^{me}$ Wilden opschreeuwen tusschen het dommelen: van heure katte, Mina, die vijf kilos weegt en waar de tooneelgilde op loert; van haren zoon Oscar, buralist te Brussel Knik! deed mijn hoofd alsof ik door den trein viel. Vervaakt opende ik de oogen, 't schitterde een oogenblik weer helder al rond mij, wemelde weer dooreen, tot alle geruchten vervaagden, alle licht toeviel en ik wegzonk in diepen slaap.

Toen zag ik in droom Madame Wilden die de mate sloeg met een groot mes, terwijl rond haar honderden kikvorschen op hun achterste pootjes stonden hun waterlied te gerriën uit open tandeloozen mond; en lijk een cinemafilm, zonder geruchte en met teekenende gebaren rap en levendig alsof het hergebeurde kwam een tooneel uit mijn kinderleven te voorschijn.

Ik zag mij op een zondagnamiddag spelen in den zonnigen wijden meersch, en Madam Wilden kwam daar met haar klein Brusselsch nichtje, een meiske van 12 jaar met zwarte krollen en groote donkerblauwe oogen dat mij zoo vreemd bekeek... Rosita! Er liepen grachten in den meersch waar de zonne in lag lijk een blinkend vijffrankstuk. Ze zaten vol puiten; groote gele met zwartbestippelden rugge, donkergrijze en bruine; men zag er hangen roerloos lijk dood met hunnen kop en stijve puiloogen buiten 't blauwe water in het lis, of er plompte almeteens uit de rode een kikker in den gracht en rekbeende naar den donkeren grond in 't wier of onder een wolkje kwijlig puirek dat te stoven lag in de zonne. Hupte er een met korte sprongen *i*n 't gras, hij bleef plots zitten op zijn

hurkje, miek zich een kwabbe en bekeek de wereld als een filosoof.

M^me^ Wilden zei dat ze om puitbillekes kwamen en vroeg of ik hen wou helpen. Of ik! seffens zocht ik 'nen stok, en om de juichende Rosita te behagen sloeg ik al die arme diertjes dood. M^me^ Wilden sneed met een mes de puitbillekes af en wierp ze in het meegebracht emmertje, wijl de verminkte rompjes erbarmelijk in het groene gras lagen te bloeden. Ik mocht het emmertje dragen naast de roode Rosita die zoo lieve maniertjes had en vroolijk fransch kwietelde, zooveel mooier en pertiger dan de boersche dorpsmeisjes. Gansch mijn nieuw blauw kostumetje was bemorst en ik werd erg bekeven toen ik t'huis kwam maar ik verdroeg het zoo gaarne want het was om Rosita aan wien ik s' anderdaags nen brief schreef:

Chère Rosita,

Je t'aime comme un pigeon, mais il ne faut pas prendre ça aux cloches.

J'espère que tu es contente de tes pattes de grenouille. Quand nous serons grands comme Papa et M^me^ Wilden nous habiterons dans un petit kotje dans la prairie et tu auras des puitbillekes tous les jours.

Ton ami pour la mort,

Pietje.

Vien, de oude knecht die soldaat geweest was, had mij voor het opstel Van mijn liefdebrief geholpen, maar ik heb later geweten in een sermoen van Ma dat de brief terecht kwam in handen van M^me^ Wilden, en Rosita die zoo vroeg verkeerde werd terug naar Brussel gezonden. Ik was er zoo droef om dat ik niet meer eten wou, tot Vien mij op een stilzwijgen een tuiltje bracht van madelieven saamgebonden met een draadje garen... van haar! zei de goede vent, en dat tuiltje heb ik bewaard in memoriam, want doordien, M^me^ Wilden met hare brusselsche familie in twist kwam, had ik van de kleine nooit iets meer vernomen.

Bruxelles! Tont le monde descend!

Ik rees overeinde vervaakt en verwonderd om dat plotselinge licht en dat oorverdoovend geruchte. De portel werd opengekletst en ik sprong in den stroom reizigers die naar de uitgangen spoedden.

M$^{r}$! un coup de main als 't u blieft!

Zoo riep M$^{me}$ Wilden wijl ze uit den trein mij eene groote hoedendoos reikte. Achter haar zag ik het gestoorde wezen van mijnen maat die wilde gebaren miek. Ook het gelaat van den priester kwam te voorschijn. Hij zei pardon, en drong zacht de dame op zijde en het deed mij waarlijk deugd dat hij onverwist op haren teen trapte want wijl hij vóór haar van den trein kwam hief zij een geite-schreeuw op en keerde hare oogen met een pijnlijken grijns wijl ze zei: Ei! dominus vobiscum!

De priester was rood geworden van verlegenheid en stond ootmoedig buigende pardon te vragen maar ik zei; Laat maar zoo eerwaarde, 't is 't beste middel om haar latijn te leeren.

Met een glimlach ging hij voort.

De dame reikte mij een tweede pak, toen een derde, een vierde, zoodat mijn last een toren geleek dien ik met moeite in evenwicht kon houden. Dan stapte zij af, en hoewel misnoegd kon ik een lach niet bedwingen als ik Freddy bekeek. Hij droeg aan de eene hand eene groote bruinlederen valies die ontzettend zwaar moest wegen, want zijn schouder helde langs dien kant sterk af; in de andere hand hield hij een rond pak dat een dik koekebrood scheen. Zijn aangezicht zag rood van woede en hij maakte eene afgrijselijke grimas naar de dame, maar toen ze naar hem keek deed hij weer vriendelijk.

Madam, zei ik, wij moeten dadelijk voortreizen, zoudt ge niet...

Maar het bleek dat Freddy haar zonder argwaan verteld had dat we een heelen dag in Brussel zouden vertoeven! En volgens het zeggen van Madam Wilden waren wij van God gezonden om haar uit de verlegenheid te helpen.

Wij mieken dus van den nood eene deugd en met de

dame die enkel haren zonnescherm droeg tusschen ons beide togen wij naar den uitgang.

Ça ira, monsieur? zei de dame vreeslijk lieftallig tot Freddy.

Oui, Madame, ça ira! antwoordde hij, maar zijne stem was in de bastonen gevallen.

De reizigers die achter ons kwamen hadden groote leute en een kluchtigaard zei: Daar is groote regen op handen, Madame Noë trekt naar d'Arke met heur volk! en verschillige lachstemmen antwoordden. Ook de reizigers die ons tegenkwamen of die uit den internationaal-trein keken die rechtover ons vertrekkens-gereed stond glimloechen even als zij onzen groep zagen voorbijgaan.

*('t Vervolgt)*

THEO BRAKELS

## Het Heiligdom

**O**vredig huis dat ik nu weet gelegen,
Gelijk een heiligdom in stille straat;
Waar goedheid in en liefde buitengaat
En vrede troont als milde hemelzegen;

Waar rust in groot begeeren, vroom gedregen,
Geluk weerkaatst op effen-kalm gelaat
En wederzijdsch genoegen raden laat,
Als een geschenk met 't levenslicht gekregen;

Wat heb ik als een kostelijk kleinood,
Van u, o dierbaar huis, - waar nimmer stegen
De klachten van ons kinderlijken nood,
Gesust door oudertroost, - met mij gedregen,
Uw zoet herdenken, als een levensbrood,
Langs onbekende en nieuwgekozen wegen.....

Juul Filliaert

## Een oud liedeken, O.L.V. van Groeninghe ter eere

**O**VERBEKEND is de legende van Groeninghe:[1] Een beeldeken van O.L.V., door de engelen in een bosch, nabij de stad Rome, bekend gemaakt, werd door den Paus Martinus IV in zijn paleis opgenomen. Eenige jaren later werd het door zijn opvolger Honorius IV aan Beatrix van Kortrijk, weduwe van Willem van Dampierre, en schoonzuster van Gwijde, gegeven, en door deze godvruchtige vrouw aan het klooster van Groeninghe geschonken. Vóór dit beeldeken baden de zusters van het Groeninghekklooster gedurende den slag der gulden-sporen om van de fransche woede gespaard te worden. Op dit oogenblik zag een der fransche strijders, koning Sigis, boven het klooster een schitterend licht, dat het afbeeldsel der H. Maagd omstraalde. Vol verwondering, vroeg hij aan dezen die hem omringden welk dit gebouw was, waarboven hij het verschijnsel aantrof.

- 'Het is, antwoordde men hem, het klooster van Groeninghe, door Beatrix gebouwd. De nonnen moeten bevreesd zijn, en ongetwijfeld bidden zij op dit oogenblik, want daar wordt de H. Maagd bijzonder vereerd'.
- 'Ik ben verloren, riep Sigis uit, 't is daar ook dat ik sterven moet'.

En daar zou hij inderdaad gesneuveld zijn.

Hier wil ik die legende niet bespreken. Doch het gelukte mij een merkweerdig boekje in handen te krijgen uit de XVII$^{e}$ eeuw, dat deze legende geheel reeds kende, opnam en verspreidde.

Het eenig afdruksel waarschijnlijk dat nog bestaat, vond ik bij den heer Staatsminister J. Van den Peereboom, die het mij welwillend te lezen gaf.

(1) Deze is aangegeven in de talrijke boekjes die over den eeredienst van O.L.V. van Groeninghe spreken; onder andere in *N.D. de Groeninghe*, door A. Possoz, S.J., Doornijk, 1859, bl. 35 en 44.

Het heet: *Diversche Nieuw Liedekens tot eere ende lof van de H. Maghedt eñ Moeder Godts Maria ende haer H. Miraculeuse Beelde tot Groenynghe in de stadt van Cortrijck in 't Bisdom van Doornijck, ghemaeckt door verscheyden Godtvruchtige Persoonen. Te Ghendt, by Jan van den Kerchove, wonende op de Hooghpoorte in het ghekroont Zweerdt, Anno* M. DC. XLV. (20 cm. × 15).

Het boekje bevat, in 20 blz., zes verschillende liedekens ter eere van de H. Maagd: het eerste voornamelijk, dat ik hier laat overdrukken, is merkweerdig, omdat het reeds geheel de legende aanhaalt zooals ze nu gekend is.

Over den opsteller ervan vond ik in het archief van Groeninghe (stadsarchief van Kortrijk), n$^{r}$ 181, *Bouck van de kereke*, begonnen in 1642, de volgende inlichting: (Fol. 29 v$^{o}$. - 1645).

*Item betaelt over het drucken van Liedekens tot sesse in eenen bouck met het bynden stellen van de nooten ende maeken, ghedruckt tot Ghendt tot Jan van den Kerckhove up de hooghpoorte in het ghecroont swert tot het ghetael van vy$^{c}$ comt 139-18-0. Dese liedekens zyn ghemaeckt door M$^{r}$ Jan Baptiste Verbeke advocaet, een vanden pensionirs Wullins ghesonden, een ghemaeck van advocaet de hane, d'ander by M$^{r}$ Jan van moerckercke*[1].

j$^{c}$ xxxix ll. xviij s.p.

Op blz. 20: *Poterit imprimi, N. Breydel, Can. & Cantor Gand. lib. Censor, hac 2 Junii 1645*.

M. VANDROMME.

(1) M. TH. SEVENS, in *Bull. van den Geschied-en Oudheidskundigen Kring*, te Kortrijk, 1913-1914, nog ongebladmerkt, geeft nadere inlichtingen over de vier dichters.

***Dit eerste gheeft te kennen, hoe de selve H Beelde uyt den Hemel is ghekommen***
***Op de wyse Corydon neempt acht***
**Superius.**
***M'her Robertus, Jonckheer Lambertus*.**

Wel Lam - ber - tus seght my,
Naer de stadt van Cort - rijck
Waer te we ghe zijt ghy
Gae ick son der be - swijck
Zoo vlij - tigh nu en - de zoo ras?
Ma - ri - a die - nea op dit pas,
In het groe - nin - sche pleyn,
Want zy al - daer ghe - meyn
Als Moe - der der ghe - nae - den:
Veel won - der wer - cken toont,
En - de al - daer be - loont,
Het troost die zyn be - lae - den

**1.**

Wel Lambertus seght my,
Waer te weghe zijt ghy
Zoo vlijtigh nu ende zoo ras?
Naer de stadt van Cortrijck
Gae ick sonder beswijck
Maria dienen op dit pas,
In het groeninsche pleyn,
Want zy aldaer ghemeyn
Als Moeder der ghenaeden:
Veel wonder wercken toont,
Ende aldaer beloont,
Met troost die zyn belaeden.

**2.**

ROBERTUS.
Met u zoo wil ick med'
Dan gaen aldaer ter sted'
Om Maria te groeten daer:
Want-men aldaer den lust
Vindt, en der zielen rust,
Zoo-men bevindt in 't openbaer;
Maer eens my segghen wilt,
Weet ghy niet, hoe dit Bildt,
Van Maria verheven,
Tot Groenyngh' is gheraecht
En waer-van dat ghemaeckt
Is? wilt my reden gheven.

**3.**

De waerheydt u daer-van
Zal ick verhaelen dan,
Om uwen lust en will' voldoen
Dus naer myn reden wel
Zoo wilt toehooren snel,
Om u godtvruchtigheydt te voën.
Dit Beeldt zoo-men bevindt,
Is staende met het kindt
Jesus, vol minneligheden,
Op den slincken aerm,
Bereydt om ons ghekaerm
T' aenhooren daer ter steden.

**4.**

Al in de rechter handt
Houdt zy den schepter, want
Als een Hemelsche Coninghinn'
Zy van den helschen gheest
Ontsien is en ghevreest
Om dat zy ons daer thoont haer
Nu wat stoffe dat 't is, [minn';
Niemant en kan ghewis
Ten rechten dat gheweten;
Dan 't is wit om 't aensien,
gheenen voet naer bedien
Hooghe, zijnde ghemeten.

**5.**

In den tijdt van den graeff
Willem Dampier de' es gaeff
Van den Hemel ghesonden is
In een bosch Room-ontrent,
Maeckende dat bekent
Door d'Engelsche ghetuyghenis:
Want aldaer wierdt ghehoort,
Een musijkael accoort;
Bly stemmekens die songhen,
Met een schijnende licht
Dus wierdt jeder ghesticht
Door de' es Engelsche tonghen.

**6.**

Als Roome dit vernam,
Den Paus daer-henen quam,
En daer dat Beeldt ghevonden
En tot Roome ghebracht [heeft,
Met eerelicke pracht,
'T welck hy daer uyt jonsten
Aen d'Edel Beatrijs, [geeft
Weerdigh loff ende prijs,
Hoogh-saligher ghedachten,
Die deesen weerden schat
By haer Cortrijksche Stadt
Binnen Groenynghe brachten.

**7.**

Twintigh twee jaer daer naer,
Te weten in het jaer
Duysent drie hondert ende twee,
Wanneer de fransche macht
Meende met gantscher kracht
Vlaendren te brenghen in wee;
Maer laes al haer opset
Maria heeft belet
Zy quam eerlick verschijnen,
Koning Sigis versaeght,
Daer-doore onvertraeght,
Gaet hem te vraeghen pijnen.

**8.**

Wat plaetse dit moght zijn?
Daer zoo eerlicken schijn
Uyt den Hemel neder quam ghe-
Men seyd' hem op dat pas, [daelt,
Dat het Groenynghe was;
Hy daer-op antwoordt onghefaelt,
Dit is de plaetse, siet
Aldaer ick met verdriet
Myn leven nu moet enden,
Dies werdt hij daer ontzielt,
En door Godts macht vernielt
Zijn al de fransche benden.

**9.**

Dus is den fransch beswaert,
En Vlaenderen bewaert
Door dat Hemels paladîom,
Het welck' als noch ter tijd t
Bewaert ende bevrijdt,
En stadigh bidt voor haer vrijdom;
De helsche gheesten dwynght,
En haer macht t' onder brynght;
Zy alleen door 't aenschauwen,
Dus mocht ghy Corterijck
Zonder eenigh aff-wijck
Wel vast op haer betrauwen.

**10.**

Cortrijck seggh' ick wel mach
sonder eenigh verdragh
Dit Beeldt houden lieff ende weert,
Want dien Hemelschen Pandt
Hun doet groot onderstandt,
Om verkrijghen haere begeert
Want wy merckelick sien,
Dat nu aldaer gheschien
Mirakels veelderhande,
Zoo dat heel 't Christendom
Daer tot Groenynghe komm'
Brenghende offerande.

**11.**

Dus laet ons 't saemen daer
Dan vluchten nu tot haer
In desen onsen droeven tijdt,
En bidden met ootmoet
Dat zy nu bystandt doet
D'Heylighe Kerck' in haeren strijdt,
Want zy grootelicks bedroeft
Wordt, dies zy troost behoeft
Ende bystandigheden
Want haer vijanden veel
Haer aendoen groot ghequeel
Dies wordt u nu ghebeden.

**12.**

Maria edel Vooghdes
Weest ons Advocates,
En bidt voor ons aen onsen Godt,
Opdat hij ons ontfermt,
Ende ons toch beschermt,
Ende verleent een saligh lot
Al voor de Spaensche Croon',
En het Nederlandt schoon,
En dat hij wille spaeren
Al die 't Catholijck graen
Met goet en bloet bystaen
En zijne Bruydt bewaeren.

**13.**

Want u Hooghe Princes
De'es macht ghegheven es,
Als Vrauw' over d'oorloghs gewelt;
Dus bidden, wy dat ghy
Ons vrijdt van kettery,
En Mars vreetheyt ter neder veldt
Ons neërlandts overheytdt
Door u bermhertigheydt
Wilt volle wijsheydt gheven
Ons achtbaer Magistraet,
En doet ons sulck ghenaed'
Dat wy den Pays beleven.

## Mengelmaren

### D[r] Eug. De Lepeleer. *Uit het Roomsch Brevier, een keus van palmen en de drie lofzangen uit S. Lucas, in 't Nederlandsch overgedicht.* Sint-Niklaas, Edom, 1914. Blz. viii-176.

Het is geweten dat, onder de letterkundige gewrochten der oudheid, deze der Hebrëers eene der eerste plaatsen innemen, niet alleenlijk omdat zij inderdaad geen zuiver-menschelijke gewrochten zijn, maar geschreven werden onder Gods ingeving, maar ook wel in opzicht van enkel letterkundige schoonheid. Dit geldt bijzonderlijk voor de zoogenaamde poëtische boeken van het Oud Verbond, waaronder de Psalmen eene niet geringe plaats innemen. Deze heerlijke godsdienstige gezangen worden helaas te weinig gelezen, - ik zou eerder zeggen, te weinig gebeden; toch liggen hiervan verschillende redenen voor de hand, waaronder de gebrekkigheid der gewone latijnsche vertaling (der *Vulgata*) niet de minst beduidende is.

Zeer Eerw. Heer D[r] De Lepeleer, om zijne taalkennis en zijne dichtkunst zoo gunstig gekend, heeft ons in zijn boek: *Uit het Roomsch Brevier*, eene nederlandsche vertaling, of liever eene bewerking gegeven van een vijftigtal uitgelezene psalmen. Op het einde worden ook de drie lofzangen bijgevoegd, die aan het Evangelie van S. Lucas ontleend, in het Brevier voorkomen: het *Benedictus* van Zacharias, het *Magnificat* van O.L. Vrouw, en het *Nunc dimittis* van den ouden Simeon.

Wij durven dit werk ten warmste aanbevelen, daar de Schrijver er, naar onze bescheidene meening, opperbest in geslaagd is de schoonheid van beelden, gedachten en gevoelens van het oorspronkelijke voortreffelijk te bewaren en in zoetvloeiende nederlandsche gedichten weer te geven. Aan de priesters in het bijzonder zal het, om de psalmen van hun Brevier beter te verstaan en met meer godvruchtigheid te bidden, goed te pas komen.

A.V.

# [Nummer 15]

## Eene plezierreis
### *(Vervolg van bladz. 270)*

‘C'est la malle de zinc’ zei de dame en ze wees met den parasol naar den expres-trein. Zij babbelde al maar door; dat men niet peinzen kon van waar al dat volk bijeenstroomde; dat ze voor haren man soep gekookt had van erwtjes waar hij op verlekkerd is, verder kon hij zich voor één dag wel uit den slag trekken met sardines, thon en ander opgelegd goed...

Ik zag een mijner oud-professors naderen. Ik zweette zoogezegd water en bloed, maar de man had veel verstand en gebaarde mij niet te zien. Freddy ging gansch krom door 't gewicht der valies; hij zag steenrood en zweette, ook was 't met genoegen dat wij buiten het station onzen last op het plankier zetten.

Madame Wilden stond nu te praten met een juffertje dat met den rug naar ons gekeerd er zeer sierlijk uitzag in haar bleu-passé spankleedje dat de fijne vormen van het

slanke lijf mooi teekende. De witte panama-hoed met breeden golvenden rand stond kranig op de zwarte haarwolk.

- Weet ge wat! bromde Freddy, wij laten heel het boelken hier in den brand en trekken er vanonder! Waar is ze? vroeg hij.

- Messieurs, dit is mijn nichtje Rosita!

Hemel! Groote donkerblauwe oogen en koolzwart kroeshaar, en een glimlachend ovaal rozewezen... en huizen die danstten rondom het statieplein, en menschen, rijtuigen, trams en auto's die wemelden dooreen als een opengeworpen mierennest; en Pietje die rood als een kalkoen zijn hoedje afnam en naar den grond keek stamelde onduidelijke woorden. Freddy ook werd rood tot achter de ooren en boog lijk een wisse, waardoor hij den toren pakken omstiet. Ook het meisje bloosde verlegen, zoo dat wij daar stonden als drij kollebloemen rond de lange theeroze M$^{me}$ Wilden.

Wonder, nu was geen spraak meer het boelken in den brand te laten. Freddy zei dat wij de dames moesten uit den nood helpen en dat we die pakjes zouden aan huis brengen, en hij wenkte een koetsier. Het gepak werd op het rijtuig geladen; wij zochten daartusschen een plaatsje zoo goed het ging en voort naar Molenbeek, langs de boulevards rond, had madame Wilden aan den koetsier gezegd, om het toertje wat te verlengen.

Freddy die naast Rozita zat deed elegant als een duiver, praatte glad en guitig, en raapte den gevallen handschoen van het meisje op met een lieftallig buigingje, en ik zocht iets te zeggen maar ik vond geen woorden, zoodat ik wenschte dat het rijtuig omviel en al de pakken boven op Rosita, om er haar te kunnen van onder halen en held te zijn.

Madam Wilden zat daar met statigen ernst te pronken in heur purperen kleed. Ze keek nu rechts, dan links, fier op de voetgangers en zei van tijd tot tijd eene fraze slecht fransch waar ik met ja of neen op antwoordde.

Ik wenschte haar honderd uren van daar want het stak mij geweldig tegen dat zij het geheim kende van mijn eersten, ik wil zeggen mijn eenigen liefdebrief, en ik dierf erom noch spreken noch roeren. Intusschen zag ik Freddy den grooten vriend worden van het bloemlieve meisken en met angst voelde ik breken de zonnige herinnering van het verleden, waar ik in zoovele stonden van mijn leven had op geglimlacht.

Wij reden altijd nog langs de boulevards in het lommer van de boomen met rondom ons het klinkend en blinkend gewoel van de groote stad, en bezijden de breede laan hooge door de zon beschenen huizen met spiegelruiten en afgetraliede voorhofjes. Straks zouden wij de nauwere straten inkeeren en dan zou het einde naken van ons avontuur.

- Mejuffer erkent mij niet meer? vroeg ik plots, bedeesd glimlachend.

Rosita bekeek mij met hare groote diepe lachoogen, en ik wachtte in groeienden angst dat ze van hare koraallippen zou laten vallen het hoopvol woord: Pietje!

- Wel ja, hielp madam Wilden! Peis op de puitbillekes!

Voor antwoord hief het meisje het hoofdje achterover, liet de blanke rattetandjes in het open mondeke zien, neep de oogschelen half toe en daar belde een zoo gulhartelijk lachje los dat Freddy eerst, die mij met puntige blikken bekeek, madame Wilden daarna en eindelijk ik zelve, onweerstaanbaar meeloechen! De koetsier keek even om, zag het lachende quatuor en zijne verlakte buis schudde boven den groven lachtrompet.

Dat gek gedoe duurde en herbegon dat de voorbijgangers opkeken naar het rijtuig vol luidruchtige leute, maar ik deed slechts gedwongen mee want het ergerde mij dat ik de oorzaak was van dat kleineerend gejoel; en alzoo kwamen wij in de straat waar het rijtuig voor de woning van Rosita stilhield.

Freddy was eerst afgestapt om de dames te helpen

uitstijgen. Met een boos inzicht reikte ik hem de zwaarste pakken. Rosita wou hem helpen maar niet te doen, hij moest ze allemaal hebben, zijne handen en armen vol, en ik plaatste daar boven op het koekebrood.

't Is al, boy, zei ik. Draag die verhuizing binnen en keer gauw terug of ik rijd er alleen vandoor.

Hij keerde, zwaar als een dubbeltorige kathedraal, deed twee stappen en... Lezer, veronderstel iemand die van een banket komt waar men zijne eerste decoratie - het hoogste geluk der Belgen - gevierd heeft. Hij wandelt met blozend gelaat voldaan en gelukkig door de straten en... er valt een toren op zijn hoofd!... ‘die alleen verzekerde mij Freddy later, kan de gewaarwording die ik toen gevoelde begrijpen;’ waarop ik hem aanried als hij advokaat zou zijn, eene studie te schrijven tot vrijwaring van de voeten en neuzen der verliefden, over de gemeentelijke verordeningen aangaande de plankieren met verbeterings voorstel: afgeronde houten sponden en tichels in caoutchouc... want hij lag daar, eilaas, onder de instorting van al zijne pakken, plat op den buik als een mahometaan in gebed, aan den ingang van het huis, en bezijden hem hingen rouwkronen van ijzeren violetten waarop in witte perels de woorden ‘Eternels regrets’ verbleekten’ en langs weerskanten van zijne thans horizontale gedienstigheid stonden vier doodkisten in pitch-pin splinternieuw vernist met stralende verzilverde kruisen daarop, alles aan prix fixe want de woning van mijn ex-ideaal was een magazijn van begrafenis-benoodigheden!

De pakken werden opgevischt en Freddy binnengeleid. Ik bleef in het rijtuig wachten tot madam Wilden mij met een aangezicht van mater dolorosa kwam zeggen dat Freddy gekwetst was. Seffens betaalde ik den koetsier en spoedde binnen. In eene roode kamer zat Freddy bleek als eene raap in een zetel te kermen met omslagen voet en een roode schram op don neus.

Hij vroeg mij zijnen schoen los te maken maar het ging

niet want de voet zat reeds gezwollen en ik zei dat men het schoeisel zou moeten opensnijden.

Madam Wilden stond heur slachtoffer te bejammeren in kattefransch. Toen zij hoorde dat er spraak was den schoen te schenden zei ze verwijtend.

- Impossible! de si belles bottines, laissez moi une fois prober!

En ze zette een paar vreeslijke klauwen open gereed om te trekken, maar mijn maat beefde van schrik en bekeek de magere gestopen dame als was zij een galge.

Rosita kwam met eene schaar en begon gejaagd den rekker van Freddy's schoen open te knippen, maar heure hand beefde als een populierblad en ik moest haar werk voleinden wijl ze op een stoel ging zitten weenen.

Binst men den dokter haalde maakte ik kennis met Rosita's ouders. De vader, een magere man met blonden baard en kalen schedel; een sint Jozefskop met stille oogen vol goedheid, maar praten kon hij rap en onophoudend. Hij zei dat we daar zouden blijven tot dat Freddy genezen was! Protesteeren hielp niet; bij hem was het zonder plichtplegingen, babbelde hij, bovendien M$^{r}$ Freddy was in den dienst van zijne familie gevallen, het zou ondankbaar van hen zijn, hem nu gekwetst aan zijn lot over te laten. Dit alles werd gezeid in een soort mozaïek taal fransch, brusselsch en boerenvlaamsch - want onze gastheer en zijne vrouw waren oorspronkelijk van den buiten. - Hij pochte op zijnen handel, want er waren veel sterfgevallen, en hij wreef glimlachend de handen opeen wijl hij dat zei; hekelde de kniezers die op de rouwbrieven ‘noch bloemen noch kronen’ doen zetten want hij kon aannemen dat vele lijken dien onkost niet weerd waren maar de commercie kan dat niet gebeteren! Ook vond hij zijn bedrijf op sociaal gebied een van de beste, omdat het aan alleman de plaats geeft die hem onder de aarde toekomt; bekende dat hij in de politiek van Molenbeek iets te zeggen had en dat hij zich dit jaar koning had geschoten in de handboogmaatschappij ‘De Breidelszonen’.

Zijne vrouw was minder van zeggen: een dik dametje met dezelfde fijne wezenstrekken als die van hare dochter, van wie zij de vergrooting, neen, de verdikking scheen, zoo dat wij naast Rosita hare lichamelijke toekomst konden zien, eene vrij gezonde toekomst en zeker veel meer belovend dan een gerimpeld en gebukt katijvig meetje, maar enfin, ik had mij Rosita zoo dikwijls verbeeld met vlerken aan de schouders, zwevende op zilveren wolkjes dat ik nu het benauwend gevoel kreeg dat zij er vroeg of laat zou doorvallen. En, was het slecht van me? dat deed mij nu deugd evenals die reke schrijnen en de rouwkronen ginds in den winkel, en de schram op den neus van Freddy, om dat lachfeest in het rijtuig.

Was het vrouwke niet zoo welsprekend als haren echtgenoot, het wilde ons toch vermaak aandoen met den phonograaf te doen zingen het lijfstuk:

‘Laisse moi contempler ton visage’

van Fost, zei het vrouwke, en Freddy werd rood omdat dit liefdelied zoo weinig op zijn aangezicht thans pastte.

En haar hondeke moest al zijne toeren doen: op de achterste pootjes dansen, groeten met de voortpootjes, geeuwen en over een stokje springen. Toen madame Wilden op hare beurt het diertje wou doen dansen droop het schuw weg in den hoek der kamer en daar de dame naderde, horresco referens, p... te het op den vloer.

Daarop brak een tempeest los, men riep op de meid, madam Wilden sloeg naar het huilende diertje met haren zakdoek, Rosita en hare moeder bekeven het, en het stoof door de open deur juist toen de dokter binnenkwam, dat hij erover struikelde en bijna viel.

Vier of vijf dagen volslagen rust, was het vonnis van den arts, dat Freddy met een glimlach op de lippen ontving. Maar toen hij weinigen tijd nadien vernam dat Rosita dien avond met madam Wilden zou afreizen naar den buiten, werd zijn aangezicht eenige centimeters langer.

* * *

Ik heb madam Wilden en Rosita naar het station geleid, natuurlijk geladen met pakken, en ditmaal was het niet uit dienstwilligheid maar uit berekening: daarmêe kon ik voor een tijdje uit dat begrafenishuis ontsnappen en bijzonderlijk ik wou ver van de oogen van Freddy aan het popje zonder hart het tragisch woord Adieu! zeggen, met een shake-hand die zou beduiden dat het gemeend was.

Jammer, wij hadden in een pasteibakkerij zoolang zoetigheden geproefd, dat de trein al in gang zette toen madam Wilden en Rosita er in alle haast door den treinwachter werden opgeholpen en ik bleef daar staan met al de pakken wijl het gele hoofd en de purperen armen van de dame buiten de portel van den wegschuivenden trein grijnsden en schermden.

Ik heb de pakken verzonden met spoedbestelling en betaalde de verzendingskosten evenals ik het gelag betaald had in den pasteiwinkel, want ik wou aan die dames geene verplichting.

Ik ontveins het niet dat ik naar het doodsche huis terugkeerde met groote teleurstelling en wanhoop. De wereld stond nu tegen mijnen dank en ik wenschte te mogen gaan leven alleen op eene rots aan den oever der zee om dagen lang in het oneindige te kunnen kijken en het water te hooren roepen gedurig: wee! wee!... maar er zijn geene rotsen aan het Belgisch zeestrand.

Het was reeds laat toen ik in ons gevang terugkwam, waar in den winkel lijkwit gaslicht scheen op de doodkisten die daar in root stonden als na eene mijnramp, akelig.

* * *

O die nachten vol ijslijke droomen toen ik beneden in het magazijn de doodkisten hoorde openkraken in den donkeren en gevoelde hoe uit elk een lijk opstond en bovenkwam. De kamerdeur waaide open en processiegewijs traden ze binnen, alle acht, gehuld in reeuwlakens en met eene waskeers in de ontvleeschde hand.

Ik voelde mijne leden bevriezen van schrik en lag te kijken met open mond en wijde staroogen op de afschuwelijke spoken. Een van hen lei een zwart voorwerp dat leefde op de witte sprei; 't was een hert, het hert van Rosita. Ik zag het pooten krijgen, acht kromme stekelpooten, en een kop met blinkende zwarte piepoogskens, en lijk eene reuzenspin kroop het langzaam naar mij wijl de lijken loechen.

Freddy hoorde 's nachts in den gang en op de trappen ketens sleuren, op de muren kloppen, zielen zuchten in de schouw en op zijn lijf wierpen onzichtbare handen pakken doodskoppen en beenderen dat hij eronder lag badend in koud zweet.

Niet te verwonderen dat wij 's morgens opstonden met aangezichten van lijkbidders om gedurende het ontbijt te luisteren naar redevoeringen over rouwkapellen, begrafenissen, grafkelders en de politiek van Molenbeek. Daarop volgde het lijfstuk van den phonograaf.

Laisse moi contempler ton visage!

O die eindelooze dagen vol trage trage kruipende uren in dien kerker met bloedrood papier behangen, toen wij daar alleen zaten - want de huisbaas was gedurig op loop en zijne vrouw in den winkel - uitgepraat over het verloren genot van onze plezierreis; en van tijd tot tijd onze voeten opheffende om te zien of zij nog geen wortel geschoten hadden in den plankenvloer. Ik zie ze nog altijd die twee Louis XVI bahuts, onbeweeglijke eikenhouten monsters langs weerskanten van de schouw; die zwarte marberen pendule op het zwarte schouwblad; vier eiken stoelen, twee zetels en één canapé; een hoogvogel onder glazen bokaal, eene gravuur-schildering waarop een roode jockey met een bruin paard boven eene haag bleef hangen; levenlooze getuigen van de vervelende stilte die in de kamer hing nadat de afschuwelijke phonograaf - ik kon sedert geen phonograaf meer hooren - honderd keeren dezelfde tien airekes had uitgeneuzeld. Na den derden

dag waren wij reeds zoo versuft en duizel als kiekens die gemest worden in een traliebakje, en die van tijd tot tijd slaperig den poot rekken onder half-opengespreiden vleugel, gelaten in het onvermijdelijke van hun gevangenschap.

Aan uitgaan was niet te denken. Ik kon mijn maat niet alleen in die verveling laten. Ten andere, als wij alles goed berekenden, de onkosten van: het rijtuig, de pasteien, het pakverzenden, nieuwe schoenen voor Freddy, den dokter, eene fooi voor de meid en eenen bloemtuil voor Rosita's moeder dien wij haar zouden zenden voor bedanking en eeuwig vaarwel eer wij afreisden, bevonden wij onze kas totaal geruineerd, en binnenblijven was de conclusie.

Wij hebben daar zitten geeuwen in doodelijk vernoei, gazetten gelezen tot de laatste annonce toe; gereisd van den eenen stoel naar den anderen, en de roten kareelsteenen geteld van den hoogen muur die het enge koerken wurgde, maar door de wemeling der voegen kwamen onze optellingen zelden gelijk uit, zoodat ik niet met zekerheid kan zeggen of er zeven of acht en veertig zijn.

Soms viel het voor dat ik met eene kelderstem vroeg, zonder opzien:

- Freddy?
- Wel?
- Leeft ge nog?
- Ik ben bezig met zulks te onderzoeken.
- Als ge daar zekerheid van hebt, wees zoo goed mij uw gedacht te zeggen over madam Wilden!

En voor geen twintig goudstukken schreef ik hier al de titels op die mijn woedende kameraad de dame alsdan toekende.

Om een gedacht te geven hoe zwaar onzen geest in die begrafeniskamer dobbeltoe gedrukt werd, zij gezeid dat toen wij eindelijk, eindelijk weer in mijn ‘home’ kwamen, wij verzochten alle deuren wijd open te zetten en ons eens te laten armen en beenen uitslaan, en luidkeels schreeuwen

als gekken om dat eeuwig vernoei af en uit ons lijf te schudden.
- Ja, maar zijn ze getrouwd? hoor ik de nieuwsgierige lezeressen vragen.
- Hoja, Rosita met 'nen apotheker geloof ik.

Maar mijn vriend Freddy is nog altijd vrijgezel; doch, pour gouverne, zou madam Wilden zeggen: pakken draagt hij niet meer.

THEO BRAKELS.

## Hartetempel.

**S**OMS is mijn hart, als in een tempel, stil.
In vroom-gelooven bidden mijn gedachten,
Die met de hoofden neergebogen wachten
Tot God hun stille bee verhooren wil.

Ze beiden needrig 't zeegnings belgetril
Dat eens die tempelstilte zal versmachten;
Dan straalt op hun gelaat het eeuwig trachten
Naar 't godlijk Licht met onontwrichtbren wil.

Dan zal en Licht en Wil mijn zangen schoren,
En hun behouden voor 't laag-aardsch bekoren,
Wiens driftenzee die zangen mocht versmoren.

Zij zullen zijn, als die de kerk verlaat,
Met zaalge vreugd van zeegning op 't gelaat:
- De dag lijkt hem één langen dageraad!

HENDRIK CAYMAN.
Blankenberghe.

## Vondsten te Knocke-ter-Zee

**I**N 't begin van dees jaar heeft men te Knocke, ten voordeele der inwoners en vreemdelingen van *'de Zoute'* de waterleiding ingericht. Het spijzende water komt uit de duinen van het Magerschorre. Daar heeft men in eene mooie villa twee krachtige zelfwerkende pompen geplaatst die het uit de putten aantrekken en dan langs grootere en mindere pijpen naar de woonsten en gasthoven voortstuwen.

Om eene genoegzame hoeveelheid water bijeen te krijgen, werden dertig putten gegraven van zes tot zeven meters diepte, op eene breedte van omtrent een meter. In den grond der putten is een doorzijgend toestel ingemetst dat het water zuivert vooraleer het hooger opklimt.

Toen de werklieden den zesden put graafden, stootte de boor op eene sloep of boot die, naar 't zeggen der boorders, overkant ligt. Zoodra werd het getuig, dat niet kwalijk gelijkt aan een wijden holden spijkeboor, opgewonden. Het was opgevuld met stukken hout die van 't verdoken schip afgemalen waren; ze werden met zorge vergaard en weigerlijk weggeleid. Onder die stukken komen er voor die bewrocht zijn en afgerond, doch 't is moeilijk, bij 't onderzoeken van die overblijfselen, om bepalen welken vorm de sloep of boot heeft; ook ontdekten we onder die stukken den doopakt niet. De vondste zal wel tot eene hooge elde opklimmen, gezien de plaatse waar ze berustende is. Ze ligt op eene diepte van zeven meters, wat leeger dan het huidige strand, op twintig minuten van de zee, zeven minuten van de kerke van Knocke, honderd vijftig meters van Grave Jansdijk, ten noordzijde van dien.

Dus, ten tijde dat de sloep daar aanlandde, had de zeearm, het Zwijn, in 't ingaan der 5$^{e}$ eeuw ontstaan, nog zijne volle breedte en Knocke, het visschersdorp, in 1252 nog herdacht, lag op zijne boorden.

Bij 't aandachtig bezien van de stukken der Knocksche sloep, we dachten aan den boot dien de graver van Brugge-

Zeehaven, in Oogstmaand 1899, opdolf, wiens overblijfselen in de voorhistorische-oudheidskamer van Gruuthuuse, te Brugge, bewaard liggen: 't is in beide het zelfde zwart als tot kool bedegen en afgesleten eikenhout. De boot van Brugge, naar 't oordeel van bevoegde oudheidskundigen is een friesche of saksische relikwie uit de 5e of 6e eeuw.

Mogen we met de vondste van Knocke tot dit verafgewijderd tijdstip opklimmen? Deze onze losse aanteekeningen bewijzen, dunkt ons, welk een belang de Knocksche boot aanbiedt. Moge hij weldra uit zijne verdokene rustplaats opstijgen!... Een loopgracht, door balken en planken opgeschoord, naar het zandhilleken graven waaronder hij verborgen is en 't belangwekkend stuk zal bloot liggen. Wanneer wordt dat gering werk uitgevoerd, min lastig als het doorgraven van een tumulus?

Er was sprake van dees jaar, in 't lieve Knocke, een toogkamer in te richten, waar voorwerpen en dieren onzer zeekust, tusschen Duinbergen en Holland zich uitstrekkende, zouden verzameld worden. Onze boot ware wel een merkweerdig voorwerp, het merkweerdigste wellicht, om in die aantrekkelijke toogzaal uit te stallen.

* * *

Bij eene boring in de duinen van Knocke, op 200 meters afstand van den zeedijk, ontdekte men, in October 1912, eene warme bron, op eene diepte van 402 meters. Het water, hoewel niet overvloedig, houdt niet op van naar boven te klimmen. Nu, binst het tegenwoordig badgetijde wordt het den liefhebbers aangeboden. Luidens de opgaven der scheikundige ontleding van 't water bezit het eene warmte van 18 graden en zou het onder de voorname aan te prijzen ziekendranken mogen gerekend worden.

Men leze over de ontdekking der bron in het geschiedkundig werk: ‘Knocke-sur-mer. Histoire et Souvenirs’ een boeiend en omstandig opstel: Le sous-sol de Knocke, bl. 165-171.

J.O.

## De Vlaamsche Kantwerksters[1]

**E**EN uiterst belangrijke, zoo sierlijke als ouderwetsche nijverheid in Vlaanderen is zeker die der kantbewerking, want zij was er reeds volop gekend in de middeleeuwen, vóór de Vlaamsche schilderschool hare eerste lauweren inoogste. Meer dan een dier vermaarde meesters koos achterna voor geliefkoosde studie de kantwerkster, of beter de 'spellewerkster', gelijk men ze in Vlaanderen noemt. Ziet het lieve, blondlokkig vlaamsche meisje, aandachtig neergebogen over haar spellewerkkussen, terwijl de tengere vingeren de omwonden bobijnen kunstmatig heen en weer zwieren: dusdanig onderwerp komt voor in zoo menig beroemd tafereel van huiselijk vlaamsch leven, en die tafereelen zijn mettertijd al de voornaamste schildermusea van Europa gaan opluisteren.

De kantbewerking dagteekent van zeer ouds. Bijzonder in Vlaanderen was zij steeds in groot aanzien. Mochten andere vaderlandsche nijverheden kwijnen of naar den vreemde uitwijken gedurende de burgeroorlogen onder het Spaansch bewind, de kantnijverheid bleef den lande getrouw die ze tot zoo 'n hoogen trap van volmaaktheid had gevoerd, en dit niettegenstaande onderlinge verdeeldheden en verleidende voorslagen van vreemden. Dit is ten andere eenigzins te begrijpen, ingezien zij eene bij uitstek vrouwelijke nijverheid is. Daar nu de vrouw minder geneigd is tot verplaatsing, zoo komt het dat alle dergelijke bedrijven en kunstvakken een plaatselijk, blijvend karakter behouden.

De zoogenaamde 'Brusselsche kant' heeft, evenals de edelgesteenten, de kostbare juweelen, tot den dag van vandage hare hooge kunstwaarde bewaard, niettegenstaande zoo menigvuldige hedendaagsche namaaksels. Modegrillen hadden op haar weinig of geen invloed; zij hield aan de ouderwetsche fraaie teekeningen met eene wondere standvastigheid. Deze worden nog steeds met nauw gezette juistheid nagevolgd, gelijk ook geschiedt bij het vervaardigen der Perzische en Indische sjaals. Te vergeefs trachtte men de oude teekeningen te verjongen, te verbeteren: steeds werden de oudere verkozen boven de prachtigste, nieuwerwetsche namaaksels.

Iedere kantvoortbrengende stad in Vlaanderen munt uit door een bijzonder slag van kant: zoo heeft men de Brusselsche kant, de Mechelsche kant, de Valencynsche kant, enz.[2] In Engeland hebben wij het 'bloemewerk', een zeer rijke en aardig ingewerkte kant, eertijds zeer gemeen, nu zeldzaam. Men treft ze hedendaags nog aan bij de ontvangsten aan het koninklijk hof. De teekening ervan werd, mij dunkt, met de naald uitgestoken op eenen grond, die eerst met de spoelen aaneengeweven was. Daar zijn in menig vlaamsche stad eigenaardige werkwijzen van kant in voege, en worden er teekeningen nagevolgd die van moeder op dochter, en zoo van geslacht op geslacht

(1) Vrij vertaald naar Ch. Dickens in *Householdwords*.
(2) Vgl. *Biekorf*, jg. XII-1901, bl. 151-157, Valencijnsch kantwerk te Ieper = A. Verwaet ermeulen.

voortgezet zijn geweest. Menige kantwerkster leeft en sterft in dezelfde huisjes waar zij het levenslicht aanschouwde; verscheidene onder hen kennen en beoefenen enkel die kant, die moeder en grootmoeder gespellewerkt hebben. Vandaar dat zekere kantteekeningen eigen zijn gebleven aan bepaalde steden en streken. De mode heeft later aan ieder van hen eigen plaats en dienst toegewezen: de Mechelsche kant wordt bijzonder gebruikt voor rijke nachtgewaden, kussensloopen, spreien, enz.; de Valencijnsche kant voor gewone dracht, doch de rijkere en kostelijker Brusselsche kant wordt meest gevraagd voor bruid- en balkleederen, voor koninginnen- en hofvrouwengewaad.

Daar zijn ontelbare verschillende soorten van kant, smalle en breede, rijke en eenvoudige, en ieder heeft hare bijzondere plaatselijke, soms zoo eigenaardige vlaamsche benaming, genoeg om er een ruim woordenboek van te maken[1]. Het fijne garen dat gebezigd wordt voor de kant, krijgt eene bijzondere bewerking met de hand, die machienenarbeid geenzins vermocht na te doen. Alleen Brabantsche vingeren zijn daartoe bekwaam. De fijnste soort van kantgaren wordt vervaardigd te Brussel, in wakke, ondergrondsche plaatsen. Dit garen is danig teer, dat de droge bovenlucht het wellicht mocht schaden, en daarom wordt het bewerkt en bewaard in ondergrondsche kelders.

De kantbewerking in Vlaanderen levert den volke vele aanmerkelijke voordeelen op, in zake van gezondheid, volksleven, en vrijheid van verkeer. Hier ziet men geene menigte werksters, opgesloten in enge, ongezonde plaatsen, beroofd van licht en lucht, verwijderd van familiekring en vrienden. Alle gemak van plaats en verkeer zijn hier aan d'hand. Spellewerkkussen en spinnewiel worden verplaatst wanneer en waar men wil, alvóór het vensterraam in 't needrig huisjen, op den drempel, of bachten in 't hofken. En de vreemdeling die voor de eerste maal zoo 'n vlaamsch stadje bezoekt, kijkt verrast op bij het eigenaardig uitzicht van den huiselijken arbeid, zoo gezellig, zoo gemoedelijk, zoo lief. En de uitslag? Het kostelijk garen dat moet bewerkt worden, geleidt tot zuinigheid, orde en kraaknette reinheid. Kantwerk vraagt handigheid, aandacht, overleg; het voert tot vernuft en fijnen smaak, en instêe van gelijk bij sommig ander handwerk den geest te verstompen, veredelt en verheft het hem. Geen oorvervelend of afmattend geluid vergezelt het; integendeel, het stille geronk van het spinnewiel, het regelmatig geklots der bobijnen zijn in hen zelven geenzins onaangenaam: zij en onderbreken het gesprek, noch en storen den samenzang[2].

Kunstschilders, dichters, volksminners, toonden ten allen tijde eene levendige belangstelling in deze vlaamsche vrouwelijke handwerken.

(1) Hier volgen eenige der meestgekende Brugsche kantnamen = Pastoorshoedje, karkooltje, niertje, rozetje, bolletje achteruit, sluffer, spinhol, rissemtje, zaagstje, paternostertje, vapeur, aap, pinne, polkabolle. - Vgl. *Biekorf*, jg. XIII-1902, bl. 236-240, Speldenwerkersstaal = A. Verwaetermeulen.

(2) Vgl. Biekorf, jg, XIV-1903, bl. 79-80. Speldenwerkersliederen, gehoord in de Lamotteschool te Ieper.

Hier eens vinden zij eene vreedzame dochter, neerstig spellewerkende aan 't venster harer nederige woning, terwijl zij van tijd tot tijd eenen vluchtigen oogslag geeft aan de voorbijgaande lui in de straat; dan ontmoeten zij in eene achterbuurt eene jonge droomster, eenzaam zittende onder eenen bloeienden kastanjeboom, gansch verdiept in haar kantwerk, toch van tijd tot tijd eens droomend opkijkend naar iets onbepaald, iets dierbaar aan haar hert; ginder ontwaren zij eene jonge moeder aan 't spellewerken terwijl hare kinderen lustig rondom haar henen stoeien: Wijl moeders vingeren en blikken volop met haar werk bezig zijn, vindt zij toch tijd om haar joelend kroost een wakenden oogslag te junnen zonder daarbij haar nederig huiswerk te verwaarloozen.

Welk eene tegenstelling nu bij die bleeke, tengere naaisterkens, fabriekmeisjes, modewerksters den ganschen dag opgesloten in enge, koude zalen, tusschen muffe zijde stof, neteldoek, katoen en lijnwaad, beroofd van lucht en zonneschijn. De spellewerksters daarentegen leven en bewegen als vogels in de vrije lucht, in Gods schoone natuur. Geen frisch briesje, geen malsch vlaagsje schrikt hen af, en ook als het weder niet mêe wilt, zitten zij nog liever op den drempel, of onder een afdak, daar licht, lucht en leven hunne groote behoefte zijn.

In alle kantmakende steden is er gewoonlijk een bijzonder kwartier voor spelleweksters. Dan moet gij ze zien op eenen zomerschen namiddag, in lange rijen langs hunne puntgevels-huisjes gezeten, zingende het liedje van het spinnewiel of eenig ander volksgeliefd deuntje, en terwijl de spoelen onverpoosd heen en weergeslingerd worden, gaan de vrouwentongskens los in eindelooze buurtpraatjes en ondeugende vertellingskens[1].

O die lieve, eigenaardige tafereelen uit het volksleven!

Vergelijk daarbij der geslotene, dreunende machienenzalen onzer wol- en katoenfabrieken, waar de werklieden van malkaar gescheiden volgens ouderdom en kunne, behandeld worden gelijk soldaten. Vrienden- en familiebetrekkingen zijn hier onbekend. Opbeurend gezang, gezellig gepraat gaan verloren in het oorverdoovend gedraver der raderen, dat ten slotte alle gedachten- en gevoelsverkeer, verlamt, wegneemt.

REMO.

(1) Wie verlangt nader kennis te maken met dit zoo belangrijk vak der vlaamsche kantbewerking, raadplege het degelijk boek van D$^{r}$ HERMAN BAECAERT *'Handleiding tot de kantkennis'*. Eene lieve vertelling over den oorsprong der Brugsche kant verscheen onlangs van de hand van Mevr. BAKER *'The Lace Legend of Bruges'*, uitgegeven door *'The Catholic Truth Society'*, van Londen (Southwark, Bridge Road.)

## Mengelmaren

### Doodsbericht

*Eerweerde Pater Cajetaan* (Leopold Hongenaet) die te Westcappelle geboren den 28 Juni 1878, het heilig boetekleed van S$^{t}$ Franciscus in de orde der Mindebroeders Kapucijnen te Brugge ontving in 1897, de eerste geloften uitsprak den 9 October 1898, de plechtige den 1 November 1901, priester werd gewijd den 6 Juni 1903, naar Punjab (Oost-Indie) vertrok den 12 October 1903 alwaar hij te Amritsar haastig overleed den 1 Juli 1914 in den ouderdom van 36 jaren.

Eerweerde Pater Cajetaan was een uitstekend geloofsbode. De spreuken onzer H. Boeken die op zijn doodsbeeldeken te lezen staan schetsen ons zijn verdienstelijk leven af:

Gedreven door zijn geloof stak hij de Roode Zee over (Hebr.) en kwam in het land van het Oosten (Gen.) waar hij, brandend bij dage en bij nachte van de hitte (H.) lijdend aan hongersnood, dorst en gebrek (Deut.) het goede zaad stortte in getraan (Ps. CXXVIII). Maar na tien jaren kwam hij blijmoedig terug in het land der zijnen, geladen aan de schooven van zijn zielenoogst. (Hid.) en vertelde aan het volk al de wonderen die God gedaan had (Tob. XII). En hij bad hier om eene almoes omdat er ginder niemand was om de kleine zwartjes het brood te breken (Thren. IV). En nogmaals ging hij heen naar die verre streek. Hij zag uit naar een nieuwen oogst maar een ander zal voortaan maaien wat hij nog gezaaid heeft. Wij weten dat zijne dood te verkiezen is boven zijn lastig leven. Want niemand kan een grooter teeken van liefde geven dan zijn leven te slachtofferen voor zijn vrienden (Joannes).

C.S.

**V**OOR mij heb ik eenen ouden boek liggen, t'Antwerpen in 1647 bij Van Woensel gedrukt. Hij heet:

*Doorluchtich ende Stichtich Leven van Iovffr. Catharina Daneels, t'Haren over-lyden Religieuse in 't Clooster vanden Annvntiaten Tot Loven, Eertyts Huysvrouwe van den Eerw. Heer Anselmvs vanden Crvyce, t'Synen over-lyden Priester der Societeyt Iesv. Naer dat sy II Jaeren inden Houwelycken staet gheleeft hebbende met ghemeyne consente de wereldt hadden verlaeten.*

In de ‘Dedicatie’ staat er dat haar broeder, Pater Joannes-Baptista Daneels, prior was van de Carthuizers, te Brugge.

Weet er iemand eenig bedied over dien Pater?

S.

# [Nummer 16]

## Herbeginnens

**G**OD zij geloofd!

Hier-nu kunnen we hernemen onzen vijf-en-twintig-sten jaargang.

Deze zal een geweest-zijn van vreugde... tweemaal! Eenmaal om geschart te zijn dóór vijf-en-twintig jaar leven, en andermaal om het te hebben ontschampt na een vijfjarigen doodstrijd.

Herop! weer, onder Gods hoede, aan het werk.

't Jaar Veertiene gaf op, zoo schoone, onze ‘breêveertiene’ tewege.

We zaten al in Hooimaand ermee. En weet men het nog, 't was zomer en zonne over 't land, nog inlange van-meerniet. Vlaanderen leek als een hof, wikkelend van leefte en beloften.

Aai! letter docht ons... die pracht was even zijn reeuwglans.

De wereld verkreesde heelegaar, krank en gekraakt van overweelde en wulpschheid. En Vlaanderen minderde meê:... trageweg toch; niemand verwachtte 't zoo erg.

't Hong wel vrees in de lucht! 't Menschdom liep lijk bevangen, op hoopkes, en de hoofden bijeen, al stenend ‘de stijgte is ten hoogste; 't spant allenthenen; daar berst entwat uit!’ Doch Vlaanderen bleek maar een stipke onder al; 't scheen het minste, en het teerste, en nog 't beste-van-wille... Wie had er gemeend dat de dersch-nu zou vallen en duwen op hem, eerst, en meest en geweldigst?

't Was eendelijk.

De rampe brak uit. Oorlog!... voor de zóóveelste maal recht Vlaanderen in! Wij, die van elders geen mensch aan en trokken, den eenen niet meer dan den anderen betrouwden, noch den Duitsch- noch den Fransch- noch den Engelschman niemand, we kregen ze ineens allemaal tonzent bin, bovendien met al hun gesleep meê, 't zij tegen 't zij voor!

Men gaat ons bij honderd jaar leeren dat geschiedenis is: een golven van zeeën, met tijen, en stroomen, en onvermijdelijkweg trekkingen, zinkingen, overloop, stormen - dit is oorlog te zeggen - een lijfschappelijk verschijnsel... met schuld dus bij niemand... of schuld overal. Hol gezwets alles dàt. Kleine troost. Oorlog is meer. Laten we 't God scheên, en geven wij ons.

Ondertusschen we vongen 't; wreed ongehoord.

Gruwels onzeggelijk, als krijgstijde altoos. Mitsgaders, als nooitnog voordezen, een helsche bezetenheid om ons volk uit te boren, en zijn land en verleden grootschheid schoonheid kracht en bedijg, tot in 't diepste gekiem, stuk voor stuk te vernielen.

Dan de schande nog toe, dat de beul-daarop-uit ons een stamgenoot was, hier liggend en staande, haast een broeder zoo eigen. Uitzinnige dwaze. ‘Dien Knul’ zegt ons volk! Door zijn hoogmoed, zijn hebzucht, zijn wildemansschurdte, zijn uivallig menschengeterg, trok hij haat van alom op heel zijn verwantschap... tot meê nog op ons... Was het

mogelijk? En toch, zoo gebeurt het wel eens in een beste gezin, dat er een hem misloopt, valt, en den hoop onderdoor helpt... Hoor! we 'n gaan nu om hem-daar ons bloed niet verloochenen... Nog, 't Geloove verbiedt nik en spijt. Doch, aleer die verdwaalde hier een voet weer in huis zet - in huis? in ons berdelen timmer... -- kan hij eerst wat gaan boeten, herstellinge plegen, en vóór 't menschdom ons stam verontschuldigen.

Arm Vlaanderen!

En zeggen dat 't standhield, al vechtene, al lijdene, al herdene, al berstene,... al bidden' vooral!

Taai schoon volk... is toch 't onze.

Hulde on dank aan die 't steunden: aan God... en na Hem, aan Koning en Kerk, aan ‘ons Jongens te Velde’ - in andere landen zei men ‘onze Helden’ -, ook aan hun hulpen de Bondgenooten, aan den koppigen Borger van ‘binnen’,... aan Belgenland heel.

En nu? Nu, dat de vlage is geweken, wat nu?

De verwoesting is schrikkelijk. 't Grootste deel van ons Vlaanderen veroorlogd: vele-veel onherstelbaar voor eeuwig. Heele steden en dorpen, boven de vijftig - is 't niet? - gemeenten, uitgehaald, uitgemaald en vergruisd. Kerken en kunststukken om, en aan stof. Handvesten weg, medeen zooveel spoor-nog van eertijds. De menschen versmeten, hun gehaugenissen, banden, gebruiken, hun zeden, hun geest en hun godsdienst verkonkeld, verkereld. Hun tale bedorven. Hun ziele verkneusd. Alomendom brake en ellende, steekte en beroerdheid.

.....

Vele bucht is te groeite gekomen, veel grauw's. Achter kwâ weder altijd.

Maar de goên? Die zijn beter geworden, beter van meening... best, 'n was 't niet dat velen, verdutst of verdoold, over 't hoofd zijn geslegen: bang van zèlf aan herstel te beginnen, of geren beginnend, maar niet wetend waar-eerst. Geen durf om aan iets, geen pak'-aan voor

entwat. En waaruit? Uit, allegaar in den grond, 'n lamlendig verlangen om te herwezen, zoo vóórmaals, volstrekt en *ineens*; en medeen om - geen lucht erin ziende - dit maar-al te herontvangen uit *anderman's* hand... uit Hoogerman's immers. Goê wille genoeg, sparteling vele, doch meestendeel lijkt het enkel een gril:

in den morgen bedil,
over dag op den dril,
't komt dan een hapering of een geschil
en, met 't zinken der zonne, legt hem alles weer stil.

'n Was 't niet rampzalig, beweenlijk rampzalig voor 't Goed dat vooruitmoet, het wekte tot spot, het bleek 'recht belachelijk, het scheen haast entwat als een ‘maandagziekte’, een lamme vervaaktheid na een dag van geweld.

.....

Wat gedaan om daartegen? Och toch, nietveel: een ruk op eenszelven, een sprong, 't eerste 't gereedste gevat, en aan gang.

Al werken' komt 't werken erin; en veel ondertusschen, òf valt door de vingers, òf komt op zijn stand, en schikt zoo zijnzelven vanzelfs.

Alzoo verstaan we 't tewege met *Biekorf*.

Note is er over voor hem, boven machte; werk - al ineens - niet beginnelijk.

En dus? Dies?

.....

De Leeuwen uitgehaald? Met een ‘puik manifest’ ons ‘Krachten’ vergaard? Een Optocht gemaakt? Een Zitdag beleid, een ‘ten-grooten-deele-verwoest-Vlaanderen-dag’? Een Spreker doen komen... die ons weet te verwilligen tot... een ‘donderend applaus’?... Een ‘Protest aangeteekend’ tegen ievers-Gezag dat niet geeft als we gapen?... Dan ‘de handen uit de mouwen’, en een eed uitgebracht van nietmeer te rusten vóór dat *Biekorf* verambtelijkt weze, en om zijn belangloosheid dapper be-

loond?... Een Bond dan gesticht, meer dan een zelfs, eerst een bond van de *Biën-*, dan een bond van de *-korven*, en dan een van de beide tezamen?... ‘Last not least’ een ‘ovatie’, iets ‘colossaal's’, ‘somme toute’ een ‘intense expressie’ onzer ‘intieme convictiën’, als een ‘subiete explosie’ onzes ‘lang-gereprimeerd en definitievelijk finaal-tot-ignitie-gecomprimeerd enthousiasme’?... Waarna, van ons ‘monsterprestatie’ een ‘fideel conterfeitsel’?... En dan weder naar huis tot een volgenden Zitdag?...

.....

Aai neen! noch Biekorf-sch noch Vlaamsch allemaal.

Ons werk, vóór den oorlog, was: zuiniglijk zamelen aan inlandschen honing, hem louteren, kneden, verwerken tot zeem, om ons inlandsche volk door een inlandsche spijze, zooverre in ons macht, te helpen weêrom gezond zijn naar inlandsche wijze. En veel was gedaan; maar veel bleef nog over, òf te doen, òf te herschikken òf verder te nutte te brengen.

Maar sedert den oorlog, kwam in den weg: dat er machtig-veel leven en wasdom gedood werd, en dat bovenaldien, om dees reden alreeds, en om andere nog, ons werk is vermoeilijkt, verzwaard, stijf verhinderd.

Wat 'n ligt niet geveld, verrampt of ‘vermoord’, hoogstnoodig te herzoeken, te beboeken ten minste?

Veel schatten in gruis, waar de stofkes, de laatste, aan 't alΩstuiven zijn, en dienen ten gauwste en ten geheelste ingevangen?

Hoeveel dingen ontstolen... en te achterhalen?

Hoeveel dan ‘gered’, doch al scheppende-weg, lijk met 't kruinet de geernaars, vergoord in 't gevaagsel... en wederom te herrapen uit den briel en de brokken?

Anderen verlezen door ievers-een kender, ‘vertoogdagd’ ‘verzamelhuisd’ en... vind'-ze nog weer?

Gebouwen en kunstwerk, handvesten, boekenschap, kostelijkheden uit het volk zijn verleden, hoeveel niet verdelgd... waarvan de uiterste bleeven, het uiterste spoor,

de uiterste indachtigheid, zèlf aan 't vergaan is, diepe in de putten, of verre op den dool, God-weet-waar op de lippen van stervende vluchtelingen?

Hoevele taal-en zedengesteenten meêgesleurd naar het vreemde, en die zullen rieschen nietmeer huiswaard te keeren... immers vermangeld aldaar tegen uitheemsch geblek, tegen klinkklank of hoofden- en hertenverdraaisel?

Levende laden van eigen gekleinood, lijze bewaarders van onzen landaard, onze oude menschen, zoo enkellijk schoone al, heel de oude stam van gansche gewesten, waarhenen? Hoop-over-hoop op wagens gepraamd, op schepen gesteken, verland... den mond dan, allichte daarna ook de oogen geloken, en begraven... in heidenishaast... wie hield er hun erfgoed gespaard? De kinderen, als eertijds? Die hebben geloopen, ontbonden van de ouden, vier-vijf jaar achtereen; 'n hoorden, 'n zagen die nooit; ze erfden wel 't lijf en de keel ervan over, het spraaktuig, maar ze 'n worven van hen den gang niet erbij noch den zwier, noch den zwaai van 't gebaar, noch de smete des adems, noch de geute en de galm des woords... noch bezonderlijk-meest den draai van den geest, en den wenk van de ziele, zoo innig daar-alles-aan vastegeknoopt... Wat een werk om Vlaamschheid daaruit, of weder daarin, te gaan krijgen!

En eindelijk nog hier! ‘nu dat 't alles zal beteren’! wat 'n dient niet tewege gewaakt en gewaarschuwd, tegen slechters en kuischers, herschavers herschikkers, vreemd aan ons streke of vreemd aan ons leven, en thans baas over ons;... niet geschermd tewege, tegen helpers en redders om een ‘steen’, een ‘stuk hout’, ‘een vuil boek’, of wat anderen ‘bucht’ - bucht voor hen, niet voor ons-, nog ievers ontdolven en behouden te hebben;... niet geschermd tewege, tegen ‘ambtelijke herstellers’, om den trant onzer steden, de steke onzer kerken, de knepe onzer huizen, 't bedeel onzer pachtgoên, het opgezicht-heel van gansch onze streke, in eere te zien, als voordezen, gehandhaafd?

Hoeveel niet!...

Vlaanderen! Vlaanderen! ge zijt er zoo deerlijk-toch aan, binnen en buiten zoo driestig geschonden.

Een voor een, en van moete, waren Uw wonden te wasschen, te ontsmetten, als met vingers van moeders wederom te vermaken. Ach! en 'k en hoor anders niets als dat ze U met geweld gaan genezen!... Altijd 'tzelfde: genezers en genezers is twee, de eenen vermoeien henzelf, de anderen vermoeien den zieke. Vlaanderen hoe jammer voor U.

.....

Toe dan! Elk doe voor U om een best.

Maar wij, hier in *Biekorf*, we gaan, onzerzijds, trachten U te helpen met 'tgene

> ...dat bietjes gekunnen
> - immer *'non nobis'*
> immer onszelven verbeurende liever -
> voort *'mellificando'* alleen.

...En geweld doen? Stralen? aan niemand, 't en zij aan hem die te-naar komt.

Maar waarmeê dan begonnen?

Met dat wat aan de hand is!

Opstellers komt! en zoekt niet, en mikt niet, en maakt geen groote bestekken. Grijpt aan, uit het eerste dat vóórkomt, van 't 'vlugste'. Grijpt aan, en begint.

Al werkend... 'werken' we reeds: 't eene zal 't ander aanbrengen.

Werkt almaarvoort... en spreekt onderwijls vrienden aan, kennissen: dat ze maar inteekenen. Inteekenaars hebben we danig vandoen. Velen der onzen zijn naar den Heere.

Dan allen, Stellers en Lezers, laat ons, dezer zielen indachtig, boeten en bidden voor hen. Trouwens zoo doende, is al één vlaamsch gebruik dat, we redden: te bidden voor naastbestaanden en weldoeners.

Inzonderheid vergeten we niet Z.E. Heer Hendrik Rommel, EE. Heeren Karel Van Houtte, Cyriel Delaere, Lodewijk Ghys, Leo Claeys, met andere opstellers nog, die *Biekorf* zoo menige hulpe verleenden, en die thans zelf van-ons hulpe verwachten. Ook onzen drukker, van een eersten tot nu, Heer L. De Plancke.

God vertrooste hen,
en vordere ons mede.

L. DE WOLF

## In den Ziekentrein

**D**E ziekentrein vertrok uit Kales naar Bayeux en Dinard. De Meimorgenklaarte doorlichtte de wagens, die opgepropt waren van soldaten. Op vastgehaakte berries lagen een zestal door gas erg verschroeide en eenige zwaar zieke jongens. De anderen zaten in twee lange rijen langs beide kanten neer in den spoorwagen. De twee brancardiers hadden het voor allen zoo goed mogelijk geschikt. Het weinige wat die stumperds thans op de wereld bezaten hadden zij mee in pak en zak: zij droegen, naar de scherts van een jasje, dat met een stijf been was binnengestapt, hun huis op hun rug gelijk de slekken. En nu stoomden zij van 't front steeds verder weg, Frankrijk in, waar zij gedurende een tijd geen oorlogsgeluid meer zouden vernemen, geen oorlogsgevaar meer zouden beleven, tot zij zouden opgeknapt zijn en, de meesten althans onder hen, denzelfden strijd zouden moeten hervatten.

Daar zaten zij, makkers van gisteren of eergisteren, als oude boezemvrienden naast elkaar, sommigen met omzwachtelde handen, voeten of hoofd, anderen gewoon ziek. De twee brancardiers, een pastoor en een pater, schreven, zooals zij doen moesten, de namen op. Eén was er die 't niet zeggen kon: hij had een stamp van zijn paard ge-

kregen, zijn mond stond nu stijf en was dik beplaasterd. Hij tilde zijn arm, met het naamplaatje eraan, naar boven. In de plaats van hen, die op de berries lagen en best niet noodeloos verontrust werden, verstrekten anderen de noodige gegevens, want zij kenden elkaar. Eén was er die vroeg welken voornaam hij moest opgeven: tehuis heette hij Jules en op zijn eenzelvigheidskaarl stond: Julien. Van 't begin af had men hem in 't leger als Julien geboekt en hij was wel soldaat, maar hij vond dat men het te Achter-Oolen toch wel beter wist.

Een ander vroeg:

- ‘Broeder, moet ge ook den naam van ons vader en moeder kennen? En hun ambacht ook?’

- ‘Neen, vriend, geen van beide.’

- ‘'k Vraag het niet voor mij, broeder. Potjedek hier - en hij omklauwde met zijn gave, ruwe hand den hals van den piot, naast, hem - Potjedek, zie je, zijn vader heeft eens een oude rentenierster vermoord voor 't geld en heeft ervoor vijftien jaar in den bak gezeten en, als 't niet noodig is, zou het best zijn dat potje gedokt te laten.’

- ‘Niet gelooven, broeder. Zij mogen weten wie ik ben en wie mijn vader was ook. Maar als de Langen hier zijn vader geen dief was geweest, dan zou zijn lieve zoon ook zoo niet stelen.’

- ‘Moordenaarszoon, Potjedek!’ en de Langen sloot wel voor de grap, doch vrij onzacht den hals van zijn buurtje in zijn grove hand als in een nijptang. Potjedek weerde zich tegen, en flapte het onderwijl uit:

- ‘Broeder, 't is alles gestolen goed wat hij aanheeft: zijn broek, zijn getten, zijn vest, zijn riem! En daar maakt hij nu van zijn neus mee. Wie 't lang heeft, laat het lang hangen, zei de duivel, en hij liet zijn staart slepen.’

De Langen liet Potjedek los en de schertsverwijten eindigden met een haast liefkozend:

- ‘Wel, Potjedek!’

- ‘Wel, Langen toch!’

Een echt wereldje, zoo 'n ziekenwagen.

Aanvankelijk zijn die kerels u volkomen vreemd. Gaandeweg echter en zelfs verwonderlijk vlug raakt men met hen bekend en vertrouwd. Hun spotnamen komen aan 't licht en, zijn sommige onder deze slechts een toespeling op een u verborgen voorvalletje of gewoon op een lichamelijke begaafdheid of eigenschap, andere vertolken karaktertrekken, die onder de reis inderdaad meer en meer blijken uitstekend getypeerd te zijn. Zoo verneemt men dat men, behalve met Potjedek en den Langen, in één wagen huist met: den Kunstemaker, den Tuimelaar, den Zeerelooper, Alibaba, Hindenburg, Papatje, den Dikke, den Rosse, den Oolijkaard, den Plantrekker, den Braven, den Leugenaar, Koekegoed, den Stoeffer en nog meer andere. Zoo 'n reisje is daarbij allerminst eentonig, noch - wat men eerst zou gaan denken -- verdrietig. Zeker, in sommige opzichten zijn zij allemaal gelijk: zij rooken den langen dag door zonder uitzondering sigaretten - om het niet te doen moeten zij al heel ziek zijn, zij klagen, op de bepaalde uren waarop hun te eten en te drinken wordt gegeven, met een opvallende eenparigheid over wat zij krijgen, wat zij niet krijgen en wat zij toch zouden mogen en moeten krijgen; zij liggen van elf tot twaalf en van één tot drie gewoonlijk alle te soezen. Doch er is zooveel merkwaardigs, zooveel verscheidens waar te nemen. Opmerkelijk is toch wel dat die verwonde, verminkte, zieke jongens, wier leven de treurige afwisseling biedt van strijd en pijn, alles van de lichtzijde beschouwen en opgeruimd blijven, trots en door alles heen. Slechts zij die *te* ziek zijn of *te* veel lijden, liggen zwijgzaam en stil.

De anderen vormen kaartspelgroepjes, en spelen bij voorkeur whist met een groeienden ijver en eeu verbazend uithoudingsvermogen. Zoo doet de Plantrekker die elk spelletje inleidt met de opmerking ‘dat hij zou willen kaartspelen jusqu'au bout’; de Zeerelooper, die met zijn dik-omwonden voet in ietwat gedwongen kleermakershouding zit; Hindenburg - hoe is die aan zijn naam gekomen? - die van tusschen zijn hoofdzwachtel zoo

onschuldig-valsch de kaarten afgluurt van zijn buur den Rosse, die de kaarten moet houden en uitspelen met zijn éene, ongedeerde hand. Zij spelen aldoor, aandachtig verdiept in hun berekeningen en soms vluchtig opziend naar de tegenpartij als om haar geheimen te raden. Bij poozen valt een spreukje uit de buitenwereld, waar de kaartbroeders nooit op ingaan en zoo vordert het spel tot het plots op 't eind om een verrassing of een gekke uitkomst luide vreugdebuien wekt en besluit in een driftige, eerst verwarde en dan alles ophelderende onderlinge terechtwijzing van de begane misslagen.

Koekegoed haalt ‘het vermakelijk Ganzenspel’ uit een zak van zijn overjas, noodigt den Langen en Potjedek tot een partij uit, doch zij hebben geen tijd en zij hebben geen lust. Zij hebben het inderdaad te druk met hun plaagstreken. Hij roept naar den Stoeffer, wel wetend dat die 't niet aannemen zal, doch dat is alleen maar om hem te ‘treiteren’ en de Stoeffer laat hooghartig weten dat zulks voor kleine kinderen is. Ten slotte zitten den Braven, den Tuimelaar, Koekegoed en nog een vierde ventje, dat tot nog toe niet gesproken heeft, samen te ganzen. Den Tuimelaar, die met gelukkige worpen zijn drie medespelers vooruitgeloopen is, zit aldra in 't gevang te wachten tot hij verlost wordt.

Alibaba ontknoopt het touwtje waarmee hij een pakje boeken heeft saamgebonden, grijpt het lijvigste, slaat het open aan bladzijde 462 en leest in onverstoorbare spanning het vervolg der lotgevallen van zijn naamgenoot en zijn makkers, de veertig roovers. De Stoeffer diept ook een boekje uit zijn vestzak op en doet dat met traag gebaar, zoo dat iedereen zien kan dat het een engelsch is en dat het heet: ‘The Woman thou gavest me, A novel by Hall Caine’. De Laugen vraagt hem of hij goed engelsch kent. Blij dat de titel is opgemerkt geworden en dat hij in de gelegenheid is gesteld zijn kunde ten aan hoeren van iedereen te bevestigen, antwoordt de Stoeffer gewichtig: ‘Ik geloof wel van ja, vriend’ en verstrekt, als toemaatje,

nog de ongevraagde inlichting dat hij ‘duitsch ook minstens even goed kent.’

- ‘Gij zoudt moeten taalman worden in het engelsch leger, als gij uit het hospitaal terugkomt,’ valt den Dikke in.

- ‘'k Ben te jong,’ wedervoert de Stoeffer.

- ‘Neen, hij zou niet kunnen zwijgen,’ spot den Oolijkaard. ‘Zoudt gij kunnen zwijgen in 't, engelsch?’

De anderen lachen om 't gezegde en de Stoeffer sart:

- ‘Oolijkaard, gij zijt een stommerik en een botterik! Gij zijt niet waard dat ik u nog te woord sta. Een stommerik zijt ge!’

- ‘Ja, ik ken geen engelsch, maar ik ben geen.... stoeffer. Stoeffer, stoeffer!’

Het woord was eruit. Tot nog toe hadden zij 't zoo maar onder mekaar gefluisterd, geniepig schalksch. Daar zou nu een aardig potje te vuur gekomen zijn, ware het niet geweest dat zij.... ziek waren en dat, uaar de Stoeffer dadelijk inzag, iedereen de partij van den Oolijkaard zon gekozen hebben.

De Stoeffer zweeg en las of gebaarde te lezen in: ‘The Woman thou gavest me’. Las hij of deed hij of hij las? Hij sloeg de bladen gemeten om, tamelijk vlug om allen ervan te overtuigen dat hij het engelsch wel vlot kon lezen. Maar zij zagen naar hem niet meer om en, terwijl de trein verder reed of soms stilhield - zij wisten 't meestal niet eens - gekten en gichelden zij om ter meest: Potjedek, de Langen, de Kunstemaker, den Oolijkaard, den Dikke, Papatje en nog een stuk of vier andere.

- ‘Ik ben er niet geerne meer bij!’ riep de Kunstemaker en hij geeuwde met een eindeloozen zucht. ‘En gij, Dikke?’

- ‘Ik ookke nie, zulle!’ beaamde den Dikke, die van Brugge was.

- ‘Zeg, Kunstemaker, gij geeuwt als een leeuw in zijn kot, jongen!’ spotte de Langen.

- ‘Als ge zoolang met de leeuwen hebt omgegaan als

ik, Langen, dan leert ge dat af zonder het te weten. Gij hebt daar zeker niets tegen?'

Op de lachende verzekering van neen, voelde de Kunstemaker zich tegenover zijn medereizigers welwillend genoeg om hun uit zijn circus-bestaan eenige belangrijke bijzonderheden mede te deelen. Veel leeuwen had hij getemd en hij was nog nooit door een leeuw gedood geworden. Van geen enkelen leeuw was hij bang, en, als 't zoo geen rare oorlog was, dat ge vechten moet tegen iemand dien ge niet ziet, dan zou hij de Moffen eens toonen wat hij kon.

Papatje, die niet ver van de veertig meer was en wiens oudste kinderen nu reeds groot moesten worden, sprak bedaard:

- 'Mannen, we zijn op goeden weg. Fritz zou ons hier niet meer passen.'

- 'Neen, en 't zal welhaast gedaan zijn, Papatje,' verzekerde de Leugenaar. 'En als 't gedaan is, dan trouw ik met uw oudste dochter!'

- 'Gij, gij zijt er te groen voor. Gij zijt een te groote leugenaar. Er zijn nooit, leugenaars in mijn familie geweest en er zullen er nog geen in komen! Mijn dochter is meer weerd dan een leugenaar,' spotte het schijnbaar ernstig.

Hierop deden de anderen hun aanbod en één zonder bijnaam trakteerde Papatje, die beweerde dorst te hebben, op een slok wijn uit een 'flessche bouteldje' (hij was van bachten de Kupe en dan nog van Poperinghe) en Papatje zei:

- 'Als 't zoover komt, is zij voor u, vriend. Gij zijt een brave jongen en ik ben zeker dat gij geen leugenaar zijt.'

Ja, 't werd warm, bijna te warm om te spreken. De kaartspelers kregen het ook benauwd, zweetdroppen perelden op het kale hoofd van den Zeerelooper en op de groote, blauwe nensstomp van Hindenburg. Het gesprek verloomde.

Een der brancardiers zag of nog meer ramen konden worden neergelaten, doch bevond dat al die neerkonden, neer waren.

- ‘'k Wou exempt van oorlog verklaard worden,’ begon den Dikke, die had nagedacht om eerst iets te vinden.

- ‘Kom, kom,’ riep de Langen, ‘'t is haast gedaan. Schep maar courage, jandorie! Wacht maar, de Duitsch is er bijna aan. Ik wil er bij zijn om erop te slaan, slaan als op de kafzakken, wanneer zij achteruit moeten.’

- ‘Dan wil ik er ook nog bij zijn!’ schreeuwde de Kunstemaker. ‘Geen genade voor die sloebers! Zeggen dat 't nu bijna vier jaar is dat ik door de schuld van die smeerlappen uit mijn stiel ben, waar ik goed mijn brood mee verdiende.’

- ‘'t Zal van zelf haast gedaan zijn. Kijk eens, wat Amerikanen er afkomen! Zij moeten eraan, zij zullen eraan en 't zal niet lang meer duren,’ schreeuwde den Tuimelaar, die voor den tweede maal zat te wachten tot hij uit het gevang zou verlost worden.

Zij begonnen dit onderwerp breedvoeriger en grondiger te bespreken, toen den Oolijkaard in een stationnetje, waar de trein juist stopte, een schild zag hangen met een engelsch opschrift in verzen. Achter den rug van Papatje tikte, hij don Stoeffer vriendelijk op den schouder en verzocht hem die regels te willen verdietschen. De Stoeffer weigerde knorrig en op laatdunkend-bedreigenden toon vroeg hij don Oolijkaard of hij hem wou met rust, laten, ja of neen?

Potjedek, die een jaar in Londen verbleven had en daar zelfs de dubbele studie van engelsch en cockney met goed gevolg had beoefend, las:

A wise old owl lived in an oak,
The more he heard, the less he spoke,
The less he spoke, the more he heard,
Soldiers should imitate that old bird.

Hij vertaalde het daarna. Den Oolijkaard prees de dienstwilligheid en de kennis van Potjedek. De Stoeffer wierp op dat dit heel gemakkelijk engelsch was.

*('t Vervolgt)*

ARTH. COUSSENS

## Mengelmaren

### Walgrave Al. *Gedichtengroei - Studiën op G. Gezelle.* J. Haseldonckx, Hoogstraten, 1914, 351 bl.

Het is waarlijk verheugend, in dat t$^{k}$ van '*Biekorf*' het eerste na den oorlog verschenen, een book over Gezelle, zijn stichter, te mogen volledig en volmondig loven. Hier hebben we te doen met fijn werk, met ontledende juweelkunst. 'Weken en maanden en jaren, zoo spreekt H. Verriest, droeg hij (G.G.) in zijnen geest en hert het wordend gedicht: een naaldeken links, een naaldeken rechts links.... rechts....; grooter en minder, tot het stond, gevormd, in geheele en prachtige schoonheid;' en A. Walgrave tracht die naaldekes, die vezeltjes, die bladjes te vinden en te vervolgen totdat we de plante zien groeien hebben uit Gezelle's rijke Dichternatuur.

Die allerfijnste ontleding wil ik niet door persoonlijke ontleding ontzenuwen. Sommige dier letterkundige proeven zijn de lezers van '*Biekorf*' reeds gekend: *Eene studie over Gezelle's Kerkhofblommen, Eene vlucht van vlinders, Maanlicht*, verschenen eerst in dit blad. Andere werden opgenomen in '*Dietsche Warande en Belfort*' en in '*Vlaamsche Arbeid*', zes ervan zijn volkomen nieuw. Wat er treffendst slaat, is, in de eenzijdigheid van het nasporen der gedichtenontwikkeling, de verscheidenheid van onderwerp en nevenbedoeling, dewelke ons telkens een vernieuwd uitzicht over Gezelle's veelzijdigheid laten geworden: De *Kerkhofblommen*, een les in hoogere poezie aan zijn leerlingen door den stichtenden leeraar voorgedragen; bij *Den Waterspegel*: Gezelle's vereering voor Homeros en diens invloed op zijn verbeelding en taal; *Met de Engelen:* 's Meesters kinderlijke eerbied voor de heilige Schutsgeesten en zijn doorvorschen van Engelsche schrijvers, in 't bizonder van pater Faber; *Het kindeke van de Dood:* de allerteêrste zielekunst van den meêvoelenden dichter; de vlaamsche Folklore in *Maanlicht;* heel de vlasbewerking en -nijverheid in *Andleie* uiteengezet; De Liturgie in volkspoezie omgewerkt al wandelend *met den ouden brevier in het vrije veld;* en in *gelijk de blommekes*, die lievelingen van den wonderen ziener in Gods opene natuurbladen, het opvaren van 's priesters mystieke ziel naar de hoogere streken van het goddelijk leven.

Zeker en vast vele gedichten zijn bij Gezelle in eens op- en opengebloeid gelijk de groote lotusbloemen der oostersche tropenwereld die, in eenen nacht volwassen, te glanzen en te glinsteren staan in de pracht van een zegevierende gloriezon. Maar andere bleven lang en diep gedragen in de stille verborgenheid van zijn innigste dichterwezen, verbeidende

> den dag, den dageraad....
> de barensveerdigheid.

't Zijn *slapende botten*, 'in 't hout verdonkerd en verdoken', waarvan de dichter zelf gewaagt en zegt:

> ten halven afgewrocht
> ontvangen, niet geboren,
> gevonden algeheel
> noch algeheel verloren,

zon ligt er menig rijm
onvast in mij, en beidt
den aangenamen tijd
van volle uitspreekbaarheid.

Enkele van die wondere dichtbloemen heeft A. Walgrave met schrandere spitsvondigheid achterhaald, van af het kenen van 't eerste zaad en al de geheimen van het wortelen en bortelen, door het uitwendig vertoog van het groeien en bloeien, tot aan de volheid van de taalkleurige volwassenheid. Geen passender voorbeeld dan *Nachtegaalszangen*. Hoe wonder om na te gaan hoe die twee nachtegalen: de nachtzanger, die al de zucht van zijn weemoed en den last van zijn ballingschap uitklaagt, weerklank der naar hooger leven strevende en brandende ziel; en de meivogel die in de blijheid van den Lentedag den ganschen rijkdom van zijn stemgebied en de rijke schakeering van zijn zanggedicht in schaterende schoonheid uitgalmt; hoe wonder, zeg ik, om na te gaan hoe dat hooglied, sedert dertig en veertig jaar in den dichter opwelt, hoe hij door de tijden heen, zijn noten kiest en schikt, zijn voois herhaalde malen aanheft en herneemt, tot eindelijk zijn zang ter volle uitspreekbaarheid bedegen, met gepaster slag en zwier, in stijgende harmonie, bedwelmemlschoon losbreekt. En die innemende studie, vrij van alle aanstellerij van vergelijkende wereldliteratuur leeft enkel in en om Gezelle, zijn wereld, zijne lezingen, zijn gemoed, zijn hert en geest, zoodat wij er dieper door en inniger dringen in de geheime diepten van zijn wezen en van zijn dichterlijkheid.

Dat A. Walgrave Vlaanderens dichter hoogschat en bemint, dat hij met reden en billijkheid hem onder de geniale kunstenaars en vertolkers van algeheele menschelijkheid stelt, weet eenieder; en die gevoelens worden in hem verwekt, door altijd grondiger kennis van Gezelle's inwendig leven, uitwendig opstralend uit zijn altijdlevende kunstgewrochten. Dat weze hem een verdiende lofbetuiging: Echt Gezelliaan is hij geworden; een zoon ‘naar 't gemoed’ van den meester.

Zoo 'n werk als ‘Gedichtengroei’ - en zulks blijkt wel Schrijvers ware bedoeling te zijn - dwingt, niet alleen bewondering af voor den idealen kunstmeester, maar ontvlamt ook liefde tot de hoogopvliegende dichterziel; het spoort alle vlaamschlievende Vlamingen aan hun hert te koolen on te laven aan die zachtruischende Levensbron van Vlaamsche en Kristene Poezie.

A.D.M.

**T**E Noord-Peene, hij Cassel, als het zwijntje dood is, houden ze *tripeye*, of zwijntjes-kermisse.

Een student van die streke maakte weleer over dat gebruik een latijnsch vers, dat hier wel mag bewaard blijven:

*Quum porcus moritur, currunt ad funera Flandri.*

# [Nummer 17 en 18]

## Rechtsgeschiedenis

**V**AN nature uit is de mensch aangelegd om te leven in gemeenschap met anderen. Alleen in de wereld zou een geheel leven van slavelijken arbeid niet volstaan, om te voldoen aan de menigvuldige eischen der moderne beschaving. Daarom juist kwam de verdeeling van den arbeid tot stand opdat elk gespecifieerd in een nauwen werkkring, genieten zou van den arbeid van zijn gebuur. ‘Vele handen maken licht werk’, maar die spreuk nog doelt op de noodzakelijke eigenschap van den mensch in maatschappij te leven.

Een mensch is zoo geen gemakkelijk ding! Waar twee, drie jongens bijeen zijn, zitten ze te vechten en groote lui kunnen moeilijk langen tijd met elkander in betrekking blijven, zonder dat nu en dan een hard woord klinke. Hoe minder de graad van beschaving is, hoe luider de klok klept en hoe rapper slagen vallen. Onbeschaafde lui zijn dan ook meest woeste lui, die er eigen begrippen van recht

op nahouden en vooral er op uit zijn zelf recht te doen. Dit begrip van te willen een eigen oordeel vellen en *stante pede* uitvoeren, ligt zoo diep in den mensch geworteld, dat eeuwen beschaving het er nog niet ten volle uitgekregen hebben. Zoo lezen we dagelijks nog in de kranten, hoe hier of daar de verwoede menigte een of ander op heeterdaad betrapte misdadiger gelyncheerd heeft of minstens doen wilde. 't Valt dan ook te verstaan hoe in de oude tijden het princiep van eigen recht doen, hoog aangeschreven stond en overheerschend gold. Vandaar het bestaan van veeten en familietwisten.

Om een einde aan dien toestand te kunnen stellen, was eene eerste vereischte dat eene moreele macht gevonden werd, bekwaam en bevoegd om in geweten recht te spreken in betwiste zaken en haar uitspraak te doen onderhouden en uitvoeren. Het bestaan van zulke macht is zoo belangrijk, dat zonder haar geen kollectief recht gepleegd kan worden. Zelfs onder de natiën vindt die wet haar uiting en gerust mogen we zeggen, dat zoolang geen dusdanige kracht gevonden wordt, oorlog zal blijven bestaan en ouder de volkeren woeden.

In de ontwikkeling van de beschaving en 't ontstaan van 't kristendom werd de moreele macht gevonden, bekwaam om sanctie te geven en te prenten op gemeenzame rechtspraak, en van dien oogenblik dan ook ontstond een strijd om eigen rechtspleging te doen verdwijnen ten bate der kollectiviteit. Natuurlijk droeg die ontwikkeling vooreerst op hetgeen meest opvallend was, nl. het uitoefenen der strafmacht. Later bij een fijner kultureele ontwikkeling ging het kollectief rechtspreken over, op publiek burgerlijke- en handelstoestanden, en zoo kwamen we geleidelijk tot de hedendaagsche rechtsinrichting.

Het recht hangt dus nauw samen met het ontwikkelingsvermogen der individuën en der gemeenschap. Niet dat het recht over 't algemeen, toestanden wijzigt of doet ontstaan, wel integendeel omdat het veeleer de bekrachtiging is of verbetering van heerschende gedachten en mis-

standen. Het individueel en 't maatschappelijk leven der bevolking vindt zijn uiting en staving in de heerschende rechtstoestand, en zoo zijn de costumen en rechtsvormen een doorslaand bewijs voor 't maatschappelijk leven van een volk, gemeente, eeuw of periode. Hieruit springt dadelijk het belang der rechtsgeschiedenis in 't oog. Ik vind het een onmogelijk iets, een volledig tafereel van 't leven van een volk in eene bepaalde periode op te hangen zonder de kennis en studie van de rechtsgeschiedenis in die periode. Bij onze buren, Frankrijk, Engeland, Noord-Nederland, in Duitschland vooral wordt veel aan rechtsgeschiedenis gedaan. Als baanbrekers in dit vak staan Lamprecht, Grimm, Schroeder aan de spits, flink nagevolgd en soms wel overvleugeld door Brünnen, Viollet, Fochema, Klimrath, Glasson, Esmain en zoo meer ander. Ook in Belgie hebben enkele bijzonderen hun krachten hieraan aangespannen en als grondlegger moet ik noodzakelijker wijze aanstippen: Warnkoenig en Geldolf. Sedert kwamen Defacqz, F. Britz, Ghewiet, Bivort, Dubois en de bewerkers en uitgevers der Anciennes Coutumes de Belgique, alhoewel deze laatste meer den weg der monographie opgingen dan die der algemeene geschiedenis.

Bij het studeeren der rechtsgeschiedenis is het mij menigmaal opgevallen, hoe feiten tot nog toe algemeen aangenomen, aan 't wankelen gaan en ten slotte in tegenstrijd met de steeds vooropgestelde thesis uitvallen. Voor Brugge ondermeer, viel mij dit menigmaal voor bij de studie der Coutumes zoo meesterlijk door Gilliodts uitgegeven. En dan eerst ook bleek het mij duidelijk hoe alleen, en dit vooral voor Brugge, eene volledige geschiedenis van 't vlaamsche en brugsche volk kan ontstaan, wanneer het licht der rechtsgeschiedenis van dit volk helder klaarte verspreidt over zijn doen en laten, zeggen en zwijgen, leven en bewegen.

Met het herleven van Biekorf, hoop ik bij tijd en stond op de ontwikkeling der vlaamsche en brugsche rechtsgeschiedenis terug te komen, om zoo mogelijk menig valsch

begrip weg te weren, en kond te doen met bewijzen in de hand hoe in de middeleeuwen het Brugsche recht eene wereldrol gespeeld heeft die den invloed van Romens pandecten en instituten nabij komt.

Adv. JAN BERNOLET

Brugge, Juni 1919.

## Avond

**E**R liggen aan de kimme als meertjes licht te blinken,
zacht-rood, langs grijs gewolkt dat kalm hel duister wacht;
daaronder schijnt de zee in droomen weg te zinken
en hooploos wiekt een meeuw haar stomme vleuglenklacht.

Er tintelt hier en daar een lichtvonkje op de pinken,
een neergedaalde lonk uit de eeuwge starrenwacht;
heel de aard schijnt 't laatste licht van 't heelal weg te drinken
en reeds begint te maan te sneeuwen door den nacht.

Want zie dien valen nacht die opdaagt uit de golven;
in 't graf waaruit hij stijgt wordt de avond traag bedolven,
terwijl zijn stollend bloed de verste baren doodt...

En voor de haven wacht een boot op 't hoog getijde;
haar zeil schijnt in het zwart zich tragisch uit te breiden
en zij wiegt eindeloos des avonds stervensnood...

URB. VAN DE VOORDE

Blankenberghe.

## In den Ziekentrein
## *(Vervolg van bladz. 306)*

- ‘Goed,’ sprak den Oolijkaard, ‘goed’ en hij zag den Stoeffer strak aan. ‘A propos van uilen, zoudt gij dit opschrift kunnen verklaren?’ De Stoeffer hervatte, zoodra hij gewaar werd dat er weer van uilen spraak was, met vlammenden blik de lezing - doch den Oolijkaard drong aan: ‘Luister wel: ik weet een dorp in Oost-Vlaanderen, waar op het uithangbord van een herberg twee uilen, luister wel: *twee* uilen geschilderd zijn en daaronder staat te lezen: “In de *drie* uilen”. Onderstel nu dat ge dat bord staat te bekijken: er staan maar twee uilen op en toch leest men eronder: “In de drie uilen”. Ik mag daarbij zeggen dat het opschrift juist is. Welaan?’

De Stoeffer werd korzelig en keek verschrikkelijk boos.

‘Welaan?’

Alle oogen waren guitig op den Stoeffer gericht en op aller wegens speelde een spotlach.

- ‘Welaan? Ge weet het niet? Zal ik het zelf moeten zeggen?’

Stoeffer's blik straalde vuur en hij was ontzettend ongemakkelijk om de vernedering waarvan hij het voorgevoel had. Met een van toorn trillende stem kreet hij:

‘Lach met uw vader en uw moeder en met uzelf, stommerik, stomme ezel, eeuwige aap die ge zijt!’

Het verwijt liet den Oolijkaard glad overschillig. Hij had er al andere naar den kop gekregen van zijn officieren.

- ‘Zoo, ge weet het niet? Zeg ten minste wat ge weet. Gij hebt daar toch wel een gedacht over, niet? Gaat 't niet?’

De Stoeffer trilde van woede.

- ‘Ik zal 't in uw plaats zeggen, daar 't zoo moet. Twee uilen op het bord, daaronder: “In de drie uilen” en gij daarvóór. Dus, dat is juist, want gij, gij zijt... de derde uil!’

Algemeen gelach begroette de oplossing. De Stoeffer

viel als in een afgrond van beschaming en wanwelde in driftige verbittering: ‘Lompe boeren de ge zijl! Tas de cretins!’

De kaartspelers en de ganzers hielden een oogenblik stil en luisterden ook even met jolijt naar het liedje dat Potjedek aanhief:

En hij is van Brussel en hij is van Brussele....

Toen kwam de pater-brancardier bij en zei op goelijkzachten toon:

- ‘Vrienden, dat is nu genoeg. Er is reeds ruzie genoeg in de wereld. Ge moogt zoo niet te werk gaan. We zijn allemaal soldaten ondereen en ge moest elkaar met rust laten. 't Spijt me dat ik dit zeggen moet, maar ge plaagt elkaar te veel. Dat mag niet.’

- ‘Broeder, we zijn allemaal brave jongens, tot den Kunstemaker toe, maar we kunnen geen stoeffers lijden,’ riep de Langen. ‘We zijn dat moe, sedert acht dagen dat wij met hem in 't hospitaal gekomen zijn. Hij wil alles best weten en hij kent er niets van. Hij moet mij en den Oolijkaard maar niet verwijten voor domkoppen, omdat hij sergeant is zeker.’

Hij wou meer uitleg geven, doch de pastoor-brancardier, die een beslister toon aansloeg, sprak kort-ernstig:

- ‘Dat is nu genoeg, hé, mannen? Geen woord meer hierover, als 't u belieft.’

't Was bij elf ure. De trein dommelde door de warmbroeiende landerijen naar Abbeville toe. Er streek iets als een vakerige loomheid over de jassen. Het gesprek verstierf, kaart- en ganzenspel vielen stil, de Stoeffer sloot zijn boek grimmig en gewichtig en Alibaba's hoofd knikkebolde over zijn roovershistorie aan bladzijde 527. De soldaten dutten in, werden half wakker om hun middageten traag te verorberen en soesden weer door tot een eind in den namiddag. De weinigen, die niet sliepen, praatten gedempt ondereen. Een Waaltje neuriede: ‘C'enn ni co Frameries’. De Rosse trok zijn oogen open, schouwde even door 't raam en zag langs den spoorweg een bende

Annamieten aan 't werk. Hij wekte den Dikke naast hem en wees hem de luidjes aan:

- ‘Zeg, Dikke, we mogen toch blij zijn dat wij zoo leelijk niet zijn als die daar.’

- ‘Zijt gij daar wel zeker van?’ schertste den Dikke terug. ‘Ik wil zeggen: gij voor u zelf?...’ En hij gromde tegen den Rosse omdat hij voor zoo 'n ‘leugen’ in zijn dutje gestoord werd. Men zou gewaand hebben dat hij reeds opnieuw was ingeslapen, toen hij nog met gesloten oogen gekte: ‘Rosse, misschien zeggen de Annamieten hetzelfde van u.’

De Rosse nam de mogelijkheid kalm aan. Van wege den Dikke was het ook geen boosheid.

Toen zij nu uitgeslapen waren - ik meen in den eigenlijken zin, want figuurlijk waren zij het al lang - werd voorgesteld van spel te wisselen; de Zeerelooper, Hindenburg en de Rosse wilden graag ganzen, doch de Plantrekker had er geen lust toe. Dat kwam juist uit, want Koekegoed hield niet van 't kaartspel ‘omdat men dan zijn zinnen te veel bijeen moet houden.’ Zoo hervatte hij met de eerste drie zijn geliefkoosd ganzenspel en de Plantrekker herbegon het whisten met den Braven, den Tuimelaar en dat vierde mak ventje zonder bijnaam.

Frissche gedachten ontloken ook in de hersenen der nietspelers. Sommigen onder hen tuurden eenigen tijd naar buiten, riepen op eens geestig naar een engelschen soldatentrein, die den hunne kruiste: ‘No bon in the trenches!’, hadden naïeve en koddige invallen om wat zij zagen en sloten zich, moede van kijken, aan bij een hoogst spannende bespreking en gedachtenwisseling nopens den oorlogsstand. Ieder zet nu met opmerkelijke zekerheid zijn meening over de komende gebeurtenissen vooruit, beroept zich, tot staving van zijn vooruitzichten, op dagbladartikelen die hij heeft gelezen, berekent den vermoedelijken duur van den oorlog en maakt de vermoedelijke zegeeischen der verbondenen op. De redetwist wordt zoo levendig dat Alibaba er op bladzijde 540 zijn roovers-avonturen

om vergeet, ook zijn woordje bijgooit en dat de Stoeffer onbewust begint op te snijden van zijn inzicht op krijgsgebied en tot zijn grievende ontuuchtering bevindt dat de toehoorders zijn zienswijze niet meer belang toekennen dan die van den Dikke of van Papatje. Lang houdt de redekaveling aan met af en toe invallende tusschenpoosjes van stilte, waarin ieder een nieuwe gedachte of de ontwikkeling van een reeds uitgedrukte meening bedenkt, tot men eindelijk gewaar wordt dat men uitgepraat raakt en dat het blijvend meeningsverschil van enkelen niet op te lossen is door verdere bespreking, die slechts een herhaling kan zijn. Ter afwisseling zingt Poljedek een paar straatdeuntjes die hij, met het oog op de aanwezigheid van de twee brancardiers, onder de vroomste van zijn repertorium heeft uitgekozen, een Waaltje declameert:

Lorsque le pélican, fassé d'un long voyage,
Dans les brumes du soir retourne à ses roseaux...

en als hij ten einde is, vraagt de Leugenaar:

- ‘Wat is me dat voor flauwe kul?’

Papatje, die eens met verlof naar Glasgow geweest is, ligt in geschil met den Oolijkaard over deze vraag: of Glasgow dan wel Edinburg de hoofdstad van Schotland is. Ongevraagd heeft de Stoeffer reeds Edinburg genoemd. Liever had hij den Oolijkaard, die 't goed vóórhad, ongelijk gegeven, doch hij had dit alleen gedaan om zijn eigen kennis te laten blijken. Papatje vertrouwt echter zijn wetenschap niet en legt er zich alleen bij neer, wanneer een der brancardiers op een wenk van hem, het in denzelfden zin heeft uitgemaakt, doch met de bijzonderheid erbij dat Glasgow toch ver de grootste stad van beide is, iets wat Papatje tegen den Oolijkaard toch ook doet gelden.

De Langen hoort, wanneer de trein ergens stilstaat, zeker geluid dat op varkensgeknor gelijkt. Hij gluurt nieuwsgierig buiten, verschillende andere doen insgelijks zoo en daar staat inderdaad op het perron zoo 'n viervoeter

in een smalle houten kooi. Dit schouwspel wekt in 't hoofd van den Langen deze bedenking:

- ‘Mannen, troost u. Soldaat zijn is geen beste stiel, maar als we in zoo 'n kooi zaten, dan ware het nog slechter.’

Algemeene instemming.

De avond nadert. Een jasje zonder bijnaam vraagt of zij er niet algauw zijn. Wat duurt het lang! Het jasje weet absoluut niet waar het is, waar de reis over heen gaat, het is van 't front nog niet weg geweest. Het gelooft dat het langs Parijs voorbij moet, zoo heeft men het hem wijsgemaakt. In de avonddumstering ziet het nu plots enkele torens boven een tamelijk groote stad oppriemen en schuchter waagt het:

- ‘Dat is toch Parijs niet, broeder?’

- ‘Moet gij van avond in Parijs zijn, vriendje? Wie zou dat van u gedacht hebben?’ vraagt de Stoeffer met een veelbeteekenenden spotlach, die het braaf manneke rood doet worden. De Stoeffer ziet rond om bijval voor zijn gezegde te oogsten, maar de stemming is voor het jasje en tegen den Stoeffer.

Om bijval voor zijn onderwerp af te dwingen, vertelt de Stoeffer nu met opvallende onbeschaamdheid over zijn laatste Parijsche verlofdagen, doch tegen zijn verwachting in, is hij de eenige om over zijn avontuurtje te glunderen. Neen toch, een Waal met doffen blik en fletse wangen, die daar reeds den ganschen dag in 't hoekje aan 't uiteinde der rij zit te mijmeren, heeft dat koetervlaamsch ook verslaan en gichelt zoo akelig mee.

De soldaten zien de brancardiers aan. De pastoor komt nader bij en verzoekt den Stoeffer hier in 't openbaar over te zwijgen. De Stoeffer werpt op dat het hem vrij staat. De pastoor herhaalt zijn verzoek, nog meer beslist. De Stoeffer zegt dat hem van de paapjes de wet niet moet worden gesteld. De Kunstemaker slaat voor:

- ‘Broeder, wil ik dien smeerlap door het venster gooien?’ De anderen blikken den Stoeffer ongunstig aan.

De Stoeffer merkt dat hij nagenoeg allen tegen zich heeft en bedaart voorzichtigheidshalve.

- ‘Weet gij hoe ik te werk ga?’ vraagt de Langen ‘als ik naar Parijs trek? Ik heb daar een onkel wonen. Wel, gij zult misschien vinden dat het onbeleefd is. Maar, beleefd of onbeleefd, 't kan mij niet schelen. Toen ik daar de eerste maal kwam, naderde ook zoo 'n schepsel en ik gaf me die zoo 'n muilpeer dat zij jankend heentrok. Sindsdien heb ik er geen last meer van. Ik geloof dat zij mij kennen. 'k Heb maar één gave hand meer, maar, als 't nog noodig zou zijn, zou ik het nog kunnen. We mogen wel eens lachen en ik ben ook geen heilige, maar die rotte boel is voor ons niet. Ik wil terugkeeren bij mijn lief en mijn moeder, gelijk ik vertrokken ben. Gij hadt ze moeten hooren janken, broeder!’

De andere soldaten lachen gul en er klinken verwarde, instemmende roepstemmen:

- ‘Dat is wel besteed!’
- ‘Zoo leeren zij het af!’
- ‘Hoeden af voor de Langen!’
- ‘En handen af van Vlaanderen!’

De Langen spreekt:

- ‘'k Zal eens een liedje zingen van Moeder, als gij mij toelaat.’
- ‘Zing maar op, Langen!’
- ‘Ja, maar die kunnen, moeten meezingen. Verstaan?’ De Langen kucht, schraapt even zijn keel en heft aan:

Green zoeter stem zong ooit een zoeter lied,
Noch schiep tot reiner levensvree
Mijn barnend wee
Dan die - die van mijn moeder,
Die - van mijn oude, goede moeder.

- ‘Toe, Potjedek, en Dikke en Papatje, ge moet meezingen!’
- ‘We kennen 't niet!’
- ‘Ge kunt toch 't laatste meezingen, 't is altijd hetzelfde en 't keert altijd terug.’

De Langen zingt, de anderen neuriën mee, en allen, ook de ganzers en de kaartspelers zingen verstrooid het slot mee:

Geen zoeter oog had ooit een zoeter blik,
Noch zocht noch zag mij aan van ver
Met liever ster,
Dan die - die van mijn moeder,
Die - van mijn oude. goede moeder.

Green zoeter beeld had ooit een zoeter blos,
Noch werd voor blij der kroost op aard
Door God gespaard
Dan dat - dat van mijn moeder,
Dat van mijn oude, goede moeder.

De Stoeffer meesmuilt en de Waal schokschoudert.

Nu was het tijd geworden om in te slapen. De brancardiers schikten de legersteden zoo dat iedereen liggen kon.

Ondertusschen hadden de spelers zich ook best verzet; Hindenburg alleen minder. Hij had de eerste vier spelen gewonnen, maar dan was het begonnen verkeerd loepen; hij had zooveel tegenroeiende gansjes getroffen dat hij aldoor maar terugdeinzen moest, hij was herhaaldelijk op Pietje de Dood gestooten en moest, willens nillens, volgens de regels van het ‘vermakelijk Ganzenspel’ opnieuw van vooraf aan beginnen; als een blindeman was hij in den Put gedompeld en als een misdadiger was hij in het Gevang terechtgekomen, waar de worpen van zijn makkers hem zelden uit verlosten; hij had onderweg zooveel fisjes moeten betalen en daar had hij zoo bitter weinig van teruggewonnen, kortom, na zijn eerste successen had hij zooveel tegenslagen beleefd, zooveel geld verspeeld en er zelfs het tiendubbele van zijn eerste kans-winst bij ingeboet. Toch was hij maar blijven spelen in de vergeefsche hoop dat hij zijn eerste slagen opnieuw mocht evenaren. Toen hij ophield, was hij naar zijn eigen woord ‘gereneweerd’ en een magere troost was het, dien hij van den Zeerelooper ontving:

- ‘Met den anderen Hindenburg zal 't precies ook zoo

gaan. Die zal er vast nog zijn vel bij laten[1] en gij komt er nog levend van af.'

De kaartspelers hadden het ook best gemaakt. Wat het vierde ventje zonder bijnaam verloren had - tachtig centiemen slechts - was het bescheiden kapitaal van den Plantrekker gaan vergrooten. Den Braven en den Tuimelaar stonden gelijk. Een oogenblik had de Plantrekker de drukke opmerkzaamheid van heel den spoorwagen gaande gemaakt en het nieuws was zelfs tot in de andere wagens bekend geworden, toen hij een solo-slim had gespeeld met zes Koekens van den Aas en zeven Klavers. De brancardiers beloofden het heugelijk feit te verduurzamen en zoo ruim mogelijk te verkonden door den 'Belgischen Standaard' en 'Ons Vaderland', waarom de Plantrekker met tranen van fierheid in de oogen dankte en de hand van den pater zocht als een die een beetje aangeschoten is.

Alles was dus rustig vetloopen. Één incidentje toch was er op de reis geweest. En dit wel, toen de luitenant-dokter, een Waal, die geen ziertje vlaamsch verstond, in den ziekenwagen was gekomen. Pas had hij de coupé-middendeur opengestoken of daar klonk een luid: 'Vliegt de Blauwvoet!' onmiddellijk gevolgd door een even krachtig: 'Storm op zee!'. Dokter begreep toch dat vlaamsch. Hij werd zoo ongenadig boos, sloeg aan 't razen, bulderen en dreigen, maar de jongens zagen hem guitig-kalm aan. Dokter schold den pastoor en den pater uit voor 'activistes' en gaf hun, ofschoon zij aan dat spontaan geroep heelemaal vreemd waren, nog tien dagen arrest bij de tien die ze reeds van hem gekregen hadden om hem niet 'en position' te hebben gegroet. De soldaten protesteerden eenparig, behalve de Stoeffer en de enkele Walen; luitenant-dokter toornde nog heftiger, tierde: 'Taisez-vous, soldats!' Maar zij riepen tegen dat zij geen fransch verstonden, schreeuwden: 'Vlaamsch in 't leger!', wat de

(1) Deze voorzegging van den Zeerelooper is - zooals bekend - tot nog toe niet verwezenlijkt.

man voor ongunstig verstond. Dokter voelde zich als overrompeld. Wellicht zag hij in welk een onnoozel figuur hij als vlaamschonkundig geneesheer maakte onder hoofdzakelijk vlaamsche soldaten en hij haastte zich om met zijn voorgeschreven onderzoekjes gauw klaar te zijn. De jongens hielpen hem overigens daarin, daar zij domonwetend bleven zwijgen op zijn vragen, en allemaal tegelijk hun tong uitstaken, zoodat hij die alle in één minuut en met éen blik kon overschouwen. Dokter's geld was dus gauw verdiend en weg was hij met, een nijdig: ‘ah, je vous trouverai, brancardiers!’

- ‘Hij heeft schoone hielen!’
- ‘En den wind van achter!’ jouwden zij.

De soldaten spoorden de brancardiers aan hun straf niet te doen. Zij waren bereid te getuigen dat zij er geen schuld aan hadden en zij wilden zelf alles op zich nemen. De brancardiers, die al te goed bewust waren van het onvermogen en het ongelijk-a-priori van een jas van tweede klas, sloegen het voorstel natuurlijk af. Toen wilden zij met alle geweld luitenant's naam weten. Ook dit, weigerden de brancardiers vredeshalve te doen. Doch daar was oen soldaat, die den dokter van vroeger meende te kennen, en wacht maar tot de oorlog eens klaar was, zij zouden 't wel ruchtbaar maken en zooveel meer nog... Zij hadden er bepaald genoeg van in een vreemde taal gedrild en ten dood toe geleid te worden en, ziek of gezond, zij wilden hun recht, hun recht, noch minder noch meer, hun recht om ten minste begrepen te worden door hun oversten. En dat recht, dat alle volkeren genoten, hadden zij niet. Zij waren het beu, dood-beu...

Nu sliepen de mannen, sommige zwaar ademhijgend, andere snorkend, andere nog heel kalm. Traag reed de trein door den donkeren nacht. De brancardiers hielden zorgzaam de wacht bij hun slapend legertje van zieken en gewonden. Soms schoot een met een zuchtgeeuw wakker, doch zonk aldra weer in diepe nachtrust. Een paar droomden luidop en lieten in korte, vlugge zinnetjes weten

dat de Duitsch nu algauw zijn matten zou mogen oprollen. De Langen had omstreeks middernacht een beknopt gesprekje met zijn moeder en antwoordde op een onhoorbare vraag, als iemand die aan het telefoon een ander te woord staal: ‘Ja, ja, moeder, ik kom straks, maar 'k moet nog eerst een paar moffen den kop inslaan.’Hindenburg raasde tegen Pietje de Dood, de Rosse sloeg rond twee ure zijn rechterarm in een vreemd gebaar op, droomwauwelde: ‘Smerige Duitsche dikkoppen!’ keerde zich om, rammelde rap: ‘'t Zal wel gaan, Rodenbach... Rodenbach, Vlaanderen,’ sprak als in beschouwing traag: ‘Orne... houthakkers...’, droomschaterlachte: ‘Ah! le père de leurs hommes!’, krabde even in zijn haar, ontwaakte, steunde: ghê, ghê. en sliep andermaal in.

Vroeg in den morgen werden de meesten in Bayeux afgezet en van daar met een popperig stoom trammetje en in autos verder gebracht. Bij het uitstappen reikten zij allen, behalve de Stoeffer en het bedorven Waaltje, de twee geestelijken de hand met, een: ‘Houdt u kloek, broeders!’ en den Dikke vroeg in aller naam:

- ‘Broeders, wat is onze schuld?’

Op den glimlach, die als antwoord diende, wedervoer hij in 't brugsch:

- ‘Awal, os 't vor nieten is, ge zijt gelinder twee broave menschen.’

De overblijvenden - hoofdzakelijk de berrie-zieken - reisden dan naar Dinard.

Nu was het stiller in den wagen. In den vroegen namiddag van een beerlijken Meie-zondag kwamen zij ook op hun bestemming.

Onder hen was een vlaamsche buitenjongen, Martinus Drieghe. Hij was zenuwziek en had het op de longen. Hij voelde zich zwak en duizelig. Doch meer dan in het lichaam leed hij in de ziel. Zoo graag ware hij weer geworden wat hij vroeger was. Hij verbeeldde zich dat het niet meer kon. Zijn gedacht en gevoel, zijn geest en hart waren onrein. Soms had hij vreemde bevliegingen gehad, die hem de

ongerijmdheid, de lafheid en laagheid van zijn handelwijze helder deden inzien, hij was bij poozen door eindeloozen weemoed overvallen geworden, toen hij dacht aan zijn moeder, zijn huis, zijn verloofde, Vlaanderen; hij had gesidderd wanneer in uren van ontnuchtering de klare en afgrijselijke waarheid voor hem was opgerezen, dat hij vroeger de zonde als het grootste onheil schuwde en dat hij nu om de zonde niet alleen zijn tijdelijk, maar ook zijn eeuwig heil verbeurde. Hij was zoo ongelukkig. Hij wist het maar al te goed. De aanhoudende briefwisseling met zijn oorlogsmeter was niet fatsoenlijk; zijn blik was niet zuiver, zijn woord, zijn gedacht, zijn gevoel, zijn lezing waren het evenmin, want ‘als het oog onrein is, dan is het heele lichaam duister. ‘En dat hij geloofde, geloofde in God en eeuwigheid, in een hemel, die niet voor hem zou zijn en in een hel, die de eeuwige en rechtvaardige straf van zijn wangedrag moest worden!

- ‘Drieghe, gelooft gij waarlijk nog dat er een hemel en een hel bestaat?’ had een ziekenverpleger hem eens gevraagd, den dag waarop in 't gasthuis een afschuwelijk verminkt front-soldaat schreeuwend den aalmoezenier had bijgeroepen voor de biecht-ontlasting van zijn geweten, en eenige uren daarna gelaten en rustig-blij in het luid uitgedrukt verlangen naar den hemel was afgestorven.

Martinus Drieghe had gezwegen.

- ‘Als er een hel is, dan is zij voor mij, doch ook voor u, kerel, maar er bestaat gelukkig geen. We laten ons zulke kattebelletjes niet meer aanbinden, hé?’

O, wat had hij toen gehoord: als er een hel bestond, dan was zij ook voor hem! Maar er bestond geen! Ach, kon hij maar zeggen van neen! Jawel, er was een eeuwigheid, een eeuwig leven, een eeuwige straf, een eeuwig, eeuwig lijden en onheil en dit verkoos hij voor dat korte, dwaze genot, dat hem nu reeds zooveel wroeging en pijn baarde.

Toch volhardde hij. Zijn geest was niet zoozeer verstompt als zijn hart geketend was. De noodige afbreuk en loutering leek hem bepaald een onmogelijkheid. Zijn rede

botste onmachtig tegen zijn drift en hij vergat te bidden dat God met zijn genade hem zou raken en zegevierend bewegen tot die daad, waardoor zijn ziel opnieuw haar verloren blijdschap en vrijheid zou terugvinden, zonder welke het leven een last is en een gruwel.

*(Slot volgt)*

ARTH. COUSSENS

## Mengelmaren

**T**USSCHEN Burburg en Duinkerke aan den weg langs de vaart, staat eene herberg voor opschrift dragend: 'A l'Alvégus, Estaminet'. Dat opschrift, dat in eerste opzien maar slecht te verstaan is, wekte nog al gauw de nieuwsgierigheid der doctoren der C.A. 2$^{e}$ DC. als wij te Burburg waren. Sommigen beweerden in het woord eene latijnsche wending of uitgang te vinden. Maar als men de zaak van nader beschouwt, schijnt de uitleg veel eenvoudiger Op de vaart Burburg-Duinkerke ligt een soort oud fort 'Coppenaxfort', belangrijk keerpunt en kruispunt van wegen en vaarten. Nu tusschen Copenaxfort en Burburg staat bedoelde herberg ongeveer halfweg, en het schijnt heel waarschijnlijk dat dit huis moet bekend gestaan hebben onder den naam van 'half-weghuis - half-wege-huis - alf-weeguis-alvegus'. Zoo zijn ze ongevoeligorwijze gekomen tot Alvégus en daar ze nu in die streek weinig of geen vlaamsch meer spreken, is het woord in den handel gebleven zonder dat ze er nog verder den zin van vatten.

Het doet ons denken aan Boileau's Tholus in Epitre IV over den doortocht van den Rijn, dat een eenvoudig *tolhuis* aan den Rijnoever bleek te zijn.

C.B.

**E**EN *treurpanneel* is een woord dat in De Bo's Idioticon niet te vinden is.

Het beteekent in Fransen Vlaanderen, een geschilderde Ecce Homo, waarmede de priester op den predikstoel verscheen, om eene der vastenmeditatiën te prediken.

Ik wete zulk een Ecce Homo hangen bij de Marullen, t'Ingelmunster (oud bisdom Doornijk); te Rumbeke (oud bisdom Brugge); te Steenkerke en te Noord-Peene (oud bisdom Yper).

Het gebruik van het Treurpanneel op den predikstoel te ontrollen bleef te Rumbeke achter rond 1810.

S.

# [Nummer 19 en 20]

## Aangaande den ‘Eed’ in 1797
## Toenmalige twijfels en wroegingen

**T**HANS, dat er nog rook en reuke van kruit in de lucht hangt, kunnen we ons gemakkelijker voorstellen in welke bevangenheid men, over een goê honderd jaar, de omwentelingsgruwelen doorleefd heeft.

Van diezelfde bevangenheid volgen hier een tweetal nieuw-outdekte staaltjes.

't Was toen in 1797. En, kwam onderander te berde de beruchte eed, nl. van haat tegen het koningdom en van verkleefdheid aan de nieuwe grondwet.

Hoe, en waarom, en ten koste van wàt-al, de meeste geestelijken alhier van dien eed niet en wilden, is elders[1] geboekt, is ook voldoende geweten.

Veel minder geweten is 't, of toch minder besproken, hoe het er toeging in de ziel dezer priesters.

(1) Vgl. bij ALLOSS. *Geschiedk. Boekensch.* bd. I, bl. 389-390, en in de *boekensch.* der *An. Em. Fl. Occ.* bier en daar.

Vanbinnen, wat meenden die menschen, wat en maalden ze uit hun hersens niet op, vooraleer ze dan eind- en stakelijk beslist waren, de eenen om alzoo te weigeren, en de anderen om toe te geven toch; de eersten dus, de meesten, om liever in den duik op dool, of ook in ballingschap te gaan, en de anderen om aan hun geweten een wrong te geven, d.i. om zoogezeid, en mits een schuinsche meeninge, het minste-kwaad-van-twee erdoor te blauwen, en zoo de tijdelijke ontherdering hunner schapen te vermijden?

Even van dat wreed getwijfel van die priesters allemaal, heb ik twee bewijzen kunnen achterhalen, beide tot-nu-toe-nog meen ik ongeboekt, en die wis wel dienden hier bewaard te worden.

Zielenwee is immer diep, oneindig, dus nooit-genoeg gekend, en eeuwig 't uitpeilen weerd.

Daarbij: men heeft gewild in deze laatste tijden, dat de geschiedenis een broodveete is en anders niet, een ouweerhoudelijke tij van stoffelijke verlangens. Dat ze tendeele dat is, 't weze zoo; maar dat ze alléén maar dat is, kan niet zijn; ze is meer geweest dan alzoo een wederzijdsche knijzinge van hongerige magen. En beide de getuigenissen die hier volgen, zullen kunnen meehelpen om, nevensaan een zulke lijfsgeschiedenis, ook zielsgeschiedenis te doen hergelden, jazelfs om de eerste maar te doen aanzien als een geschiedenis van kinderkommernissen, de tweede integendeel als een van grootemenschens-smerten.

***

*Pastor Vynaegie's redenen-geweest toen hij den 'Eed' besloot te doen in 1797.*

Deze zijn eerst de redenen van iemand die zijn kudde wilde gerenzien, en die meende daarom wel te doen met toe te stemmen in den eed.

Hij was '*Rogerius Vinaegie*' pastor te Wynghene, '*f*$^{s}$ *Francisci et Mariae Theresiae van Iseghem natus in*

*B.M.V. 1$^{a}$ portione Brugis*' overleden te Wynghene '*8 Martii 1818 ---- et 10 ejusdem ---- sepultus ---- aetate 80 annorum* [,] *fuit Jubilatus sacerdos* [,] *vicepastoriam exercuit primo in Oostkerche* 2$^{o}$ [en laatst[1]] *in Handsaeme* [,] *via concursus promotus ad hunc pastoratum anno 1771*[2]'. Op zijn grafsteen, ten kerkhove van Wynghene staat[3]:

D.O.M.
Sta, lezer, wie gy syt was ik voor desen,
Wie ik nu ben, sult gy haest wesen.
Rogerius Vynaegie
pastoor deser parochie
den tyd van 48 jaeren, overleden den 8 Maert 1818
Dat syne siele ruste in vrede
R.I.P.

En onder den lijkdienst was er een sermoen door Deken Bulcke, pastor van Zwevezeele, doelende op den zeg: '*Het is schrikkelijk te vallen in de handen van den levenden God*'... met daarin, wil de overlevering[4], een zinspeling over 's Pastors eed vanuit den franschen Tijd.

Welaan, toen Pastor Vinaegie zijn eed had afgeleid, dit was op 18$^{n}$ Slachtmaand 1797[5], achtte hij het best dan eens zijn hert en zijn geweten te ontlasten met vóór zijn kudde zijn gedrag te verrechtveerdigen. Opsprake was er allichtewel geweest: 't is te verstaan uit zijn rede; en hij stelde zijn woorden vast op een blad, om geen woord te letter of te vele te zeggen, en las dit af den 26$^{n}$ die daarop volgde.

(1) meldt mij E.H.L. Slosse.
(2) Zoo leert de rouwmare van de hand van "F.J. Bulcke, district. Thilet. Dec. et pastor de Swevezeele", in den doodboek te Wynghene.
(3) = L. Slosse.
(4) Deze overlevering is opgeteekend en bewaard geworden door D. De Somviele zaliger, oorkondwaarder-geweest van Thielt (= L. Slosse).
(5) Zoo men straks waarnemen zal uit zijn eigen woorden.

Rechts dit blad is 't[1], dat we onderhanden gekregen hebben.
En we drukken 't hier over, zooals het gaat en staat[2].

18 9bris praestiti juramt

[Bl. 1, vk.] Dom ultima post pentec
26 Novemb 1797

ik come vandage op den Predickstoel om redenschap te doen van vermaerden Eed dew ik saterdag 12 deser gedaen hebbe aen de fransche Republyke wiens onderdaenen wy nú allegader geworden syn en dew vân Keyser onsen gewesen Souvereyn en byna alle mogentheden van Europa Ja vân Paus self den vader van het Christendom voor souvereyne Rêp herkent syn.
ik verclaere en moet bekennen dat, voor aleer ik my tot dien vermaerden Eed hebbe connen begeven, ik vele lange en harde hertstogten hebbe onderstaen, insiende besonderlyk de tegenheyt dew vele geleerde en agtbaere mannen daer van hadden, ik hebbe dan tragten alle mogelyke middelen te gebruyken om te weten of dien Eed geoorlooft was, of ik dien met goed en geruste conscientie mogte doen. Ten dien eynde hebbe ik voor alles, volgens myn cranck ver-

(1) 't Is van uitzicht een tweedubbel stuk, dus vier bladjes ingenaaid, 0.20 hoog op 0.165 breed, elke bladzijde beschreven achter en voren (uitgeweerd de laatste aarkant, die onbebruikt bleef). 't Geheele is wel bewaard, maar een beetje bemokkeld albuiten. Enkelgeleid, het stuk maakt één blad uit, met daarop links en rechts een watermerk: links staat het bekende merk van den tuin, waarbinnen een maagd is gezeten, die lijk een hoed op een stok houdt boven een gekroonden leeuw welke rijst en uittewaard wijst en een zweerd zwaait. 'k Weet dat dit merk, op papier uit die tijden, uiterst gemeen is, doch kan het niet thuiswijzen. Dan rechts, staat als merk een letterkronkel, voor mij onduidelijk. - 't Stuk was de eigendom geworden van wijlen E.H. Bierre, proost, overleden te Slyps, dewelke het aan een vriend heeft overgelaten, vriend van hem en vriend van mij... zoodat het thans in mijn bezit is gerocht.

(2) Merkt op: < > bediedt en bevat een invoegsel gedaan door den Steller zelf, hier dus door Pastor Vynaegie; [] een invoegsel gedaan door den uitgever. Vgl. *Biek.* 1913; bd. XXIV, bl. 84, opm. 1; bl. 107, opm. 4.

mogen, altyd den heere gebeden, den h Geest te voet gevallen om syn h ligt te vercrygen, en wel besonderlyk in dese seven leste weken in dew den openbaeren Godtsdienst is opgeschort geweest, hebbe ik myn ijver verdobbelt. ik gevoelde wel dat ik genegentht had om dien Eed te doen, dat het den yver was tot de zielen en behoudenisse van onsen Godtsdienst, die my trock en beweegde, maer dit was niet genoeg. Daerom hebben ik dagelyx, en dickwils by nagte wacker wordend daerop gestudeert, ik hebbe de wet vân 7 vendemiaire van het vierde Jaer der Repub nagesien die sy noemen *wet over de oeffeninge en uytwendige policie der Godsdiensten*

[Bl. 1, ak.] Sy seggen in het voorberigt van dese wet: (hetw hunne insigten en beweegredenen uytdruckt) *dat volgens de termijnen van de constitutie niemant mag belet worden van te oeffenen den Godtsdienst die hy verkosen heeft, mits sig conformerende na de wetten.* Nú wat sy hier door verstaen drucken sy uyt in deser voegen: *considererende dat de wetten, aen dew men sig moet conformeren in het oeffenen vân Godtsdienst, niet vast en stelt over het gene dat afhangt van het gepeys* (dat is te seggen de Geloofspointen en chrîst leeringe) *over het rapport vân mensch tot de voorwerpen van synen Godtsdienst* (dat is tot all dat wesentlyk is tot den Godtsdienst) *en dat sy geen ander eynde en hebben nogte en connen hebben als eene toesigttigheyt besloten in de maetregels van Policye en publyke veyligheyt.*

*dat sy vervolgens moeten versekeren de vrye oeffeningen vân Godtsdiensten door de straffen van die dew de plegtigheden der selve stoor en ofte de dienaers in hunne bedieningen affronteren en eysschen vân Dienaers van alle Godtsdiensten een gansch borgerlyk guarand*(1) *tegen het misbruyk dat sy souden connen maecken van hunne bedieninge met op te hitsen tot de onghoorsaemh*$^{t}$ *aen de wetten vân Staet* alsoo luyden de woorden van die vermaerde wet uyt welke wet ik verstaen dat de Rêp vrye oeffeninge guarandeert aen

(1) *u* is bij een herlezing erboven ingeschoven.

den Godtsdienst, als de Dienaers geven een borgerlyk guarand van hunne onderdaenen niet op te hitsen tot de onghoorsaemh$^{t}$ aen de wetten vân Staet.

<voorders> ik hebbe verscheyde schriften gelesen dew hier af handelen soo vooren als tegen; ik hebbe verstandige en geleerde mannen daer over gesproken soo regts als Godtsgeleerde. ik hebbede [bl. 2, vk.] wet van dien vermaerden Eed van 19 fructidor lestleden ook in haeren oorsprong ondersogt, de reden waerom deselve gegeven is. ik hebbe gehoort en gesien de uytlegginge dew vermaerde regtsgeleerde, de tribunalen, commissarissen principal, decreten self daer aen geven.

Eyndelinge ik hebbe myne oogen laeten vallen op soovele deftige mannen niet min agtbaer in hun gedrag en(1) deugd, als door geleerth$^{t}$ en plaetsen die sy becleeden in de Bisdommen van ons Nederland Luyck, Dooruyk, Gend, Jper, Brugghe dew den Eed gedaen hebben en dagelyx nog doen. dit alles rypelyk overwegende wierd ik overtuygt dat in dien vermaerden Eed geene swaerigh$^{t}$ te maeken was, dat hy geoorlooft was, dat ik denselven met goede en geruste conscientie mogt doen en vervolgens dat ik als Pastor in myne conscientie verpligt was dien te doen om mijne schaepen te behoeden en godsdienst te oeffenen.

<t' is waer> ik hebbe all merkelyken tyd in dit gevoelen geweest; maer hebbe uytgestelt my te openbaeren, omdat ik altyd hope hadde, dat de fransche Rêp, siende en hoorende de tegenheyt dieer vele hadden, misschien die soude ingetrocken, versoet of verandert hebben: maer ik sag dater geene waerschynelykh$^{t}$ meer was: integendeel dat sy meer en meer aendrong dat wy dien Eed moesten, doen.

ik oordeelde dat van dien te doen afhing de Glorie van Godt, de behoudenisse van het eenig waeragtig gelof den suyveren Godsdienst en de salligh$^{t}$ van myne schapen dew aen myne sorge bevolen syn en voor dew ik in het oordeel Godts de alderstrengste Rekeninge sal moeten geven.

(1) 't Stond ‘als’, daarna verdaan tot ‘en’.

ik vreesde[1] en voorsag indien wy geduerig den Eed bleven weygeren, als rebellen souden aensien worden, dat alhaest ons vaderland, Eertyts soo Catholyck en Chrîst, soude bloodgestelt syn aen de alderongeluckigste en onerstelbaere rampen: de dienaers verjaegt, gebannen, de chrîst inwoonders sonder kerken, sonder sacrificien, [2, ak.] souder hh sâcrmt, sonder leeringe of onderwysinge, sonder Troost soo int leven als in de dood souden syn, en eyndelinge het eenig waeragtig gelof[2], sonder hetw de saligh$^{t}$ onmogelyk is, soude verliesen. als ik dit overdagt soo wierd ik in myne Ziele ontroert, ik wierd gepraemt, gedwongen om dien vermaerden Eed te doen.

ik hebbe dan den selven gedaen, geen menschelyk opsigt heeft my langer connen wederhouden. Dus met dien Eed te doen, met te gehoorsaemen aen de Repub van vrankryk dew nù onsen Souvereyn is, mag ik wederom vryelyk mynen Godtsdienst oeffenen, ik mag de hh Sacramenten bedienen, gheel het Evangelie prediken, leeren & immers alles doen dat den wesentlyken godsdienst aengaet. de Constitutie, de wet guarandeert ons de vryheydt van den godtsdienst; Ja sal straffen die den selven stooren of haere Dienaers affronteren, alswanneer de Dienaers geven eene be Eedigde verbintenisse van onderwerpinge.

dit is dan de wyse op dew ik ben voortgegaen de middelen die ik in twerk hebb geleyd voor het ontluijken van den Eed. OOrdeelt nú ofer iet qualyk is of meer hebbe connen doen om voorsigtig voorts te gaen.

Laet ons nú eens sien in het cort waerin dien vermaerden Eed bestaet en welke den sin is van den selven.

desen Eed bestaet in dese woorden en luyd aldus: *ik sweere haet aen het Coningdom en aen de Regeringsloosheydt: aengecleventheyt aen de Republyke en aen de Constitutie van het 3 Jaer.* dit syn de woorden van den Eed: maer welke is nu den sin van den selven?

(1) Hier stond ‘oordeelde’, veranderd dan in ‘vreesde’.
(2) Hier 't eerste van twee haakskes (), vervangen door een scheidingsteeken.

Om den sin van eene wet wel te kennen en te verstaen, wy moeten besonderlyk *den oorsprong* de meeninge *het eynde of den buyt* van den wetgever weten. nú den oorsprong van die vermaerde [3, vk.] vermaerde wet is dese: te weten dat er in vranckrijk eene omwentelinge ontdeckt of gevreest wierd om eenen Nieùwen Coning op den Throon te brengen en de Constitutie omverre te werpen en te vernietigen en alsoo wederom gheel vranckryck in troubel te bringen en heele beken bloed te doen stromen: dit is besonderlyk den 18 fructidor lestleden geschiet. Om desen grauwel te voorcomen en te stutten: soo is den 19 derselve maend dese wet gegeven dat alle publyke dienaers soo geêst als weerelyke desen Eed van haet moeten doen: vervolgens wie en siet hier niet claer het eynde den Buyt vân wet en den wetgever? te weten dat alle publyke bedienaers hun by Eede sullen verbinden van noijt mede te werken tot de herstellinge van het coningdom of de regeringloosh$^{t}$ in vranckryk < en omver[wer]pen der constitutie van het jaer 3 > en vande gemeene ruste niet te stooren door middelen tegenstrydig aen de goede veyligh$^{t}$ van eenen Republykaenschen Staet: en in desen sin word dien Eed verstaen: den gemeenen roep, de uytlegginge van vermaerde Regtsgeleerde, van alle de persoonen die in openbaere borgerlyke bedieninge gestelt syn, de centrale administratie in haere proclamatie van den vyfden vervoldag en bovendien den wetgever self leggen my dien sin soo uyt van den gevraegden Eed. het is dan in desen sin dat ik dien meermals vermaerden Eed gedaen hebbe als gehoorsaemen onderdaen aen de fransche Republyke welkers souvereniteyt van byna alle de mogentheden van Europa vân Keyser(1) vân Paus selfs herkent is.

ik laet VE nu allegader oordeelen uyt het gene ik geseyt hebbe ofer iets in dit alles in my berispelyk is, ofer iet is <wesentlyk> tegenstrydig aen ons h geloof of Religie Nogtans dit alles niet tegenstaende den helschen vyand

(1) 't Was ‘Keysers’; maar ‘-s’ werd nadien doodgestriept.

can niet lyden dat den godtsdienst hierdoor <gelukiglijck > herstelt is: ik wete dat'er [3, ak.] dat'er wulfen in myne schaepen syn dew het doen van mynen Eed beknibbelen en met hunne venynige en lasterende tongen besmeuren dat'er syn dew de schaepen van hunnen wettigen herder Ja van den Godtsdienst aftrecken dew seggen dat men na de Messe of diensten van sulke Priesters niet en mag gaen, < & > dew als waere vyanden van Godts kerke int midden van de terwe inden acker des heeren oncruyt zaeyen. hier moet ik met den stervenden saligm seggen: *Vader vergeeft het hun, want syen weten niet*(1) *wat sy doen* ik voeg er by: sy en weten ook niet wat sy(2) seggen; sy en weten de Eerste beginselen van de Chrîst leeringe niet; sy en bemerken niet, dat sy met een ander aftetrecken van den godtsdienst en hunne wettige herders, dat sy hun selven afsonderen van de gemeenschap der h kerke: sy en letten niet dat sy waere schismatyken syn en vervolgens verpligt syn dit te herroepen en te herstellen andersints geen vergiffenisse nog saligh$^{t}$ voor hun is. dat soodaenige verblinde, willen sy wys syn, hun veroodmoedigen dat sy eens de 13 lesse vân Mechelschen Catechismus wel nasien.

helaes! helaes! wat dwaesh$^{t}$! wat ongehoorde vermetenth$^{t}$! gheele Bisdommen of Dioecesen, soovele hooghgeleerde en agtbaere mannen, Artsdiakens, Dekens, Pastors, weerdige Priesters, deugtsaeme weerlyke loffelyk in hunne bedieningen, dew alle dien Eed gedaen hebben veroordeelen? verwysen? O heere vergeeft het hun! verligt hun! spaert hun.

Soo dan: ik hebbe VE voorgehouden de beweegredens en het insigt dêw ik gehad hebbe in het ontluycken vanden vermaerden Eed. de Constitutie guarandeert my de vrije [4, vk.] oeffeninge van mynen godtsdienst, Ja sal straffen die den selven soude stooren of de Dienaers affronteren, ende IK als publyken dienaer en gehoorsaemen onderdaen

(1) Eerst stond er ‘s-’ (*siet*), daarna verbeterd tot ‘*n-*’.
(2) 't Was reeds ‘sye’; ‘-e’ werd, voortgaande dan, in ‘s-’ van ‘seggen’ ingepakt.

geve aen de fransche Republyke eene beEedigde verbintenisse van eene borcgerlyke onderwerpinge en dat ik noyt myne onderdaenen sal ophitsen tegen den Republycaenschen Staet < of haere constitutie > ende.....

het insigt het gone ik hier in hebbe, is: de Glorie van Godt, de behoudenisse van ons eenig waerachtig gelov, het vrye oeffenen van onsen waeren Godtsdienst, immers de saligh$^{t}$ van VE allegader myne schaepen dew aen myne sorge bevolen syt en de gone Godt uyt myne handen sal vragen. desen yver heeft my daer toe gepraemt en gedwongen.

Maer hoe wensche ik dat gyl: mynen yver en insigt wel beantwoorde! met voortaen met grooter Eerbiedigh$^{t}$ en godvrûg$^{t}$ het h Sacrificie der Misse by te woonen, met heyliger bereydinge en gestigtigh$^{t}$ de hh Sacramenten te naderen, en met meerder oplettenth$^{t}$ en aendagtigh$^{t}$ Godts woord en Chrîst leeren te aenhooren ik soude mynen yver en aerbeyd vergolden agten.

Gyl: hebt nú seven weken lang door de toelaeting en regtveerdge straffe Godts <geproeft> wat het is, van dit alles berooft te syn: daerom neemt het geluk, het gone de Goedh$^{t}$ en Bermh$^{t}$ Godts ùl: wederom doet, neemt dit geluk waer; of andersints vreest dat dit[1] alles eens voor goed en voor altyd u afgenomen worde en noyt wederom gegeven: het is misschien de laeste dreygende Roede geweest om ú te bekeeren -

Quod Attestor Rogerius Vynaegie pâst de wynghene -

*('t Slot volgt)*

L. DE WOLF

## In den Ziekentrein
## *(Vervolg van bladz. 324)*

Martinus Drieghe lag op de berrie, op de hoogte van het spoorraam. Terwijl het grootste aantal zijner medereizigers zich aan leutig gescherts verkneukelden of in even jolige

(1) De ‘i’ van ‘dit’ was eerst ‘a’, en werd gewijzigd.

uitgelatenheid kaartspeelden of gansden en slechts bij poozen het landschap bestaarden, zag hij zwijgzaam en meestal roerloos naar de voorbijschuivende, mooie natuurgezichten. Alles daarbuiten was zoo zonnig, zoo kalm, en blij, in tegenstelling met het bloedig menschenbedrijf!

De wazige nevelsluiers, die om de eerst zichtbare heuvels van Pas-de-Calais vlokten, verdampten in het rijzende Meiezonlicht. De hemel straalde wijdopen en helderblauw boven een heerlijke, jonge wereld, aan wier frischheid en schoon geen einde scheen te zijn, hoe lang die tocht ook was. Groene korenvelden en groene, vlakke weiden, tot aan de einders met de witte vlekken van het vee doorstippeld, wisselden af met gele koolzaadakkers en blauwbebloemde vlasgaarden. Zonneschijn wemelde op de hooge looverkruinen van wouden en op het vlak van kreken en waterputten. Het licht kwam zingend van de heuvels naar de dalen afgerend in den klaterenden kronkelloop van haastige riviertjes en flitste in de spaken van rijtuigjes, die pieterig-klein langs de golvende en slingerende kiezelbanen kropen. De boomgaarden en de tuinen bloeiden veelkleurig. Geen dorpje of gehuchtje, geen huisje of het stond gekoesterd in den blakerenden gloed der zon. Langs de spoordijken, die soms het uitzicht belemmerden, groeiden hooge distels met paarschgetinte bolbloemen en om de bloei-omrankte stengels van allerlei kruid stoeiden de vlinders en de bijen. Wanneer de trein dan weer in de open landruimte kwam, gleed soms een stadje langzaam aan en schoof heen in het glansspel van zijn torens en daken, verscheen uit een boomrijk park een net landhuis of kasteel en de kasteelkinderen wuifden van op de stoep den Roode-Kruis-trein toe. Paardenspannen vorderden langzaam over booggerugde landerijen; bejaarde mannen, vrouwen en kinderen - al de jongere mannen waren ten oorlog! - deden den veldarbeid. Aan den oever der kreken in het Sommegebied zaten op rust zijnde soldaten beweegloos te hengelen, en soms schoot uit een rietgroepje, dat omgekeerd in het roerloos, klare water weerkaatst

stond, een reiger of karrekiet met langzamen zwaai of fladderend gevlerk omhoog. Als de trein traag spoorde of stilhield, zag men het stille vlak even rimpelen onder 't geplons van ergens een kikker uit het hoog opgegroeide lisch. Aan eenzame stationnetjes, met gekoppelde dorpsnamen, rinkelde de telefoonbel, schuurde de stap van een werkman over het grintperron en gaf de stationsoverste gewichtig het teeken tot vertrek. En weer ging de reis verder, soms door tunnels, waar het pikdonker was tot de eerste klaartestreep langs den hollen bergwand lijnde, en dan opnieuw uren lang onder den vlekkeloozen hemel, hoog en laag, recht en buigend, en alom ontvouwde de nieuwgeboren zomer in de diepslaande dalen evenals op de luchtwaarts stijgende heuvelspitsen van West-Picardië en Seine-Inférieure de pracht van zijn lach en zijn jeugd, gelijk weleer toen de wereld vrediger was. Reeds was de zon gedaald en de horizont was nu nog schooner dan in den dag: paarsche wolkenslierten omsloten in een halven kring een deel van de geel uitlaaiende kim, als een golflijn die buigt om een inham van de mooie zee. Het zicht ervan deed denken aan een grootsch kleurschilderij, dat men ergens gezien had of gedroomd, maar afbeelding of droom kon het niet halen bij dat weergaloos vertoog, dat was als de apotheose van het zonnefeest gedurende dezen wonderen Meiedag. In oude dorpjes dansten kinderen in de koord. De trein hield stil en men hoorde hun zang; in een huis speelde iemand op de piano les Cloches de Corneville. Als een lafenis zeeg de koele avond neer en sloeg zijn doffe schaduwen over land en bosch en water. De trein spoorde langs Darnetal op Rouen aan. En terwijl hij nu verder reed, zag Martinus - toen hij even wakker werd - niets meer, tenzij af en toe voorbijvliegende seinlichten in stations. Anders was alles donker op de verdere spoorreis door Eure en Calvados tot aan Bayeux.

En weer rees een heerlijke morgen! Terwijl dien ochtend de trein in het station van dit stadje stond, zag Martinus Drieghe op alle loover en gras den dauw als vlamuitslaande

pareltjes vonken. Hij hoorde in een elzenboschje een merel fluiten en leeuwerikken jubelen in de grijze, klarende lucht. Een klok van de hoofdkerk luidde voor de vroegmis en langs een paadje, dat tusschen twee tuinhagen steil oplijnde, recht vóór hem uit, zag hij twee oudjes en een meisje met vlugge pasjes schrijden, want nu tampte het klokje kort en rap: de mis zou straks beginnen. Even over Bayeux, bij Lison, glooide het landschap plotseling open tot vergezichten van mooie boschrijke heuvels en dalen, waarvan de schilderachtige bekoorlijkheid hem meer dan gewoon boeide. In zijn rijke, blije natuurpracht gleed het departement der Manche voorbij. In de verre valleien lagen, tusschen groen en bloemen, zonnelachende dorpjes, die door de wentelende landwegen verbonden waren als stralende kleinooden op eindelooze, witte snoeren geregen; op de hoogte der dellingen rezen in fier heerschen over het omliggende, de stadjes S$^{t}$ Lô en Coutances, glimlachten in den verheven glansluister van hun kleinheid, de plaatsjes Montmartin, La Haye, Pesnel en Sartilly. Hoe heerlijk toch is Gods schepping voor de reinen van hart, en dit was dan nog maar een bescheiden hoekje van het wereldschoon! O, die zonnige oneindigheid der horizonten, dat jonge groen op alle boomen en struiken, het jubelend gebimbam dat als feestgedaver uit hooge torens bonsde, het licht geklep dat uit kleiner Zondagklokjes trilde, en het verrukkelijk wonder der bloemenpracht dat nabij en ver over dit gewest van Ille-et-Vilaine en Côtes du Nord schitterde en was als een schallende zang van schoonheid en licht en vreugde! Bloeifestoenen van gele brem lijnden langs de spoorbermen, de boomgaarden en de beplante velden waren een vlokkend gewolk van witten appelbloesem, crocussen en winde botten open tusschen het stuifwit der doornhagen, roode en blauwe bloempjes bloeiden uit verweerde, klimopbegroeide wilgentronken en knotesschen, nenufars rustten als groote droomoogen vol glans op het watervlak der vijvers, stokrozen en zonnebloemen vonkten langs den voormuur der arbeidershuizen

en tot boven op de nok der stroogedekte bretoensche boerenwonen stonden rilde pijltjes in bloei. Dit tweede gedeelte der reis was nog ver het rijkst aan natuurschoon. Langzaam en dikwijls stilhoudend, dommelde de ziekentrein voort. Voorbij Avranches was de Mont S$^{t}$ Michel in de verte zichtbaar geweest; het eene na het andere station volgde: Pleine-Fougères, Dol, Miniac, Dinan, de trein rolde over de brug van de Rance, bereikte en verliet Plouer, S$^{t}$ Samson, Pleurtuit en kwam te Dinard, aan de 'Côte d'émeraude', waar, na de pracht van het doorgereisde land, gezonde menschen de nog weidscher heerlijkheid der zee kunnen bewonderen.

Martinus Drieghe werd aan 't station in auto afgehaald en naar 't Belgisch gasthuis vervoerd. Hij was erg vermoeid. En toen hij, kort daarna, in de ziekenzaal gerust te bed lag, maakte hij in gedachte opnieuw de reis. Hij zag alles weer. Zelfs kleine en onbeduidende bijzonderheden uit het geheel leefden in zijn geest weer op. Hij herdacht het leutig gedoe van die andere piotten, die te Bayeux waren afgestapt. Zij waren wel ruw, ruwer dan hij, behalve dien eene, den Stoeffer, op wien hij nog om een andere reden geleek... Hij wilde zichzelt andermaal opwekken en koesterde met voorliefde het bewustzijn dat hij niet zoo slecht was als die gemeene kerel en te Parijs niet had geleefd als die, doch door die woordenwisseling was de gedachte aan de ongeoorloofde verhouding tot zijn oorlogsmeter levendiger en smartelijker dan ooit opgerezen. O, als zijn moeder het wist... Hij hoorde weer de geestige zetten van die levenslustige, eenvoudige jongens, die dat een 'rotte boel' heetten, waar zij niets wilden mee te maken hebben, en hoe zij spraken over Vlaanderen, hun lief nog niet vergeten waren en nog zongen van hun moeder. Plots zag hij in zijn verbeelding weer daar ergens in Ille-et-Vilaine dat hoefje, dat juist als zijn vaders in Meietijd was: hetzelfde oud huis met rieten dak, een gelijke tuin daarachter, een bloeiende boomgaard - alleen hier waren het nagenoeg alle appelboomen - en een

steenweg die langs den boomgaard liep. De boerin - vader was wellicht soldaat of misschien reeds dood - stapte met een knaapje het hek uit. Het knaapje was in een zwart pakje gestoken, had een witten strik aan den arm en hield in de hand een kerkboek, waarvan de vergulde sloten in het zonnelicht vonkten. Gewichtig trok het zijn horloge uit zijn vestzak, zag hoe laat het was en toen schouwde moeder, als om ruimte en tijd te meten, in de richting van het dorpskerkje, waar het klokje feestelijk luidde. Ongetwijfeld was het de Plechtige Communiedag van het knaapje en trokken zij naar de Vespers, waaronder de Doopbeloften zouden worden vernieuwd. Zoo was het veertien jaar geleden, met hem ook toegegaan... Toen was hij als een engeltje zoo rein en blij... De arme jongen had het hoefje en het tooneeltje nageoogd zoolang hij kon, en hoe diep had hij toen gezucht!

Om al deze redenen had hij van zijn prachtige reis eigenlijk niet genoten. Zijn lichamelijk leed had hem het genot niet verhinderd; de blijvende en zelfs groeiende onrust van zijn ziel, de droefgeestigheid van zijn gemoed, die door al het gehoorde en geziene nog was verzwaard, hadden het hem belet.

Want zoo diep-waar is voor eenieder dit woord van den H. Fidelis van Sigmaringen: ‘Wilt gij nooit droefgeestig zijn, zoo leef dan goed.’

ARTH. COUSSENS

## Arme Vlamingen

**E**EN tamelijk-geleerde boerendochter - waarlijk gebeurd - was in 't stellen van een woord om naar huis. En ze zei mij:

- Dat is een keer lastig, zei ze...
- Wat?
- ... dat ge nooit in 't Vlaamsch de zake 'n moogt zetten zooals ge die uitdenkt, of zooals ge ze in 't spreken uiteendeedt.

- Hoe?
- 't Vlaamsch dat we kouten langs-tonzent, zei ze, 'n is maar een botte tale, waarachtig...
-?...
- ... al Oostwaarder, zei ze, klappen ze schooner...
- schooner?
- ... nader van de boeken, ba'-ja!

Dit docht heur, daar immers een ‘Oosterling’ vreemd spreekt. ‘Vreemd’ voor een Vlaming is ‘niet-alledaagsch’, ‘niet-gemeene’, dus treffend, weerdig bewonderd, weerdig bewaard, en ‘weerdig gedrukt’.

'k Zei:

- Mensch toch, ge zijt gij wel fraai!... Wie kan u verplichten, in uw maren naar Moeder, uw tale te draaien, anders als dat ze-zijzelf ze u geleerd heeft?
- Gesteld als gesproken... ze 'n zou zulke taal niet begrijpen. Want weet wel, waar het lezinge doet, zij ook 'n kent maar de woorden die men heur, in den tijd toen ze zat op de banken, heeft doen stellen en spellen... geen andere!

.....

Arme Vlamingen.

- Maar in 't fransch?... zei ze. Dàt is de liefde! Dàt gaat gemakkelijk. Veel liever stel ik wat op in het fransch.
- Ei?
- Dààr stel'-je 't ten minste, gelijk gij het uitsmijt.

Ze deed het zij toch!... En 'k wil, had'-je dan heur opgeraapt fransch een keer gehoord!... en geboekstaafd gezien!

Maar, enja, weet-je wat? Over dat fransch (en vandaar heur gemak) en had nooit nog - als over ons vlaamsch honderd jaar lang al - *‘het Onderwijs’* (met een grooten *O* voren en de *wijs*-heid vanachter) een dwangleest gestropt en een rokkelijf gehangen.

.....

Nog armer Vlamingen! Wee!

... Want dit en vongen ze niet van vijands of franschaards, doch van eigen? zoogezeide. - goêvrienden.

L.D.W.

# [Nummer 21 en 22]

## Van den bloeienden Staf

IN de Ilias, 1^en^ zang, vers 234 en volgende, zweert de gramme Achilleus bij den staf dien hij, als woordvoerder in de vergadering der Grieken, houdend was, en zegt:

> ‘Bij dezen scepter hier, die nooit meer blaren noch takken schieten zal,
> daar hij eens zijn tronk in de bergen moest laten, noch zal hij bloeien ooit,
> want al om end om pelde 't koper blaren en schors hem af; nu echter hem
> Achaias zonen in de handen dragen, de rechtsprekers, die er de wetten
> in Zeus' name bewaren: 't zal dus u gewichtig een eed zijn: eens zal 't
> verlangen naar mij, Achilleus de Achaiers vervullen allen, zoovele er
> zijn....’

Wij spreken van wandelstaf, bedelstaf, herderstaf, koningstaf, priester-(bisschop) staf, rechterstaf, herautenstaf, veldheerstaf (bâton de maréchal)....

Wat is DE staf?

De staf is eerst ende vooral een stok, en wel een steun, een leun-slok, om bij 't gaan de schreden van den ver-

moeiden man, van den ouden man, van den wankelenden man te stutten; *σκῆπτω* is steunen, leunen.

Zoo zien we door Vondels vers, het ‘stockske’ van Johan van Olden-Barneveldt:

> ‘O stock en stut, die geen verrader
> maer 's vrijdoms stut en Hollants vader
> gestut hebt....’

En alzoo is de staf, de gaanstaf, de gaanstok eene sterkte, een troost, een verweer ookal, voor hen die vele langs de bane zijn; en onder deze is de bedelaar, die oud en stram, langs de straten sukkelt.

Onder deze is ook de *herder*; zijn staf, zijn makke, zijn spriet of hoe 't ook al heet, is hem vooreerst een gaanstok, en steun, maar ten tweede een verweer, en ten derde een straftuig om de moedwillige schapen bij de kudde te drijven, dus een tucht- en wetuitvoerend alaam of wapen, dat richt ten goede, al doet het zijn macht op den afdwaler voelen.

Zoo zingt David, in den Herderpsalm XXII, waar hij zich zelven aan 't schaap, God aan den Herder vergelijkt:

> ‘Dominus regit me, et nihil mihi deër[...]t
> In loco pascuae, ibi me collocavit.
> Super aquam refectionis educavit me
> Animam meam convertit
> Deduxit me super semitas justitiae
> propter nomen suum.
> Nam et si ambulavero in medio umbrae mortis,
> non timebo mala quoniam tu mecum es.
> Virga tua et baculus tuus
> ipsa me consolata sunt.’

*Uw roede en uw stok* hebben mij getroost, d.i.: te recht gewezen, geholpen om op den rechten weg - *semita justitiae* - te blijven. De herderstaf is dus ook, benevens een *steunstok (sceptrum)*, een *roede (virga)*, en dat is in den mond van ons volk zoowel als in dien van de ouden, de strafroede:

> Die de roede spaart, haat zijn kinders.
> Qui parcit virgae, odit filium suum.

(PROV. 13-24).

en zoo gebeurt het, dat het bedorven kind een straf, ‘een roede wordt voor der ouders eigen rugge.’

Lijk de Ouders *moeten* doen met de kinderen, zoo doet God met de menschen:

> ‘Rechtveerdigh is Gods roê’

zegt Vondel *(Triomftorts)*, willende zeggen: God straft met rechtveerdigheid.

Aldus wordt de staf, of de roede, ook het teeken van gezag der rechters: zij mogen slaan met straffen, ten goede of ter wrake, en de *Roede van justitie* is wel bekend in ons oud recht der Middeleeuwen(1), ook in den rechterstoel der H. Kerke, de biecht, is *de roede van penitencie* nog niet verdwenen, en alwie te Rome S$^{t}$ Pieter bezoekt, of eene der groote basilieken, vindt daar uit de biechtstoelen een lange roe gestoken, waarmeê de penitencier u op 't hoofd zal tikken, als ge op eenigen afstand van den biechtstoel wilt nederknielen, tot ontslaging en aflaat van overgeblevene schuld of dagelijksche zonde. Zoo sloegen ze oudtijds te Rome den slaaf dien men vrijliet met eene roede op 't hoofd.

Andere gezagvoerders, van minder belang, slechts vertegenwoordigers van de hoogere machten, waren, en zijn, de boden, de deurwaarders, de dienaars die orde handhaven in vergadering of stoet, zoo we nog zien in de kerk of gerechtszaal, bij de optochten der geleerde of wetgevende lichamen van Hof, rechtbank of hoogeschool, waar we den stok zien voeren door ceremoniemeester, kerkbaljuws, *suisse*, pedels, apparitoren enz.... Zoo waren in de Homerische wereld de *κήρυκες*, de koningsboden, or

(1) Deze staf der rechters liet zijn spoor nog na in de spreuken: *Den staf over iemand (iets) breken.* Na de rechtspreuk verbrak de rechter een houten staf boven 't hoofd van den veroordeelde, zeggende: ‘Nu helpe u God, ik kan u niet meer helpen’. 't Was alsof de rechter zijne macht tot bescherming over dien man verloor, alsof zijne macht over hem gebroken was.
*Een waarheid* STAVEN; d.i. met den staf ter hand plechtig verklaren en bevestigen.

herauten, die we ook bij onze heidensche voorvaderen weten gebruiken, gelijk ons Gezelle leert, den Berkenboom aansprekend:

> ‘'s Scheemans roede en 's boden staf,
> 't heidensch recht en vredeteeken
> esschonhout en was 't, noch eeken,
> 't was uw berken borst, die 't gaf.’

In de kleurvolle middeleeuwen, bij hofhouding en steekspel is ook de wapenbode met zijnen staf te vinden.

Om bij de Ilias te blijven, zien wij deze boden doende op menige plaats. Nadat Hector met Ajax tot den avond toe gestreden heeft zonder uitkomst, komen de herauten Talthubios en Idaios af, en steken hunne staven tusschen beide strijders door: (VII. 277 sqq.)

> μέσσῳ δ’ἀμφοτέρων σκῆπτρα σχέθον

om hen te vermanen, den kamp te staken, daar de nacht nu gekomen is.

> Νὺξ δήδη τελέθει, ἀγαθὸν καὶ νυκτὶ πιθέσθαι.
>
> De nacht immers is reeds volworden,
> en goed is 't den nacht te gehoorzamen.

Maar hun rol is gewichtigst bij de vergaderingen. Daar zijn ze de handhavers der orde, zoo in die woelige bijeenkomst van den 2$^{en}$ zang:

> ‘... negen herauten
> weerhielden roepende 't volk, dat ze 't geschreeuw zouden
> staken, om te aanhooren de uit Zeus ontsprotene vorsten.’

In zulke vergaderingen nu hadden de herauten eenen staf mede, waarmeê ze 't volk bedwongen, en dien ze ook aan den spreker in de hand gaven, wanneer hij 't woord nam; zoo te zien is in zang XXIII. 566 enz.:

> ‘Voor hen rees Menelaos op, het herte vol droefheid,
> Tegen Antilochos woedend, - hem gaf de heraut toen
> in de handen den staf, en gebood den Achaiers
> 't zwijgen...’

Zelfs in de gerechtzittingen droegen de rechtsprekers

den herautenstaf in handen, bij 't vellen van 't oordeel: (XVIII. 503-5.)

> ‘Herauten weerhielden het volk, en de grijzaards
> zaten op gepolijste steenen, in heiligen kring,
> de staven der herauten in handen houdend, der helderbespraakten,
> rezen zij op met dezen, en oordeelden beurtelings.’

Toch zien wij in het epos, dat de koningen ook soms hun eigen scepter hebben, zoo in de vergadering van zang II, 150:

> ‘op rees vorst Agamemnon
> en stond houdend den staf, dien moeizaam Hephaistos bewerkte.’

en Hephaistos gaf hem aan Zeus, deze aan Hermes, Hermes aan Pelops, Pelops aan ‘Atreus, den herder der volken’, Atreus liet hem aan Thyestes, en deze ‘liet hem te dragen aan Agamemnon.’

Het is dus een erfelijke koningstar, dien de dichter op vers 186 noemt:

> ‘σκῆπτρον πατρώιον, ἄφθιτον αἰεί.
> Den voorvaderlijken staf, altijd onverganklijk.’

Hiermede komen wij tot den koningscepter of staf, den voornaamste van alle.

Homeros, zooals we daareven hoorden, noemt den koning: *herder der volkeren, ποιμένα λαῶν.* Zijnen oorsprong getrouw, was dan ook de staf der koningen, bij de Oosterlingen, Grieken, en Romeinen geen korte scepter, dien men bij 't ondereinde vasthield gelijk hertenheere doet in de kaarte, maar een echte scepter of steunstok lijk die der herders. Nu, zooals deze zelfs hunnen staf met koperen of andere versiersels besloegen, zoo deden het de koningen reeds voor eeuwen en eeuwen doen. Zulk een herderstaf zien wij bij Virgilius: (Egl. V, 88.)

> ‘At tu sume pedum...
> Formosum paribus nodis atque aere, Menalca!
> ‘Neem gij dezen staf,
> Schoon door zijn gelijke knoopen en koperen beslag, Menalcas.’

En bij Homeros, wanneer Achilleus den staf ten gronde

werpt, zien wij hem blinken van gouden nagelkoppen: (I, 245.)

*ποτὶ δέ σκῆπτρον βάλε γαίη*
*χρυσείοις ἥλοισι πεπαρμένον...*

De volkerenherders deden, bij die aloude menschen met hunnen staf juist gelijk de schaapherders; zij stonden erop geleund bij het spreken tot het volk: Zie II, 109,

*τῷ ὄγ' ἐρεισάμενος ἔπέ Αργείοι μετηύδα*
op dezen gesteund sprak hij tot de Argeiers

maar zij deden er ook nog heel wat anders mede.

Wanneer, in den 2$^{en}$ zang, het volk oproerig is en weer huiswaarts wil, leent Odysseus dien 'onbederflijken koningstaf' van Agamemnon, en gaat van man tot man; den eenen spreekt hij met vriendschap aan en stilt zijne vrees, maar vindt hij eenen schreeuwer en opstoker, hij slaat hem met den staf:

> 'Zwijg', zegt hij, wees stil en luister naar de anderen, 't en is niet goed dat er vele meesters zijn, één weze meester, één koning, wien de Zoon van den listigen Kronos den staf verleende en het gezag; om u te besturen.'

En als in de nieuwe volksvergadering de dwaze Thersites Agamemnon beleedigt, komt Odysseus met den staf op hem af, en zegt hem zwart en blauw: Thersites, babbelaar, hoe hard gij ook spreken kunt, zwijg, en wil niet alleen met koningen twisten, of.....

> 'en zoo sprekend, sloeg hij hem met den scepter op rug en schouders, dat hij krulde en dat heete tranen hem ontsprongen, en een bloedige striem zwol op zijnen rugge onder den gouden staf omhoog.'

Zoo vreeselijk was dan het ware, stoffelijk gebruik van den heiligen koningstaf; en 't is niet wonder dat wij, in den Bijbel, Gods wrake, zoowel als zijn goedheid zien uitwerken door Mozes' staf, waarmeê hij de plagen op Egypte slaat, de Roode Zee opent, en ook 't water uit de rots doet springen. Was Mozes niet de herder van het volk van

Israël, en was ook *zijn* staf geen herderstaf, dienende om zijne schapen te verdedigen, en zijne macht te toonen?

Besturen, richten en bestraffen. Zoo en niet anders spreekt de Kerk tot den nieuwgezalfden koning, als zij hem den staf toereikt:

> ‘Accipe virgam virtutis ac veritatis, qua intelligas te obnoxium mulcere pios, terrere improbos, errantes viam docere, lapsis manum porrigere, disperdere superbos et relevare humiles, et aperiat tibi ostium J. Chr. D$^{nus}$ noster....’
> ‘Ontvang den staf der kracht en der waarheid, waardoor ge verstaan moet dat gij verplicht zijt de goeden bij te staan, de kwaden vrees in te boezemen, de dwalenden den weg te leeren, de gevallenen de hand te reiken, te verspreiden de hooveerdigen en op te richten de ootmoedigen, en dat u J. Chr. onze Heer de deur ontsluite....’

Zoo meende het Vondel, wanneer hij Lucifer laat zeggen van 's menschen koningschap:

> ‘met recht is hem gegeven
> de groote staf, waervoor alle eerstgeboornen beven
> en sidderen.’....

en wanneer hij in de Altaargeheimenissen van Jesus' koninglijke glorie spreekt:

> ‘... berstende uit het graf
> en stijgende bij God verwarf den staf.
> die wetten stelt den hemel, helle en aarde.’

Eindelijk nog een woord van den bisschoppelijken staf; hij is in der waarheid een herderstaf, *baculus pastoralis*, en heeft nog geheel den ouden vorm van den steunenden stok, met de omgebogene krukke, zoo hij in de handen was van de Joodsche en Oostersche, van de Grieksche en Romeinsche herders. De wijding van dien staf zegt o.a.:

> ‘Sustentator imbecillitatis humanae Deus, benedic baculum istum....’
> ‘Ondersteuner van de menschelijke zwakheid, o God, zegen dezen staf.’

en hij wordt den nieuwen Bisschop in handen gegeven aldus:

> ‘Accipe baculum Pastoralis officii, ut sis in corrigendis vitiis pie saeviens, judicium sine ira tenens, in fovendis virtutibus auditorum

animos demulcens, in tranquillitate severitatis censuram non deserens. Amen.'
'Ontvang den staf der herderlijke bediening, opdat gij bij 't bestraffen der ondeugden liefdevol streng wezet, recht handhavend zonder toorn, in 't aankweeken der deugden uwer toehoorders zielen aanmoedigend, in kalme strengheid de tucht niet opgevend.'

De staf is dus een teeken van steun voor zich zelven en voor anderen, van gezag en weerdigheid voor het goed, tegen het kwaad.

Hoogheilig was en is dan de scepter, hoogheilig was die scepter of staf, dien Achilleus vasthield, en wel mocht hij zeggen: *dit zal u een groote eed zijn.*

(*'t Slot volgt*)

AL. WALGRAVE

## Er wordt hersteld

IK meen dat het veel moeilijker valt een kunstgewrocht op passende wijze te herstellen dan wel een gansch nieuw werk te scheppen. Tot nog over weinige jaren was de theorie over herstelling op gansch andere wijze vooruitgezet dan nu en als we de handelingen der buitenlandsche genootschappen voor het behoud van kunstwerken naslaan, zien we aanstonds in hoe men met verbazend rasse schreden een evolutie is ingegaan. Vroeger gold wel meest de categorische regel: een gebouw herstellen is het terugbrengen tot den staat waarin het de oorspronkelijke bouwmeester ontworp, en om de illusie van herstelling te voltrekken aarzelde men soms niet echte kunstwerken van lateren datum of stijl, als oogkwetsend uit het gebouw te verwijderen. Nu is herstelling meestal opgevat als instandhouding van 't bestaande; enkel die voorwerpen moeten verwijderd die getuigen van wansmaak en smakeloosheid, of die, zoo ze op zichzelven zekere kunstwaarde bezitten, in het algemeen uitzicht storend voorkomen.

Iedereen kan zoo aanstonds inzien dat die omkeer in de theorie anders niet is als een stap vooruit in de gezonde

kunstontwikkeling. Wat al heerlijke kunstvoorwerpen gingen b.v. in onze kerken niet te loor daar men ten koste van betreurenswaardige opofferingen de zoogezeide ‘stijleenheid’ wilde bekomen. Stijleenheid is zeker niet te misprijzen en geeft grootschheid, stijlverscheidenheid geeft het schilderachtige, wel te verstaan, daar waar de stijlverscheidenheid natuurlijk is ontstaan, als gegroeid. Want dit mogen we nooit uit 't oog verliezen: belangrijker dan de stijl (romaansch, gothisch, renaissance enz.) is voor een gebouw de algeheele verhouding van lijnen en massa's. Dit wisten de oude kunstenaars maar al te wel terwijl het den mannen van nu meestal ontsnapt. Zoo komt het dat menig kerkmeubel uit de renaissance door zijn gelukkige verhoudingen veel beter paste in onze middeleeuwsche kerken dan onze moderne gothische fabriekwaren waarvoor ze te dikwijls plaats inruimen. De Renaissance predikstoel in S$^{t}$ Niklaas te Dixmude was - daargelaten nog zijne grootere kunstwaarde - heel wat passender in dat gothisch midden dan het neo-gothisch monstergevaarte dat, uitreden van stijleenheid, S$^{t}$ Niklaas te Veurne zoo schreeuwerig is komen ontsieren[1]. Wanneer een oud stuk van echte kunstwaarde maar van verschillende stijl den algeheelen aanblik niet schaadt, wordt het best behouden. Maar men kan, ook verstandige lieden, niet altijd die ongelukkige stijleenheid uit het hoofd praten. Wat heeft de groote kerk te Hal niet verloren sinds het heerlijk retabel[2] is moeten verdwijnen voor modern werk. De kerk te Waermaerde bezit een eenvoudig maar sierlijk Renaissance preekgestoelte; er is een plan opgemaakt voor een gothisch dat goed is maar niet beter. Ik wil hopen dat het plan nooit uitgevoerd wordt. Maar als we zoo te

(1) Voorbeelden kies ik bij voorkeur uit ons West-Vlaanderen, ook onder de laatst uitgevoerde werken. Waar ik het verkeerd opheb zal ik met dank terechtwijzingen aanvaarden.

(2) Ik zeg het retabel (Jan Mone 1533), niet het altaar (mensa), dit laatste was een smakeloos werk dat best verdween; het retabel was van bescheiden afmetingen en een kunststuk van allereersten rang.

werk gaan en bijna alles buiten onze kerken gooien wat vroegere geslachten hebben binnengebracht, dan bewijzen wij weinig achting over te hebben voor geschiedenis, weinig gehechtheid aan traditie en weinig vatbaarheid voor het schilderachtige.

Ik zei, waar die stijlverscheidenheid natuurlijk is ontstaan, als gegroeid, d.i., harmonieerend werkt. Ook bij de vroegere geslachten, b.v. in de 18de eeuw, is menig voorbeeld te vinden voor het tegenovergestelde. Ik moet niet wijzen op het belachelijk, zooniet treurig eclectisme dat in onze grillige tijden zich durft uit te spreken. De nieuwe abdijkerk te St Andries (Lophem) waar men in een weinig harmonieerend bouwcomplex tamelijk mislukte deelen van verschillenden stijl aantreft, is een duidelijk voorbeeld voor wat men nooit hoeft te doen.

Hebben de voorgaande geslachten zich nooit aan zoo 'n misslag bezondigd? Al te dikwijls, bizonder van af het einde der 17de eeuw. Ik wil niet eens spreken over de bepleistering der middeleeuwsche kerken op zijn ‘anticqux’ zoo dat heette, waar het niet ging verschillende stijlen te doen samengaan, maar veeleer de vroegere bouwtrant onder een potsierlijk kleedje naar vermogen te verbergen. Zoo iets is altijd uit den booze(1). De akelige vermomming die St Jacobs te Brugge van af 1670 is komen ontsieren kan, als de even smakelooze devotierommel in de laatste jaren daar binnengebracht, geen ernstige redens tot behoud doen gelden. Maar nog in zaak meubileering sloegen de Ouden soms den bal mis: de pretentieuse afmetingen van retabels, kansels, orgelkasten enz. komt niet altijd

(1) Gemakkelijk om begrijpen waarom: het zijn gansch andere verhoudingen. Uitzondering kan men maken voor de vroege barok, die, bij ons, gothisch was van verhouding en renaissance van versiering. Zoo b.v. Ste Anna te Brugge, maar hier was er evenveel verbouwing als versiering. Ik ken maar een kerk in ons land n.l. die van Floreffe, waar het ‘antiek’ pleisterkleed tamelijk bevallig op een oud gebouw is aangepast. Maar hoe graag gaven we dit alles niet cadeau voor de prachtige abdijkerk (1250) die eronder weggedoken zit? Is het hier niet *omnis* dan toch *major gloria ab intus.*

onze kerken ten goede; en toch hoeft er hier omzichtig gehandeld. Principen zijn er wel, maar de gevallen waarin ze moeten toegepast zijn telkens andere. Wezen we mild bij de toepassing. Daarbij in principen spreekt het nuchter beschouwend verstand, maar herstelling - als alles wat kunst betreft - spreekt nog tot, een meer ingewikkelde kant van ons menschelijk wezen: het gevoel[1]. Wel houden principen altijd hun waarde, maar zij zijn veeleer een leidende dan bindende kracht.

***

Wanneer men vroeger een gebouw wilde voltooien, wijzigen of van gemeubelte voorzien, zag men uit naar een estheet, een kunstenaar. In die tijden van gezonde kunstopvatting had zoo 'n man smaak en fijngevoeligheid genoeg over om het werk van zijn voorgangers te eerbiedigen, geen enkel storend element binnen te brengen, maar in alles wat hij schiep bleef hij persoonlijk: *niet archeoloog maar kunstenaar.*

In het verval van het baroktijdstip, wanneer de kunstenaar zich in zijne werken uitspreekt met luidruchtige zelfvoldaanheid, heerscht er, benevens valsche smaak, veel misprijzen voor vroegere kunstuitdrukkingen. Liever dan 't nieuw gewrocht bij 't oude te doen aanpassen, wordt de bouw niet zelden verknoeid, zoogezeid om een lawaaierig onbeduidend produkt te omramen. Men is *noch kunstenaar noch archeoloog.*

De reactie is de periode der strenge archeologische herstelling van af den terugkeer tot middeleeuwsche bouwwijzen. In een dertiend-eeuwsch gebouw moeten ook de nieuwe meubels dertiend-eeuwsch zijn; in een veertiend-eeuwsch, veertiend-eeuwsch enz. Zoover heeft men het gebracht dat ook deskundigen het nieuwe uit het oude niet meer kunnen onderscheiden; het persoonlijke, het scheppen is uit 't oog verloren. Veel goed heeft ons de reactie

(1) Leerrijk in dit opzicht zijn Ruskin's werken, o.m. the Stones of Venice.

gebracht door het bestudeeren der vroegere kunsttijdvakken wanneer gezonde principen werden gehuldigd. Zoo 'n richting ware echter noodlottig moest ze redelijke evolutie uitsluiten: we mogen niet denken dat, in gelijk welk tijdstip, het laatste woord werd gesproken. Kunst blijft streven n.l. naar verdere ontwikkeling. Die 't anders meenen begrijpen niet eens het wezen der kunst: *ze zijn archeoloog geen kunstenaar.*

Thans begint het overdrevene, aan elke reactie eigen, te luwen. Juist als in de kunstgezonde middeleeuwen vraagt men den meester persoonlijk werk en eigen gedachte; evenals dan houdt men het werk van voorgangers in eer, en zal men, bij herstelling of voltooiïng, er naar streven het nieuwe bestanddeel - hoe persoonlijk het ook zij - met het oude harmonisch te doen samen gaan. Toch is er verandering ingetreden: de pieteit waarmede men den kunsterfschat der vaderen behandelt, het groote wee over vroeger begane misslagen, de weelde die we allen beleven wanneer we uit onze prozaïsche moderne omgeving in een stemmig oud huis of gebouw binnenkomen, dit alles eischt in onze dagen dat de hersteller weze *èn kunstenaar èn archeoloog*, nu eens meer kunstenaar, dan eens meer archeoloog naar gelang de omstandigheden, niet meer echter als vroeger, of het eene of het andere, of geen van beide.

M. ENGLISH

## Aangaande den ‘Eed’ in 1797
## Toenmalige twijfels en wroegingen
## (Vervolg van bladz. 334)

*Kapelaan Geeraert's redenen-geweest*
*om te betreuren dat hij den ‘Eed’ had gedaan.*

Een ander stuk is nu 't volgende. 't Bevat een herroepinge

van den eed, voordien afgeleid door Pieter Frans Winoc Geeraert[1]. De redenen-weleer om dien eed te doen, en waren bij dezen niet evenzoo rechtzinnig-overwogen geweest alswel bij den vorigen priester, maar Geeraert heeft er ook in 't vervolg zooveeltemeer om geboet, zooals men zal hooren.

De man was[2] geboortig van S.-Winoxbergen, nl. op 29$^{n}$ in Wintermaand 1755. Hij werd gewijd in 1783. Stond van rechtswege Kapelaan te Hondschoote, toen 't vraagstuk van den 'Eed' aan den dag kwam. Hij deed den eed. Waarom? Hierover 'n hebben-we wij hem niet te oordeelen, maar hijzelf, in zijn herroepinge, beklaagt hem in 't algemeene van 'baetzugt ende schinheiligheyd'. Hij werd pastor gekozen in Grasmaand 1797, en, 'geen wettige' zijnde, is alzoo 'ingedrongen'. Een lastig mensch zal hij geweest zijn, onderander algemeen geschuwd en verfoeid om zijn overdragerij; zoo is hij zelf aangeklaagd gerocht, gevangen, en den 3$^{n}$ in Koornmaand 1799 veroordeeld om naar 't eiland Rhé te worden overgestuurd. Hij is echter blijven steken te Dowaai, nl. in de vangenis 'der Schotsche Monniken', waar hij, in den loop derzelfde Koorn-

(1) 't Is een eendubbel dingen, en dus van twee bladjes: metende van die-bladjeswege 0.345 h. tegen 0.22 br. Vóór- en aarkant van 't eerste bladje zijn beschreven; op 't tweede bladje staat niets. 't Watermerk, benevens neerloopende striepen, verbeeldt op het eerste blad, een schild in zijn dekkleêren, allegaar van grillig gemaaksel: 't wapen voerende een biekorf, met eronder ten spitse 't woord 'HONIG'; en onder heel de doening: 'JH & Z'. Op het andere blad staat 'J HONIG & ZOONEN'. 't Stuk is gave, maar nogal bepooteld. 't Behoorde toe aan E.H. Lagae pastor te Ledeghem, dewelke het had van kennissen uit Zuydschoote (als ik niet en misse), en het overliet aan EH. Pastor Slosse. 't Is met dezes welwillende toelating dat ik het stuk thans hier uitgeve.

(2) Deze geschiedkundige aanvullingen heb ik te danken aan E.H. Pastor Slosse, die ze zelf heeft getrokken uit *'Clergé de la Flandre maritime'*, een vijfdeelig hs. dat hij bezit, en dat grootendeels opgesteld werd door E.H. VAN COSTENOBLE, overleden pastor van Vleteren. Ik vertelle de zaken over, zooals ze mij meegedeeld werden.

maand[1] overleden is, na zijnen eed herroepen te hebben als volgt[2]:

Blydenesse van peterùs geeraert gewesen
Capelaen tot hontskote

Ik petrùs geeraert priester onweerdig blyde voor Godt en geheelde weireld de groùweldaeden waer mede myne ziele nù overvallen is Ik versaeken ùyt den grond myns herten dien ongelùkkigen dag wanneer Ik myn priesterlyk ampt ontEert hebben met dien boosen ende goddeloosen Eed[.] is myn herte ontroert gewest en beweegt om de waere Christenen te vervolgen de baetzugt ende schinheiligheyd hebben my verleyd Ik bekenne dat al de Bigten die Ik sedert gehoord hebben en d'hoùwelicken die Ik gedaen hebben al van geender werde en zyn Ik blyde alle de Communien zooveel sacrilegen Ik bekennen dat Ik in gedrongen en geen wettigen pastor en was nù soo rood van schaemte te nedergeworpen plat ter aerden vraege vergeiffenesse aen godt en alle menschen die Ik bedrogen hebben hùn biddende tot hùnne zaligheyd da zy de bigten En hoùwelicken zouden erstellen by waere catholìke priesters die magt hebben van onse moeder de heylige roomsche catolyke kerke ten is niet mogelyck van ùyt te leggen hoe schrikkelyk het voor my nù is Eylaes te vallen in d'handen van den levenden en al wetende godt voor altydt[.] ag nù keer Ik van myne dolinge af tot de waere moeder de roomsche Catholìke kercke gelyck den verloren soone tot den bermhertigen Vaeder[.] piùs paùs van rome Ik hebbe ùwe bùllen en bevelen veragt[.] Ik versaeke dit alles ter liefde van J.C. en roepen met de traenen in de oogen dat Ik alles afsweeren t'goone de h' Kercke verboden heeft en geloven al t' goone myne heyl' Kercke myn

(1) In Thermidor J. VII, vernoem ik, dus op of vóór 18$^{n}$ van Koornmaand, die dat jaar de laatste dag van Thermidor was.

(2) Dat deed hij, meen ik, oorspronkelijk op het blad dat wij afboeken.

voorhoùd in t[1] welcke gelove Ik wil leven En sterven ag Ik wilde dat myn ongelùk mogte dienen tot Exsemple aen alle de Ingeweken en beEede priesters om dat hùn herte soude bewégen om dien verdomelicken Eed te verfouen en hunne salige fonsie te vervoorderen ag Confraters beEedege priesters Ik bidde Vl voor den lesten afscheyd myn der dagen van dit al wel te overleggen versoùkende dat sese myne belidenesse[2] soude geplakt worden aen de kercke van hontskote en kenbaer gemaeckt worden aen heel het pùblik En voorders aen alle waere Cristenen op dat Ik dog van hùnne soude vergùnnen Eenige gebeden tot versoeninge en lavenesse minder ziele

naer myn afsterven blive van herten adieù
petrùs geeraert gewesen Capelaen tot honskote

E.H. Slosse zei mij in Hooimaand 1914, toen ik hem onderhield over deze en voorgaande 'belidenesse': 'en laat niet na uw stuk [verrechtveerdiging van Pastor Vynaegie] te doen overdrukken; het zal nog het eerste zijn van dat slach'.

Herroepingen zijn er wel meer uitgegeven, of bekend als bestaande. Vgl. b.v. *'Herroeping van den Republikeinschen eed door de Priesters'* (TH. SEVENS *Geschiedenis der gemeente Cuurne - Gesch. Oudh. kr. Kortrijk*, 1913, bd. X, bl. 213).

Medunkt dat er nogwel een boek zou te maken zijn over Vlaanderen's zielenstrijd ten tijde der Fransche Beroerten. We 'n weten nog niet, eigenlijk-weten, met welke oogen onze voorouders alle die zottigheden zagen gebeuren, en, voor àl dat geweld, met wat voor een hert zij hen gaven. 'Ze weerstonden' is gauwe gezeid. Maar 'k spreke van de christelijke menschen; in hunne ziele, wat ging er daar om? Reeds vanaf het begin? Vgl. R. FLAHAULT *Une lettre*

(1) Eerst stond hier 'de', daarna seffens uitgekrabbeld en vervangen door 't'.
(2) Hier stond eerste 'blide', aanstonds met den vinger uitgevaagd en voortgaande verbeterd in 'belidenesse'.

*d'un curé insermenté et exilé à ses ouailles* (*Ann. Com. Flam. France*, 1889-'90, bd. XVIII, bl. 263-266). Die Pastor is Nikl. Jan Van den Berghe, herdeman te Noordpeene van 1783 tot 1790, en overleden te Langhemarck. Op 19$^{n}$ in Lentemaand 1792, deed hij, uit Poperinghe, mare aan zijn kudde dat hij hun allen genegen bleef en dat hij... verwachtte van henlieden hetzelfde; met nòg-entwat dat hij verwachtte van hen, namelijk dat ‘ze’ niet meê en hadden gedaan met den inbreker, vooral in dingen die betroffen het onderwijs. Zulke, en andere opstelsels meer, 'n werden nooit-nog stelselmatig-een-keer noch diepe-genoeg onderzocht, trouwens naar den kant van de zielkunde, ten bate en ter eere van Vlaanderen, en tot stichting en leiding van allen die zeggen dat ze ditzelve willen ‘hervlaamschen’.

Wie gaat er dat vaderlandsch werk eenmaal aan? Eerst dàn gaan we kunnen Vlaming herworden, als we voor alles weten hoe Vlamingen daarin waren.

L. DE WOLF

## Mengelmare

### Een grapje
### Nog eentje uit het volk

Vgl. Biek. 1912, XXIII, 336
- 1913, XXIV, 175 vg.

**D**E vent was uit, en 't wijf zat thuis... alleene; of liever niet alleene, eigenlijk met een anderen.

Maar al met een keer... hoor'! de vent was daar weere.

- Zeere, zei 't wijf aan den andere, kruipt in de horlogiekasse.

Zeere, zeere! hij zat er al in, en 't deurtje lag toe.

Maar de vent, toen hij binnen was, werd lijk entwat geware, droei en deed... en - 't docht hem - zag entwat aan de horlogiekasse!... Trekke, zei hij, en ze vloog weerom open.

- Hoe?... als hij den andere zag, en dat 't wijf lijk eerselde om door,... hoe? zeide hij, Harrietje, wat doe'-je gij hier? En zoo late?

- Och! enja, zei Harrietje, enja wandelen, ei? 'k Wandele ik hier ellijtje in de kasse.

(Gehoord te Watou, in de borgerij).

L.D.W.

# [Nummer 23 en 24]

## Van den bloeienden Staf
***(Vervolg van bladz. 348)***

Maar die eed wordt nog verzwaard door iets anders:

Immers, Achilleus zweert: ‘Bij dezen staf, al zoo waar hij nooit blaren noch twijgen meer zal schieten, daar hij den moedertronk waar hij is afgesneden in de bergen achterliet, noch en zal hij van her bloeien, want het mes sneed al rond en om hem schors en blaren af....’

en dat is het langste en bijzonderste deel van zijnen eed, terwijl het heilig gebruik door de gezagvoerders maar het tweede en minst lange deel is.

Zweert Achilleus zóó, dan wil hij zeggen: ik ben zeker dat dit wonder nooit gebeuren zal, en even zeker ben ik dat gij eens vruchteloos mijne hulp zult verlangen.

Ware dit niet zoo, dan hadde Homeros enkel bij den heiligen herautenstaf kunnen blijven, zooals hij doet in den 10$^{en}$ zang aan vers 321 en volgende, waar wij Hector's eed bijwonen. Wij zijn in de vergadering der Trojers, ditmaal;

Hector zou iemand als bespieder willen uitzenden, en Dolon is bereid te gaan, indien Hector hem bij eede eene belooning verzekert; daarom zegt hij:

> '*Αλλ' ἄγε μοι το σκῆπτρον ἀνάσχεο, καὶ μοι ὀμοσσον...*
> Welaan dan, neem mij dien scepter, en zweer mij....'

Dit gebeurt dan ook:

> '*Ὡς φάθ', ὁ δ' ἐν χερσὶ σκῆπτρον λαβε, καὶ οἱ ὄμοσσεν...*
> Zoo sprak hij, deze nam in handen den staf, en hij zwoer hem...'

maar in dien eed staat er niets van blaren of takken of bloeien; hij zweert alleen bij den staf, als iets heiligs:

Nu, dat wonder van een dorren staf die groent en bloeit, is juist hetgene menigmaal door God verkozen werd om een teeken van zijne macht of van de waarheid zijner woorden te geven.

Het luisterrijkste voorbeeld daarvan staat in het Oude Testament, in het boek der Getallen Cap. XVII. Core, Dathan en Abiron waren tegen Moses en Aaron opgestaan, verlangend naar het hoofdmanschap en priesterdom; zij wierden vreeselijk door God gestraft, en daarna liet God de wandelstaven van de 12 stamhoofden in de verbondstent neerleggen: 'dien ik uitkieze,' sprak Hij, 'diens roede zal groeien, en aldus zal ik van mij de klachten der zonen Israëls afweren....' Aldus geschiedde, en, 's anderendaags weergekomen, vond Moses 'dat de roede van Aaron uit Levi's stam groeiende was, en dat uit de zwellende knoppen er bloemen ontsproten waren, deze met opengaande bladjes, andere reeds tot amandelen gevormd.' Tot eeuwige gedachtenis, werd deze staf van Aaron in de Ark des Verbonds geleid en bewaard.

Dien Aaronsstaf leerden wij, kinderen zijnde, reeds gedenken als zinnebeeld van Maria, in het klein officie dat wij in de Meimaand lazen voor 't beblomde O.L. Vr. beeld:

> Maagd, verbeeld door Samsons honing,
> Gedeons vlies en Aarons staf,
> en de poort die 's hemels koning
> maar alleen den ingang gal...

Dit zinnebeeld leeren vele oude kerkleeraars: S$^{t}$ Ephrem[1], S$^{t}$ Antoninus[2], S$^{te}$ Bonaventura[3], als beteekenend het maagdelijke en wonderdadige moederschap van Maria.

S$^{t}$ Hieronymus (Libr. de Ortu Virginis) verhaalt, dat dit wonder ook gebeurde met den staf van S$^{t}$ Joseph, waardoor hij onder vele andere jongelingen werd aangewezen om de bruidegom te zijn van Maria. Men verhaalt er nog bij, dat 's Hoogepriesters zoon zijnen staf brak, uit spijt en kwaadheid, hetgeen te zien is op vele schilderijen van Maria's trouw, b.v. die van Perugino en die van zijnen grooten leerling Rafaël. Het ware beter en beteekenisvoller, den staf van Joseph met amandelbloemekens te bezetten, van welk hout hij waarschijnlijk was, gelijk die van Aaron, dan wel, zoo wij hedendaags doen, er leliën te laten uitspruiten.

S$^{t}$ Christoffel's staf was nog een van die wonderteekenen. Toen de reus Christoffel, eerst Offerus of Reprobus, na machtige koningen en den duivel zelve gediend te hebben, nu eindelijk door liefdedienst van den naaste den machtigsten koning zocht te vinden dien hij dienen wilde, had hij eens een kindeken over de waterwedde te dragen, en in 't midden des waters werd het kind zoo zwaar dat de machtige man boog en wankelde, en meende dat hij geheel de wereld droeg. ‘Verwonder u niet,’ zei dat kindeke, ‘want gij draagt Hem die geschapen heeft den hemel en de aarde, want ik ben Christus, de machtigste koning dien gij zocht; en ten teeken van waarheid, als gij over de rivier zult wedergekeerd zijn, neem uwen staf en steek hem nevens uw huis in de aarde, en gij zult morgen zien dat hij gegroeid zal zijn en ook vruchten zal dingen....’ En dit gezeid hebbende is het kind verdwenen. Als Christoffel nu wederom over de rivier gekomen was, deed

(1) De Laudibus Virg. I. - Oratio ad Deiparam.
(2) Summa. IV, 15, 24.
(3) Specul. lect. 6. Ook Georgius Nicod. In Proesentat. Oratio; Proclus Constantinop. Laudatio in Virg. etc....

hij wat het kind bevolen had, en toen hij 's morgens weder opstond, zoo vond hij dat de staf bladeren geschoten had als een palmboom, en had ook dadels op.

Zoo zegt de oude legende: wij hebben hier een dubbel wonder, want het is niet te denken dat Christoffel's staf van palmhout zou geweest zijn.

In het leven van S$^{t}$ Gregorius Thaumaturgos of den Wonderdoener, bisschop van Neo-Caesaria, geschreven door S$^{t}$ Gregorius, bisschop van Nyssa, wordt verhaald dat in de streek van Neo-Caesarea een stroom was, de Lycus bij name, die menigmaal de akkers verwoestte door overstroomingen, en de menschen van daaromtrent, die van Gregorius' wonderen gehoord hadden, baden hem meê te komen en de ramp te zien, om hem te bewegen, hem te helpen. ‘De groote man,’ zegt de schrijver, ‘ging dan met hen meê naar die plaats, vragende noch wagen noch peerd, maar gesteund op zijnen wandelstaf.’ - En toen hij nu de verwoesting aanschouwd had, door de wateren aangericht, zoo zei hij: Broeders, hier komt geen menschenhulp te passe, alleen van God kan deze macht betoomd worden.

‘Hij sprak, en den wandelstaf dien hij in de hand hield, stak hij in den oever neer, met luider stemme Christus aanroepende, en hij bad dat die staf een hinderpaal worden mocht tegen 't geweld der wateren; en daarmede keerde hij terug. Niet lang daarna dan, zoo hadde de wandelstaf in den oever wortelen geschoten, en hij kreeg bladeren en wierd een boom. En tot heden toe is die boom van de inwoners van aldaar een wonderteeken waarvan zij verhalen: En zoo dikwijls als de Lycus naar gewoonte opzwelt, en vreeselijk klotst met zijne baren, zoodra hij echter de wortelen van den boom raakt, dan houdt, hij zijnen vloed terug, en met krullende golven ontwijkt hij de landen. En tot heden toe draagt die boom den naam van wandelstaf.’ (*βακτηία*).

Van de Heiligen Rombaut en Gommaar, patroons van Mechelen en Lier, in de 8$^{e}$ eeuw, vertelt Theobald, een

schrijver der 12e eeuw, dat die twee lichten dezer streke dikwijls te samen kwamen tusschen Mechelen en Lier, om daar van heilige dingen te spreken, 't Gebeurde me zekeren keer, volgens Theobald's verhaal, dat beide Heiligen hunne stokken op zijde wierpen, welke beiden aan eenen eikentronk vastgeraakten, en aanstonds bladeren en bloemen kregen. Volgens het algemeen aangenomen verhaal van het mirakel, hadden de twee vrienden ouder het gesprek hunnen staf in de aarde gestoken, en zij bevonden na hun onderhoud, dat de stokken in groeiende boomen, met bladeren en bloemen erop, veranderd waren. ‘Daardoor,’ zegt de Eerw. Geschiedschrijver Deckers(1), ‘wilde God te kennen geven, met hunne stokken te doen bloeien gelijk weleer de roede van Aaron, dat hunne geestelijke werken eens in deze streken honderdvoudige vruchten zouden voortbrengen...’ Dit wonderfeit is nog heden in de streek alom bekend, en op de plaats der bijeenkomst, tusschen Mechelen en Lier, nabij Duffel, staat nog een kapelleken dat aan dit wonder herinnert.

Eindelijk vinden wij nog een bloeienden staf in de oude Duitsche legende van ridder Tannhaüser.

Deze ridder, door hoogmoed en wulpschheid gedreven, had den gevloekten Venusberg bezocht, waar de heidensche goden, door 't kruise Christi verjaagd, samen verbannen woonden. Daar had hij hem aan de wulpsche godin Venus overgeleverd en was daar zeven jaar gebleven. Maar eens kreeg hij berouw, en voelde heimwee naar zijn christen vaderland. Zoo, hij ontvluchtte uit den Venusberg en ging in boetveerdige beêvaart naar Rome, om ontslaging van schuld te bekomen. De belijdenis van zijne zonde verschrikte den Paus zelf, die zeide dat Tannhaüser moeilijker zalig kon worden dan dat zijn pauselijke herderstaf hergroeien zou.

Tannhaüser nam dit, verkeerd genoeg, als een verwatenis op, en vluchtte naar Venus tewege weer, maar

(1) Leven en eeredienst van den H. Ridder Gommarus. 1870.

## In Vlaanderen... onvlaamsch!

**W**ELK is dat spook dat in den Vlaming zit, en hem maar-altijd dwingt en wringt om, waar hij wilt ‘entwie’ zijn, het vreemd woord vóór te trekken?

Veel liever, dan een inlandsch woord, een eigen woord, een woord van alledaagsch gebruik, een woord dat op zijn tonge weegt, een woord dat hij verstaat, te willen bezigen, zal hij, is 't dat hij ongeleerd is het ‘krosteljeuste’ liever, en is hij wèl geleerd het ‘pretensieuste’ uithalen.

Och! ware 't vlaamsch dat dier welk men de keel afsteekt!

... Ze zoeken 't uit, de Vlamingen, om vreemd te doen; zoowel de kleinen als de groolen, outvlaamschten en ontvlaamschers, hervlaamschers evenveel.

De vlaamsche tale *zakt* uitwendiglijk: ze geldt er min, van dag tot dag.

Doch slechter dan, medunkt, ze *kwijnt* inwendiglijk: heur eigen zeg, heur zelfheid, beur zelfbesef, heur zelfgekeur en zelfgemaak, 't vermogen zelf-heurzelf te zijn... gaat weg, aanhoudend, meer en meer.

Wiens schuld?

Men vecht... met recht... en bard - en 'k zie het geren - om 't *zakken* onzer tale tegen te houden, om die weer op te krijgen.

Doch waarom werkt ‘men’ even hard om heur *gekwijn*, om heur geteer nog te verergeren?

Als eens ons vlaamsch geen vlaamsch meer wezen zal, hoe gaat ons vlaamsch, als vlaamsch, nog kunnen rechtestaan?

'k Weet wel, de ziekte is allerlandsch een beetje. 't Is zulk een tijd! Een tijd van hoogerlevens-moord. 't Moet allemaal verwerkgetouwd, en àl verspierespeeld, en al vervolkscht versta' verkleinemand, dat er aan 't menschdom is. 't Moet àl ‘op wielen’ gaan, en àl met knuist en vuist, en alles ‘in 't gemeene’. En niets-meer voor het zielgejag, voor 't geestgenot, en voor de uitstekendheid.

‘Beschaving’ heet die plage, ‘beschaving op zijn wereldsch’?... Zoo overal, zoo hier.

Maar hier, 't neemt uit!

En in 't bezonder, onze tale, ons lieve vlaamsch, ons warmvoelend schilderlustig groeiensgierig schoone vlaamsch, wordt niet alleen verstooten als mindermenschenklap - dat is nog 't kleinste kwaad -, maar wordt medeen door eigenvolk, door vechters voor dit eigenvolk, versmeurd, versmacht, verkracht, verlamd, verleelijkt en ontlevendigd - en dàt, dat is de dood -.

Waar 't vlaamsche woord bestaat, versteekt men het: men zoekt-er naar een uitheemsch eer.

En waar er geen bestaat, of dat het schijnt alzoo - 'k zeg ‘schijnt’ omdat er meestendeel een tòch bestaat, en altijd een, als 't moest, wel wordensveerdig zat -, daar is het zelfs verboôn als redelijk te aanzien dat er een vlaamsch kòn wezen.

En riescht er niettemin entwie, te zien of, uit den vlaamschen schat en uit diens scheppingsmacht, entwaar lijk-voor een nieuwe zaak niets zeggelijk en zij... en dat hij 't vindt en vorenhoudt, verdedigt en in bruike bringt, wat gaat er al niet op van spot, van tegenstand; hoe ziet hij al de liên niet, om hem heen,

verleed verlaân-lijk met zijn stoutigheid, verlegen zijn in 't eerste,

beginnen dan te twijfelen een weinig, om zijn aanhouden,

dan doen, als 't ware, om te helpen zijn zoekinge bevorderen,

en zoeken inderdaad, en zoeken... eenderwat, als 't maar niet dàt en is,

en koppig alles willen, aanveerden àl wat vorenkomt, ja liever het onvoegendste-ook, als 't maar wat anders is,

en eindelijk hen geven - den dag niet kunnen loochenen -, 't gevonden woord erkennen, maar dan het tòch vermijden, of, erger, bezigen al het verminkende dat 't nietmeer trekt op niets!

Dit hebben w' honderdmaal beleefd, toen *Biekorf* was in zijn verdietschingen.

Kom' toch! Beleven we 't maar nog.
Toe! *Biekorf* moet er weerom in... in zijn verdietschingen... en in zijn taalgezant, -ontleding, en -gekeur,
... zooveel niet voor de woorden zelf
maar om den geest...
en om den lust te herwekken, bij elken Vlaming namelijk, van in zijn vlaamsch ie zoeken naar dàt wat erin vlaamsch is, dat eigen-zijn, dat eigen-kunnen-zijn, dat eigen-willenzijn, welke allemaal ervan heeft vlaamsch gemaakt, en... heel alleen... dit vlaamsch zal vlaamsch doen blijven.
In Vlaanderen, wilt gij vlaamsch?
't Zij vlaamsch
... spijts waan, onwetendheid, krankwilligheid en wansmaak
... en 't spook van 'k weet-niet-wat dat in den Vlaming broedt.
L.D.W.

## Mengelmare

### Houthakkers

'**H**outhakkers' zeggen 'ze' nu geren Vlaanderen-door.
En de westylaaamsche hervlaamschers, ze zeggen 't geren achter.
Maar weten dezen wel dat, in hun taal, een '*houthakker*' een veenmol is? (Vgl. *Idiot.* o. 't w.).
Dan, een die werkt in 't hout, uit ambacht of... uit straffe...
en hij doet boomen om? die is een *boomvelder*,
of hij maakt 'brandinge'? die is een *houtkapper...*
- Merkt op. - Dit is alzoo... àl-eender-wat de man er wint, hoeveel het zij den 'teerling' (den 'teerling' hoor ik onder 't volk, den 'stère' zeggen zijn 'leiders').
Dit, tegen misverstand... en tegen taalarmoê.
T. RAEPAERT.

## Okske

Okske
zat op een blokske
en hoe meer dat 't zonnetje schong
hoe meer dat Okske zonk.

Vr.: Raadt, raadt, wat is dat?
Antw.: een nootje boter op een bard,
aan 't smelten in den zonnebrand.

Dit raadsel, gehoord te Watou, en valt oprecht niet van stijf hooge.

Maar 't ziet er uit om oud te zijn.

Ik druk het om zijn liefheid, en om dat ‘Oksken’ ook.

- Wat is dat Okske? vroeg ik dan... tegen de groote menschendààr.

-E', Okske, lood die uitleg, is Octavie wellicht!...

'k En vroeg niet verder, maar ik dacht of *Okske* soms niet ‘*Ecce*’ en was, uit ‘Ecce homo’ immers? Daar inderdaad, een ‘eksje hoom’ in 't vlaamsch ‘Ons Heer, heet, op zijn blokske’. Van ‘eksje’ op naar ‘okske’ en is 't geen zware sprong, bezonderlijk waar ‘blokske’ een beetje meê- en opgeeft. Het volk wanneer het zint op woordenspel of -voeging, en kijkt niet nauw op niets vooral niet in 't latijn. Integendeel. 't lacht geren in 't latijn... latijn vanuit 't Geloove, maar op zijn vlaamsch gezeid; we weten dat.

Doch hier? of 't ook zoo is? ik gis het, maar wie weet het?

L.D.W.

## *Herfstlied* en *De klokken die jubelen*, door W. Putman. Boekhandel Palmer Putman, Waereghem.

Een leerling van Maeterlinck, met zijn fouten en gaven: handeling wegdoezelend onder de gevoelens en gevoelihheidjes (hoe jammer!) Doch er ligt echte tragiek in dat Herfstlied. Inhoud? Hugo Staal woont alleen met een aangenomen kind. Haar brengt Max liefde; en zijn vertrek laat opbaar schrijnen de Herfstlucht van het huis, en zij ontvlucht het om het leven te zoeken, bij Max.

De uitwerkings-methode volgens Maeterlincks recept speelt de schrijver perten: de zielestrijd van Max om zijn meisje te verlaten is weggegoocheld door een wandeling buiten; de eindscene voldoet niet, want sluit niet het stuk, al laat zij het slot raden. Als tegenhanger moest schrijver eens Ibsen dóorwerken! Veel beloften zijn hier reeds voorhanden.

*De klokken die jubelen*, - de terugkeer van den soldaat naar zijn dorp waar huizen, menschen en zijn heilige liefde vermoord wierden - zijn meer dan een belofte: een daad. Het Maeterlinck-keursje spant, weldra springt het geheel; en dan vinden we een echte persoonlijkheid weer bij den jongen schrijver. Een diepe kijk in het leven, in de overwinnings-tragiek, gegroeid uit Vlaanderens ure, lijk een passie-

bloem, is het stuk. Liefde tot zijn land en medelijden hebben schrijver boven hemzelven verheven. Daarin, vindt hij ware ingeving, en hoogere kunst. Hij weze welkom, om de ingeslotene belofte, om het flinke eerste werk.

L.D.

## Aan de Kust

**O**NZE Blankenbergsche visschersbevolking is een eigenaardig volk; zeden en gebruiken, zegs- en levenswijze, handel en wandel zijn eigen aan hun stam. Die eigenschappen waren vroeger bij alle visschers op te merken: nu nog vinden wij ze bij de oude, de jongere zijn ook al een weinig van den ‘nieuwen tijd’.

## Oude gebruiken.

1. Ze wisten op alles iets te zeggen en gaven aan alles eene goede of slechte beteekenis. Alzoo bestond het volgende gebruik bij het oproepen van den visch die in de straten verkocht werd. De platen en scharren werden in hoopjes van 53 geteld en gemijnd gelijk het tegenwoordig nog geschiedt. In het optellen zouden ze nooit het getal 33 genoemd hebben zonder er bij te voegen: ‘33, ter eere Gods’, omdat Christus 33 jaar op de wereld geleefd heeft. Was er een die aan dit gebruik te kort bleef, dan verwittigde hem aanstonds een der medetellers met hem een natte plaat of schar in 't gezicht te slaan. Altijd ook werd het getal 80 door den afroeper achtergelaten: dit ter herinnering aan 't verraad van Judas die Onzen Heer Jesus voor 30 zilverlingen verkocht heeft. Dit laatste gebruik werd op aanvraag der vischkoopers op 6 Mei 1908 afgeschaft.

2. Bejaarde menschen, hier te Blankenberghe, gaan dikwijls 't kapelletje, dàt bij de oude kerkestraat, bezoeken en er bidden voor 't eerbiedweerdig kruisbeeld. Als ze hun gebed geëindigd hebben, vooraleer te vertrekken, raken zij 't kruisbeeld aan met de hand en maken dan op hen het kruisteeken. Op 't oud kerkhof, als ze 't graf van Pastor Callebert voorbij gaan, leggen ze ook de hand op den zerksteen en maken dan het kruisteeken. Ook nog in de kerk, als ze een' Heilige vereerd of voor zijn beeld gebeden hebben, eer ze weggaan, zullen ze ook het beeld of het voetstuk aanraken en daarna het kruisteeken maken. Daarmêe willlen ze hun gemeenschap uitwendig bevestigen met den Heer, hunne geliefde Heiligen en overledene priesters.

Blankenberghe

G.V.